

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
АСОЦІАЦІЯ ВИПУСКНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОГО
ЮРИДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНЯ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

XXII

**ВСЕУКРАЇНСЬКА
НАУКОВО - ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
«ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА СУЧАСНОЇ
ЮРИСПРУДЕНЦІЇ»**

01 листопада 2019 року

**АСОЦІАЦІЯ ВИПУСКНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОГО
ЮРИДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

МАТЕРІАЛИ КРУГЛОГО СТОЛУ

**«ДЕРЖАВОТВОРЧІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИХ
КРАЇНАХ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ» (ДО 1000-РІЧЧЯ З ПОЧАТКУ
ПРАВЛІННЯ ЯРОСЛАВА МУДРОГО)**

**МАТЕРІАЛИ XXI ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА СУЧАСНОЇ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ»**

Харків
2019

УДК 340.12.001

ББК 67.0

78

Відповідальні за випуск:

*О.О. Нанарова – член Секретаріату Асоціації випускників
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.*

*Асоціація випускників Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого.*

78 Матеріали XXI Всеукраїнської наукової конференції «Теорія та практика сучасної юриспруденції». – Х.: Асоціація випускників Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого – Харків: 2019. – 264 с.

Тези друкуються мовою авторів у авторській редакції.

*Адреса редакційної колегії: вул. Пушкінська, 77, к. 228п, м. Харків,
61024, Україна.*

УДК 340.12.001

ББК 67.0

*© Асоціація випускників Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого.*

**МАТЕРІАЛИ
КРУГЛОГО СТОЛУ**

**«ДЕРЖАВОТВОРЧІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИХ
КРАЇНАХ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ» (ДО 1000-РІЧЧЯ З ПОЧАТКУ
ПРАВЛІННЯ ЯРОСЛАВА МУДРОГО)**

*Андрушишин Б.І.,
доктор історичних наук, професор,
декан Факультету політології та права
Національного педагогічного
університету імені М. П. Драгоманова
заслужений діяч науки і техніки України*

АНТИ-РУСЬ-УКРАЇНА: ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Після розпаду Гунського царства, занепаду готів і зникнення Західно Римської імперії створилися умови для Великого розселення слов'ян, племена яких почали грати вирішальну роль в Європі. Їх ударну силу становило насамперед об'єднання антських племен. «Анти – це були перші історичні предки українського, і тільки українського народу, - пише М.Чубатий,- це далекі нащадки наддніпрянських трипільців і недалекі предки історичних русичів, племінних українців».^[1,с.14]

Територію, де жили антські племена, історик Йордан визначає «від Дністра до Дніпра». Інші матеріали, які є в нашому розпорядженні (в тому числі, археологічні),- наголошує М. Брайчевський, - дозволяють уточнити: переважно в межах лісостепової смуги. Це – Середня Наддніпрянщина, Поділля, Південна Волинь, Галичина. Ці землі й становили країну Божа, сферу його влади. Її населення справді досягало розмірів, відповідних повідомленням візантійців.^[2, с.20]

Далі М. Брайчевський пише: «Нащадки антив виступають у літописах під іменем полян і так званої південно-західної групи літописних племен (уличі, тиверці, дуліби, волиняни, бужани, білі хорвати). Оце й був той етнічний ареал, який утворив країну, що в IV ст. перебували під владою Божа».^[2, с.21] Про Антське царство як стан нашої державності наголошує В. Короткий.^[3]

Слово «поляни» означає «ті, що живуть в полях». Дійсно, вони мешкали в полях понад р. Россю, а потім просунулись на північ під захист лісів. Літописець Нестор, або як його ще називають, батько руського літописання, вперше згадав про полян при викладі подій кінця V – VI ст.

На той час поляни жили по правобережжю Дніпра від р. Рось до р. Прип'ять. Їх землі були родючими, багатими на ліси, річки, озера. Люди займались високорозвинутими на той час землеробством, скотарством, рибальством. Мережа річок дозволяла їм підтримувати між собою активні стосунки і одночасно контролювати транспортний рух по Дніпру своїх сусідів. Рельєф місцевості, ліси і ріки захищали полян від нападів кочовиків з півдня. За таких сприятливих умов поляни у своєму розвитку випередили навколишні племена.

У них швидше від сусідів склались умови для появи міст і спадкової влади. Засновником спадкової князівської династії у полян став молодий князь Кий. Він же наприкінці V ст. заснував на дніпровських кручах найперше місто («град») східних слов'ян – Київ.

Про ці події літописець Нестор писав так: «Було три брати: один по імені Кий, другий – Щек і третій Хорив, а сестра їх була Либідь. Сидів Кий на горі, де нині узвіз Боричів, а Щек сидів на горі, яка нині називається Щековицею, а Хорив на третій горі, яка назвалась по ньому Хоревицею.

І збудували городок в ім'я старшого брата, і назвали його Київ, був кругом города ліс і бор великий, і ловили там звірів».

Далі літописець наводить інший варіант легенди. Він пише, що багато хто вважає, що Кий був перевізником. У ті далекі часи біля Києва існував перевіз з однієї сторони Дніпра на інший. Тому на запитання «Куди йдете?» говорили: «На перевіз, на Київ». Але далі, заперечуючи істинність другої легенди, літописець писав, що, якби Кий справді був перевізником, то не ходив би до Царграду (Константинополя) – столиці Візантії.

Через землю полян проходили три важливих торговельних шляхи: грецький («із варяг в греки»), який зв'язував між собою країни Північної Європи та Візантію; солоний, який йшов з Подніпров'я до Галичини, та залозний, яким із Середнього Подніпров'я можна було дістатися до Азовського моря і далі на Кавказ. Саме тому місце проживання полян було надзвичайно вигідним. Перебуваючи в Києві, полянський князь мав можливість впливати на життя багатьох навколишніх племен.

Б. Рибаків каже: «Анти не тільки предки східних слов'ян, але творці усієї їхньої культури. Попередниками Олега та Ігора були Межамир, Ідарич, Хвалибуд і невідому нам по іменах власники дніпровських скарбів.

На початках IX ст. набіги грабіжників-норман, приманених багатствами Києва та його оточення, норманів, що ледве ступили в ту стадію розвитку, яку придніпровські слов'яни уже відживали, ніякої епохи не створили і не могли залишити.

Варяги не могли дати ніякої нової культури, не могли вплинути на економію, на соціальну структуру: горстка шукачів пригод попала в стару, оформлену придністровську культуру і скоро розпливлася в ній. «Вар'яжське дріжджа» - це фальшивий міт, створений норманістами та підтримуваний сучасними імперіалістами. Прототипом для створення держави Ярослава Мудрого почали наростати не в IX ст., а а триста років до варягів, дякуючи чому історію Київської Русі треба починати не від Рурика й Олега, а від Божа і Межимира, із перших походів на Візантію VI ст.»^[4,с.26]

Скориставшись відходом гунів, анти-поляни все більше почали претендувати на гегемонію в Південно-Східній Європі. У своїх діях вони спирались на підтримку інших груп слов'ян – вєнедів і склавів. Слов'янські племена на чолі з антами-полянами стають головним противником Візантії на Європейському континенті.

Після першого великого нападу антів-полян на придунайські візантійські провінції в 493 р. між ними починаються Балканські війни. Візантія прагнула будь-що утримати за собою придунайські землі, а анти-поляни – захопити їх.

З початку VI ст. слов'яни майже щороку нападали на придунайські землі і все більше проникали в них. Спочатку ці напади мали здобичницький характер. Нападники захоплювали матеріальні цінності, полонених і відходили додому. Агресія антів-полян загрожувала самому існуванню Візантії і змусила її вжити термінових заходів.

Для захисту своєї столиці візантійці насипали великий вал між Мармуровим морем і Понтом Євксінським. Але це мало допомагало. Анти-поляни та інші слов'яни почали не тільки просуватись у глиб Дунайської рівнини, а й осідати на ній та господарювати.

Щоб послабити силу нападників, візантійський уряд перетягував на свій бік окремі племена і доручав їм захищати північно-західні кордони імперії. Таку функцію довелось виконувати і одному з антсько-полянських племен. Приблизно у 530 р. полянський князь Кий прибув до Константинополя на запрошення імператора Юстиніана I. Його зустріли з «великою честю» і шаною, як проводиря могутнього об'єднання племен, що найбільше

досаждало імперії. Між Юстиніаном I і Києм був укладений договір про припинення нападів підлеглих князю племен на Візантію і перехід їх на службу до імперії.

За згодою візантійського імператора Кий зі своєю дружиною заснував на Дунаї містечко і назвав його за іменем своєї столиці Києвець. Кий мав намір перетворити його в надійний форпост на північно-західних рубежах Візантії і столичний центр антсько-полянського об'єднання племен. Але цьому наміру спротивились місцеві слов'янські племена. Плани Кия викликали протидію й візантійського імператора, який побоювався мати у себе під боком такого сильного сусіда. За таких умов Кий мусив залишити Києвець і відійти на Подніпров'я.

З поверненням Кия розвиток придніпровських антив-полян прискорився. Швидко розбудовується їх столиця Київ. Помітно збільшується кількість жителів на Замковій, Старокиївській горах та на Подолі.

Старокиївська гора перетворюється у своєрідний міський центр. Городище на ній розростається майже на всю територію сучасного Державного історичного музею України. З півдня його прикривала фортеця. Від нинішньої Андріївської церкви до Гончарного яру тягнувся земляний вал. А перед ним був виритий рів глибиною 4 м.

Посередині городища знаходилось язичницьке капище (святилище), де жерці приносили язичницьким богам жертви. Поблизу стояв кам'яний палац, можливо, самого Кия. У місті активно розвивалось виробництво знарядь праці й зброї з металу, предметів з дерева, гончарного посуду, одягу, прикрас тощо. З цього часу Київ став стабільним адміністративно-політичним, ремісничим і культурним центром антив-полян.

Війна внесла значні зміни у життя слов'янських племен. У VI ст. в них почалась доба воєнної демократії, при якій життя суспільства підпорядковувалось воєнним інтересам. Кожен дорослий чоловік був воїном, а всі питання вирішувались демократично, на загальних зборах.

У VI ст. все більшу зовнішню активність проявляли і племена склавів, які займали територію Північно-Західної України. Часто з антами-полянами вони не тільки нападали на придунайські володіння Візантійської імперії, а й захоплювали їх.

Анти-поляни і склавіві все глибше проникали у візантійські володіння. Вони з'явилися на всьому Балканському півострові й навіть у Малій Азії. Слов'яни так колонізували Пелопонес, що сучасники стали називати його Славонією. «Зі слов'янилася наша земля і стала варварською», з гіркотою писав один з них.

Щоб роз'єднати слов'ян, візантійський імператор Юстиніан I у 545 р. уклав з антсько-полянськими князями черговий мирний договір. За його умовами Візантія визнавала право антив-полян на придунайську фортецю Турріс, збудовану свого часу імператором Траяном, і землі північніше Дунаю. Натомість анти-поляни мали не нападати більше на володіння імперії і захищати від її нападів кочовиків та склавів.

Це дало свої наслідки. Анти-поляни почали колонізувати переважно Балкани, а склавіві – територію в верх по Дунаю. Склавіні заселили навіть басейн Вісли, Ельби та За'але і взяли участь в етногенезі місцевих племен. Середина VI ст. – це апогей могутності антив-полян на території Європи.

Дальшому територіальному розширенню праукраїнської людності перешкодила навала тюркських племен аварів. У давньоукраїнських літописах їх називали «обрами». У 558 р. – вони розгромили аланів Північного Кавказу і почали з боями просуватись по

Північному Причорномор'ю на захід. Через 10 років вони дійшли до Дунаю і в Трансільванії (переважно сучасна Угорщина) заснували свою державу Аварський каганат.

На своєму шляху авари підкорили частину слов'янських племен або відтіснили їх на північ. На Нижньому Дунаї такої долі зазнали племена склавів, після чого авари посилили тиск на Візантію. Племена антів-полян тривалий час успішно стримували нападників на Нижньому Дунаї. При ньому вони не тільки захищались, але й робили походи на їх кочовища.

У безперервних боях сили нижньодунайських антів-полян танули. Вони не отримували належної допомоги ні від Візантії, ні від своїх одноплемінників з Побужжя та Подніпров'я. У 602 р. анти-поляни зазнали нищівної поразки від аварів у Нижньому Подунав'ї. Відтоді анти не згадуються давніми авторами.

Під впливом цієї поразки об'єднання антів-полян розпалося. Однак це не означало повного фізичного зникнення праукраїнської людності. Частина праукраїнців дійсно загинула, інша підкорилась завойовникам і асимілювалась серед навколишніх народів. Решта відійшла у віддалені від аварів регіони. Ними стали Балкани, Мала Азія, Центральна Європа й Лісостеп України. Відтоді «нашого цвіту вистачає по всьому світу».

До сьогодняшнього часу зберігається разюча подібність назв річок і поселень Житомирщини, Київщини, а також Подунав'я, Вісли, Одери, Лаби. На території колишньої Югославії є один населений пункт Київ, два – Київці, п'ять – Києв. Всі вони походять від назви столиці антів-слов'ян Києва. Є там також назви Житомир, Болярка, Радичі та інші, які аналогічні назвам багатьох наших міст, містечок, сіл.

Досі зберігається спорідненість української мови із сербською та лужицькою. Однакове значення мають в українців і сербів слова: важити, вилиця, газда, гинути, голота, гуска, люлька, сукня, торба та багато інших. І переселення праукраїнців на Балкани позначилося і на фізичній структурі місцевого населення. Антропологічно центрально український тип населення подібний до сучасних словаків, сербів, хорватів. Всі вони відносяться до одного, андріатичного антропологічного типу народів.

Під впливом розселення слов'ян відбулись зміни і в праслов'янській мові. Вона почала розпадатись. Окремі діалекти слов'янських племен стали лінгвістичною основою для формування народів з власними мовами. Серед них з V ст. почала формуватись і українська мова, зберігаючи в собі багато компонентів праслов'янської мови.

Етнічні ознаки жителів українських земель набувають чіткішого і поширенішого характеру. Найпомітнішими вони були у внутрішній організації суспільства, культурі, ідеології, мові. За своїми етнічними ознаками анти і склавів стали подібнішими до сучасних українців, їх безпосередніми предками. Вони з повним правом можуть вважатись праукраїнцями.

Окремо стоїть питання про національність Середньодніпровської Русі. Безперечно, що вона виникла на місцевому етнічному ґрунті, а її творцями були праукраїнські племена полян, древлян, частини сіверян, на яких значний вплив у цей час справили склавів. Можна погодитися з В. Бараном, що в цей час у Середньому Подніпров'ї не існувало окремого племені чи племінного об'єднання підназвою «русь», які б належали до неслов'янського світу.

Причому «руси» VIII – першої половини IX ст. відзначалися значною торгівельною активністю як у південно-східному, так і західному регіонах. Від їх імені в країнах Центральної Європи не пізніше середини IX ст. з'явилися чисельні топоніми. Етнонім

«русь» зафіксовано і в юридичних документах та різних книгах, зокрема в «Баварському географі», складеному на початку IX ст. Про належність цих «русів» до Середньодніпровської Русі свідчить набір товарів, якими Праукраїнська держава торгувала з сусідами. Це – віск, невідьники, коні.

Цілком правомірним виглядає припущення В. Барана про те, що самоназва місцевих народів походила від іранського слова «анти» (окраїнні), яка згодом трансформувалася у назву «Україна», «українці». Але навряд чи можна називати антів жителями «окраїни». Дотримуємося при цьому, трактування С. Шелухіним терміна «Україна» як «край», «країна», тобто окрема, «вкраяна», «украяна», відрізана частина землі, окрема територія.^[5] В цьому випадку етнонім «анти» повинен означати «країни», «окраїни», «україняни», тобто жителі «краю», «країни», «україни».

Це щось подібне до тлумачення змісту українського слова «окраєць» який означає «відрізану», «украєну», «вкраяну» частину цілої хлібини.

Проведемо аналогію з етнонімом «хорвати». Костянтин Багрянний для середини X ст. виводить назву «хорвати» від грецького слів: «хора» – край, земля. Відповідно, «хорвати» – це жителі певного краю окремої землі, але аж ніяк не окраїни. Північно-Карпатський регіон, де мешкали хорвати, ніколи не входив до складу Візантійської імперії й тому не міг бути її окраїною. Так само як і землі антів на час їх згадки не були окраїною іраномовних кочовиків.

Старослов'янські назви «край», «країна» були сприйняті як іраномовними, так і грекомовними авторами, а похідні від них етноніми «окраїняни», «україняни» застосовувалися для позначення жителів українськи земель. Старослов'янські поняття «край», «країна», «окраїняни», «україняни» органічно вписалися в національну свідомість предків українців використовувалися ними як у повсякденному житті, так і у відносинах зарубіжним світом, видозмінювалися, але ніколи не переривалися, пізніше набрали звичних для нас форм «Україна», «українці».

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

*В основу покладено дещо видозмінені і виправлені варіанти праць:

Андрусишин Б., Борисенко В. Антсько-полянський союз племен.//Наукові записки. Історичні науки: Збірник наукових статей НПУ ім. М.П. Драгоманова.-К.,2001.-Вип.38.-С.8-12;

Творці Середньодніпровської Русі // Пульсар. – 2000. - №9. – С. 67-70.

1. Чубатий М. Анти – перші історичні предки українського народу. У кн. 2000-річчя Києва, 1600-річчя української державності і 40-річчя УПА (Звернення президії Світового Українського Визвольного фронту і Асоціації Діячів Української культури: Друкарня видавничої спілки «Гомін України» Торонто, 1982. – 32 с.). С. 14-18.

2. Брайчевський М. Бож – царантів («Молодь України» 1967 р., ч.204)//Там само. – С.18-22.

3. Українська державність: витоки та етапи становлення // Голос України. – 2018. – 15 травня.

4. Стебельський Б. Чому окупанти визначили Києву 1500-річчя і як його відмічують («Література і мистецтво», ч.3 1982 р.)// 2000-річчя Києва, 1600-річчя української державності і 40-річчя УПА... - С.22-30.

5. Шелухін С. Україна - назва нашої землі від найдавніших часів. – Дрогобич: Бескид,1992.-249с.

Шевченко Анатолій Євгенійович
д.ю.н., професор, завідувач кафедри
теорії, історії права і держави та конституційного права
Університету державної фіскальної служби України,
Залужений юрист України
Кудін Сергій Володимирович
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
теорії, історії права і держави та конституційного права
Університету державної фіскальної служби України

ВПЛИВ ТРАДИЦІЙ ПРАВА НА ПРАВОТВОРЕННЯ У КИЇВСЬКІЙ РУСІ

Національне правотворення не уявляється без врахування значущості існування такої правової системи, що заснована на ідеях, які відображають національну правосвідомість. Саме тому прискіпливу увагу слід приділити формуванню національної правової системи на ключових етапах розвитку українського суспільства. Одним з таких етапів є період Київської Русі.

Слід зазначити про те, що українські землі, починаючи з періоду формування Київської Русі, були ареною протистояння західної та східної традицій права. Тому Ю.М. Оборотов говорить про особливість «місцерозвитку» України, що дозволило цим традиціям права специфічним чином відобразитись у її правовій культурі, І. Шевченко – про «східно-західне» місце України, І. Лисяк-Рудницький – про Україну як «країну границь», В. Липинський – про культурний простір України як «синтез Заходу і Сходу» [1, с.73-74; 2, с.189-190].

Є.О. Харитонов вважає, що західна традиція права представлена відносно чіткою межею між правовими та іншими інститутами, впливом на правові інститути юридичної думки, яка аналізує та систематизує право, усвідомленням переваги права над політичною владою, впевненістю у можливості існування громадянського суспільства та правової держави [3, с.36]. Її основою стала «західноєвропейська» традиція права; в свою чергу, базою останньої стали правові цінності, що сформувались в античності, з часом вона була «модернізована» залученням християнських цінностей в західній (католицькій, протестантській) інтерпретації, а з XV-XVI ст. відбувається її поступова трансформація в «західну» традицію права (за рахунок просторового розширення «західноєвропейської» традиції, удосконаленням її змісту).

З іншої сторони, «східна» традиція включає мусульманську, іудейську, буддійську, далекосхідну, африканську правові традиції. В історичному ж аспекті до неї слід долучити правові традиції, що існували в тих державах, які на певному хронологічному етапі припинили своє існування (Стародавній Єгипет, Межиріччя, Китай та Індія). «Візантійська» традиція є елементом історичного розвитку «східної» традиції, а у просторово-часовому вимірі – її «переднім краєм». Унікальність «візантійської» традиції становив конгломерат античних, елліністичних і східних культурних традицій, елементів як класичного, так і переробленого римського права, залишків демократії та східної деспотії, неповторності «азіатського способу виробництва», класичного рабства і колонату тощо.

Враховуючи зазначене, більш правильно говорити не про глобальне «змагання» на теренах України «західної» та «східної» традицій права, а про історичні впливи

«західноєвропейської» та «візантійської» традицій. Як відомо, однією із характерних рис права Київської Русі була *традиційність*: у текстах русько-візантійських договорів X ст. поряд із суто візантійськими нормами були відображені і руські правові звичаї (особливо, що стосується спадкування, грошових штрафів за різні злочини).

Але у кінці X ст. Русь приймає християнство у візантійському варіанті, що викликало появу нового інституту – церкви. Для закріплення правового статусу цього інституту було видано «Статут Володимира» та «Статут Ярослава». В них співіснували рецеповані з візантійського права диспозиції релігійних злочинів, інститут церковних судів, десятина та заборона на проведення язичницьких весільних обрядів, руські санкції за вчинення релігійних злочинів, більш широкі юрисдикційні повноваження церковного суду як щодо кола суб'єктів, так і за змістом справ.

В XI – на початку XII ст. було видано «Руську Правду». Однією з причин її появи було: 1) заповнення тих прогалін, які мали місце за нових умов, і не могли бути врегульовані нормами звичаєвого права; 2) заміна тих норм, що вже не відповідали дійсності. Виходячи з конкретно-історичних умов, посилення політичних та торговельних зв'язків між Руссю і Візантією, єдності їх релігійної платформи, об'єктивно візантійський правовий масив становив джерело для запозичення. Але при цьому рецепція існувала у мінімальних розмірах за принципом додатковості: йдеться про часткову подібність, доповнення у потрібних для цього частинах. Також слід наголосити і на тому, що рецепція стосувалась норм приватного права (передусім, спадкового). Публічно-правова сфера (особливо, кримінально-правова) Русі була принципово відмінною і ґрунтувалась на місцевому праві.

Після другої чверті XII ст. Київська Русь вступає у довгий період роздробленості. У правовому полі князівства залишались в межах традицій Руської Правди, в них почали формуватись власні звичаєві правові системи; попри це, у містах Галицько-Волинської землі після середини XIII ст. виникають німецькі анклавні, життя яких регулювалось нормами Магдебурзького права (своєрідний конгломерат міського німецького та римського права), що свідчить про зростаючий вплив «західноєвропейської» традиції права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНІ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Оборотов Ю.Н. Месторазвитие и цивилизационная принадлежность украинского права. *Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку: збірн. наук. праць*. За ред. С.В. Ківалова, Ю.С. Шемшученка. Одеса: Фенікс, 2013. С. 72-75.
2. Луцький І. Відмінність візантійської філософсько-правової традиції від західно-римської. *Право України*. 2011. № 1. С. 188-195.
3. Харитонов Є.О. До питання про доцільність дослідження західної традиції приватного права українськими науковцями. *Актуальні проблеми держави і права*. 2004. Вип. 23. С. 35-40.

Науковий керівник: Булгаков А.О., к.ю.н., асистент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Гринчак Алла Анатоліївна
к.ю.н, доцент, доцент кафедри
державного будівництва
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ВІДНОСИН ЯК ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР ДЕРЖАВОТВОРЧИХ ПРОЦЕСІВ: ПРИКЛАД ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

Суспільний лад кожної країни складається з політичної, соціальної, економічної і духовно-культурної систем суспільних відносин, які визначаються рівнем розвитку виробництва, традиціями, історичними умовами та багатьма іншими факторами. Специфіка політичної системи проявляється передусім в тому, що через неї здійснюється влада в суспільстві, приймаються рішення, обов'язкові для всього суспільства і кожної його системи. Конституційно-правове регулювання політичної системи у зв'язку з цим є найширшим, порівняно з іншими системами суспільного ладу. Функціональний аналіз політичної системи, тобто дослідження принципів і норм, що лежать в основі утворення, діяльності і взаємовідносин її елементів, розкриває особливості політичного режиму країни.

Політичні відносини як об'єкт конституційно-правового регулювання відрізняються своїм різноманіттям. Але вони об'єднані функціональними зв'язками, оскільки складаються в рамках політичної системи суспільства між соціальними групами, класами, колективами, громадянами країни з приводу державної влади.

У конституціях зарубіжних країн найбільш повне регулювання отримали такі інститути, які наділені владними повноваженнями, зокрема, держава (вся система органів і посадових осіб), яка представляє все суспільство, має суверенітет, верховенство в рамках державних кордонів і незалежність за їх межами. Серед принципів діяльності держави, що закріплені у більшості конституцій, передусім, є принцип правової, демократичної, соціальної, світської держави, принцип народного суверенітету тощо. У більшості сучасних країн у конституціях проголошено принцип народовладдя.

Політичні відносини з участю націй, народностей і етнічних груп регулюються конституційно-правовими нормами, коли вони складаються під час здійснення ними права на самовизначення в формах суб'єкта федерації, унітарної держави, національно-територіальної або національно-культурної автономії, при реалізації ними свого статусу (ст. 1-4 Конституції Бельгії, ст. 225 Конституції Португалії, § 75 Конституції Фінляндії).

Особливе місце в суспільстві займають політичні партії. Вони є елементом будь-якої розвиненої політичної системи. Будучи найактивнішими суб'єктами політичної системи суспільства, вони беруть участь у формуванні та вираженні політичної волі народу, сприяють демократичним шляхом визначення основних напрямів внутрішньої і зовнішньої політики держави, змагаються в рамках діючої конституції і демократичних процедур в боротьбі за владу (ст. 27 Основного закону ФРН, ст. 6 Конституції Іспанії, ст. 49 Конституції Італії, ст. 10 Конституції Португалії).

На політичне життя суспільства впливають і такі елементи політичної системи, як громадські організації і рухи, трудові колективи, церква, засоби масової інформації. Без них неможливо ні ефективне управління, ні розвиток демократії. Конституційно-правове

регулювання політичних відносин держави з громадськими та релігійними об'єднаннями, бізнес-колами та їх асоціаціями здійснюється на таких принципах, як: співпраця, координація, взаємодопомога, визначення основних напрямків спільної діяльності, державний контроль і нагляд. При цьому в демократичних державах зберігається їх внутрішня самостійність і відносна незалежність у вирішенні питань на основі принципів самоврядування і самодіяльності. Конституційно-правові норми покликані створити сприятливі умови для реалізації їх статутних завдань, задоволення приватних і публічних інтересів. Перш за все, це виражається в наданні прав на об'єднання, на свободу думки і слова, на проведення масових публічних заходів (ст. 12, 14 Конституції Греції, ст. 77, 78 Конституції Данії).

На сьогодні, політичні відносини в європейських країнах характеризуються значним націоналістичним забарвленням (результати виборів до вищих органів влади у ФРН, Франції, Польщі, Болгарії є тому підтвердженням). Перед усіма європейськими країнами стоїть гостре питання врегулювання різноманітних соціальних протиріч (зокрема, міжнаціональних, міжрелігійних тощо). Підходи до вирішення зазначених проблем дуже різняться. Серед європейських країн звісно відсутні такі, де законодавство прямо дискримінує меншини або безпосередньо спрямоване на розпалювання ненависті. У той же час, можна виділити окремі країни, які мають певні дискримінаційні норми щодо окремих релігій (Греція, Угорщина, ФРН, Франція тощо).

Загальною проблемою європейського законодавства залишається ставлення до національних меншин, яка складається з двох частин: з одного боку, це заперечення етнічних меншин як таких і, відповідно, їх особливих прав, які відрізнялися б від «класичних» прав людини. З іншого боку, це маніпуляції з переліком етносів, які офіційно визнаються національними меншинами з усіма наслідками, що випливають з Рамкової конвенції щодо захисту прав національних меншин. Ціла низка країн прагне обмежити список таких народів, включивши до нього нечисленні корінні народи і виключивши найбільш численні національні меншини. Ці країни приєдналися до Рамкової конвенції із захисту прав національних меншин, зробивши при цьому суттєві застереження (Німеччина, Нідерланди, Польща).

Влада ж країн ЄС, які зіткнулися з проблемою інтеграції частини своїх меншин, які мають імміграційне коріння, демонструє свою безпорадність, намагаючись прийняттям нових репресивних законів зупинити розповзання екстремізму. Так, парламенти деяких країн ухвалили закони, які дозволили б позбавляти європейського громадянства, накладати різні штрафні санкції (припинення соціальних виплат, скасування пільг тощо) щодо представників меншин (Нідерланди, Великобританія).

Аналізуючи зміни в законодавстві європейських країн, варто також відзначити посилення антидискримінаційного законодавства і законодавства, спрямованого на боротьбу з тероризмом, що викликало критику опозиції з приводу наступу на свободу слова, наприклад у Франції, Греції та Італії.

Наостанок треба зазначити, що в умовах посилення впливу націоналістично-популістських течій в політиці країн ЄС можуть ставитися під сумнів євроінтеграційні цінності і тим важливіше долати скепсис в українському суспільстві щодо обраного курсу.

*Дудченко Оксана Сергіївна,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
політології, права та філософії
Ніжинського державного університету
імені Миколи Гоголя*

ПРАВОВИЙ СТАТУС РАДИ НАРОДНИХ КОМІСАРІВ УКРАЇНСЬКОЇ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ РАДЯНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ВІДПОВІДНО ДО КОНСТИТУЦІЇ УСРР У РЕДАКЦІЇ 1925 Р.

Утворення Радянського Союзу та прийняття Конституції СРСР 1924 р. вплинули на формування та діяльність органів державної влади радянської України. Відтак питання реформування системи та повноважень органів державної влади та управління було розглянуто на VIII Всеукраїнському з'їзді рад, що відбувся 17–20 січня 1924 р. Постановою на доповідь про Конституцію з'їзд ратифікував затверджений I Всесоюзним з'їздом рад Договір про утворення СРСР та прийняту II сесією ЦВК Союзу РСР Конституцію СРСР, а також доручив ВУЦВК переглянути Конституцію УСРР у відповідності з Конституцією СРСР та подати її на затвердження IX Всеукраїнського з'їзду рад [1, с. 259].

Постанова IX Всеукраїнського з'їзду рад «Про зміну Конституції Української Соціалістичної Радянської Республіки» № 302 від 10 травня 1925р. юридично закріплювала входження УСРР до складу Радянського Союзу, утворення Молдавської АСРР у складі УСРР, а також перехід республіки на триступеневу систему управління [2, с. 21]. Крім того, IX Всеукраїнський з'їзд рад у вищезазначеній постанові доручив ВУЦВК підготувати до чергового Всеукраїнського з'їзду рад перероблений текст Конституції УСРР, а також затвердив такі невідкладні зміни у діючій Конституції УСРР. Так, відповідно до ст. 4 зазначеного нормативно-правового акту «... Українська Соціалістична Радянська Республіка заявляє про свою цілковиту солідарність зі всіма існуючими Радянськими Республіками та утворює з ними на основі цілковитої доброхитності та рівноправності Союз Радянських Соціалістичних Республік, ...», а також «... вволюючи непохитно виявлену волю Молдавського народу до оформлення свого державного буття в складі УСРР, об'єднується з ним на засадах утворення в складі УСРР Автономної Молдавської Соціалістичної Радянської Республіки, що управляється на підставі осібної Конституції, що її остаточно затверджує, після ухвали її Всеукраїнським З'їздом Рад Робітничих, Селянських і Червоноармійських Депутатів, Всеукраїнський З'їзд Рад Робітничих, Селянських і Червоно-армійських Депутатів» [3, с. 517–526]. Зазнала змін, порівняно з редакцією Конституції УСРР 1919 р., і стаття 6. Зокрема, у редакції Основного закону 1925 р. відповідно до розділу другого Конституції СРСР «Про суверенні права союзних республік і про союзне громадянство» зазначеною статтею закріплювалося, що «Українська Соціалістична Радянська Республіка входить до складу Союзу СРР, як незаложна договірна Республіка. Суверенітет її обмежено лише в межах, зазначених в Конституції СРСР, і лише в справах, що їх віднесено до компетенції Союзу РСР» [3, с. 517–526].

Конституція УСРР в редакції 1925 р. закріпила статус Ради народних комісарів УСРР як розпорядчого та виконавчого органу влади у складі голови Ради народних комісарів УСРР та його заступників в кількості, встановлюваній Всеукраїнським

центральним виконавчим комітетом; голови Найвищої ради народного господарства УСРР, народного комісара земельних справ, народного комісара фінансів, народного комісара внутрішньої торгівлі, народного комісара праці, народного комісара внутрішніх справ, народного комісара юстиції і Генерального прокурора республіки, народного комісара Робітничо-селянської інспекції УСРР, народного комісара освіти, народного комісара охорони здоров'я, народного комісара соціального забезпечення. Уповноважені народних комісаріатів СРСР при Уряді УСРР входили до складу Ради народних комісарів УСРР з правом ухвального або дорадчого голосу відповідно до рішення Всеукраїнського центрального виконавчого комітету. Так само, до складу Ради народних комісарів УСРР, на підставі постанови Всеукраїнського центрального виконавчого комітету, могли входити й інші особи.

Відповідно до ст. 15 Конституції УСРР в реакції 1925 р. безпосереднє керівництво окремими галузями управління УСРР здійснювали народні комісаріати УСРР на чолі з народним комісаром, що обиралися та відкликалися Всеукраїнським центральним виконавчим комітетом. Безпосереднє керівництво державною статистикою УСРР покладалося на Центральне статистичне управління УСРР. Керівництво боротьбою проти політичної та економічної контрреволюції покладалося на Державне політичне управління УСРР на чолі з Уповноваженим ОДПУ СРСР.

Обсяг компетенції й організація народних комісаріатів та центральних установ УСРР регламентувалися спеціальними положеннями про них, затвердженими Всеукраїнським центральним виконавчим комітетом.

Керівництво військовими й морськими справами, закордонними справами, зовнішньою торгівлею, шляхами сполучення та народного зв'язку на території УСРР здійснювалося через Уповноважених народних комісаріатів СРСР при Уряді УСРР.

Вища рада народного господарства і народні комісаріати внутрішньої торгівлі, фінансів, праці і Робітничо-Селянської інспекції УСРР підпорядковані Всеукраїнському центральному виконавчому комітету й Раді народних комісарів УСРР та «рівночасно в своїй діяльності здійснюють директиви відповідних об'єднаних народних комісаріатів Союзу РСР»[3, с. 517–526].

Отже, Конституція УСРР в редакції 1925 р., враховуючи норми Конституції СРСР 1924 р., положення про ВУЦВК, РНК УСРР та Загальне положення про народні комісаріати УСРР, визначала компетенцію цих органів, їх взаємовідносини, підзвітність і відповідальність, склад Ради народних комісарів УСРР, а також правове становище уповноважених наркоматів СРСР при уряді УСРР.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бабій Б.М. Українська радянська держава в період відбудови народного господарства (1921–1925 рр.). Київ: Видавництво Академії наук Української РСР, 1961. С. 259.
2. Гончаренко В.Д. Конституційне будівництво в Україні за часів нової економічної політики (1921–1929 рр.). *Вісник Національної академії правових наук України*. 2015. № 2 (81). С. 17–26.
3. Про зміну Конституції Української Соціалістичної Радянської Республіки: Постанова IX Всеукраїнського з'їзду рад № 302 від 10 травня 1925 р. // Збірник узаконень та розпоряджень Робітничо-Селянського Уряду України. 30 липня 1925 р. Ч. 47. Ст. 302. С. 517–526.

ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ЧЕСТІ ТА ГІДНОСТІ НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ В ХІХ СТОЛІТТІ

Питання захисту честі та гідності особи на всіх етапах розвитку людства займало важливе місце. Ще за часів первісного суспільства ці правові категорії мали свій захист в різних формах. В історичному контексті змінювалось праворозуміння цих понять та, водночас, вдосконалювались форми і способи захисту особи від посягань на її честь та гідність. Одним із найбільш значущих періодів розвитку юридичної техніки в історії права України є ХІХ століття.

Дослідженням питання захисту честі та гідності займалось чимала кількість вчених, зокрема В.І. Лебедев, О.М. Радищев, М. Драгоманов, А.О. Церковна, В.А. Гейко, К.В. Безроднова та багато інших.

В.А. Гейко зазначає, що гідність – уявна самооцінка особи, тобто суб'єктивна оцінка особистістю своїх якостей, духовного світу, можливостей, здібностей, світогляду, виконаного обов'язку і свого суспільного значення. Самооцінка ґрунтується на соціально-значимих критеріях оцінки моральних, духовних, фізичних якостей особистості. Водночас, почуття власної гідності є самоповагою, із якою людина ставиться до себе, як до особистості. Воно не є вродженою властивістю, воно з'являється і розвивається, або деградує з віком, з набуттям досвіду та різноманітних вмій, знань, можливостей. Честь – оцінка суспільством особи її морально-ділових якостей та здібностей, можливостей[1].

Таким чином, честь і гідність як категорії моралі не є тотожними, однак вони є взаємозалежними. Основною відмінністю є те, що честь – є оцінкою особи суспільством, а гідність її самооцінкою. З правової точки зору, право на честь та гідність є правом, що забезпечує соціальне існування особи.

Починаючи з ХVІІІ століття на всю територію України, яка перебувала під владою Росії, поширюється дія імперського законодавства. Одним із найбільш значимих джерел права в той час було Соборне уложення 1649 року, яке вже тоді містило норми щодо відповідальності за образу особи словом чи дією.

Згодом, за часів Петра І, було проведено кодифікацію законодавства і захист честі та гідності регламентувався вже й Воїнським Артикулом 1715 року. Глава вісімнадцята зазначеного акту мала назву «О поносительных писмах бранных и ругательных словах». В ній було встановлено відповідальність за наклеп, написання образливих листів, образу іншим чином. При цьому, основними видами покарань, що передбачались за зазначені злочини був штраф, або ув'язнення особи на строк до півроку. Крім того, відповідальності підлягали і особи-пособники, які передавали такі листи, або іншим чином допомагали образити особу. Варто відзначити той факт, що 153 артикулом повністю скасовано можливість помсти, та встановлено, що «ежели кто против бранных слов, боем или иным свое волством отмщать будет, оный право свое тем потерял, и сверх того с соперником своим в равном наказании будет» [4,с.353].

Наступною нормою, що закріплювала відповідальність за порушення честі та гідності, стало «Уложення про покарання кримінальні й виправні» 1845 року, яке деталізувало злочинні посягання.

Так, Н. А. Неклюдов виділяв такі злочини проти честі та гідності: 1) безпосередньо особиста образа, або як її прийнято іменувати «обіда»; 2) зневага та грубість – діяння, яке каралось лише в деяких випадках; 3) наклеп; 4) розголошення відомостей, що принижують честь, отриманих таємно або отриманих протизаконним чином; 5) погрози (до яких вчений відносив діяння, в яких проявлявся умисел на вчинення злочину). Н.А. Неклюдов, надаючи тлумачення образі, відповідальність за яку встановлювалась ст. 1534 Уложення 1866 р., вказував, що образою є особисте принизливе відношення, виражене у вчиненні активних дій, а не бездіяльність, вчинена у присутності потерпілого (образа не могла бути заочною). При цьому не визнавалась караною та не тягнула за собою кримінальну відповідальність образа, вчинена щодо близького родича, а також образа щодо потерпілої особи за її згодою [2,с.5].

На думку В.А. Гейка,– доцільно поділяти злочини на два види: перше – на образу чи образливе ставлення до людини, вираження неповаги до неї принизливим поведженням; друге – на ганьбу, тобто протизаконне поширення відомостей про вчинки чи які-небудь обставини та взагалі поширення фактів, які стосуються особи і здатні порочити його добре ім'я [1].

Отже, наведений аналіз дає підстави стверджувати, що захист честі та гідності у ХІХ столітті залишався в полі публічного права. Держава криміналізувавши посягання на означені права, брала на себе зобов'язання із захисту та розгляду кожного інциденту окремо. Окремі норми Уложення містять конкретні склади злочинів, деталізують їх. У процедурних аспектах можна виділити необхідність відтворення порушником своїх слів у суді, фактичне дослідження образливих листів, інші процесуальні можливості, пов'язані із розглядом справ. Водночас, розвиток юридичної техніки є ознакою своєрідної еволюції підходів до правового закріплення нових способів і форм захисту честі й гідності в актах матеріального й процесуального права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гейко В. А. Правове забезпечення честі та гідності особи як складова фінансово-економічної безпеки. Управління фінансово-економічною безпекою. №1. 2015. с.18-24.
2. Неклюдов Н. А. Руководство к Особенной части Русскагоуголовнаго права: Т. 1: Преступления и проступки против личности. Санкт-Петербург: Издательство «Русской книжной торговли».1876. 543 с.
3. Підгородинский В. М. Правовий та кримінально-правовий вплив за наклеп: різні грані та питання удосконалення : монографія. НУ «ОЮА», 2016. — С. 259-278.
4. Российскоезаконодательство X-XX вв.: в 9 т. Т.4. Законодательствопериодастановленияабсолютизма. Москва: Юридическаялитература. 1986.

ПРОБЛЕМА ПРАВОВОГО СТАНОВИЩА ЖІНКИ В ІРАНІ ПІСЛЯ ІСЛАМСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Побудова гендерної політики в Ірані відбувається на основі норм Шаріату, що частково включені до чинної Конституції. Довгий час Шаріат був чи не єдиним джерелом права, де особливу увагу приділяли правам та обов'язкам жінок. Так, саме у Шаріаті наголошується на однаковій правоздатності та дієздатності чоловіків і жінок, що має виключати будь-які прояви насилля чи дискримінації [1]. Конституція Ісламської Республіки Іран містить перелік заходів, націлених на захист прав жінок та материнства від створення сприятливих умов для задоволення матеріальних і духовних потреб до страхування вдів, пристарілих, самотніх жінок і дії окремого суду з питань збереження, продовження сім'ї [2]. Хоча, закріплення у Преамбулі Конституції Ірану материнства, як єдиного обов'язку жінки, разом із відсутністю гарантування гендерної рівності, надає міжнародним організаціям підстави заявляти про порушення прав іранських жінок.

Незважаючи на незадоволення ряду міжнародних організацій реальним станом речей із захисту прав жінок, на засіданні Генеральної Асамблеї ООН 27 вересня 2018 р. зауважили на позитивних зрушеннях у вирішенні питання забезпечення гендерної рівності [3]. На підтвердження цього виступає той факт, що під час парламентських виборів 2016 р. до меджлісу було обрано 17 жінок з чисельною перевагою над представниками духовенства. Жінки-парламентарії формують основний склад спеціальної Ради у справах жінок і сім'ї, та входять до фракції, що спеціалізується на вирішенні прав жінок на законодавчому рівні. Також при президенті Ірану створена посада заступника у справах жінок та сім'ї [4].

Окрім доступу до системи державного управління, іранські жінки становлять 60% від загальної кількості осіб, які здобувають вищу освіту та практично не поступаються чоловікам за кількістю отриманих водійських прав [5].

Закріплена рівність між чоловіками та жінками на законодавчому рівні все ж не означає наявності між ними ідентичності. Навпаки, встановлені суспільні норми свідчать про пануючу гендерну сегрегацію. Проявами сегрегації є відокремленість робочих місць жінок від чоловіків, розподіл шкіл на жіночі та чоловічі, зобов'язання жінкам сидіти у хвостовій частині громадського транспорту. Окрім цього жінкам заборонено мандрувати без супроводу чоловіка та працювати без дозволу родича чоловічої статі [6]. До подібних обмежень належить також заборона жінкам відвідувати спортивні матчі на стадіоні під загрозою тюремного ув'язнення. При цьому іранським законодавством санкції за порушення заборони відвідувати матчі не передбачені, а інкримінують таким «правопорушницям» антидержавну пропаганду. Так, неабиякого резонансу набула справа 29-річної Сахар Ходаяри, яка померла у лікарні після спроби самоспалення на знак протесту проти ув'язнення за відвідування футбольного матчу. Будь-які спроби ФІФА переконати офіційний Тегеран зняти заборону на відвідування матчів не увінчалися успіхом [7]. Не менш гучною є справа іранської правозахисниці Насрін Сатудех, засудженої до 16 років ув'язнення за захист лідерів іранської опозиції [5]. Усі

вищеперераховані справи свідчать про невідповідність між заявленою гендерною рівністю де-юре і де-факто та необхідністю ліквідації колізій у захисті прав жінок на законодавчому рівні.

Таким чином, гендерна політика в Ірані після ісламської революції 1979 р. пройшла еволюцію від тотальної заборони жінкам мати активну суспільну позицію до відчутної лібералізації, проявом якої стало приєднання ІРІ до Декларації ООН про захист прав жінок, відкриття доступу жінкам до участі у роботі парламенту, збройних силах та силах швидкого реагування. Незважаючи на відчутне послаблення тиску й мінімізацію дискримінації жінок, все ж залишаються прояви гендерної сегрегації та заперечення ідентичності жінок і чоловіків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Сунан Абу Дауд. Книга очищення : сборник хадисов. URL: <https://asarforum.uk/viewtopic.php?f=93&t=240&start=105> (дата звернення: 20.09.2019).
2. Конституція Ірана 1979 г. URL: http://www.cisemo.net/sites/default/files/imagesimce/constitution_of_iran.pdf (дата звернення: 20.09.2019).
3. Положение в области прав человека в Исламской Республике Иран : Записка Генерального секретаря от 27 сент. 2014 г. URL: <https://undocs.org/pdf?symbol=ru/A/73/398> (дата звернення: 20.09.2019).
4. Лале Эфтехари: женщина в Иране может стать Президентом. Notuminfo : веб-сайт. URL: <http://www.notum.info/news/socziium/lale-eftehari-zhenshhina-v-irane-mozhet-buyit-prezidentom> (дата звернення: 20.09.2019).
5. Иранские девушки жуют жвачку как могут. Газета.ru : веб-сайт. URL: https://www.gazeta.ru/lifestyle/style/2016/10/a_10228061.shtml?updated (дата звернення: 20.09.2019).
6. Права женщин в Иране до и после 1979 года. ShareAmerica : веб-сайт. URL: <https://share.america.gov/ru/%D0%B4%D0%BE-%D0%B8%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BB%D0%B5-1979-%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B0-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0-%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D1%89%D0%B8%D0%BD-%D0%B2-%D0%B8%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B5/> (дата звернення: 20.09.2019).
7. Иран: футбол – это не для женщин. Anelise Borges : веб-сайт. URL: <https://ru.euronews.com/2019/09/13/women-in-iran-report-from-aneli> (дата звернення: 20.09.2019).

Чиркін Антон Сергійович

к.ю.н., асистент кафедри державного будівництва

Національного юридичного університету

ім. Ярослава Мудрого

ДЕМОКРАТИЧНІ ЗМІНИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В ЧЕСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АСПЕКТ

Впродовж 1990-х р. особливістю публічного врядування в Чеській Республіці було існування місцевого самоврядування лише на базовому рівні муніципалітетів (обців), що врешті решт під впливом багатьох факторів привело до початку 1 січня 2000 р. реалізації адміністративно-територіальної реформи, основним результатом якої було формування і початок функціонування з 1 січня 2001 р. 13 регіонів як вищих територіальних

самоврядних одиниць. Як це було притаманно і іншим центрально-східноєвропейським країнам, прийняттю остаточного варіанту проведення регіоналізації передувала тривала і надзвичайно гостра дискусія у середовищі чеських політиків, експертів в царині публічного управління, результатом якої були декілька версій реформування устрою держави.

У період 1990-2001 р. субнаціональний (регіональний) рівень управління був відсутнім у Чеській Республіці, а адміністративні повноваження регіонів, які існували у період соціалізму, були розподілені між 76 районними адміністраціями (108 повноважень), центральними органами влади (63 повноважень) та місцевим самоврядуванням (19 повноважень), а 60 повноважень, взагалі, були скасованими. Слід наголосити, що райони виконували виключно функції державного управління.

Відповідні зміни мали наслідком новий перерозподіл повноважень у системі публічного управління (між муніципалітетами і регіонами) та ліквідацію з 1 січня 2003 р. районів і призвела до схвалення 12 квітня 2000 р. нового закону «Про обці», до якого протягом наступних років вносилося ряд змін. Цей закон набув чинності 12 листопада 2000 р. після проведення перших виборів до регіональних рад; він регулює діяльність усього локального рівня самоврядування, окрім столиці – місті Прага, де діє окремий закон.

Наступним кроком було схвалення Закону «Про краї». Цим правовим актом до основних завдань місцевих спільнот віднесено розвиток території та задоволення потреб громадян, при одночасному дотриманні державних інтересів. Основна ідея цього правового акта полягає в утвердженні ідеї, що основною метою муніципальної громади є всебічний розвиток своєї території та задоволення потреб своїх громадян, при одночасному забезпеченні загальних публічних інтересів. Окрім того, було визнано права муніципалітетів, чисельність яких перевищує 3 тис. осіб, претендувати на отримання статусу міста, оновлено вимоги до статутних міст, територія яких може розподілятися на частини з власними органами самоврядування. 12 листопада 2000 р. були проведенні перші регіональні вибори та створені регіональні представницькі органи в 13 краях. У столиці – місті Прага, яке є незалежним регіоном, – вибори відбулися в 2002 р., у той самий час, як і муніципальні вибори.

Як і в багатьох Центрально-Європейських країнах реформування публічної влади на місцевому і регіональному рівнях в Чехії не було повністю завершено до фінальної стадії вступу до Євросоюзу в 2004 р. Точилися серйозні суперечки щодо кількості та меж країв, оскільки міста змагалися за право бути регіональною столицею. Але твердження, що членство в ЄС вимагає наявності регіональної структури, допомогло прискорити цей процес. Важливим чинником були неререформовані державні адміністрації, діяльність та структура яких не відповідали вимогам стандартів копенгагенських критеріїв ЄС. Багато їхніх офісів на районному рівні були зачинені, а більшість повноважень передано обраним крайовим радам, які було започатковано у Чехії у 2002 р. Загалом було засновано органи влади у тринадцяти краях та місті Празі, їм було надано певний спектр прав, зокрема спеціальні повноваження щодо соціально-економічного розвитку. Однією з функцій регіональних влад стала методологічна підтримка муніципалітетів, що спеціально передбачено для допомоги дуже малим радам в управлінні своїми справами. Але ця підтримка поки не є досить ефективною, частково через відсутність спеціально виділених коштів для фінансування цієї роботи.

Муніципальні перетворення у Чеській Республіці слід розглядати в особливому соціально-політичному контексті 1990-х – початку 2000-х років. Зокрема, оформлення основних інститутів публічної влади в Чехії відбувалося під впливом таких чинників, як: спільне перебування у складі ЧССР; прагнення громад до гіперавтономії від держави і, як результат, їх надмірна фрагментація; форми правління, яка склалася упродовж першого трансформаційного десятиліття. Процес формування та зміст системи місцевого самоврядування багато в чому визначався історичними традиціями врядування на місцевому рівні та державності взагалі, підготовленістю політичних еліт та суспільства до здійснення децентралізації, пошуку громадсько-політичного компромісу про шляхи її здійснення. Останні два десятиліття показали у Чеській Республіці надзвичайно м'який перехід до відносно стабільної системи місцевого і локального управління. Як результат, Чехія продемонструвала високий потенціал реформування публічного управління на засадах субсидіарності та партнерства.

*Бінус Аліна Костянтинівна
студентка 2 групи, 2 курсу,
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України,
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

СУДОЧИНСТВО ЗА ЧАСІВ ЯРОСЛАВА МУДРОГО ТА В НАШІ ДНІ

На сьогодні в Україні проходить активна реформація судової системи. Законодавчо мету судової реформи (згідно зі Стратегією сталого розвитку «Україна–2020», затвердженою Указом Президента України від 12.01.2015 року № 5/2015) було визначено як практичну реалізацію принципів верховенства права і забезпечення кожного права на справедливий судовий розгляд справ незалежним та неупередженим судом – тобто забезпечення кожного доступу до правосуддя. Метою судової реформи стратегія визначає забезпечення функціонування судової влади, що відповідає суспільним очікуванням щодо незалежного та справедливого суду, а також європейській системі цінностей та стандартів захисту прав людини. При реформуванні системи судоустрою України необхідно аналізувати та враховувати вітчизняний досвід, щоб оминати помилки минулого та не повторювати їх.

Вперше судочинство з'явилося на землях України ще за часів існування Київської Русі. Про це свідчить Руська Правда, котра з'явилася за часів правління князя Ярослава Мудрого. Руська Правда є найціннішою пам'яткою феодального права, яка здійснила значний вплив на розвиток права західних і північно-західних слов'ян. Її норми закріплювали привілейоване становище панівного класу, посилено захищали життя і майно феодалів.

За Руською Правдою судовий процес мав обвинувально-змагальний характер, в ньому обов'язково приймали участь дві сторони – позивач та відповідач. Суддя виконував функції посередника.

Руська Правда мала спеціальну процедуру розшуку злочинців, це були «заклич», «звід» та «гоніння сліду».

Відповідно до ст. 32, 34 РП сутність «заклича» полягала в тому, що у разі викрадення холопа, коня, зброї або одягу, потерпілий мав оголосити про це на торжищі.

Якщо через три дні після оголошення річ знаходили у кого-небудь, то ця людина автоматично вважалася відповідачем. Відповідач повинен був повернути річ власникові і сплатити штраф.

Наступний спосіб для виявлення відповідача – «звід», положення щодо нього закріплювали ст. 35-39 РП. Його використовували в тому випадку, якщо річ знаходилася або добровільно поверталася. За процедурою «зводу», людина, яка знайшла річ, повинна була звернутися до попереднього володаря цієї ж речі, щоб з'ясувати, у кого він її придбав, тобто було потрібно довести свою невинність. У разі, якщо особа не могла пояснити, звідки в неї з'явилася ця річ, вона й вважалася викрадачем.

Останнім способом розшуку злочинців є «гоніння сліду». За цим методом, який закріплений в ст. 77 РП, злочинець розшукувався по залишених ним слідах. У випадку, якщо сліди приводили до будь-якого населеного пункту, то його жителі мали доказати свою невинуватість, відвести від себе підозру та допомогти у розшуку злочинця. Якщо сліди губилися, то власник вкраденої речі припиняв розшук.

Також за Руською Правдою існували різноманітні види судових доказів. До них належали особливе зізнання; речові докази; показання видоків; свідчення послухів та суд божий, який поділявся на судову присягу («роту»), судову ордалію та судовий поєдинок.

Рішення суду оголошувалося усно та виконувалося негайно. Оскаржити рішення було можна тільки князю, який розглядав справу заново, але таким правом могли скористатися переважно феодалі. Ніяких указівок про повторний розгляд справи на скаргу незадоволеної сторони "Руська правда" не містила.

Отже, судочинство в Україні бере свій початок з Руської Правди, деякі норми якої ще й досі є актуальними. Для того, щоб запровадити ефективну діяльність судів у сучасності, необхідно пам'ятати, аналізувати та досліджувати позитивні і негативні аспекти вітчизняного досвіду. Тільки в такому випадку судова реформа буде здійснена успішно.

Науковий керівник: к. ю. н.; асистент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Омарова А.А

Бундур Денис Юрійович
Студент 2 курсу факультету Адвокатури
Національного юридичного університету
ім. Ярослава Мудрого

ТЕРМІДОРІАНСЬКИЙ ПЕРЕВОРОТ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ФРАНЦІЇ КІНЦЯ XVIII - ПОЧАТКУ XIX СТОЛІТТЯ

Термідоріанський переворот є однією з найбільш визначних подій Французької революції, адже він був одним з ключових епізодів Французької революції, яка, в свою чергу, заклала підвалини європейської демократії. Більше того, переворот яскраво ілюструє наслідки зайвих обмежень прав громадян та ведення підкреслено агресивної політики. Саме тому навколо Французької революції й досі точаться протиріччя: чи даний акт зміни влади призвів до втрати демократичних надбань революції, чи навпаки став її логічною складовою. Тож, спробуємо дати власну відповідь на це запитання протягом даної роботи.

Для початку, стисло окреслимо політику якобінців та ті її риси, які призвели до перевороту. По-перше, якобінці були партією із агресивно радикальними поглядами, яка

виступала за демократичну представницьку владу та будь-якими засобами намагалася втілити в життя ідеалістичний принцип «Свобода. Рівність. Братерство». Саме з метою встановлення рівності у суспільстві якобінці внесли низку змін до законодавчої системи держави, прикладом чого може слугувати Декрет про підозрілих (17 вересня 1793), згідно із яким підозрілим вважався кожен, хто був хоча б опосередковано причетний до діяльності старого режиму або той, хто не міг підтвердити джерело своїх доходів; а Декретом про революційний трибунал (10 червня 1794) вводилося таке поняття як ворог народу — особи, відносно яких даний термін був застосований, підлягали страті без попереднього розслідування та права на захист. — Так якобінці мали на меті позбутися тих, хто міг стати потенційною загрозою режимові та, на їхню думку, порушував рівність громадян.

Також, через прагнення встановити повну рівність громадян та поширити соціальну базу партії було створено вантозські декрети, за якими землі всіх «ворогів народу» (мігрантів, колишньої знаті та інших) націоналізувалися із метою їх використання в аграрній справі або розподілення між бідними прошарками населення. На думку їх автора — Антуана Сен-Жюста — такі дії мали сприяти розширенню кола дрібної буржуазії, на яку спиралась якобінці, проте, це, безумовно, вступало в контрарність з Декларацією прав людини та громадянина, яка в статтях 2 та 17 проголошувала недоторканність права на приватну власність. Зазначені декрети викликали недовіру значної кількості депутатів та майже всієї великої буржуазії, що незабаром стало однією з багатьох причин перевороту.

В результаті зазначених та деяких інших подій, 27 липня 1794 року відбувся Термідоріанський переворот, який і закінчив період радикальних перетворень Великої Французької Революції. Після повалення влади та страчення її представників розпочався період термідоріанської реакції й була проведена докорінна перебудова державного апарату, який після короткочасного періоду хаосу зазнав помітної централізації, що у подальшому створило сприятливі умови для розвитку авторитарного державного устрою.

Відтепер, терор був спрямований вже проти залишків якобінців, а колишні вороги народу були відновлені у правах, наприклад, були зняті арешти на приватну власність. Слід додати, що нові лідери — Баррас, Тальєн, Ровер та інші — врешті-решт віднайшли порозуміння із великою буржуазією, проте це не принесло Франції економічного зростання, що зумовлювалося характерним для нових керівників неконтрольованим потягом до збагачення.

Поступово одне за іншим втрачалися надбання революції. 1795 року верховним органом правління було проголошено Директорію у складі 5 осіб, яка видала Конституцію III-го року. Слід звернути увагу на те, що Конституція відкривалася не Декларацією прав людини і громадянина як усі попередні, а Декларацією прав та обов'язків — так людина ставилася нижче за державу, що досить яскраво ілюструє стаття 9 Декларації: «Кожен громадянин зобов'язаний віддавати всі свої сили батьківщині й збереженню свободи, рівності й власності завжди, коли закон закликає його». А поняття закону фактично ототожнювали з поняттям держави, тож громадян перетворили з джерела влади на засіб її здійснення.

Термідоріанський переворот призвів до погіршення міжнародних відносин Франції, що вилилося у милітаризацію суспільства і, як наслідок, підвищення значення військової верхівки у політичних питаннях.

Поступове погіршення як зовнішньо, так і внутрішньополітичної ситуації зумовлювалося тим, що Директорія була ненадійною політичною структурою через різномірність своїх політичних сил та непослідовність дій, тому незважаючи на те, що за її часів військові дії остаточно перейшли за територію Франції, а сама війна набула захватницького характеру (наприклад, Італійська кампанія, яка 1797 року завершилася перемогою над Австрією), та військові перемоги відзначилися створенням так званих дочірніх республік, Директорія була приречена на загибель. Проте не можна оминати увагою те, що зазначені вище успіхи і стали фундаментом приходу до влади Наполеона Бонапарта.

Таким чином, Термідоріанський переворот з одного боку можна назвати загибеллю революції, адже Директорія значно обмежила права громадян, а після неї постали часи імперського авторитаризму, проте з іншого боку 9 термідора вважається закономірним продовженням низки історичних подій, бо громадяни Франції очевидно ще не були готові до демократії та до самостійного регулювання відносин між собою на той час, а падіння Республіки передрікав ще жирондист Кондорсе, спираючись на дані про недостатній рівень освіти населення. Таким чином, переворот можна вважати як відкриттям нової сторінки революційної історії, так і її завершенням.

Науковий керівник: к. ю. н.; асистент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Омарова А.А

Лаврик Галина Володимирівна
Студентка групи ПА - 61
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський
університет економіки і торгівлі»

ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ ВИМОГ, ЗАБОРОН ТА ОБМЕЖЕНЬ ЯК ЗАСОБІВ ЗАПОБІГАННЯ ПРОЯВАМ КОРУПЦІЇ

Розбудова України як суверенної і незалежної, демократичної, правової держави, як ніколи раніше, залежить від запобігання будь-яким проявам корупції шляхом додержання прав і свобод людини і громадянина, підвищення прозорості діяльності державних органів, створення умов для розвитку економіки, забезпечення європейських соціальних стандартів і добробуту населення.

Ратифікація Верховною Радою України Конвенції ООН проти корупції слугує потужним каталізатором односпайної підтримки ефективно скоординованої політики подолання корупції. Відповідно до ст. 5 Конвенції ООН проти корупції, яка набрала чинності для України 1 січня 2010 року, кожна держава-учасниця повинна, згідно з основоположними принципами своєї правової системи, розробляти, здійснювати та проводити ефективну скоординовану політику протидії корупції, яка сприяє участі суспільства і яка відображає принципи правопорядку, належного управління державними справами й державним майном, чесності й непідкупності, прозорості й відповідальності [1]. Вкрай важливо, що поєднані основоположними принципами правової системи кожної держави-учасниці (а інколи навіть основоположними принципами правової системи кількох держав-учасниць) рекомендації розробляти, здійснювати та проводити відповідну антикорупційну політику поступово отримують науково-теоретичне забезпечення, що дозволяє, зокрема, сформулювати систему детермінант корупції [2, с.23].

Відповідно до ст. 13 Конвенції ООН проти корупції, державам-учасникам рекомендується вживати належних заходів, у межах своїх можливостей і згідно з основоположними принципами свого внутрішнього права, для сприяння активній участі окремих осіб і груп за межами державного сектора, таких як громадянське суспільство, неурядові організації та організації, що функціонують на базі громад, у запобіганні корупції й боротьбі з нею та для поглиблення розуміння суспільством факту існування, причин і небезпечного характеру корупції, а також загроз, що створюються нею [1]. Таким чином здійснення заходів, спрямованих на запобігання корупції і боротьбу з нею, неодмінно пов'язується з поглибленням розуміння природи корупції як загально-соціального явища.

В Україні до процесів і явищ, в яких знаходить свій прояв здатність і бажання держави (в особі відповідних інституцій та окремих осіб) ефективно запобігати корупції науковцями відносяться: 1) процес прийняття та якості політичних програмних документів у сфері антикорупції (Антикорупційна стратегія, Державна програма щодо реалізації Антикорупційної стратегії, Коаліційна угода в Парламенті, програмні документи Президента України); 2) процес прийняття й удосконалення базового антикорупційного законодавства (спеціальний закон, законодавство, що передбачає відповідальність за корупційні правопорушення та правопорушення, пов'язані з корупцією), його якості [3, с. 55] та інші показники.

Генезис процесів і явищ в сфері запобігання корупції засвідчує, що, всі вони мають свою специфічну історію становлення та розвитку, проте загальні тенденції у них однакові (і до того ж збігаються у часі) [3, с.56]. Якщо звернутися до писемного спадку найвідомішого сучасника Ярослава Мудрого, його книжника митрополита Іларіона «Слова про Закон і Благодать», то із його тексту довідаємося про характер політичного світогляду князів-правителів Давньоруської держави, що у X-XI століттях перебувала серед наймогутніших держав європейського середньовіччя. Звертаючись у своєму творі до князя Володимира, митрополит Іларіон говорить про Ярослава Мудрого, що мав християнське ім'я Георгій, як про поціновувача благовір'я; «Вельми добрий і вірний, покірний син твій Георгій, якого Господь настановив наступником після тебе, наслідником твоєї влади. Не порушує він твоїх уставів, а утврджує їх, не поменшує набутків твого благовір'я, а примножає їх, не говорить, а діє, і що недокінчене тобою – докінчує, як Соломон після Давида» [4]. У благовір'ї, а, швидше, у благодаті вбачається ним нова сила, нібито послана від Бога, яка надає можливість подолати притаманну людям гріховність і досягти спасіння. В літературних творах, які втілювали і пропагували теократичну платформу княжої доби, корупція асоціювалась з гріховністю.

Сучасне розуміння процесів і явищ в сфері запобігання корупції починає формуватися, коли найбільш прискіплива увага науковців виявляється прикутою до різного роду вимог, заборон та обмежень (далі правила), покликаних так чи інакше запобігати вчиненню корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних з корупцією. Ці правила поділяються на п'ять основних груп: 1) базові антикорупційні правила, що встановлюють певні заборони (обмеження) для фізичних осіб; 2) правила, покликані забезпечити добросовісність публічних службовців, суддів та політиків; 3) правила, покликані забезпечити прозорість діяльності публічної служби, судів, політичних партій та деяких інших суб'єктів; 4) антикорупційні правила, що стосуються специфічних суб'єктів; 5) правила поведінки осіб, уповноважених на виконання функцій держави або

місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб, у разі отримання ними пропозиції щодо неправомірної вигоди чи неправомірного подарунка, його виявлення в певних місцях або фактичного прийняття. При цьому зауважується, що такий поділ є досить умовним, оскільки одні й ті ж правила можуть бути покликаними забезпечити і добросовісність публічної служби, і її прозорість тощо [5, с.69]. Мимоволі виникає потреба у визначенні як специфіки становлення і розвитку, сутності, нормативного закріплення вказаних обмежень, так і конкретних напрямів державної антикорупційної політики.

Отже, уявлення про встановлення вимог, заборон та обмежень, покликаних запобігати вчиненню корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних з корупцією, історично ґрунтуються на вітчизняних традиціях та міжнародному досвіді державної антикорупційної політики. Важливе значення при цьому мають як спеціальні експертні та наукові дослідження, так і збір та аналіз статистичних, інших даних про вироблення і практичне впровадження з участю широкого кола зацікавлених сторін належних заходів щодо запобігання корупційним проявам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 р. (ратифікована згідно із Законом України «Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції» від 18 жовтня 2006 р. № 251-V) / Верховна Рада України: офіц. веб-портал. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16 (дата звернення 20.09.2019)

2. Юридична відповідальність за корупційні правопорушення: підручник / [В. Я. Настюк, О. Ю. Синявська, В. В. Мартиновський та ін.]: за заг. ред. В. Я. Настюка. – Харків: Право, 2019. – 512 с.

3. Запобігання корупції: методичні рекомендації для місцевих активістів / [Д. О. Калмиков, Д. В. Сінченко, О. О. Сорока, М. І. Хавронюк, Г. Л. Шведова]; за заг. ред. М. І. Хавронюка. – К. : ФОП Москаленко О.М., 2017. – 242 с.

4. *Ларіон Київський*. – Слово про закон і благодать] (переклад В. Яременка). URL: <http://litopys.org.ua/oldukr2/oldukr52.htm> (дата звернення 20.09.2019)

5. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження / керівник авт. кол. доц. І.О. Ревак. – Львів: ЛьвДУВС, 2011. – 220 с.

Науковий керівник: д.ю.н., професор, професор кафедри правознавство - Гладкий С.О.

Липтєва Ірина Віталіївна
студентка 3 групи 2 курсу факультету адвокатури
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ВОЛОДИМИР ВЕЛИКИЙ І ХРЕЩЕННЯ РУСІ: ШЛЯХ ДО ХРИСТІАНСТВА

Володимир Великий – безперечно видатна постать в українській історії. Він зміцнив Київську Русь, тим самим започаткував «золоту добу» її історії. Ним було здійснено низку важливих процесів, що допомогли зміцнити досить молоду державу. Крім важливих зовнішніх завоювань, Володимир чи не єдиний з його попередників приділяв належну увагу й внутрішньому державотворенню. У «Повісті минулих літ» вказується, що

Володимир Великий думав і про ратні справи, і про «устав земний», і про державне будівництво, і про регулювання суспільно-правових відносин у державі. За це його називали «Красним сонечком», а пізніше навіть віднесли до ліку святих.

Останнім часом з'явилися новітні методи (прилади) для дослідження, тому навіть аналіз подій далекого X століття досі є актуальним, оскільки доповнення загальноприйнятих фактів є дуже важливим для формування більш точної історичної думки.

З ім'ям Володимира Великого найчастіше пов'язують одне з його найбільших досягнень - хрещення Київської Русі. Слід звернути увагу, що християнство було введене, перш за все, заради зміцнення влади князя в державі та утвердження її на міжнародному рівні. Однак, є припущення, що однією з причин також було стрімке поширення Європою ідеї про «Страшний Суд», що мав би відбутися 6496(992) року: на схилі першої тисячі років з народження Христа.

Володимира Великого, ймовірно, не могла налякати така «байка», адже особа з великими повноваженнями та ресурсами найбільш приземлена до реалій сучасності, що не скажеш про звичайний народ. Як відомо, людей того часу хвилювала проблема вічного страху та невизначеності у майбутньому. Тому слід зробити припущення, що ідея Страшного Суду стала вигідним засобом маніпулювання людьми заради віри у майбутнє спасіння душі.

Яскравим підтвердженням основної версії є те, що Володимир Великий спочатку намагався укріпити свою владу завдяки деяким реформаціям в язичництві, а саме – відміні багатобожжя та утвердження Перуна основним божеством.

Ця дія є цілком логічною, адже не може правитель мати настільки високий ступінь довіри та авторитет народу, коли люди вірять, що все в їхньому житті існує завдяки Богам, і завдяки ним є все, що їх оточує. Тому необхідно було, щоб люди уособлювали в постаті князя єдиного Бога, що забезпечує їх.

Після того, як такі зміни не мали очікуваного результату, Володимир Великий почав пошуки та «випробовування» нової віри. Йдеться про послів з інших країн, що пропонували свою віру. Так, у 986 році після того, як послі з волзької Болгарії розповіли, що вони не вживають вино і м'ясо свині, Володимир Великий навіть не захотів їх далі слухати.

Окремих згадок відношення князя до християнства не знайдено, але варто зазначити, що Володимир був досить обізнаний з цього питання. Підтвердженням цього є його фраза, що була закріплена в літописі як відмова місіонерам з Риму, в якій зазначалося: «Йдіть назад, отці наші цього вчення не прийняли». Обізнаність полягала в тому, що Володимир Великий знав про відмінності християнського обряду Сходу та Заходу, що дає підстави стверджувати, що князь обрав саме християнство за декількох підстав.

По-перше, Візантійська модель була вигідна правителю, бо: «Імператор, – наголошувалося в одній з візантійських церковних хронік XII ст., – є для церкви вищим паном і охоронцем віри»; для народу ж головне те, що князь є посланцем Бога, тому йому потрібно підкорятися такою ж мірою.

По-друге, Візантія була досить розвинена держава. Десята частина населення була писемною, а попередники вже укладали безліч угод.

По-третє, введення християнства дало б змогу Київській Русі стати частиною так званого «Римського світу»(рахрамана) й бути нарівні з іншими європейськими державами.

Важливим аспектом будь-якої релігії є її обрядовість, що буде виконуватися народом. А послі, що повернулися з Візантії зазначали: «... та ось прийшли ми в грецьку землю і повели нас на святкову службу: запалили кадила і влаштували церковні співи і хори. Ми в подиві стояли і не знали, де ми, – на небічи наземлі, бо немає на землі такого видовища і пишноти такої, і не знаємо, як розповісти вам про те, знаємо тільки, що служба у них краща, ніж в усіх інших землях. Не можемо забути ми красоти, бокож на людина, раз скуштувавши солодкого, не візьме потім гіркого: так і ми».

Таким чином, Володимир Великий вирішив охрестити Русь. Це неможливо було здійснити без скасування язичництва. Це була досить вагома проблема. Однак, одним із методів асимілювання християнства серед народу було поєднання більшості релігійних свят. Найбільш відомим таким симбіозом слід назвати перенесення свята на честь поганського бога Купала. Воно припадало на день літнього сонцестояння (20-21 червня). Пізніше, його почали святкувати з 6 на 7 липня поєднавши з християнським – Різдва Іоана Хрестителя.

Таких прикладів можна навести безліч, але, яким важким не був перехід до іншої віри, та він допоміг вийти на новий сутнісний рівень розвитку. Перш за все, відбулося не лише впровадження, а й досить істотний, з точки зору державотворення, етап правового регулювання церковного життя, що відзначився появою такого важливого документу, як «Церковний статут Володимира Великого». Тому, подальший успіх держави, що відбувся після введення християнства виправдовує ті жертви, що могли мати місце.

Отже, шлях до запровадження християнства в Київській Русі був досить важким та тернистим. На вибір саме цієї релігії вплинуло безліч факторів, кожен з яких має колосальне значення. Дослідження маловідомих версій дало змогу сформулювати більш точну картину історичної дійсності подій X століття. Вона полягає у визначенні місця народу в цьому процесі, а саме, методи впливу на людську свідомість, що закладалася тогочасною владою.

Науковий керівник: к.ю.н., ас. кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Омарова А.А.

Маленко Владислав Віталійович

Студент 2 курсу 19 групи

Інституту прокуратури та кримінальної юстиції

Національного юридичного університету

ім. Ярослава Мудрого

ХАРАКТЕРИСТИКА ФРАНКІСТСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В ПЕРІОД З 1936 ПО 1945 РІК ЯК НАСЛІДОК ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ В ІСПАНІЇ

У 30 роках XX століття в Європі почалися кризові явища, зростала політична напруга. Ці процеси не могли обійти й Іспанію, як і пізніше переросли у громадянську війну. Після повалення монархії за часів Прімо де Рівера у 1931 р. внутрішньодержавне становище Іспанії було скрутним, адже протягом 5 років було змінено до 30 урядів, національні меншини (баски, каталонці, галісійці) виступали проти централізації і вимагали автономії. Опора держави – військо, також було у скрутному становищі,

консерватизм керівництва заважав військовому розвитку, зокрема іспанські війська навчалися за застарілими стандартами і воювали застарілою зброєю. Підготовка до військового перевороту почалася 17 липня 1936 р. з ціллю повалення законного уряду в Мадриді, за час якого було встановлено республіканську форму управління. Почалася Громадянська війна 1936–1939 р., що призвела до зрівнянь рівнів доходів за показниками 1914 р. : було втрачено 15% національного багатства, заборговано 20 млрд. доларів, знищено було практично всі комунікації (зокрема 2/3 залізничних колій), втрачено половини поголів'я худоби, чималого мистецького й архітектурного спадку (передусім, релігійного характеру), зруйновано близько 250 тисяч житлових будівель і найстрашніше – втрачено майже 400 тисяч людських життів. Також мали місце виступи різних гарнізонів військових по всій країні, на чолі з генералами, при цьому генералом одних із таких гарнізонів був Ф.Франко. У наслідок цього сформувалося два напрямки ворогуючого табору: республіканці та націоналісти. Республіканці – використовуючи повну перевагу в парламенті та уряді, розпочали радикальні зміни, що були ворожими духу іспанського народу: переслідувалася діяльність церкви, патріоти піддавалися репресіям, здійснювалися непопулярні соціально-економічні реформи. Націоналісти – втративши після виборів можливість законними шляхами перешкоджати діям республіканців, вирішили не чекати наступних виборів і наважились на військовий переворот. Переворот на самому початку не приніс значних успіхів націоналістам: не було переважаючої підтримки населення та армії, ще й трагічно загинув організатор заколоту – генерал Санхурхо. Все ж боротьба продовжилася – ситуацію в свої руки взяв генерал Франсиско Франко. Фундаментом політичної системи Іспанії була особиста диктатура Ф. Франко. Йому належала вся повнота законодавчої, виконавчої та судової влади. Усіх членів уряду, як і вищих чиновників, генералів та єпископів, призначав Ф. Франко, затверджував декрети та закони. Деякі іспанські дослідники характеризують встановлену владу, як "різновид абсолютної монархії, що являла собою в період правління Ф. Франко королівство без короля". По завершенні громадянської війни в Іспанії розроблялася і реалізовувалася альтернативна модель квазіпарламентської демократії. З законів, спрямованих на зміну державного управління, варто виділити закон від 17 липня 1942 р. про відновлення діяльності іспанських Кортесів: вони не мали законодавчих функцій і підкорялися урядові та главі держави; їх діяльність мала декоративне значення. Були фактично ліквідовані елементарні демократичні права і свободи громадян, знівельовані національні особливості розвитку окремих регіонів, встановлена жорстка система "вертикальних профспілок", парламент формувався на корпоративній основі. Для тимчасового управління підвладними територіями було створено у 1936 р. Державно-адміністративну Хунту, яка складалася з Генерального секретаріату глави держави, Генерального уряду, Генерального секретаріату закордонних справ. Хунта налічувала сім міністерств (комісій): фінансів, юстиції, промисловості, торгівлі і постачання, сільськогосподарства, праці, культури й освіти, громадських робіт і комунікацій. Хунта координувала діяльність губернаторів, провінційних і муніципальних управлінських комісій, які склалися з виборних представників різних галузей. За своїми якостями представники місцевих органів влади мали відповідати таким критеріям: професіоналізм, аполітизм, патріотизм.

Отже, аналіз франкістського законодавства та діяльності каудильйо засвідчують те, що він вважав міністерські і урядові функції адміністративними, а не політичними.

Політичну владу глава іспанської Нової держави завжди ототожнював з військовою і ставився до урядового синдикату як до армії. Інституційна новація 1939–1945 років полягала, насамперед, у відновленні діяльності кортесів і запровадженні корпоративного принципу при формуванні представницьких центральних і місцевих органів влади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Пожарская С. И. Гражданская война в Испании в контексте международных отношений в канун второй мировой войны // Европа между миром и войной, 1918-1939. – М.: Наука, 1992 .
2. Внутрішня політика франкістського режиму у 1939-1945 роках. // Вісник Київського міжнародного університету. Серія: Міжнародні відносини. - К.: КиМУ. - Вип.4. - 2005. - С. 126-138.
3. Волкова Г. И., Дементьева А. В. Политическая история Испании XX века: Учеб. пособие. — М.: Высш. школа, 2005. — 191 с.; Испания в период авторитарного режима Франсиско Франко (1939–1975) // Интернет-портал по истории и генеалогии. [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://family-history.ru/material/history/spainhistory/spainhistory_20.html
4. Коннова М. В. Громадянська війна в Іспанії (1936—1939 роки): історіографія. Автореф. Дис. канд. іст. наук: 07.00.06 / М. В. Коннова; НАН України. Ін-т історії України. — К., 2004. — 20 с.

Науковий керівник- к.ю.н., асистент кафедри історії держави і права України і зарубіжних країн, Стеценко Ніна Сергіївна.

Назаренко Анастасія Сергіївна

курсант 302 навчального взводу, рядовий поліції

ЛДУВС імені Е. О. Дідоренка

АНАРХІЗМ В УКРАЇНІ: ІСТОРІОГРАФІЯ ПИТАННЯ

На початку ХХ століття анархізм не був новинкою для всього світу, однак розгортання Української революції 1917-1921 рр. зумовили більш широкий масштаб і своєрідну форму поширення анархістського терору. Диференціація суспільства у Російській імперії, національна ворожнеча, класовий антагонізм виявилися настільки сильними, а влада настільки нездатною вирішити нагальні проблеми, які стояли перед країною, що перший же потужний революційний вибух привів до масового кровопролиття і занурив країну в безодню хаосу.

У висвітленні анархістського руху Україні в історичній науці ствердилися два підходи: з позиції більшовицької критики анархізму, що прослідковується в працях радянських вчених; з позиції критики анархізму, заснованої на працях самих теоретиків бездержав'я та їх апологетів, що притаманно для істориків-сучасників [1]. Детальне ознайомлення з історіографією з теми показало, що хоча історія анархізму й має значний масив публікацій, але вивчалася вона поверхово й епізодично, у залежності від політичної кон'юнктури та пануючої національної ідеології.

Розпочати аналіз підходів до визначення й трактування анархізму варто з аналізу праць теоретиків цього суспільно-політичного руху М. О. Бакуніна та П. О. Кропоткіна.

М. О. Бакунін уявляв собі безвладний лад як федерацію звільнених від гніту слов'янських народів, який повинен бути створений на основі громад, подібних громадам російських кріпаків. Бакунін вважав слов'ян «соціалістами за інстинктом», так як їх психологія полягає в тому, що вони інстинктивно не підкоряються законам і прагнуть до встановлення такого порядку, який влаштовував би усіх, і при якому усі були б рівні і вільні [2, с. 122].

Послідовник Бакуніна, теоретик анархізму П. О. Кропоткін, стверджував, що держава біологічно чужа людині, так як схильна руйнувати інститути громадської взаємодопомоги, які існують ще з первісних часів. Теорія П. О. Кропоткіна отримала назву анархо-комунізм, так як він бачив основи майбутнього ладу саме у федерації міських і сільських комун, утворених на добровільних засадах, об'єднаних вільним договором, де особистість, позбавлена від опіки держави, отримає необмежені можливості для розвитку. Першочерговим завданням революції анархісти вважали експропріацію усього того, що було основою експлуатації (землі, знарядь виробництва і засобів споживання) [3, с. 42-43].

В українському списку наукових праць з анархізму переважає, природно, «махновський» аспект. Формування такого стереотипу пов'язане з більшовицькою ідеологією, націленою на розгром анархізму та боротьби більшовиків із загонами Нестора Махна. Серед праць написаних у такому руслі варто назвати роботи Я. Яковлева і М. Залежського.

У повоєнні десятиліття історіографія анархізму стала більш якіснішою, із залученням архівних документів та матеріалів періодики, а наприкінці 1980-х років почали з'являтися комплексні праці з історії безпосередньо українського анархізму, що відрізняються більшою об'єктивністю. Так, О. Лебеденк намагається дослідити витoki впливу анархічних ідей на українське суспільство, не зачіпаючи при цьому глибинні основи махновщини.

На сьогодні до комплексних досліджень анархізму належить монографія В. Савченка, присвячена дослідженню генези анархістського руху в Україні в 1903–1929 рр. Автор здійснив спробу розкрити теоретичні засади анархічного руху, висвітлити політичну практику, організаційні структури руху, розглянути широке коло питань пов'язаних із виникненням та занепадом руху, його соціальною базою, місцем анархізму в історії Української революції 1917 р. [4].

Містико-анархізм як різновид анархо-індивідуалізму виділяє В. Жмир, називаючи їх продовжувачами традицій масонських лож [5].

Порівняння анархізму та марксизму здійснює В. Алексеев, наголошуючи на тому, що ці суспільно-політичні рухи використовували громадську непокору для знищення держави і встановлення власної диктатури з тотальним пануванням однієї ідеології [6].

Таким чином, незважаючи на актуальність дослідження теми анархізму, українська історіографія не багата на комплексні роботи, присвячені теорії й державницьким проектам анархістів в Україні й потребує подальшого розкриття із залученням широкої джерельної бази.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вершигора Н. А. Анархістський рух в Україні у першій третині ХХ ст. URL: <http://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/33736/1/%D0%92%D0%B5%D1%80%D1%88%D0%B8>

D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%B0%20%D0%9D.%D0%90..PDF (дата звернення 21.09.2019).

2. Шевченко О. Т. Історичний аналіз розвитку класичного анархізму ХІХ – початку ХХ ст. Гілея. 2017. Вип.98. С. 121 – 124.
3. Ударцев С. Ф. Власть и государство в теории анархизма в России (ХІХ–начало ХХ в.) / С. Ф. Ударцев. – М.: Юрид. лит., 1992. – 140 с.
4. Савченко В. А. Діяльність анархістських організацій в Україні у 1903–1929 рр: історичний аспект та політична практика. Київ, 2017. 444 с.
5. Жмир В. Анархізм у світі і в Україні. Філософська думка. 2009. №2. С. 72-96.
6. Алексеев В. Анархізм та марксизм: протистояння двох суспільно-політичних течій у питаннях подальшого розвитку держави та суспільства. Державне управління та місцеве самоврядування. 2016. Вип. 1(28). С. 8–17.

Чехун Дарина
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ІПЮК для СБУ 2 курс, 2 група

ЦЕРКОВНІ СТАТУТИ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Під назвою «статути церковні» в науці відомо кілька груп пам'яток права 11—15ст. Це князівські читакі, що мають вказівки на видачу їх від імені князя, устави та уставні грамоти митрополічим та єпископським кафедрам. Вони визначають обсяг їх юрисдикції та джерела матеріального забезпечення. Головним завданням церковних статутів було початкове встановлення юридичних, адміністративних та фінансових прав руської церкви та розмежування їх із прерогативами світської (князівської) влади. Найважливіші церковні статути традиція пов'язує з іменами київських князів Володимира Святославича та Ярослава Мудрого.

Час сильно зіпсував цю пам'ятку. У списках цього статуту багато правок, переробок, вставок, підновлень—знак тривалого практичного використання статуту. Однак легко відновити якщо не первісний текст пам'ятники, то його юридичну основу, принаймні настільки, щоб зрозуміти основну думку, проведену в ньому законодавцем. Статут визначає положення церкви в новій для неї державі. Церква на Русі відала тоді не тільки справою порятунку душ: на неї було покладено багато чисто земних турбот, від деяких звільнених держав. Вона є співробітницею і нерідко навіть керівницею мирської державної влади в улаштуванні суспільства і підтримці державного порядку.

З іншого боку, церкві була надана широка юрисдикція над усіма християнами, вона вирішувала справи сімейні, щодо порушення святості і недоторканності християнських храмів і символів, про віровідступництво, про образу морального почуття, про протиприродні гріхи, про замах на жіночу честь, про образи словом. З іншого боку, під її повне піклування було поставлено особливу частину суспільства, що виокремилася з християнської пастви і отримала назву церковні або богадільні люди.

Подальший розвиток церковної юрисдикції Володимира, можемо побачити в церковному статуті його сина Ярослава. Джерелами Статуту, вважається, слугували не стільки візантійські правові пам'ятки (хоча пряме посилання на Номоканон є в тексті Статуту), скільки «Руська Правда» та звичаєве право. Свідченням цього є: заміна у

Статуті покарань, властивих церковно-судовій практиці візантійського права (епітимій, поклонів, постів, відлучення від церкви та фізичних санкцій включно зі смертною карою), грошовими штрафами (виною та пів-виною), відомими з «Руської Правди».

«Статут князя Ярослава» – це вже більш досконалий церковний судбник. Він повторює майже тіж підсудні церкві справи і осіб, які перераховані в статуті Володимира, але сухі переліки останнього тут розроблені вже в казуально розчленовані та чітко зформульовані статті зі складною системою покарань і по місцях з позначенням самого порядку судочинства. Ця система і порядок побудовані на розрізненні і співвідношенні понять гріха і злочину. Гріхом відає церква, злочином-держава. Будь-який злочин церква вважає гріхом, але не всякий гріх держава вважає злочином. Гріх–моральна несправедливість або неправда, порушення божественного закону; злочин–неправда протисупільна, порушення закону людського. Злочин є діяння, яким одна особа завдає матеріальної шкоди або моральної образи іншій. Гріх–не тільки діяння, а й думка про діяння, якими грішник завдає або може завдати матеріальної чи моральної шкоди не тільки своєму ближньому, а й самому собі. Тому будь-який злочин– гріх. На комбінації цих основних понять і побудований церковно-судний порядок в статуті Ярослава. Це моральний катехісис, перекладений в дисциплінарно-юридичні приписи. На цей подвійний склад церковної юрисдикції і вказує статут, кажучи від імені князя-законодавця: "...помыслих греховные вещии духовне (тобто духовно-станові) отдати церкви". Згідно з цією комбінацією, усі судні справи, що відносяться статутом до відомства церкви, можна звести до трьох розрядів.

1.Справи тільки гріховні, без елемента злочинності, судилися виключно церковною владою, розбиралися святительським, тобто єпископським судом без участі судді княжого, за церковними законами.

2.Справи гріховно-злочинні, в яких гріховний елемент, порушення церковного правила, з'єднується з насильством, з фізичною або моральною шкодою для іншого, або з порушенням громадського порядку,–такі справи що порушують також державний закон розбиралися князівським суддею за участю судді церковного.

3.Справи "духовні", станові, що стосуються верховного відомства, були звичайні протизаконні діяння, скоєні церковними людьми, як духовними, так і мирянами.

Статут Ярослава, утримуючи грошові стягнення, передбачає за деякі діяння ще морально-виправні покарання, таке як арешт при церковному будинку, що поєднувався, ймовірно, з примусовою працею на церкву, і покуту, тобто або тимчасове позбавлення деяких церковних благ, відомі морально покайні вправи. За дітовбивство, забиття батьків дітьми статут наказує винну або винного "поять в будинок церковний"; шлюб в ближчого ступеня споріднення карається грошової пенею на користь церковної влади, "а їх розлучити, та покуту хай приймуть".

Наук. керівник: доцент кафедри ІДПЗК і ІДПУ С. І. Власенко.

МАТЕРІАЛИ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ «ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА СУЧАСНОЇ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ»

*Абдюханова Анастасія Ірфанівна,
студентка 4 курсу , 1 групи
Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

СТАН АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДО ВИМОГ ЄС

Відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами (далі – Угода), Україною був взятий на себе обов'язок щодо приведення вітчизняного законодавства до вимог країн Європейської спільноти.

Глава 6 Угоди передбачає встановлення необхідних заходів щодо поступової взаємної лібералізації умов заснування підприємницької діяльності і торгівлі послугами, а також співробітництва в галузі електронної торгівлі, а сфера підприємництва, згідно з Угодою про асоціацію, включатиме в себе аспекти конкуренції, державної допомоги, заснування та діяльності компаній, а також корпоративного управління.

Приведення у відповідність сфери підприємництва належить до повноважень Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства, НКЦПФР, Мінфін, Мінюст, АМКУ, що є відповідальними за виконання положень Угоди про асоціацію у цьому піднапрямку.

На виконання даних завдань Кабінет Міністрів України затвердив оновлений План заходів щодо дерегуляції господарської діяльності. Із затвердженням цього плану забезпечено: - системний перегляд регуляторних актів у сферах сільського господарства та безпеки харчових продуктів, будівництва, енергетики, транспорту та інфраструктури, інформаційних технологій та телекомунікацій та розробку Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року.

Угода, зокрема, Додаток ХХХІV передбачає імплементацію у національне законодавство України Директиви 2007/36/ЄС, тому 16 листопада 2017 року Верховною Радою України був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення ведення бізнесу та залучення інвестицій емітентами цінних паперів» № 2210-VIII. Даний Закон України спрямований на удосконалення проведення загальних зборів акціонерних товариств та участі в них акціонерів.

З метою ефективнішого застосування Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» Кабінетом міністрів України було прийнято низку підзаконних нормативно-правових актів, таких як постанова КМУ від 07.02.2018 № 57 «Про затвердження критеріїв оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання для забезпечення розвитку регіонів та підтримки середнього та малого підприємництва»; постанова КМУ від 31.01.2018 № 33 «Про затвердження критеріїв оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання на працевлаштування окремих категорій працівників та створення нових робочих місць»;

постанова КМУ від 11.01.2018 № 11 «Про затвердження критеріїв оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання на професійну підготовку працівників».

Одним з найбільш вагомих кроків є прийняття Кодексу з процедур банкрутства, який набув чинності з 21 жовтня 2019 року. Метою прийняття Кодексу було, зокрема, впровадження європейської практики до національного законодавства. Положення цього Кодексу спрямовані на ефективне здійснення процедур банкрутства, встановлюють захист прав кредиторів та обов'язковість виконання судових рішень щодо банкрутства, врегулювання процедури відновлення платоспроможності фізичних осіб, які опинились в скрутній фінансовій ситуації.

На 2020 рік відповідно до «Переліку заходів з реалізації Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року» передбачено забезпечити прозорість, відкритість та неупередженість до проведення моніторингу і оцінювання ефективності реалізації «Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року» шляхом проведення незалежного оцінювання із залученням міжнародних та національних експертів щодо виконання завдань, передбачених Стратегією, та внесення Кабінетові Міністрів України пропозицій щодо подальших кроків розвитку малого і середнього підприємництва в Україні, взяти участь у проведенні Глобального моніторингу підприємництва, що передбачає сприяння участі України у проведенні Глобального моніторингу підприємництва (Global Entrepreneurship Monitor).

За даними, які щорічно публікуються на сайті Кабінету Міністрів України, на 1 січня 2019 року виконано 73% зобов'язань України щодо наближення законодавства у сфері підприємництва до права ЄС.

Важливим є те, що в наслідок системної роботи органів публічної влади з приводу адаптації та імплементації нормативно-правових актів ЄС, Україна покращила свої показники на міжнародній арені. Зокрема, у рейтингу «Doing Business-2020», який розробляється експертами Всесвітнього банку, Україна займає 64 позицію з 190 країн світу, на відміну від показників «Doing Business-2016», де Україна обіймала 83 місце.

Розвиток більш ліберального правового регулювання малого та середнього підприємництва є вагомим аспектом у період вступу України до ЄС. Визнання України на міжнародному рівні дає великий поштовх для експортної та імпоротної діяльності, залучення іноземних капіталів та сприяє розвитку транскордонного бізнесу між Україною та ЄС.

Науковий керівник: доцент, доцент кафедри господарського права Товкун І.М.

Авраменко Аліна Анатоліївна,

студентка 4 курсу

4 факультету ІІ групи

Національного юридичного університету

ім. Ярослава Мудрого

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОЦЕСУ АДАПТАЦІЇ АГРАРНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО

Євроінтеграційний процес в Україні розпочався з прийняттям Верховною Радою України Закону від 16 вересня 2014 р № 1678-VII, який ратифікував Угоду про асоціацію

між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їх державами-членами, укладену в Брюсселі в частині політичних положень 21 березня 2014 р , а також в частині торгівельно-економічних і галузевих положень 27 червня 2014 р (далі - Угода про асоціацію). Угода передбачає майбутню сумісність існуючих законів і законодавства ЄС.

Вищезазначена Угода про асоціацію містить положення, що стосуються аграрного законодавства, а саме розвитку сільського господарства і сільських територій.

Згідно зі статтею 404 Угоди про асоціацію співробітництво між Сторонами у сфері сільського господарства та розвитку сільських територій охоплює, *inter alia*, такі сфери: а) сприяння взаємному розумінню політик у сфері сільського господарства та розвитку сільських територій; б) посилення адміністративних спроможностей на центральному та місцевому рівнях щодо планування, оцінки та реалізації політики; с) заохочення сучасного та сталого сільськогосподарського виробництва, з урахуванням необхідності захисту навколишнього середовища і тварин, зокрема поширення застосування методів органічного виробництва й використання біотехнологій, *inter alia* шляхом впровадження найкращих практик у цих сферах; d) обмін знаннями та найкращими практиками щодо політики розвитку сільських територій з метою сприяння економічному добробуту сільських громад; е) покращення конкурентоспроможності сільськогосподарської галузі та ефективності і прозорості ринків, а також умов для інвестування та інше. Метою майбутніх змін є розвиток сільського господарства та сільських територій шляхом поступового зближення політик та законодавства.

Безперечно, Україна повинна дотримуватися також положень, передбачених Додатком ХХХVІІІ до цієї Угоди, який містить регламенти, директиви, рішення, рекомендації та повідомлення ЄС, які мають бути впроваджені у майбутньому, зокрема щодо: якості продукції; органічного виробництва; застосування генетично модифікованих організмів; стандартів торгівлі рослинами, насінням рослин, продуктами, отриманими з рослин, фруктами та овочами; стандартів торгівлі живими тваринами та продуктами тваринництва.

Окрім Угоди, наша держава, на шляху до адаптації національного законодавства до європейського, повинна виконувати зобов'язання, які вона взяла на себе раніше, передбачені в таких актах, як Регламент Ради (ЄС) № 510/2006 від 20 березня 2006 р. про захист географічних зазначень і позначень походження сільськогосподарської продукції та продуктів харчування; Регламент Ради (ЄС) № 509/2006 від 20 березня 2006 р. про гарантований традиційний склад та спосіб виробництва сільськогосподарської продукції та продуктів харчування. Ці акти мають на меті оновлення та вдосконалення основних засобів технологічного забезпечення виробництва, впровадження наукових розробок, розвиток та підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору економіки України.

В окремих сферах, в яких передбачається співробітництво між Україною та ЄС, ще до укладення Угоди спостерігалися помітні успіхи, насамперед в сфері органічного виробництва. Так, Законом України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» від 3 вересня 2013 р № 425-VII закріплено правила виробництва органічної продукції рослинного і тваринного походження, бджільництва, аквакультури і морських водоростей, а також регламентована процедура оцінки придатності земель (ґрунтів) для органічного виробництва, обов'язкове маркування

органічної продукції з використанням державного логотипу, що відповідаю вимогам і стандартам європейського законодавства.

Визначною подією стало прийняття 22 липня 2014 року Закону України «Про основні засади та вимоги до безпеки і якості харчових продуктів» № 1602 VII, який враховує європейські підходи до управління якістю продукції. Даним законом регламентовано впровадження системи контролю якості харчових продуктів за принципом «крок вперед, крок назад», що дозволяє встановити як постачальників сировини, так і споживачів кінцевої продукції, що є новелою аграрного законодавства.

Наразі основними стратегічними цілями аграрної політики є такі, які закріплені в Законі України від 18 жовтня 2005 р. «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» № 2982-IV, а саме: гарантування продовольчої безпеки держави; перетворення аграрного сектора економіки на високоефективний, конкурентоспроможний на внутрішньому і зовнішньому ринках сектор економіки держави; збереження селянства як носія української ідентичності, культури і духовності нації; комплексний розвиток сільських територій, рішення соціальних проблем на селі. Проте, в умовах євроінтеграційних процесів, з урахування застарілості даного закону, доречним є запровадження нового.

На основі вищевикладеного, можна сказати, що Україна вже зробила перші кроки на шляху до уніфікації законодавства України і європейського законодавства. Проте, доцільним є подальше реформування аграрного законодавства з метою створення високоефективного аграрного сектору, як складової частини економіки України.

*Andriieva Daria Andriievna,
Student of the gymnasium №39
of Kharkiv city council of Kharkiv region*

THEORY AND HISTORY OF STATE AND LAW OF UKRAINE.

The subject of history of state and law of Ukraine are the patterns and features of occurrence formation, development of various types and forms of state and law as well as state law institutions and socio-political systems functioned on the territory of Ukraine in their historical specificity and chronological sequence.

The state is a universal political organizations of the community, which is independent and carries out the management of society based on law through out a special mechanism.

The historical type of state is a combination of the most essential features, inherent in states with one socio-economic formation.

Such main types of state are determined:

- **Slaveholding state** (It replaced the primitive society but some countries skipped this type of state. In slave states, as a rule, certain remnants of the primitive community remain. A slave in a slave state isn't a subject, but an object of legal relations is considered a special tool of production. The state apparatus first of all the power of obelienge slave keeping the slaves in. The slave state is characterized by harsh management methods.)
- **Federal state** (In a feudal state a peasant is already a member of the community and a subject of legal relations, has certain property- a house, agricultural and other tools, household items, ets. But the absence of any land makes the peasant dependent on the feudal landlord. The divided state of society is characteristic a feudal states there was

sevdom. Most of the feudal state were monarchies with a rather harsh centralization of government.)

- **Bourgeois (capitalist) state**(That type of state based on goods production and production-money relations. At the same time for bourgeois state it is characteristic by gradual increase in the volume and level of human rights, involving the majority of the population in government management spreading of democratic norms and traditions. In addition, the civil society is formed at this very period and the absolute monarchies of feudal period to the limited monarchies and republics, which was characteristic for the bourgeois type of state. At the same time the methods of governing state substantially change and they become more democratic and soft.)
- **Socialistic state** (It emerges XX century the economic basis of the socialist state is social (state and collective) owning of the basic means of production. One of the main features of states of this type is the proclamation of a considerable volume of social rights of citizens and at the same time less attention to political and personal human rights. The socialist type of state is characterized by a republic form of government/
- **Modern state** (It's characterized by human and social orientation of the state, democratic political regime, the rule of public life. The modern state provides real implementation and protection of fundamental human rights. In most modern states there is commodity production, different forms of the owning to the means of production, equality of all forms of ownership.)

Ukraine, as a relatively "young" state, has a modern historical type of state development. But taking into account the fact that the Ukrainian statehood dates back to the times of Kievan Rus, it can be concluded that during the period of struggle and the acquisition of the status of an unpowered state under the name of Ukraine, it has gone from feudal to modern historical type of state development.

In my opinion, from the Ukrainian history of state-building it is possible to distinguish the following main periods and build a chain of state transformations: Kievan Rus - Galicia-Volyn state – Zaporizhzhya Sich - Zaporozhye army - UNR-USSR-Ukraine.

At each of these stages, there were peculiarities and features that eventually led to the creation of an independent Ukraine.

*Аракелова Ангеліна Робертівна,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКОЮ, 1 курс, 6 група*

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ШЛЮБНИХ ВІДНОСИН ЗА ДИГЕСТАМИ ЮСТИНІАНА ТА ІНСТИТУЦІЯМИ ГАЯ

Питання правового регулювання шлюбних відносин є досить актуальним не тільки на сьогоднішній день. Майже всі правові джерела архаїчного періоду, зокрема юридичні збірники римського класичного права, містили норми, що регулювали правовідносини у зазначеній галузі, що свідчить не тільки про важливість Інституту шлюбу та сім'ї навіть на самому початку становлення правових систем, але й про необхідність набуття особами, які перебувають у шлюбі, прав та захисту, у разі їхнього порушення. Отже наукова новизна полягає в дослідженні Інститутів шлюбу в таких правових джерелах, як Дигести

Юстиніана та Інституції Гая, і виявленні характерних особливостей та відмінностей зазначених джерел права за допомогою методів аналізу та порівняння.

Визнання сім'ї як соціального осередка суспільства залежало від двох умов: безпосередній сімейний союз чоловіка та жінки та виховання в такому союзі дітей. В Дигестах Юстиніана, що являють собою збірку систематизованих уривків з творів римських юристів, правове визначення класичного римського шлюбу надає Модестин, який вважає, що «шлюб є союз чоловіка і дружини, спільність усього життя, єднання божественного і людського права»[1]. Але дане визначення є суто формальним, оскільки майже необмежені права в сім'ї мав тільки чоловік, тобто панувала виключно патріархальна система шлюбно-сімейних стосунків. Однак, не дивлячись на це, Дигестами встановлено, що «не може бути здійснений шлюб інакше як за згодою тих, хто одружується...», що свідчить про відносно рівні права нареченого та нареченої до укладення шлюбу. До того ж, на відміну від Інституції Гая, Дигести Юстиніана містять Титул про шлюбну змову, яка являла собою церемонію стипуляції майбутньої дружини нареченим. Однак даний звичай мав суто формальний характер, оскільки ні наявність свідків, ні укладання письмових документів не були обов'язковими. В Інституціях Гая відсутня чітка юридична дефініція шлюбу, проте як і в попередньому збірнику зазначено, що дружина знаходиться під владою мужа, а діти – під владою батька. Також одними з перших постають статті, в яких містяться критерії визнання шлюбу як незаконного та неправового. Відповідно до Інституцій, шлюб вважається дійсним лише в тому випадку, коли особи мають статус громадянства, тобто відносяться до римських громадян, або є латинами з юридичним правом вступати до шлюбу. Спільною особливістю зазначених збірників є те, що й Дигести Юстиніана, й Інституції Гая заперечують право рабів вступати до законного римського шлюбу. Однак Дигести містять статтю, що надає дозвіл усім вільнонародженим, крім сенаторів та їх дітей, брати собі за дружину вільновідпущениць. Обидва правові джерела містять норми, що не тільки визнають недійсним шлюб між прямими родичами, але й вважають його злочинним і кровозмісним. До того ж, Дигестами Юстиніана передбачено вікові обмеження для жінок. Згідно з цим, шлюб вступає у законну силу лише у разі досягнення жінкою дванадцятирічного віку: «Жінка, якій не виповнилося дванадцять років тоді стане законною дружиною, коли їй (що знаходиться у чоловіка) виповниться дванадцять років»[1]. В Інституціях Гая зазначений критерій є відсутнім.

Припинення шлюбу відбувалося за різних обставин: розлученням, смертю або потраплянням до полону або рабства одного з подружжя. Процедура розлучення була більш довершеною в Дигестах Юстиніана, оскільки в Інституціях Гая навіть не згадується припинення шлюбу шляхом розлучення і вказано тільки те, що «жінки, які перебувають під владою чоловіка, подібно до того як і дочки, що залишаються під батьківською владою, звільняються від цієї залежності або внаслідок смерті того, у владі якого вони знаходяться, або по вигнанні його з меж вітчизни»[2]. Ще одним способом припинення шлюбу вважався продаж жінки до кабали: «Точно так же через удаваний продаж в кабалу жінки виходять з-під влади чоловіка і, якщо вони з цієї манципації будуть відпущені на волю, то робляться самовладними...» [2]. Як вже зазначалося, Дигести Юстиніана не тільки містили правове визначення розлучення, але й передбачали примітивну процедуру припинення шлюбу. Згідно з статтею 3 II Титула, розлучення вважалося справжнім лише в тому випадку, коли воно здійснювалося з наміром припинити шлюб назавжди. Процедура

розлучення була дійсною лише в присутності (в якості свідків) семи римських громадян. В зазначеному правовому збірнику не були виокремлені права вільних жінок на розлучення, а згадані лише вільновідпущениці, які вийшли заміж за патрона, і не мали права на розлучення.

Спираючись на все вищезгадане, можна дійти до висновку, що й Дигести Юстиніана, й Інституції Гая мали досить велике значення за часів римського права класичного та посткласичних періодів, однак більш довершено були розроблені Дигести Юстиніана, оскільки вони створювали і регулювали правовідносини між подружжями в більш широкому на ті часи розумінні Інституту шлюбу та сім'ї.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Дигести Юстиніана [Електронний ресурс]. URL: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Byzanz/VI/520-540/Digestae_Just/
2. Інституції Гая [Електронний ресурс]. URL: <http://ancientrome.ru/antlitr/gaius/index.htm>

*Бадика Дар'я Дмитрівна,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, факультет
адвокатури, 2 курс, 5 група*

ПРАВОВА КУЛЬТУРА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

У сучасному українському суспільстві, яке поступово виходить із кризового стану на шлях стабілізації, правовій культурі надається особливо значна роль у сфері розбудови правової держави. Адже така держава неможлива поза правовою культурою кожного з її громадян, яка обумовлює загальну повагу до права в суспільстві, культивування принципу верховенства права і, отже, реальне функціонування всіх інших інститутів держави.

Правова культура – це система правових цінностей, що відповідають рівню досягнутого суспільством правового прогресу й відображають у правовій формі стан свободи особи, інші соціальні цінності.

Складовими правової культури є:

1. Рівень засвоєння членами суспільства правових цінностей (правових норм і принципів, навичок правомірної поведінки, поваги до права і т. ін.);
2. Ступінь оволодіння ними і практичного їх запровадження у життя.

Дана система правових цінностей визначає рівень демократії та законності, регулює суспільні відносини.

Окрім цього, вона є невід'ємним елементом механізму реалізації конституційних прав громадян нарівні з нормами, які закріплюють дані права, гарантії, юридичні обов'язки та правосвідомість.

Позитивними тенденціями зростання політичної активності населення до інтересу демократичних перетворень, гуманітарних цінностей, до права та його ролі у процесі реформування суспільства. Але рівень правової культури нашого народу залишається незадовільним та не відповідає вимогам сучасних демократичних перетворень.

Проведені дослідження свідчать, що правова культура українського суспільства, яка є частиною його загальної культури та одним з головних показників рівня розвитку суспільства, наразі перебуває лише на стадії формування й потребує цілеспрямованої діяльності з її становлення та активного розвитку.

Досвід формування громадянського суспільства та правової держави в Україні засвідчив нагальну потребу підвищення рівня правової культури і правосвідомості громадян.

Активного обговорення та негайного впровадження вимагають такі аспекти проблеми, як правова просвіта і виховання молоді, майбутніх фахівців різних сфер життєдіяльності на засадах людяності, моральності, честі. Тож можна стверджувати, що проблема правової культури є важливим загальнонаціональним завданням, яке чекає свого вирішення.

Існуючих заходів з правового виховання виявляється замало для повноцінного та стабільного розвитку правової культури жителів України. Потрібно приділяти значно більше уваги правовому вихованню, створювати заходи, які поширюватимуться на всі вікові та соціальні категорії, допомагатимуть людям оволодівати правовими знаннями, вчитися розуміти право та діяти відповідно до його вимог.

Проблема правової культури ще тривалий час буде актуальною, а необхідність її дослідження безпосередньо випливає із конституційного проголошення України правовою державою. Це обумовлює потребу в неухильному зростанні і досягненні високого рівня правової культури кожного громадянина, кожної посадової особи, кожного державного службовця і, особливо, професійних юристів, на яких припадає головна робота у законотворчості і застосуванні права. Лише тоді рівень правової культури населення досягне найвищого щабля розвитку, лише тоді кожен громадянин держави відчує власну приналежність до правового життя країни, буде активним учасником правового процесу і матиме змогу самостійно аналізувати чинне законодавство, відзначаючи його здобутки і недоліки.

Науковий керівник: Кичун Віктор Іванович, доцент кафедри конституційного права України.

*Баляс Діана Романівна,
Студентка 1 курсу 8 групи
Національний університет імені
Ярослава Мудрого*

РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ВІЙСЬКА В СТАРОДАВНІЙ СПАРТІ

Від поселення до міста-держави, від немовляти до воїна, такий шлях пройшла Спартанська держава. Що ми знаємо про її військо? Чому така могутня країна так швидко впала на коліна?

Спартанці – це войовничий народ, який своїми навалами спустошував землі сусідніх держав.

З самого народження дитині прищеплювали героїчність та спрагу до військової діяльності. Як тільки дитина народжувалась її несли до вищого органу Спарти – Герусі, після чого в комісії вирішувалось чи залишати немовля живим, чи скинути його у прірву. Таким чином відбувався відбір сильних та здорових немовлят. Залишену живою дитину повертали матері, та у свою чергу виховувала хлопчика до семи років. Після чого він повинен був пройти тернистий шлях в школі аж до 18 років. Умови в навчальному закладі були дуже суворими : хлопчики спали на твердому ліжку, що робили власноруч з тростянцю, взимку і влітку завжди ходили без взуття та з не покритою головою. Їх привчали до спраги й голоду, до перенесення фізичного болю (кожного місяця

проводилось сікування мокрими батогами, в процесі учень повинен був мовчати, якщо ж мовчання порушувалось, його жорстоко карали). У школі молоді воїни мали право вчитись писати, читати, співати, рахувати та танцювати. Танець являв собою бойові рухи, а пісня співалась для підняття войовничого духу.

Також приділялась увага до військової мови : "Autinscuto, autcumscuto" (" З щитом, або на щиті "). Ці слова безпосередньо показують нам героїчність та безстрашність війська.

Навчали ходити ногу в ногу і робити елементи стройової підготовки.

З 15-річного віку юнаки брали участь у криптіях та мали право носити зброю.

У 17 років воїн-юнак повинен був пройти останнє випробування. Для цього він мав потрапити до храму Артеміди, який знаходився на гострих скелях; діставшись цілі спартанець мав принести себе в жертву – жерці прив'язували його над чашею та били батогами поки з нього не підуть перші крапельки крові. Саме так закінчувалось його навчання і в 18 років він вважався воїном.

Після школи спартанець ніс гарнізону військову службу, що тривала понад 2 роки. Лише у 20 років воїн-юнак вважався повноправним громадянином.

Всі спартанці вважалися військовозобов'язаними з 20 до 60 років.

В боях важливу роль відігравала фронтальна атака. Фаланга діяла завжди як єдине ціле, вони вишикувались у 8 шеренг в глибину, вона містила в собі понад 8 тисяч осіб та досягала приблизно 1 км по фронту. Тому сильною стороною фаланги вважався її удар. Верховним командиром спартанського війська був цар. На полі бою його завжди охороняли відбірні 300 воїни. Всі накази царя виконувались швидко та якісно.

Отже, спартанська армія була досконалою, сильна та майже непереможною. Ця армія зазнала багато війн і не збиралась жити в мирі з сусідніми державами, саме це призвело до падіння. Войовничий народ зламався через свої набіги та війни.

Аристотель писав, що немає сенсу створювати культуру, засновану виключно на військової доблесті, оскільки є така річ, як світ, і з ним періодично доводиться мати справу. Спартанці цього не розуміли, вони продовжували все ту ж політику: вигравали війну і втрачали світ. Спарта повинна була знаходити собі союзників, а натомість вона робила все навпаки. Список недругів розростається, але головним ворогом Спарти став Епаминод .

Епаминод своїм військовим планом загнав спартанців в несприятливі умови. Вперше, непереможне військо повинно було захищатись на своїй землі, яка не була пристосована для цього. Епаминод змусив спартанців відступити, зробивши себе тим самим другорозрядною державою грецького світу.

Спарта — це країна, що залишила після себе відбиток в історії людства. Місто-держава була актуальною у всі часи історії. Більшість учасників французької революції хотіли героїчно померти, як спартанці. Нацистська Німеччина бачила в Спарті ідеал, тому історія Спарти була включена в ній в навчальну програму.

На мою думку, Спарта заплатила дуже велику ціну для створення того, чого вона досягла. Народу прийшлося придушити свої людські якості, повністю підкоритись владі, стати жорстокими до усього. Але саме це призвело до краху країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. <https://antiquity.fandom.com> ;
2. С.К. Бостан " Історія держави і права зарубіжних країн " (ст. 78-79) ;

3. А.Ф Крижанівський Навчальний посібник сьоме видання" Історія держави і права зарубіжних країн " ;
4. <http://interesnik.net> ;
5. В.П. Глиняний "Історія держави і права зарубіжних країн" .

Науковий керівник: Булгаков А.О., к.ю.н., асистент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Бандуріна Валентина Андріївна,
студентка I курсу 8 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
Національного юридичного університету
ім. Ярослава Мудрого*

ЗАКРІПЛЕННЯ ФЕДЕРАТИВНОГО ДЕРЖАВНОГО УСТРОЮ КОНСТИТУЦІЄЮ США 1787 РОКУ

Американська Конституція 1787 року – одна з перших писаних конституцій і одна з «найстаріших» у всьому світі. Ставши логічним завершенням і політико-правовим оформленням перемоги, отриманої американським народом у ході визвольної революційної війни над англійськими колонізаторами, вона діє і зараз через майже 250 років.[1]

Із прийняттям Конституції 1787 року молода держава з конфедерації перетворилась у першу буржуазну федерацію з республіканською формою правління у вигляді президентської республіки. Вибір федеративної форми державного устрою повинен був послужити гарантією збереження певної самостійності штатів і обмежити всесилля центральної влади. Федералізм виступав як знаряддя й засобу запобігання можливого незаконного захоплення влади або зловживання нею. [2]

Особливо важливу роль у становленні федеративного державного устрою зіграло право штатів укладати за згодою Конгресу договори з іншими штатами. За допомогою цієї конституційної формули були налагоджені дипломатичні, взаємовигідні та рівноправні відносини між суб'єктами федерації. [3]

Упорядники Конституції США чітко розподілили повноваження, якими буде наділений федеральний уряд, а якими - штати. Таким чином, «...центральному уряду належить виключне право проведення зовнішньої та оборонної політики, надання громадянства США іммігрантам, емісії грошей і контролю грошового обігу, забезпечення внутрішньої безпеки, визначення національних пріоритетів і ряд інших.

У відання штатів вносяться такі статті як цивільне і карне законодавство, організація народного утворення, охорони здоров'я, забезпечення суспільного порядку, будівництво і підтримка доріг і комунікацій, контроль за використанням землі і природних ресурсів, і т.д.. Деякі функції, наприклад, оподаткування або екологічна безпека, належать і центру, і штатам.», - А. С. Яригін. [4]

Проте, незважаючи на деякі вищеперераховані незначні обмеження у повноваженнях штатів, запроваджений Конституцією 1787 р. федералізм, заснований на бажанні створити найсильнішу, найдемократичнішу, єдину, суверенну та незалежну

країну з взірцевим управлінським апаратом, дав поштовх та став взірцем для майбутнього будівництва федеративного державного устрою багатьох країн у ХІХ – ХХІст., таких як Бразилія, Австралія, Мексика, Австрія та багато інших.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. А. О. Мішин Державне право США: монографія. Москва: Наука, 1976, с. 11
2. А. О. Мішин, В. А. Власихін Конституція США. Політико-правовий коментар. Москва: Міжнародні відносини, 1985, с. 186
3. А. О. Мішин, Є. Ф. Язьков Конституція США. Історія та сучасність. Москва: Юридична література, 1988, с. 44
4. А. С. Яригін Створення та прийняття Конституції США в 1787 – 1789 роках: формування політико-правових принципів та ідеалів. Суспільно-політичний журнал. – 2016. №7, с. 28-31. –Бібліогр. : с. 31

Науковий керівник: Булгаков А.О., к.ю.н., асистент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Баранова Євгенія Вячеславівна,
студентка 3 курсу 6 групи
НЮУ імені Ярослава Мудрого
Інституту підготовки кадрів для
органів юстиції України*

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ОПЛАТИ ПРАЦІ ТА СТИМУЛЮВАННЯ ПРАЦІВНИКІВ

З подальшим розвитком трудових відносин актуальним є питання оплати праці та мотивації працівників при виконанні роботи за трудовим договором. Слід зазначити, що будь яке заохочення, котре має на меті отримати працівник за виконане завдання, на думку як вітчизняних, так і іноземних вчених, є одним з ключових елементів забезпечення якості виконання роботи. Відповідно до ст.143 Кодексу Законів про працю України (далі КЗпП) до працівників підприємств, установ, організацій можуть застосовуватись будь – які заохочення, що містяться в затверджених трудовими колективами правилах внутрішнього трудового розпорядку. Виникає питання: що насамперед включає це поняття? І чи існує єдина світова система мотивації працівників за виконану роботу?

Звісно, єдиного механізму заохочення працівників не існує. Відповідно до рівня економічного розвитку кожна країна знаходить та впроваджує власні мотиваційні методи. Одними з найбільш ефективних є американська, японська, французька, шведська та німецька моделі.

Так, американська модель мотивації праці базується на модифікації погодинної системи оплати праці з нормованими завданнями, доповнена різними формами преміювання. Звертає на себе увагу те, що на американських підприємствах використовується нова система оплати праці, де місячна винагорода залежить не стільки від виробітку, скільки від рівня кваліфікації й числа освоєних професій. Після завершення навчання за однією спеціальністю працівнику присвоюється певне число балів. Він може отримати надбавку до зарплати, набравши відповідну суму балів. При встановленні розміру заробітної плати визначальними факторами є кількість освоєних «одиниць кваліфікації», рівень майстерності за кожною з них, кваліфікація за освоєними

спеціальностями. У Німеччині ж цікавим є те, що на більшості підприємствах з працівниками укладають договори, за умовами яких, вони повинні з максимальною віддачею використовувати свій потенціал. Заслугує на увагу також система мотивації праці працівників, що використовується у Нідерландах. Так, базовим аспектом, що зумовлює активність та зацікавленість працівників, є високий рівень соціальної захищеності, а також встановлення певних пільг і компенсацій. Важливим є те, що керівництво підприємств, установ і організацій має право відхилятися від встановлених правил тільки в бік збільшення пільг і компенсацій [2]. В літературі було звернено увагу на те, що стимулювання трудової діяльності повинно включати моральні та матеріальні передумови для ефективної та якісної роботи працівника, оскільки самі по собі моральні фактори не стимулюють трудової діяльності [3,с.235-236]. На думку дослідника лише у пропорційному взаємозв'язку з власними інтересами працівника буде зростати його прагнення до професійного саморозвитку (там само). На наш погляд засоби матеріальної мотивації є найбільш прийнятними. Але ними не слід обмежуватись, оскільки саме нематеріальне стимулювання зберігає за працівником його соціальний статус, підвищує бажання працівника вдосконалювати процес освоєння нових знань, умінь та навичок.

Трудовим законодавством України встановлено різні види заохочень працівників матеріального та морального характеру. Як зазначалось, до працівників підприємств, установ, організацій можуть застосовуватись будь-які заохочення, що містяться в затверджених трудовими колективами правилах внутрішнього трудового розпорядку (ст. 143 КЗпП). Статтею 3 Закону України «Про оплату праці» передбачено, що до заохочувальних та компенсаційних виплат належать виплати у формі винагород за підсумками роботи за рік, премії за спеціальними системами і положеннями, виплати в рамках грантів, компенсаційні та інші грошові і матеріальні виплати, які не передбачені актами чинного законодавства або які провадяться понад встановлені зазначеними актами норми [4]. За особливі трудові заслуги працівники представляються у вищі органи до заохочення, до нагородження орденами, медалями, почесними грамотами, нагрудними значками і до присвоєння почесних звань і звання кращого працівника за даною професією (ст. 146 КЗпП). Проаналізувавши практику заохочення та стимулювання працівників нашої держави та інших країн ми дійшли висновку, що ці питання потребують подальшого вдосконалення. Вважаємо, що під час укладення трудового договору з працівником при встановленні конкретного розміру заробітної плати роботодавець повинен цікавитись не тільки тим, яку професію має особа, а й його планами на майбутнє в частині оволодіння суміжною професією, як він будує свій професійний зріст, чи планує він підвищувати свою кваліфікацію в подальшому. На наш погляд саме ці обставини повинні мати певне значення як для працівника, так і для роботодавця, і зрозуміло впливати на розмір заробітної плати, на заохочення. Якщо працівник має творчий підхід до своєї роботи також здатний подати себе і саме цим зацікавить роботодавця, такому працівникові може бути встановлено певні бонуси, або бали й тим самим впливати на його стимулювання впродовж подальшої трудової діяльності. Ці питання, на наш погляд, повинні бути передбачені в колективному договорі підприємства, або в трудовому договорі працівника.

На наш погляд, на сьогодні при вирішенні питання оплати праці та стимулювання працівників особливо важливо приділяти увагу саме їх здібностям та самовдосконаленню, подальшому розвитку знань в межах своєї професії, оволодіння

суміжними професіями, а також отримання знань та навичок в межах іншої професії. Вважаємо, що оплата праці працівника повинна бути основана на досягненнях особистого успіху кожного, а також на високому рівні економічного добробуту держави.

Отже, підсумовуючи викладене, варто відзначити необхідність подальшого розвитку питань оплати праці, стимулювання та заохочення працівників. Вважаємо, що розширення в Україні правових механізмів стимулюючих заходів на законодавчому рівні сприятиме виробленню комплексного підходу модифікувати систему оплати праці та стимулювання працівників з врахуванням досвіду інших держав.

*Бережна Дарія Сергіївна,
студентка Національного юридичного університету
ім. Ярослава Мудрого*

ВИТРЕБУВАННЯ ДОКАЗІВ СУДОМ ЗА ВЛАСНОЮ ІНІЦІАТИВОЮ: ПОРУШЕННЯ ПРИНЦИПУ ЗМАГАЛЬНОСТІ ЧИ ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ БОРОТЬБИ ІЗ НЕДОБРОСОВІСНОЮ ПОВЕДІНКОЮ УЧАСНИКІВ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Наслідком проведення реформування цивільного процесуального законодавства, метою якого було підвищення ефективності цивільного судочинства та приведення його до міжнародних стандартів правосуддя, стало внесення низки суттєвих законодавчих змін до ЦПК України.

Зміни торкнулися і інституту доказування, зокрема було розширено коло дискреційних повноважень суду у сфері доказування. За попередньою редакцією ЦПК України весь тягар доказування по справі покладался на сторін по справі, а відповідно у суду були відсутні повноваження щодо збирання доказів за власною ініціативою, суд був наділений лише правом витребувати докази за клопотанням сторін, якщо останні мали складнощі в отриманні доказів. За новою редакцією ЦПК України змінено розподіл ролей суду та сторін по справі щодо доказування, зокрема, частиною сьомою статті 81 ЦПК України надано суду право витребувати докази з власної ініціативи у випадку, коли він має сумніви у добросовісному здійсненні учасниками справи їх процесуальних прав або виконанні покладених на них обов'язків щодо доказування.

Питання участі суду у доказуванні у цивільному судочинстві є багатоаспектним, оскільки наділення суду повноваженнями щодо витребування доказів за власною ініціативою має за мету забезпечення рівності сторін, в той же час таке витребування має здійснюватися з дотриманням принципу неупередженості суду.

Процес доказування необхідно, як зазначає Д.Д. Луспеник, розглядати через призму принципу змагальності[1]. Доказування у цивільному процесі має здійснюватися з дотриманням принципу змагальності сторін. За змістом частини третьої статті 12 ЦПК України принцип змагальності виражається в тому, що кожна сторона зобов'язана довести обставини, які мають значення для справи і на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, крім випадків, встановлених цим Кодексом.

Наділення суду правом збирати докази за власною ініціативою призводить до зміни співвідношення функцій сторін та суду під час здійснення доказування. На перший погляд видається, що витребуваючи докази по справі на власний розсуд, суд перебирає на себе частину обов'язків сторін щодо доказування, тим самим стаючи на ту чи іншу сторону, що

ставити під сумнів існування в чистому вигляді принципу змагальності при доказуванні та дотримання принципу неупередженості суду. Проте з іншого погляду, варто зважати на те, що базовою, пріоритетною та першочерговою для застосування все одно залишається положення частини першої статті 81 ЦПК України, якою передбачено, що кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, крім випадків, встановлених цим Кодексом.

Водночас необхідно відзначити положення пункту 2 частини першої статті 43 і частини першої статті 44 ЦПК України, відповідно до яких учасники справи мають право подавати докази, при цьому, реалізуючи це право учасники зобов'язані діяти добросовісно. Поряд з цим, пунктом 4 частини другої статті 43 ЦПК України передбачено обов'язок учасників справи подавати усі наявні у них докази в порядку та строки, встановлені законом або судом, не приховувати докази.

Отже, сторони по справі вправі самостійно на власний розсуд визначати коло доказів, якими вони обґрунтовують свою позицію по справі, виходячи зі своєї процесуальної зацікавленості, в той же час таке право сторін обмежується заходами процесуального примусу у вигляді витребування доказів за ініціативою суду в разі недобросовісного використання стороною своїх процесуальних прав та здійснення процесуальних обов'язків у сфері доказування.

За загальним правилом до обов'язків суду під час здійснення цивільного судочинства не належить збір доказів, а *норми, якими передбачено право витребування судом доказів* за власною ініціативою, слід вважати *винятками*, оскільки вони підлягають застосуванню лише за умови існування виключних умов, з якими суд пов'язує недобросовісну поведінку сторін.

Недобросовісні дії сторін щодо доказування, як зазначає Д.Д. Луспеник, порушують *«загальний публічно-правовий інтерес в ефективному відправленні правосуддя, що повинно мати наслідком відповідну реакцію суду»* [1].

Тож збирання доказів судом за власною ініціативою шляхом витребування, на думку Д.Д. Луспеника, слід розглядати *«як засіб боротьби з недобросовісною поведінкою учасників цивільного судочинства, а не механізм сприяння стороні у збиранні процесуального матеріалу»* [1].

Слід виснувати, що участь суду у збиранні доказів у виняткових випадках покликана забезпечити дотримання принципу рівності сторін у процесі і сприяє всебічному, повному і об'єктивному з'ясуванню фактичних обставин справи.

Збільшення дискреційних повноважень суду у сфері доказування шляхом надання суду права витребувати докази за власною ініціативою у випадку недобросовісного використання стороною своїх процесуальних прав та здійснення процесуальних обов'язків у сфері доказування є обґрунтованим та спрямоване на боротьбу із недобросовісною поведінкою сторін, а також на збереження балансу приватних та публічних інтересів під час здійснення правосуддя та, звичайно, на забезпечення права особи на суд.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Луспеник Д. Д. Доказування у цивільному процесі: що нового у ЦПК та чому суд наділений правом витребування доказів. *Судово-юридична газета*. 2019. №1. С. 12–13, 17.

Науковий керівник: Колісник О.В., кандидат юридичних наук, асистент кафедри цивільного процесу НЮУ ім. Ярослава Мудрого

Біла І.О. ,
студ. IV курсу економіко-правового факультету ОНУ імені І.І. Мечникова спеціальність «Право»

ВИКОНАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ПРАВА ОБІЙМАТИ ПЕВНІ ПОСАДИ АБО ЗАЙМАТИСЯ ПЕВНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Одним із видів кримінального покарання, виконання якого не пов'язано з позбавленням волі – є покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади, або займатися певною діяльністю, яке слід відрізнити від аналогічного адміністративного стягнення.

Відповідно до ч. 3 ст. 52 та ст. 55 Кримінального Кодексу України (далі – КК України) дане покарання – є змішаним, оскільки може бути призначене як основне покарання на строк від двох до п'яти років, а також як додаткове до основних покарань на строк від одного до трьох років [1].

Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про практику призначення судами кримінального покарання» дає роз'яснення судам, що даний вид покарання застосовується як додаткове – лише в випадках, коли вчинення злочину було пов'язане з посадою підсудного або із заняттям ним певною діяльністю [2]. Тому, можна зазначити, що основним завданням даного покарання – є заборона засудженому займати посаду, яку він займав під час вчинення злочину, та аналогічні посади на державній службі, в органах місцевого самоврядування або при здійсненні певної професійної або іншої діяльності.

Слід відзначити, що законодавець, згідно ст. 30 Кримінально-виконавчого Кодексу України (далі – КВК України) зазначає, що виконання даного покарання, призначеного як основне – покладається на уповноважені органи з питань пробації, а у разі, якщо такий вид покарання призначений як додаткове покарання до арешту, обмеження волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців або позбавлення волі на певний строк, під час відбування основного покарання – покладається крім уповноваженого органу з питань пробації, також на адміністрацію арештного дому, кримінально-виконавчої установи, командування дисциплінарного батальйону, військової частини чи начальника гарнізону [3].

Таким чином, основний контроль за виконанням даного виду покарання покладається саме на орган з питань пробації. Крім того, в даних відносинах приймають участь і треті особи, а саме органи, які видавали дозвіл на заняття тим видом діяльності, яка заборонена засудженому, а також власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган.

Так, наприклад, власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган, зобов'язаний не пізніше трьох днів після одержання копії судового рішення звільнити засудженого з посади, яку він обіймає, або від того виду професійної діяльності, права на який його позбавлено. Саме уповноважений орган з питань пробації здійснює контроль щодо своєчасного внесення роботодавцем до трудової книжки засудженого запис про те, на якій підставі, на який строк і які посади він позбавлений права обіймати або яким видом професійної діяльності він позбавлений права займатися. Крім того,

органи, які надають дозвіл (ліцензію) на заняття певним видом діяльності, також повинні не пізніше трьох днів анулювати виданий дозвіл та вилучити даний документ, який надає особі право займатися певним видом діяльності.

Виходячи з вищенаведеного, можна стверджувати, що даний вид покарання, приводить до анулювання дозволу на заняття певною діяльністю, припинення трудового договору із засудженим, або подальшу відмову в укладанні із засудженим нового трудового договору (контракту), який пов'язаний або із здійсненням певного виду діяльності, або із зайняттям певної посади, яка заборонена, у зв'язку із застосуванням до такої особи покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади, або займатися певною діяльністю.

Також, слід наголосити на тому, що засуджений дещо обмежений у праві вільного пересування за межами України а також в її межах, оскільки така особа не має права без попереднього повідомлення уповноваженого органу з питань пробації самостійно змінити місце проживання та місце роботи, а також виїжджати за межі України.

Аналізуючи норми чинного КВК України, хотілось би зауважити на тому, що на відміну від інших видів покарань, у тому числі пов'язаних із позбавленням волі, норми КВК України, не містить відомостей щодо заходів заохочення і стягнення, що стосується порядку виконання покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Виходячи з вищенаведеного, необхідно зазначити, що на сьогодні, застосування судами такого виду покарання, як позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю – є досить поширеним явищем. Так, відповідно до статистичних даних Судової влади України, а саме до "Звіту про осіб притягнутих до кримінальної відповідальності та види кримінального покарання № 6 " за 2018 рік, даний вид покарання був застосований до 1425 осіб[4].

Таким чином, специфіка даного виду покарання полягає в тому, що суд позбавляє винного тих прав, які йому самою ж державою надані та гарантовані [5, с. 6]. Відбувається звуження прав та свобод засудженого, у зв'язку з чим, така особа не має права брати участь в тій або іншій сфері суспільних відносин. Але не зважаючи на це, суд не може позбавити засудженого прав на працю в тій або іншій галузі господарства, системи і культури, освіти, охорони здоров'я тощо без точного визначення у вирокі кола і характеру тих посад або конкретного виду тієї діяльності, права обіймати посади в яких або займатися якими позбавляється засуджений. Тому, дані обмеження, повинні бути чітко сформульовані у резолютивній частині вироку суду, для того щоб органи, які здійснюють контроль за виконанням даного виду покарання, могли чітко визначити ті сфери суспільного життя, де діяльність осіб, до яких застосовано покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади та займатися певною діяльністю, є обмеженою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кримінальний Кодекс України: Закон України від 05.04.2001 року (зі змін. та доп.). URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 19.10.2019 р.).
2. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про практику призначення судами кримінального покарання» від 24.10.2003 року. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-03>(дата звернення: 19.10.2019 р.).

3. Кримінально-виконавчий Кодекс України: Закон України від 11.07.2003 року (зі змін. та доп.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15> (дата звернення: 19.10.2019 р.).
4. «Звіт про осіб притягнутих до кримінальної відповідальності та види кримінального покарання № 6»: Статистична звітність Державної судової влади України. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/rik_2018(дата звернення: 19.10.2019 р.).
5. Тютюгин В. И. Лишение права занимать определенные должности или заниматься определенной деятельностью как вид наказания по советскому уголовному праву :дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Тютюгин Владимир Ильич. – Харьков, 1974. – 207 с.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Т. В. Родіонова

*Білич Дар'я Іванівна,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ІПКОЮ 1 курс, 8 група*

РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ЖІНОЧОЇ ПРАЦІ У ФРАНЦІЇ У ХІХ СТ.

У середині 19 ст. у Франції під впливом лібералізації суспільства, об'єднанням відомих громадських діячів, зростанням активності та створенням перших жіночих організацій починає змінюватися громадська думка щодо статусу жінки як працівника не тільки у сфері домогосподарства, але й діяльності поза будинком. Питання ролі жінки у сфері праці неодноразово досліджувалося такими вченими, як Франсуаза Тебо, Віллернс, Мері Уоллстонкрафт, Ж.-Ж.Руссо та ін.

Індустріалізація, запровадження машинної техніки у процесі промислової революції призвело до можливості використання малокваліфікованих працівників. Через це на виробництві дешева жіноча праця стала широко розповсюдженим явищем, бо не потребувала міцної фізичної сили. Жінки-робітниці переважали на підприємствах з виробництва взуття, гудзиків і рукавичок, вони працювали у взуттєвій промисловості, виготовленні сигар.[1]

У Франції жінки становили 56-57% персоналу текстильної промисловості і 24 % - у майстернях.[2] І, зробивши висновки з перепису населення Франції середини 19 століття, можна стверджувати, що число галузей виробництва з переважною жіночою працею постійно зростало.

Але навіть незважаючи на важкі умови праці (жінок використовували як тяглову силу, впрягали у вагонетки, соціолог Віллернс у 1847р. писав: «Треба бачити, як кожний ранок вони приходять в місто і щовечора повертаються назад ... Встають о четвертій ранку, йдуть пішки кілька кілометрів, тягнучи з собою своїх дітей, і ввечері знову проробляють той же шлях після 12-13 годин роботи в жахливих умовах» [3]) та високу тривалість робочого дня жінка все одно не ставала повністю вільною у своїх правах: чоловіча праця залишалася більш оплачуваною. Причиною цієї гендерної нерівності була неможливість жінок об'єднатися у профспілки для захисту своїх прав, відмова робочих приймати їх у свої організації, аргументуючи це тим, що жіноча праця і так становить конкуренцію чоловічій. Громадські діячі 19ст. не підтримували розвиток жіночої праці у зв'язку з виснажливим характером праці. Також вони вбачали у цьому лише відволікання

від домашніх обов'язків жінки. Але при повному дискримінаційному ставленні по відношенню до жіночої роботи самі представниці «слабкої статі» не драматизували щодо свого положення у промисловому світі, адже не завжди домашня робота була легшою від фабричної праці.[4]

Також мотивом становлення жінки як повноправного працівника була можливість фінансової незалежності від чоловіка, адже гнітила не тільки тяжкість праці, але і моральний тиск у зв'язку з чоловічим домінуванням, характерним для більшості селянських спільнот. У цьому аспекті ж прихід жінки на фабрики мав позитивний характер, адже фінансова самостійність послабила залежність жінки від чоловіка чи батька. З цього приводу Дж.М. Тревельян зауважив: «Жінки, які йшли працювати на фабрики, хоча і втрачали деякі цінні переваги свого колишнього життя, зате знаходили незалежність. Гроші, які вони заробляли, були їх власними. Фабрична робітниця займала певне економічне становище, яке з плином часу стало притягувати заздирність інших жінок».

Та усі спроби жінок отримати певну самостійність не зазнали великого успіху через причини низького рівня освіти та неповної усвідомленості у необхідності створення жіночих профспілок і сприянню розширення своїх трудових прав. Також існувала проблема поєднання ведення господарства з продуктивною працею, адже за жінкою закріплювалися майже всі обов'язки з домашньої роботи. Організація праці як засіб поліпшення становища жінок у Франції не призвела до значних перетворень. Чоловічі синдикати в силу патріархальних традицій виступали проти жіночої праці і неохоче брали жінок до своїх лав, а рішення загальної конфедерації праці по жіночому питанню носили суто декларативний характер.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Електронний ресурс : <http://anthropology.ru/ru/text/korolyova-tv/ob-uchastii-zhenshchin-rabotnic-v-profsoyuznom-dvizhenii-francii-na-rubezhe-xix-xx>
2. Міжнародний робітничий рух. Питання історії і теорії. В 7 т. М., 1976. Т.1. С.128.
3. Трагер Дж. Великі жінки. Хроніка. Події. Факти. М., 1999. с.253.
4. Трагер Дж. Великі жінки. Хроніка. Події. Факти. М., 1999. ст.256

Науковий керівник: Булгаков А.О., к.ю.н., асистент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Бондаренко Анна Артемівна,
студентка 4 групи 1 курсу
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України,
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ВИЩІ ОРГАНИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ЗА КОНСТИТУЦІЄЮ ПРУССІЇ 1850 РОКУ

Актуальність обраної теми дослідження зумовлена необхідністю перейняття досвіду державотворення та державного будівництва зарубіжних країн. Пруссія яка стала основою для утворення єдиної Німеччини подарувала світовій історії держави і права один з перших конституційних актів. В подальшому прусський період німецького

державотворення дозволить Німеччині перетворитися на одну з найбільш розвинених західних демократій. Значення Конституції Пруссії 1850 року важко переоцінити, так як на її основі в подальшому відбудуться процеси формування загальнодержавного законодавства об'єднаної Німеччини. В умовах обмеженого обсягу роботи ми приділимо увагу вищим органами влади Пруссії відповідно до Конституції 1850 року.

Розпочати слід з передумов прийняття цього акту. Історичні землі Пруссії – територія яка належала Тевтонському ордену. Пруссія як держава утворилася після того, як останній великий магістр Тевтонського ордену Аьбрехт Гогенцоллерн перетворив це утворення на лютеранське герцогство Пруссія яке в подальшому стало королівством. Нащадки Альбрехта утворили династію, яка керувала цією монархією. У дев'ятнадцятому столітті після завершення наполеонівських війн посилювалися суперечності між Австрійською імперією та королівством Пруссія в питаннях контролю над іншими німецькими територіями.

В цей час окремі правителі німецьких держав почали розробляти власні проекти загально німецької конституції для того, щоб прискорити об'єднавчі процеси. Конституція була потрібна і через події 1848 року – весну народів коли селяни та робітники брали участь в масових революційних заворушеннях, що загрожували владі монарха, аристократів та буржуазії. Тоді зовнішні та внутрішні фактори підштовхнули пруського монарха Фрідріха-Вільгельма провести вибори до Національних зборів. За рахунок ускладненої бюрократизованої процедури йому вдалося отримати лояльну для себе більшість, за рахунок якої у січні 1850 року була затверджена Конституція Пруссії з широким спектром владних повноважень пруського монарха.

Систему вищих органів влади за винятком монарха можливо розподілити на три гілки влади: законодавчу, виконавчу і судову. Сам пруський монарх мав багато повноважень як у законодавчій так і в виконавчій сфері і повною мірою віднести його тільки до однієї гілки влади неможливо. В контексті взаємодії парламенту Фрідріх-Вільгельм та його нащадки отримали право абсолютного вето стосовно будь-якого рішення ландтагу У разі перерви в роботі парламенту чи затримки в прийнятті законів король мав право самостійно видавати акти які мали однакову юридичну силу з актами ландтагу.

Основним органом законодавчої влади Пруссії виступав ландтаг – двопалатний парламент, що складався з палати панів – верхньої палати та палати представників – нижньої палати. Члени верхньої палати, яка займала домінуюче становище призначалися монархом, а нижня палата формувалася за рахунок ускладненої виборчої системи з майновим та віковим цехами. Через таку структуру ландтагу, в його складі були відсутні представники робітників та селян у верхній палаті працювали затвержені королем дворяни а нижня палата укомплектовувалася за рахунок лояльної до короля буржуазії яка могла подолати майновий ценз. Ландтаг міг бути розпущений за ініціативою пруського короля і такі випадки мали місце навіть до початку засідання нижньої палати.

Виконавчу владу реалізовували міністри, які очолювалися канцлером. Канцлер виступав керівником уряду і скоординував зусилля профільних міністрів. І канцлер і міністри призначались на посаду та зв вільнялись з посади за рішенням короля. Міністерства функціонували незалежно від ландтагу, а міністри несли відповідальність перед королем а не парламентом.

Найвищим органом судової влади виступав Верховний Суд Пруссії. Хоча у системі стримувань і противаг Пруссії судова влада не мала вагомого впливу, тим не менш Верховний суд був наділений окремими істотними повноваженнями. Зокрема Верховний суд мав право розглядати справи щодо державної зради чи хабарництва міністрів та канцлера, які могли зніщуватись ландтагом у разі наявності обґрунтованої підозри після пред'явлення звинувачення відповідній особі.

Таким чином, за своєю характеристикою Конституція Пруссії містила лише формальні ознаки парламентаризму та демократизму. Хоча конституційний акт цієї держави і надавав вагомі повноваження парламенту, однак по суті цей документ закріпив у державі завуальовану абсолютну монархію в якій прусський король мав право контролювати, як орган законодавчої влади так і всю виконавчу гілку влади.

Однак, навіть такий досвід закріплення прав та свобод хоча і дещо формалізований все одно виявся корисним. Конституційний акт дозволив владі стабілізувати ситуацію в державі та уникнути ескалації революції. На основі Конституції Пруссії було проведено об'єднання Німеччини де за подібною схемою була організована система вищих органів державної влади. Після революції в Австрії та її реорганізації в Австро-Угорську імперію у 1867 році австрійці запозичили подібну модель для своєї держави. Відповідно до законодавства Австро-Угорщини, монарх очолював виконавчу владу призначаючи міністрів а законодавча влада в австрійській частині імперії здійснювалася двопалатним ландтагом з палатою представників та палатою панів яка також подібно до Пруссії формувалася особисто монархом. Таким чином, обрана тема залишається актуальною для подальшого дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Пруссия // Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона : в 86 т. (82 т. и 4 доп.). — СПб., 1890—1907.

2. Прусацтво // Українська мала енциклопедія : 16 кн. : у 8 т. / проф. Є. Онацький. — Накладом Адміністрації УАПЦ в Аргентині. — Буенос-Айрес, 1963. — Т. 6, кн. XII : Літери По — Риз. — С. 1530. — 1000екз

3. Історія держави і права зарубіжних країн: Навчальний посібник /О.М.Джужа, Т.А. Третякова, В.С. Калиновський, О.І. Анатольєва та ін. – К.: НАВС, 2012.

Науковий керівник: Булгаков А.О., к.ю.н., асистент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Борисенко Анна Іванівна,
Студентка 2 курсу, 12 групи, ІПКЮ
Національного юридичного університету
ім. Ярослава Мудрого*

СУЧАСНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ

Потенційний розвиток України визначається її демократичними ознаками, а саме: вона ґрунтується на конституційному визнанні народу джерелом влади та реальному здійсненні народної влади через рівноправну участь громадян в управлінні загальнодержавними і місцевими справами, у контролі за державною діяльністю; виборності та змінюваності вищих органів державної влади; існуванні багатопартійності; забезпеченні прав і свобод людини й меншості відповідно до міжнародних стандартів.В

правових державах закон домінує над державою, тобто Конституція – це основа законодавства, що змушує суб'єкта правовідносин дотримуватися відповідних правових норм для реалізації та досягнення прав та законних інтересів кожної людини та громадянина.

Перш за все, нам необхідно надати визначення поняттю конституціоналізм. Отже, конституціоналізм – це складна політико-правова система, що базується на ряді основних принципів, вироблених людством у процесі свого розвитку, що стали світовими стандартами будівництва і формування демократичної держави і громадянського суспільства та які сприйняті в Україні на сучасному етапі її розвитку [1, с. 193]. Конституцію можна вважати ядром конституціоналізму, адже Конституція в будь-якій демократичній державі – це, перш за все, акт установчої влади народу.

На відповідних етапах свого розвитку український конституціоналізм знаходив своє відображення в правових та політичних ідеях різних вчених та громадянських діячів, в тому числі й зарубіжних. Проте можна зробити висновок про відносно самостійний характер і різноманітність закріплення конституцій та інших конституційних актів у формі договорів, універсалів тощо.

Безумовно, для кожної сучасної демократичної держави Конституція має особливе значення. Вона відіграє роль системоутворюючого документу, який набуває дедалі більшої ваги особливо в перехідні періоди, коли зазнають змін політична, економічна та правова системи суспільства. Не є винятком у цьому сенсі й Україна, початок якісно нового етапу державно-правового розвитку якої закономірно пов'язаний з прийняттям у червні 1996 році Основного Закону держави, що впродовж 23 років слугує правовою основою розвитку України як демократичної, соціальної, правової держави, формування і вдосконалення інститутів публічної влади, становлення громадянського суспільства. У ній з урахуванням європейських стандартів демократичної держави та історичного досвіду конституціоналізму було відображено стан розвитку українського суспільства і держави, визначено засади конституційного ладу України, закріплено основні права, свободи та обов'язки людини і громадянина [2, с.4].

Формування громадянського суспільства є одним з важливих етапів розвитку дійсно суверенної, демократичної, правової, соціальної держави, забезпечить процес створення національного конституційного законодавства з урахуванням кращого європейського та світового досвіду сучасного конституціоналізму. Наукові дослідження підкреслюють важливість європейської інтеграції для взаємодії з міжнародними інституціями в питаннях конституційної реформи та вивчення політичного та правового простору. На мою думку, важливе збереження самобутності українського конституціоналізму визначене історичним минулим та побудова власної ефективної системи підібраної саме для громадян України.

Втім в Україні ще не створено необхідних соціально-правових передумов конституціоналізму, не існує відповідних концептів конституціоналізму, організації та механізму функціонування публічної влади (державної та публічно-самоврядної), не є ефективним механізм забезпечення та охорони конституційного правопорядку, прав та свобод людини і громадянина.

Парадокс українського конституціоналізму полягає також у тому, що, з одного боку, Конституція визначає правила гри, довгострокову політичну кон'юнктуру, а з іншого – саме політики, котрі конкурують за владу, приймають рішення, якою має бути

Конституція. Звідси Конституція залишається продуктом, по суті, елітних домовленостей. Саме «політичні війни» еліт знижують якість політичних інститутів, що встановлюються Конституцією. Тому одним із головних фокусів конституційного процесу має бути конституційне творення сучасного парламентаризму та відповідального урядування [3].

Проблеми сучасного українського конституціоналізму полягають у нестабільності Конституції, слабкій політичній позиції громадян України, зміни в законах на користь державної влади й посадових осіб та неготовності громадян до створення та підтримання нових принципів керування державою.

Підсумовуючи вище сказане, конституціоналізм в Україні та світі покликаний відобразити універсальні, неодмінно важливі цінності сучасних країн, які в повному обсязі виявляються в закономірностях демократичної організації суспільства і держави на основі балансу влади і свободи, визнання й захисту прав і свобод людини і громадянина, верховенства права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1) Крусян А. Р. Український конституціоналізм: до постановки питання про зміст та поняття [Текст] / А. Р. Крусян // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць. – О. : Юрид. л-ра, 2004. – Вип. 22. – С. 191–195.

2) Годяк А. І. Сучасний конституціоналізм: проблеми теорії та практики / А. І. Годяк // Львівський державний університет внутрішніх справ. – 2018. – С. 1–255.

3) Оніщук М. В. Український конституціоналізм: від кризи – до ладу / М. В. Оніщук // Дзеркало тижня. Україна. – 2013. – №17. – С. 3–4.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Дахова І.І.

*Бринцова Інна Сергіївна,
Студентка кафедри цивільно-правових
дисциплін, 6 курс юридичного факультету
ХНУ ім. В. Н. Каразіна.*

НАБУТТЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЕЛЬНІ ДІЛЯНКИ ГРОМАДЯНАМИ УКРАЇНИ

Стаття 14 Конституції України проголошує, що «право власності на землю гарантується. Це право набувається і реалізується громадянами, юридичними особами та державою виключно відповідно до закону». Ці положення є свідченням визнання на конституційному рівні важливості та непорушності права власності на земельні ділянки через особливий чітко визначений законом порядок його набуття та реалізації.

Суб'єктивне право власності на землю виникає на підставах та у порядку, визначеному Земельним кодексом та іншими законами України, що регулюють земельні відносини.

Підставою виникнення права власності на землю є юридичний факт, з яким він пов'язує виникнення цього права. Згідно з ЗК України до юридичних фактів, на підставі яких виникає право приватної власності на землю, належать:

- рішення органу влади про передачу земельної ділянки громадянину у приватну власність;
- цивільно-правова угода;
- успадкування земельної ділянки.

Особливістю зазначених юридичних фактів є те, що за змістом вони являють собою активні дії органів влади та осіб, які набувають права власності на землю. Ці дії є складними за змістом, і вчинення їх регулюється правовими нормами, які у сукупності становлять порядок набуття права приватної власності на землю.

Проте порядок набуття права приватної власності на землю не є однаковим, оскільки залежить від підстав набуття землі у власність. Так, земельне законодавство встановлює порядок набуття права власності на землю громадянами шляхом:

- приватизації земельної ділянки у межах норм безоплатної приватизації;
- приватизації земельної ділянки в розмірі земельної частки (паю);
- приватизації земельної ділянки за плату;
- придбання земельної ділянки за давністю користування (набувальна давність);
- придбання земельної ділянки, що перебуває у приватній власності, на підставі цивільно-правового договору;
- успадкування земельної ділянки.

Відповідно до ст. 121 ЗК України право на безоплатну приватизацію землі мають лише громадяни України. Вони можуть претендувати на безоплатну передачу їм земельних ділянок із земель державної або комунальної власності в розмірах, визначених ЗК України. Так, громадяни, зацікавлені в одержанні безоплатно у власність земельної ділянки із земель державної або комунальної власності із зазначеною метою, мають подати заяву до відповідного органу влади за місцем розташування земельної ділянки, у якій зазначаються бажані розміри ділянки та мета її використання.

Процедура набуття права власності шляхом приватизації земельної ділянки встановлена земельним законодавством. У разі відмови уповноваженого органу у передачі земельної ділянки у власність або залишення заяви без розгляду громадянин має право звернутися до суду з заявою про примушення відповідного органу влади до вчинення дій, необхідних для безоплатної приватизації земельної ділянки.

Право на придбання земельної ділянки за давністю користування (набувальна давність) має громадянин України, який добросовісно, відкрито і безперервно користується земельною ділянкою протягом 15 років, але не має документів, які б свідчили про наявність у нього права на цю земельну ділянку. Він може звернутися до органу державної влади або органу місцевого самоврядування з клопотанням про передачу її у власність або надання в оренду (ст. 119 ЗК). У заяві має бути зазначено, якими документами чи показаннями свідків може бути підтверджений факт добросовісного, відкритого та безперервного використання громадянином земельної ділянки протягом 15 років. Відповідна районна, Київська чи Севастопольська міська державна адміністрація (якщо земельна ділянка знаходиться за межами населених пунктів чи у містах Києві і Севастополі) або сільська, селищна, міська рада повинні протягом місяця розглянути заяву громадянина та прийняти відповідне рішення.

У разі прийняття органом влади позитивного рішення громадянин замовляє землепорядній організації виготовлення проекту відведення земельної ділянки. Погоджений у встановленому порядку проект відведення земельної ділянки подається на затвердження відповідному органу влади. У разі відмови у безоплатній передачі громадянину земельної ділянки у власність на підставі давності користування він має право оскаржити відмову у суді. Слід також зазначити, що приватизація земельних

ділянок за давністю користування здійснюється безоплатно. Тому така ділянка може бути приватизована громадянином лише в розмірах безоплатної приватизації земельних ділянок (ст. 121 ЗК України).

Ще один вид набуття права власності на земельну ділянку - на підставі цивільно-правової угоди. Громадянин України має право придбати земельну ділянку у власність у іншого громадянина чи юридичної особи на підставі цивільно-правової угоди — купівлі-продажу, міни, дарування, успадкування, довічного утримання та ін. Цивільно-правова угода про перехід права власності на земельну ділянку має бути укладена у письмовій формі та нотаріально посвідчена. Зміст угод про перехід права власності на земельні ділянки повинен відповідати вимогам, закріпленим ст. 132 ЗК України.

Цивільно-правові угоди про перехід права власності на земельні ділянки вважаються укладеними з дня їх нотаріального посвідчення. Однак право власності на земельну ділянку виникає у особи, яка набуває земельну ділянку у власність на підставі цивільно-правової угоди, лише після одержання нею державного акта на право власності на земельну ділянку та його державної реєстрації (ст. 125 ЗК України).

Таким чином, виникнення прав на землю має важливе практичне значення для їх реалізації. Насамперед це стосується набуття права власності на земельну ділянку та права користування земельною ділянкою. Оформлення права приватної власності на землю є досить актуальним і проблематичним питанням. Актуальним — тому що інститут права приватної власності на землю є порівняно новим для українців — уперше юридичні гарантії права власності на землю забезпечив Земельний кодекс України. А проблематичним — тому що наразі чимало чинних нормативно-правових актів не відповідають положенням Земельного кодексу, у результаті чого на практиці при оформленні прав власності на землю виникають проблеми, які на теперішній час потребують вирішення шляхом внесення відповідних змін до законодавчих актів.

*Бурак Любов Іванівна,
Студентка V групи, I курсу
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції
Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого*

ПРАВО ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ ЗА ЦИВІЛЬНИМ КОДЕКСОМ ФРАНЦІЇ 1804 р.

У статті відображено історію становлення французького цивільного законодавства. Розглянуто структуру та особливості інституту власності, визначено основні засади приватного права, згідно із цивільним кодексом Франції 1804 р., а також відмічено його вагомість у формуванні основ сучасного права.

Історія творення Цивільного Кодексу Наполеона була досить довготривалою. До кінця XVIII ст. у Франції не було єдиної правової системи, а право було здебільшого досить розрізнене і часто неузгоджене. На півдні Франції діяло римське право, на півночі та центрі - звичаєве право. Деякі майнові відносини врегульовувалися королівськими ордонасами. Така різноманітність правових норм спонукала до революційних змін.

Французька революція XVIII ст. сприяла перетворенню закону на основне джерело права і зміцненню його авторитету [2, с.545]. Французи вважали саме закон найефективнішим регулятором суспільних правових відносин, засобом ліквідації старих феодальних інститутів і основою для вироблення доступного та справедливого права, видання подальших підзаконних нормативних актів [4, с. 139]

Роботи зі створення Цивільного Кодексу почалися ще 1790 р., однак жоден із підготовлених законопроектів не був досить вдалим.

12 серпня 1800 р. було створено Кодифіційну комісію, до складу якої увійшли висококваліфіковані юристи: Біго де Преаміне, Мальвіль, Олів'є, Тронше, Порталіс та інші. Деякі з них були прихильниками звичаєвого французького права, деякі – римського права, що дозволяло врахувати найкращі якості як тих, так і других, однак з перевагою римського права. Саме, переплетення кутюмного і римського права є головною особливістю Цивільного кодексу.

Невід'ємну роль утворенні Цивільного Кодексу відіграв сам Наполеон, який розділяв погляди Порталіса щодо того, що право власності є основним правом, таким же дорогоцінним для людини, як і її життя.

Нова правова система створювалася у Франції відповідно до принципів і цілей, висунутих ще у період революції, саме вона підготувала необхідне підґрунтя для того, щоб із встановленням «сильної» урядової влади (Наполеона Бонапарта) в інтересах суспільства, насамперед нових підприємницьких кіл і селян-власників, була проведена широкомасштабна кодифікація права [2, с. 546].

Нарешті, 21 березня 1804 р. було видано «Цивільний кодекс французів». Кодекс побудовано за інституційною системою, що є характерно для римського приватного права.

Цивільний кодекс Франції 1804 р. увійшов в історію під назвою Кодексу Наполеона і посів центральне місце в загальній системі кодексів, оскільки за ним регулювали найважливіші економічні відносини буржуазного суспільства. В основу кодексу було покладено принципи формально рівної правоздатності всіх громадян і необмеженої приватної власності [3, с. 160].

Кодекс відзначався стрункністю викладу, стислістю юридичних формулювань і дефініцій, визначеністю і чіткістю трактувань основних понять та інститутів цивільного права. Цивільний кодекс (ЦК) Наполеона налічував 2281 статтю і складався із вступного титулу і трьох книг. Його структура відобразила схему побудови інституцій римського права: особи, речі, спадкування і зобов'язання, Така структура одержала в цивільному праві назву інституційної [2, с.549]

Перша книга «Про особи» формулює закони про користування та позбавлення цивільних права; про шлюб та його формальності; про відносини батьків і дітей та інше.

У другій книзі «Про майно та про різні відозміни власності» особливу роль відзначає інститут власності. Також у ній ідеться про ліквідацію поділу майна на придбане і родове, про проживання та користування узурфруктом, про сервітут або земельну повинність, про поділ речей на нерухомі та рухомі: власне нерухомі (будівля, земельна ділянка); нерухоме майно за призначенням, або за належністю предмета, до якого воно входить (врожай на деревах, тварини, землеробське знаряддя, меблі і т. д.); інші рухомі речі; цінні рухомі речі (акції або частки у різних компаніях, гроші,

дорогоцінності). Отже, право власності посідало ключове місце серед інших інститутів речового права.

Кодекс сприяв подальшому розвитку положень про недоторканість приватної власності та економічну свободу людини. У його основу закладена необмежена приватна власність як «право користуватися і розпоряджатися речами найбільш абсолютним чином, з тим щоб користування не було таким, яке заборонено законом і регламентом» [3, с. 162].

Відповідно до статті 545 Кодексу «Нікого не можна змушувати поступатися своєю власністю, якщо це тільки не робиться з причин суспільної користі та за справедливого й попереднього відшкодування»

Доктриною до третьої книги «Про різні способи набуття власності» була стаття 1780: «Можна брати на себе зобов'язання надати послуги лише на період для виконання певної справи». У ній зібрані норми, що регулюють інститути французького цивільного права, висвітлені норми про спадкування і дарування, питання зобов'язального права, договорів куплі-продажу, найму, позики, доручення, поруки, застави.

Кодекс також максимально закріпив право приватної власності на землю. У статті 522 відзначалося, що «Власність на землю включає власність на те, що знаходиться зверху, і те, що знаходиться знизу».

Отже, Кодекс Наполеона відіграв важливу роль у розбудові нового цивільного права Франції XIX століття та був прикладом для систематизації нормативних актів у багатьох інших країнах. Він мав велике значення не тільки для тієї епохи, а й для сучасного нового цивільного права.

Тож з впевненістю можна сказати, що правова система, яка була створена в Франції XIX-XX ст. під час французької революції, не дивлячись на складну структуру, покращення основних інститутів права збереглася й до сьогодні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Л. М. Маймескулов Історія держави і права зарубіжних країн: навчальне видання/ підручник для студентів вищих навчальних закладів/Л. М. Маймескулов: Харків «Право», 2011-508 с.
2. Глиняний В. П. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посібник / 5-те вид., перероб. і допов / В. П. Глиняний. – К. : Істина, 2005 – 768 с.
3. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посібник / за заг. ред. Л. М. Князькової, О. С. Туренка; Донецький юрид. Інститут ЛДУВС. – Донецьк : Ноулідж, 2011. – 313 с.
4. Тищик Б. Й. Історія держави і права Франції (1789-1918 рр.) : навч. посібник/ Б. Й. Тищик – Дрогобич : Вид-во «КОЛО», 2008. – 139 с.
5. Л. М. Бостан, С. К. Бостан Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посібник / 2-ге вид., перероб. і допов / Л. М. Бостан, С. К. Бостан : Вид-во «Центр учбової літератури», Київ – 2008. – 635 с.
6. Право власності в Цивільному кодексі Наполеона Бонапартв 1804 р. [Текст]/ М. Сирко // Вісник Львівського Університету. Серія юридична. / Львів. Нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів: Львів. Нац. ун-т ім. І. Франка, 2019. – Вип. 58. – С. 109-115.- Бібліогр.: с. 114-115.

Науковий керівник: Булгаков А.О., к.ю.н., асистент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Бурлакова Анна Андріївна,
студентка Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України
Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого*

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ КЕРІВНИКА ЯК УЧАСНИКА ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН

Правовідносини між роботодавцем і працівником часто породжують не лише спірні, а іноді й конфліктні ситуації. Зазвичай інтереси роботодавця та працівника співпадають рідко, оскільки роботодавець прагне при якнайменших витратах власних ресурсів отримати якомога більше прибутків, водночас із чим працівник прагне зворотнього – при найменших ресурсних особистих затратах отримати якнайбільшу фінансову винагороду. Водночас із цим власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган чи фізична особа мають усвідомлювати необхідність безумовного дотримання вимог законодавства про працю.

Відповідно до ст. 265 КЗпП України посадові особи органів державної влади та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, винні у порушенні законодавства про працю, несуть відповідальність згідно з чинним законодавством. Також юридичні та фізичні особи-підприємці, які використовують найману працю, несуть відповідальність у вигляді штрафу. Сплата штрафу не звільняє від усунення порушень законодавства про працю. Суб'єктами відповідальності можуть бути власники підприємств, керівники, їх заступники, керівники структурних підрозділів, а також інші посадові особи, які безпосередньо відповідають за дотримання законодавства про працю.

Варто також зазначити стосовно двоєдиної природи правового статусу керівник: з однієї сторони він – працівник, а з іншої – роботодавець.

У свою чергу, серед найхарактерніших прикладів порушень трудового законодавства керівниками, можна назвати незаконне звільнення працівників, несвоєчасну виплату заробітної плати, недотримання норм охорони праці, невиконання зобов'язань за колективними договорами та втручання в законну діяльність професійних спілок та ін.

Відтак, можна говорити про те, що базисними елементами правових засад відповідальності керівників підприємств як учасників трудових правовідносин є такі види відповідальності як дисциплінарна, адміністративна, матеріальна та кримінальна.

Варто згадати, що згідно зі ст. 147 КЗпП України за порушення трудової дисципліни до працівника може бути застосовано тільки один із таких заходів стягнення: догана чи звільнення.

Щодо особливостей адміністративної відповідальності керівника як учасника трудових правовідносин, то, зазвичай, заходами адміністративного стягнення, які застосовуються до керівника за порушення трудового законодавства є штрафи. Підставами для притягнення посадових осіб підприємства до адміністративної відповідальності є: порушення вимог законодавства про працю та про охорону праці – ст. 41 КУпАП; ухилення від участі в переговорах щодо укладення, зміни або доповнення колективного договору, угоди, якщо буде видно, що роботодавець ухиляється від

переговорів – ст. 41-1 КУпАП; порушення чи невиконання зобов'язань щодо колективного договору – ст.41-2 КУпАП та ін.

У трудовому праві України матеріальна відповідальність є двосторонньою, тобто сторони трудових правовідносин взаємозобов'язані понести матеріальну відповідальність за спричинену шкоду, тобто не тільки працівник несе матеріальну відповідальність перед роботодавцем, а й роботодавець зобов'язаний відшкодувати матеріальну шкоду, завдану працівникові внаслідок виконання ним своїх трудових обов'язків. Наприклад, вказана норма передбачена в ст. 153 КЗпП України, згідно з якою роботодавець зобов'язаний створювати для своїх працівників безпечні та нешкідливі умови праці, у разі нестворення яких законодавцем покладено на нього і матеріальну відповідальність за шкоду, спричинену працівникові порушенням цих вимог. Відповідно до ст. 236 КЗпП України при затримці власником або уповноваженим ним органом виконання рішення органу, який розглядав трудовий спір про поновлення на роботі незаконно звільненого або переведеного на іншу роботу працівника для роботодавця також настає матеріальна відповідальність.

За порушення законодавства про працю керівники можуть бути також притягнуті і до кримінальної відповідальності. Відповідно до ст. 172 Кримінального кодексу України встановлено кримінальну відповідальність за незаконне звільнення працівника з роботи з особистих мотивів, а також за інше грубе порушення законодавства про працю. Грубими порушеннями законодавства про працю можуть вважатися умисна невидача працівникові при звільненні трудової книжки, що стало перешкодою для його подальшого працевлаштування, запровадження роботодавцем подовженого робочого дня. Відповідно до ст. 175 ККУ невіплата заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат також тягне для керівника настання кримінальної відповідальності.

Підсумовуючи, можна зазначити, що незаперечним є несення керівником відповідальності за дотримання норм чинного законодавства про працю України. Невиконання вимог, повне або часткове ігнорування норм законодавства тягне за собою відповідальність. Але варто відмітити у законодавстві неузгодженість приписів нормативно-правових актів, наявність певних колізій, що також зумовлюють помилки недосвідченого керівника. А отже, лише чіткість законодавства та відповідність йому дій можуть допомогти уникнути небажаних наслідків дій, у вигляді відповідальності.

Василюк Наталія Аркадіївна,

студентка 1 курсу 4 групи

Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого

ПОВСТАННЯ СПАРТАКА

Важливим фактором розуміння сучасності є чітке уявлення про те, що відбувалося впродовж усієї історії людства. Бо вона однозначно має здатність повторюватися. Говорячи про якусь важливу історичну подію, ми завжди беремо до уваги причини її виникнення і осіб, які за цим стояли.

На жаль, велика кількість інформації немає на сьогодні точного підтвердження. Але за допомогою різних джерел і їх аналізу, ми можемо самостійно фільтрувати наданий нам матеріал і на його основі формувати власну світоглядну позицію.

Рим тричі «підкорив» світ. Він подарував нам не тільки сучасне право всього цивілізованого світу та одну з провідних релігій, а й незліченну кількість історичних постатей, якими неможливо не захоплюватися.

Зазвичай, великими стають люди котрі знають ціну свободи. І Рим, як осередок патріархального рабства добре знав про це.

Кінець I тис. до н. е. ознаменувався міжусобною боротьбою римської аристократії за владу, переходом від республіканської форми правління до імперії, складним політичним і соціальним становищем. Все це вплинуло не лише на правлячий клас, але й на рабів, які були основною робочою силою римського господарства. Важливим у цій ситуації є період 74-71 рр. до н. е., бо саме в цей час майже весь Апеннінський півострів охопило найбільше повстання рабів Стародавнього світу, що і до нині носить назву повстання Спартака.

Спартак народився в Римській провінції Фракії близько 120 р. до н. е.. Ще з юності він проявляв неабиякий військовий хист і вже у 18 був начальником загону із 10 чоловіків. Та під час війни Риму з фракійцями пораненого Спартака взяли в полон і згодом продали одній із гладіаторських шкіл в Капуї. Це, на мою думку, і стало визначальним фактором у формуванні його характеру і породило задум помститися за втрачену свободу. Про силу, хоробрість і непереможність Спартака знали всі цирки в Італії. Він швидко завоював довіру господаря гладіаторської школи Лентуала Батіата і тому отримав бажане визволення. У школі майбутній полководець проводив активну агітаторську роботу і збирав власну команду відчайдушів, котрі були налаштовані вкрай рішуче.

У 74 р. до н. е., озброївшись лише кухонними ножами, гладіатори здійснили втечу. Та тільки частині з них вдалося вижити. Для подальшого ведення боротьби повстанці зайняли один із схилів гори Везувій і розмістили там свій основний табір, який звісно ж очолив Спартак.

До початку 73 р. до н.е. загін швидко виріс до 10 000 чоловік. Його лави поповнили гладіатори, раби-втікачі, вільні селяни - ті прошарки населення, котрі зазнали найсильнішого соціального гніту і не в змозі були протистояти свавіллю правлячої влади. Так повстання швидко набуло масового характеру. Особливо воно розрослося коли війська перемістилися на південь Італії. Проте для продовження повноцінної боротьби необхідно було сформувати міцну армію. Очевидно, що саме цим Спартак і займався впродовж 73 року до н. е., бо активні бойові дії в цей час не велися. Йому вдалося створити потужне, дисципліноване, боєдатне військо, яке налічувала 70 000 тис. осіб.

У 72 р. до н. е. повстанці рушили на північ. Для їх знищення римський сенат вислав 30-тисячну армію. Очевидно, що це і стало першою серйозною загрозою для спартанців. Спартак із частиною рабів продовжив просування на північ. Інші ж, очолювані Кріксом, влаштували засідку для раптового нападу. Та здійснити задумане їм не вдалося. У битві біля гори Гарган військо було розбите, а сам Крікс загинув. Проте Спартак не відступив. Він розгромив висланий проти нього легіон і повернувшись, завдав поразки війську, що перемогло Крікса. Таким чином, раби утвердили свої серйозні наміри і продовжили повстання, відмовившись атакувати Рим. Наступною перепорою стали

погодні умови. Армія була змушена відмовитись від важкого зимового переходу через Альпи і тому знову повернула на південь. Сенат не зволікав.

У 71 р. до н. е. Марку Крассу зі своєю армією вдалося розбити спартанців на окремі групи. Це призвело до їх ослаблення і змусило Спартака відступити до Мессіни. Задум перепливсти на острів Сицилія був зірваний, бо військо з усіх боків оточило не лише море, а й армія Красса. Та навіть в цій здавалося б безвихідній ситуації, гладіатори змогли вистояти. Вони подолали 55-кілометровий рів від моря до моря і вирушили у Бриндізі з наміром переправитися на Балкани. Частина війська знову була розбита Крассом, інша ж продовжила рух на північ. Армія Спартака втратила свою міць. Вона вже не в змозі була повноцінно оборонятися. Тому гладіатори вирішили відступити і розташувалися на березі річки Силар для відновлення втрачених сил.

Нова загроза не змусила довго чекати. Остання «битва титанів» відбулася десь на півночі Луканії. Але в гладіаторів вже майже не лишилося шансів перемогти. В ході цього грандіозного протистояння Спартак загинув. А військо, що залишилося, було не в змозі втримати натиск Красса. Повстанців взяли в полон, а інша їх частина була розбита у битві з Помпеем при Силарусі.

Внаслідок цих подій у 70 році до н. е. Помпей і Красс були обрані консулами. В цей період Римська республіка фактично припиняє своє існування і в найближчий час набуде форм імперії.

Повстання Спартака хоч і не стало переможним, проте завдало тяжкого удару рабовласницькому ладу. Зазнала шкоди система економіки і сільського господарства. Бо саме раби складали основну робочу силу, здатну нести відповідні зобов'язання і виконувати основні функції у сфері господарства. Під впливом цих подій, виник новий шар населення-колони. Вони хоч і були наближеними до рабів, проте мали право вести власне господарство з умовою виплати частини врожаю феодалу.

Отже, саме повстання рабів під проводом Спартака слід вважати одним з найбільших і найвпливовіших за всю історію людства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Валовий Д., Валова М., Лапшина Г. Дерзновение. Москва «Молода Гвардія» 1989. 19-26 с.
2. Шишов А. В. Сто великих полководців. Москва «Віче» 2000. 68-74 с.
3. Преображенський П. Ф. В світі античних ідей і образів. Москва «Наука» 1965. 58-66 с.
4. Крушкол Ю. С. Історія древнього світу. Москва «Просвещение» 1971. 304-310 с.
5. Каришковський П. Повстання Спартака. Москва 1968.

Науковий керівник: Булгаков А.О., к.ю.н., асистент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Ведмідь Світлана Сергіївна,
студентка 5 групи І курсу
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого*

ВПЛИВ ВЕЛИКОЇ ХАРТІЇ ВОЛЬНОСТЕЙ 1215 Р. НА ФОРМУВАННЯ АНГЛІЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ

Сьогодні Англія є конституційною монархією з парламентською формою правління. Функції парламенту полягають в прийнятті і створенні нових справедливих законів та контролем за діяльністю органів виконавчої влади. Взагалі парламент сьогодні є представницьким органом, тобто таким, що представляє інтереси населення країни, саме тому його виникнення мало важливе значення для розвитку англійської держави.

Англія, за довгі роки свого існування, пройшла багато етапів формування парламентаристської системи правління, але початок її становлення розпочинається з прийняття Іоанном Безземельним Великої хартії вольностей 1215 р.

Велика хартія вольностей закладає фундамент в створення і розвиток англійського парламенту. Так, у статтях 12 та 14 було передбачено створення Ради королівства, яка б обмежувала владу короля. « Ні щитові гроші, ні [будь-яка інша] грошова допомога не повинні збиратися в королівстві нашому інакше, як за загальною порадою королівства нашого.»[1, 70]

Стаття 14 « А для того, щоб мати загальну раду королівства при оподаткуванні грошовою допомогою в інших випадках, крім трьох вищезгаданих, або для оподаткування щитовими грошми, ми накажемо покликати архієпископів, єпископів, абатів, графів і старших баронів нашими листами кожного окремо і, крім того, накажемо покликати огулом, через шерифів і бейліфів наших, усіх тих, хто держить від нас безпосередньо.»[1, 71]. Цей орган звісно не можна було назвати першим парламентом, оскільки його повноваження зводились до додержання контролю з приводу лише фінансових питань, ця Рада не була ні становою ні представницькою установою, але з історичного погляду Рада заклала основу для створення парламенту в майбутньому.

Також в статті 61 було передбачено орган, який би наглядав за дотриманням положень статей, які були закріплені Хартією. «Щоб барони обрали двадцять п'ять баронів з королівства, кого захочуть, які повинні всіма силами додержувати і охороняти та примушувати додержувати миру і вольностей, що їх ми їм дали і цією нинішньою хартією підтвердили» [1, 72-73] Деякі історики вважають що на основі цього органу пізніше (через 50 років) і був створений перший парламент.

Велику хартію вольностей вважають першим конституційним актом, адже в її статтях закріплювалися основні права і свободи англійських громадян, хоча й меншою мірою ніж інтереси баронів. Найвиразніше це демонструє стаття 39 « Жодна вільна людина не буде заарештована або ув'язнена, або позбавлена володіння, або будь-яким (іншим) чином знедолена, і ми не підємо на неї і не посилатимемо на неї інакше, як за законним вироком рівних їй і за законом країни.»[1, 71] Орган що складався з 25 баронів гарантував дотримання всіх статей Хартії, тобто можна сказати що він також представляв

інтереси як баронів, так й іншого населення Англії. З цього випливає, що цей орган можна вважати прототипом парламенту, як представницького органу в державі.

Також, у статті 61 вперше в історії було закріплено право народу відстоювати свої права, проте це право на пряму залежало від 25 баронів: «... І якщо ми не виправимо порушення або, якщо ми будемо за межами королівства, юстиціарій наш не виправить [його] протягом сорока днів, рахуючи з того часу, коли було вказано нам або юстиціарію нашому це порушення, якщо ми перебували за межами королівства, то вищезгадані чотири барони доповідають про це решті з двадцяти п'яти баронів, і ті двадцять п'ять баронів разом з общиною всієї землі будуть примушувати нас і утискувати нас всіма способами, якими тільки можуть...»[1, 72-73]

Отже, підписання Великої хартії вольностей Іоанном Безземельним дало поштовх до утвердження в суспільстві думки про те що, в державі має бути орган який контролюватиме діяльність правлячої верхівки. Статтями Хартії було закріплено створення перших прототипів таких органів. В подальшому ці органи трансформувалися в більш ефективні установи, їм було надано ширші повноваження, вони почали виконувати більш важливі функції. Тому, вплив Великої хартії вольностей 1215р. на формування англійського парламенту можна вважати досить вагомим.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Хрестоматія з історії середніх віків[Текст]/ За ред. М.П. Граціанського і С. Д. Сказкіна.- Т. II.- К., 1952. С. 70-73 с.
2. Бостан Л. М., Бостан С. К. Історія держави і права зарубіжних країн. 2-е вид. перероб. й доп.[Текст]: Навч посібник. – К.:Центр учбової літератури, 2008 – 190-192 с.
3. Глиняний В. П. Історія держави і права зарубіжних країн[Текст]: Навч. посіб. / 6-те вид. – К. : Істина,2010. – 299-317 с.
4. Трофанчук Г. Історія держави і права зарубіжних країн[Текст]: Навч. посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 105-108 с.
5. Шевченко О. О. Історія держави і права зарубіжних країн.[Текст] – К.: ТОВ «Олан», 2008. – 99-103 с.
6. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн[Текст]: [Підручник для студентів вищих юридичних спеціальностей вищих закладів освіти]. – Харків: Право,1999.- 89-100 с.
7. Історія держави і права зарубіжних країн: підруч. для студ. вищ. І-90 навч. закл.[Текст]Л.М Маймескулов ,Д.А. Тихоненков, В. В.Россіхін С. І. Власенко; за ред. Л. М. Маймескуова- Х.: Право, 2013. – 311 с.

Власенко С.І.,

к.ю.н., доцент кафедри історії

держави і права України

і зарубіжних країн

БІЛЛЬ ПРО ПРАВА 1789 РОКУ

Конституція США 1787 р. була затверджена, незважаючи на те, що в ній не було розділу, присвяченому політичним і процесуальним правам громадян новоствореної держави. На питання, чому так сталося, є декілька варіантів відповідей. Батьки-засновники США вважали, що вони були затверджені ще на початку війни за незалежність конституціями, які вже діяли в колишніх колоніях, і будь-які гарантії прав і

свобод в федеральній конституції не потрібні. Але нам здається, що демократичні засади управління і безпосередньо участь у цьому процесі дорослих переселенців, їх права і свободи були захищені вже через декілька десятиліть після початку масового переселення англійців на землі Північної Америки.

Вірджинська кампанія на початку XVII ст. зайнялася заселенням Нового Світу і досить швидко збагнула, що примусом і за мізерну заробітну платню в вигляді пайка змусити працювати переселенців неможливо. Тому вже в 1618 р. був введений подушний податок, а кожен член сім'ї, як і батько-переселенець, отримали по 50 акрів землі. Земля в такому ж обсязі видавалася і на слуг, яких глава сім'ї міг перевести до колонії. Всі ці сім'ї згодом стали власниками домівок, які надавалися кампанією.

В 1619 р. керівництво кампанії дозволили переселенцям створити Генеральну асамблею. Кожен дорослий чоловік отримав право приймати участь в її роботі і таким шляхом ставав причетним до управління колонією. Все це дозволило створити зацікавленість у переселенців в сумлінній праці і інвестиціях в свою колонію. Не зважаючи на те, що в 1624 р. англійський король позбавив засновників цієї колонії права на управління заселеними землями, ніхто не зміг призупинити перетворень в політичній і соціальній сферах, що в свою чергу прискорило економічну активність колоністів.

Спроби Карла I при допомозі лорда Балтімора, якому він подарував десять мільйонів акрів землі в Північній Америці, відродити жорстку соціальну ієрархію в вигляді американської версії англійського села XVI ст. завершилося поразкою. Протягом XVII- XVIII ст., тобто тих часів, що передували війні за незалежність, в усіх англійських колоніях на територіях Північної Америки були створені і ефективно діяли асамблеї. В їх роботі активну участь приймали чоловіки, яким належала будь-яка власність. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що для американців здобуття незалежності від Англії не було пов'язане з визнанням існування особистої приватної власності на землю.

На відміну від американців французька буржуазія була зацікавлена в правовій фіксації недоторканності приватної власності, процес виникнення якої не був зумовлений революційними перетвореннями, законодавство часів революції повинно було унеможливити процес вилучення власності попередниками, у яких вона була секуляризована. Така небезпека навіть під час війни за незалежність не загрожувала корінному населенню американських колоній Англії.

Слід зазначити, що перегляд королівських патентів на управління колоніями фактично припинився після державного перевороту, що здійснив Вільгельм Оранський в 1688 р. Прискорений розвиток загально англійського економічного ринку посприяв і вирішенню соціально-економічних і політичних проблем в американських англійських колоніях. На кінець XVII ст. фактично всі колонії вже мали виборні уряди.

Таким чином можна зробити висновок, що підготовлені Дж. Медісоном десять пунктів, які повинні були гарантувати права і свободи віросповідання, слова, печаті, свободу зібрань, право на збереження і носіння зброї, недоторканності особи і житла, справедливе правосуддя і використання в випадку потреби суду присяжних, це все те, що вже давно вважалося колоністами, як невід'ємна складова демократії, а конституційна гарантія цих прав розцінювалася як технічна необхідність.

Велика кількість дослідників, аналізуючи «Білль про права», критикує його за те, що він не надав право голосу жінкам, індіанцям (корінному населенню Америки) і темношкірим рабам. У нас складається враження, що дослідники аналізують документ,

що був прийнятий не вкінці XVIII, а на початку XX ст. Хотілося б в зв'язку з цим зазначити, що українцям, які перебували у складі Російської імперії, ще наприкінці XIX ст. заборонялося читати і навіть говорити українською. Українські чоловіки хоча і стали власниками земельних наділів, не мали ніяких політичних прав і що в такій ситуації говорити про жінок.

«Білль про права» по праву вважається невід'ємною складовою частиною Конституції США 1787 р., тобто тією віхою, яка дозволяє з'ясувати, що мали американці в кінці XVIII ст. і чого досягли в XXI ст.

Волківський Максим Сергійович,

студент 4 групи 1 курсу

Інституту підготовки кадрів для органів юстиції

Національного юридичного

університету ім.Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ «14 ПУНКТИВ» ВУДРО ВІЛЬСОНА

Після Першої Світової війни наступила світова криза. Людство шукало шляхи врегулювання післявоєнних конфліктів між країнами. Державам потрібно було знайти компроміс між собою. З січня по червень 1919 року відбувалася Версальська мирна конференція, на якій Вудро Вільсон виступив зі своєю промовою. У ній він представив свою нову програму “14 пунктів”, які малювали облаштування світу після Першої світової війни.

Якщо читати промову Вудро Вільсона, не знаючи контексту і подальших дій зацікавлених сторін, то вона здається зразком миролюбності, відкритості, розумності та справедливості. Президент США намагався перебудувати систему міжнародних відносин відповідно до американських принципів і тим самим зробити можливою домінуючу роль Сполучених Штатів у політичному та економічному житті світу.

Кожний пункт мав дві сторони. Це і було головною проблемою їх реалізації, адже зовні кожна стаття зовні була чесною, логічною і спрямованою до загальної користі, але з іншої сторони була цеглинкою у будівлі майбутньої планетарної гегемонії США.

Візьмемо до уваги 2 пункт статей «Гарантування вільного і безпечного мореплавства поза територіальними водами, крім випадків, визначених міжнародним законодавством». З одного боку все виглядає дуже гарно і так буде краще для всіх держав, але потрібно розуміти, що Англія після Першої світової війни залишалася володаркою морів. До війни вона була світовим кредитором, а фунт стерлінгів був резервною світовою валютою, але за 4 роки ці позиції фактично обнуляються. Фінанси починають концентруватися на Уолл-Стріт, а не в Лондоні. Долар потіснив фунт стерлінгів. З вище наведеного можна зробити висновок, що Вудро Вільсон мав прекрасне бачення економічної та політичної ситуації і бажав переграти все на користь США. Всі країни це розуміли і багато із них не хотіли панування Америки над іншими державами.

Також пропоную звернути увагу на 6 пункт статей, у якому президент закликав усі країни до звільнення всіх російських територій і розв'язання питань, в яких зацікавлена Росія, яке гарантує їй більш повне й вільне сприяння з боку інших націй у справі отримання повної і безперешкодної можливості ухвалити незалежне рішення щодо її власного політичного розвитку та її національної політики. Цей пункт також мав подвійну сторону. З одного боку Вудро Вільсон вважав, що так буде краще для усіх країн, але з

іншого боку він просто не розумів політики більшовиків, тому і намагався зробити все можливе для того, що більшовицька влада не стала панівною у світі. Таким чином можна вважати, що президент США на Версальській конференції піклувався тільки про свою державу. Багато країн це розуміли, але також не розуміли політики Росії.

Цікавим для розгляду є і пункт 11 у якому зокрема говорилося: “Румунія, Сербія і Чорногорія мають бути звільнені; окуповані території відновлені; Сербія має здобути вільний і безпечний вихід до моря”. Проблемою реалізації цього пункту стало те, що вихід Сербії до моря суперечило планам збереження територіально цілісності Австро-Угорської імперії. Вудро Вільсон не зважив факт того, що цей пункт торкався проблем Італії, яка заключила таємний договір про те, що після війни частина Адріатичного узбережжя повинна була перейти їм. Проблема постала в зв’язку з регулюванням італійських кордонів, згідно з національними ознаками. Це було пряме заперечення прав Італії.

У висновку можна зазначити основні проблеми реалізації «14 пунктів» після виступу президента США з програмою повоєнного мирного врегулювання, навіть не зважаючи на те, що цей документ багато разів редагувався. По-перше, Вудро Вільсон за основну мету ставив інтереси власної країни для панівного становища у світі як на економічному, так і на політичному рівні. Ці пункти були лише шляхом втілення його подальших планів для зростання економічного становища в післявоєнній Америці. По-друге, він не зважав на багато інших договорів між країнами Європи та діяв у власних інтересах. Через це у світі так і залишилося невизначеним питання етнічних територій Центральної та Східної Європи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. В.В.Мотылев «Програми президентів США. ВУДРО ВІЛЬСОН».
2. Пронь Т. М. «Алтерегозовнішньої політики та дипломатії Президента США Томаса Вудро Вільсона (1912-1920)».
3. Володимир Фісанов ««Чотирнадцять пунктів» Президента США Вудро Вільсона: документознавчі аспекти».
4. Константин Кудряшов «14 пунктів Вудро Вільсона — мир по лекалам Америки».
5. Питльовна Л.Ю. «Роль Президента США Вудро Вільсона у Першій Світовій Війні та повоєнному врегулюванню Європи».

*Волкова Марія Андріївна,
студент 3 курсу ННІ права
та міжнародно-правових відносин
Університету митної справи та фінансів*

ПРАВА І СВОБОДИ ГРОМАДЯН ПРИ ЗДІЙСНЕННІ МИТНИХ ПРОЦЕДУР

Актуальність теми даного дослідження зумовлена потребою у перегляді підходів до оцінки діяльності митних органів, їх взаємодії з громадянами в ході реалізації державної митної справи. Метою дослідження є аналіз сучасних проблем та перспектив захисту прав і свобод громадян під час здійснення митних процедур.

Дана тема потрапила до сфери наукових інтересів таких дослідників, як Б.М.Габричідзе, О.П.Гребельника, Є.В.Додіна, Ю.М.Дьоміна, С.В. Ківалова, Т.О.Коломоєць, Б.М.Кормича, О.П.Корольова, А.В.Мазура, І.А.Максимова, В.Я.Настюка,

Д.В.Приймаченка, К.К.Сандровського, В.В.Сергієнка, С.А.Степанюка, С.С.Терещенка, Р.Б.Шишки, В.К.Шкарупи, М.Г.Шульги.

Своє дисертаційне дослідження Л.М. Давиденко спеціально присвятив питанням забезпечення прав і свобод громадян при здійсненні митних процедур. Забезпечення прав і свобод громадян під час здійснення митних процедур він пропонує розуміти як правову категорію, що відображає специфічну діяльність митних органів та їхніх посадових осіб щодо створення умов, за яких реалізація прав і свобод громадян є безперешкодною і максимально ефективною; їхня охорона здійснюється з метою запобігання найменшій можливості порушення, а захист сприяє відновленню прав та притягненню винної особи до відповідальності [1; с. 18]. Ми підтримуємо зазначене визначення, однак вважаємо за потрібне доповнити «правозахисний елемент» наведеного визначення словосполученням «та відшкодуванню завданої таким порушенням моральної та матеріальної шкоди».

Відповідно до ч. 4 ст. 3 Митного кодексу України у разі, якщо норми законів України чи інших нормативно-правових актів з питань державної митної справи допускають неоднозначне (множинне) трактування прав та обов'язків підприємств і громадян, які переміщують товари, транспортні засоби комерційного призначення через митний кордон України або здійснюють операції з товарами, що перебувають під митним контролем, чи прав та обов'язків посадових осіб органів доходів і зборів, внаслідок чого є можливість прийняття рішення як на користь таких підприємств та громадян, так і на користь органу доходів і зборів, рішення повинно прийматися на користь зазначених підприємств і громадян [2].

Аналіз судової практики дає підстави констатувати наявність у правозастосовній практиці митних органів низки проблем, які потребують нагального вирішення: правовий нігілізм, маніпулювання митним законодавством посадовцями митних органів, низький професійний рівень окремих службовців, толерування проявів корупції.

На наше глибоке переконання, подолання зазначених проблем можливо виключно за допомогою комплексного реформування митної системи України, яке має відбуватися за стратегічно-пріоритетним, організаційно-інституційним, кадровим та фінансово-економічним напрямками. Протидіяти порушенням прав і свобод громадян під час митних процедур, які, за деякими оцінками, мають системний характер, неможливо виключно для конкретної ланки митної системи або окремого її елемента.

В першу чергу необхідно враховувати двоїсту правову природу митної системи, яка водночас репрезентує і сервісну, і правоохоронну функції, що прямо задекларовано у Митному кодексі України. Тож забезпечення захисту прав і свобод громадян поруч із захищеністю економічних інтересів нашої держави повинні стати ключовими напрямками започаткованої нині комплексної реформи, метою якої є побудова так званої «Нової митниці».

Потребують вирішення питання (а) залучення до здійснення державної митної справи максимально компетентних та кваліфікованих працівників, (б) забезпечення державою належної мотивації до здійснення такими працівниками своїх посадових обов'язків виключно у правовий спосіб.

Підбиваючи підсумки, зауважимо, що проблема забезпечення прав і свобод громадян під час здійснення митних процедур є питанням, що перебуває у системному зв'язку із загальними політичними, соціально-економічними, нормотворчими процесами. Наповнення практичним змістом конституційної норми щодо визнання людини, її життя і

здоров'я, як найвищої соціальної цінності для держави, зумовить позитивні трансформаційні процеси із забезпечення додержання, охорони і захисту прав і свобод людини, в тому числі в чутливій до зовнішніх і внутрішніх чинників митній сфері – під час здійснення митних процедур.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Давиденко Л.М. Забезпечення прав і свобод громадян під час здійснення митних процедур (організаційно-правовий аспект): автореф. дис. ... к.ю.н. 12.00.07. Ірпінь. 2007. 26 с.

2. Митний кодекс України: Закон України №4495-VI від 13.03.2012. Відомості Верховної Ради України. 2012. № 44-45, № 46-47, № 48. ст.552

Науковий керівник: Мазур Анатолій Васильович, к. ю. н., доцент, доцент кафедри адміністративного та митного права Університету митної справи та фінансів.

*Гавришок Аліна Сергіївна,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Інститут підготовки юридичних кадрів
для Служби безпеки України
1 курс 2 група*

СУДОВА ВЛАДА КОЗАЦЬКОГО ПЕРІОДУ В УКРАЇНІ

При визначенні видів судів, що діяли на території України, виникають труднощі через малу кількість джерел, які характеризували б їх діяльність. Відомий історик судового устрою Гетьманщини Д. П. Міллер зазначав, що імовірно судовий устрій козацької доби був аналогічним Речі Посполитій і складався із судів земських, повітових, міських і підкоморських, а також міщанських судів у містах, козацьких судів і судів духівництва. Зазначені суди були судами становими, оскільки розглядали спори між певними категоріями громадян: представниками шляхти, козацтва, духівництва, міщанами, і сучасною мовою їх можна було б охарактеризувати як спеціалізовані. Найвища судова влада належала *гетьману*. Він затверджував рішення (вироки) Генерального, полкового судів у найважливіших справах, особливо вироки до страти. Гетьман розглядав скарги на рішення судів; він посилав для перевірки представників старшини на місце для розгляду справ по суті. Судом першої інстанції став *сільський суд*, що у козацьких селах складався з отамана та 2–3 чоловік з товариства, у компетенцію якого входив розгляд нескладних справ. *Сотенний суд* створювався у невеликих містах, де знаходився осередок сотні. Кожна сотня складалася з одного або більше містечок і багатьох сіл. Сотенні суди слухали справи і цивільні, і кримінальні де сторонами відносно сотенних виступали урядники і козаки, що проживали в даній сотні, а також інші справи. *Полковий суд* спочатку не був судом постійним, він створювався й розглядав справи за розпорядженням полковника в місті, що був осередком полку. Таких осередків у Гетьманщині було 10: Київський, Чернігівський, Стародубський, Переяславський, Ніжинський, Прилуцький, Гадяцький, Лубенський, Миргородський і Полтавський (1). Слід нагадати, що на той час під полком розуміли не лише військовий підрозділ, а й адміністративно-територіальну одиницю. Підсудні полковому суду були всі кримінальні і цивільні справи не лише відносно або за участю полкової старшини, але й рядового

козацтва, сотенної старшини. Слід зауважити, що полкові та сотенні суди поширювали свою юрисдикцію не тільки на козацтво, а й на все населення України, втручалися в діяльність магістратських судів у містах з правом на самоврядування. *Генеральний військовий суд* так само спочатку не був судом постійно функціонуючим. Звичайно він збирався і проводився там, де на той час був гетьман, що передавав на розгляд військових суддів скарги, які надійшли до нього. Суд міг розглядати справи не лише в порядку апеляції, але й виступати як суд першої інстанції у цивільних і кримінальних справах відносно гене-ральної старшини, полковників, бунчукових і військових товаришів, військових канцеляристів та осіб, узятих під гетьманську протекцію. Згідно з законом Генеральний Суд мав складатися з трьох департаментів – цивільного, карного й адміністративного і виконувати на всій території України функції, що до його формування належали “Правитель- ствующему Сенату”, а також касаційні функції Головного військового суду. *Генеральна військова канцелярія* – орган був найвищим після гетьмана інститутом у Гетьманщині й у його повноваження входило і судочинство. Засідали у Генеральній військовій канцелярії гетьман і кілька членів гене-ральної старшини, та розглядати вона повинна була, в ідеалі, тільки апеляції на рішення Генерального військового суду. Найбільшим недоліком козацького суду в зазначений період була повна відсутність розмежування між владою військовою, адміністративною та судовою, оскільки судьями в більшості випадків виступала козацька старшина. Відповідно старшини, полковники або гетьман, по-перше, могли впливати на рішення, що приймалися судом, а по-друге, вони не завжди бажали виконувати свої суддівські обов’язки. Суди і судді часто змінювалися, практично не передбачалося виконання функцій судді на професійній основі. Крім того, украй важко визначити межі компетенції кожного суду. Однакові спори могли слухатися в різних судах, загальних правил не було, і, як правило, це залежало від бажання того, хто суд здійснював. Оскільки відправлення правосуддя давало дохід і цим доходом дорожили всі, хто мав право судити (2), то досить часто справа, що могла дати прибуток, вилучалася з нижчестоящего суду для розгляду у вищестоящому, наприклад, із сотенного в полковий. В 1763 в Україні була проведена судова реформа, її складовою стало створення станових судів — земських підкоморських й гродських судів. Сфера діяльності цих судів регламентувалася Литовським статутом 1588 (див. Статути Великого князівства Литовського), який залишався одним із головних джерел українського судочинства.(3) За універсалом гетьмана К.Розумовського від 19 листопада 1763 на території кожного полку було створено по два земських, два підкоморських суди (за винятком найбільшого за розміром Ніжинського полку, на території якого створювалися три земські суди - у Ніжині, Батурині та Глухові). У кожному полку під головуванням полковника утворювався один гродський суд, що замінював колиш. полковий суд. Окрім традиційних виборних посад, у новостворених судах вводилася посада возного, який обирався з числа значкових товаришів і сотенних старшин.

Вищою апеляційною установою над створеними судами згідно з Литовським статутом став Головний трибунальний суд Рішення цього суду вважалося остаточним і не підлягало оскарженню. Виняток становили вироки про позбавлення шляхетської честі та смертну кару. В подібних випадках останнє слово належало російському монарху. Результатом судових реформ, здійснені гетьманом К.Розумовським, стала нова, більш спрощена, система судів, у якій уже розмежовувалися цивільні й кримінальні справи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. «Історичні особливості формування судової системи» І. В. Назаров (1-3) 2010р.;
2. «Судова влада в Україні. Історичні витоки, закономірності, особливості розвитку» І. Б. Усенко 2013р. система судових установ (ст. 153-164);
3. Енциклопедія історії України Том (Україна – Українці) Кн. 1(ст. 19) 2018р.

Науковий керівник: Власенко С. І., доцент кафедри історії держави і права України і зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Гаджієва П.С.,
студентка IV курсу
Одеського національного університету
ім. І.І. Мечникова*

СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ ПРИНЦИПУ «RULE OF LAW» АЛЬБЕРТА ВЕНА ДАЙСІ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Серед фундаментальних принципів права, які відіграють основну роль в житті кожної демократичної та правової держави, особливе місце посідає принцип «верховенства права» (*rule of law*). Цей принцип у сучасному розумінні є невід'ємною частиною не лише у національному праві різних країн, в тому числі в ст. 8 Конституції України, а також є суттєвим елементом функціонування міжнародного права[1]. Так, на 66-й сесії Генеральної асамблеї ООН (2011) було прийнято Резолюцію Генерального секретаря ООН «Укріплення та координація діяльності ООН в сфері верховенства права», що безумовно виражає значущість цієї засади [2].

Характеризуючи зазначений принцип необхідно звернутися до історичного процесу його виникнення та формування. Взагалі, ще за часів Платона та Аристотеля, право мало вагомий роль у нормальному функціонуванні суспільства. Так, Платон у творі «Законописав: «Я бачу скору загибель тієї держави, де закон не має сили та перебуває під чияюсь владою. Однак, там де закон - повелитель над правителями, а вони - його раби, я бачу спасіння держави»[3]. На протязі багатьох століть формування засади верховенства права було науковим здобуттям вчених цих часів, але особливо треба виділити британського юриста та вченого Альберта Вена Дайсі, який перший серед всіх окреслив сутність і зміст принципу «*rule of law*» у праці «Вступ до науки конституційного права» [4].

А. В. Дайсіпрофесор Оксфордського університету був одним із найвпливовіших конституціоналістів свого часу, що зробив вагомий внесок у розвиток британської Конституції, яка сама по собі є неписаною. Дайсі вважав, що існують два принципи, які невід'ємно пов'язані з неписаною Конституцією Великобританії. Перший і головний принцип - це "суверенітетабо верховенство парламенту "(тим самим підкреслюється поняття представницькогоправління як основної риси демократичної держави). Другий принцип, який пов'язаний з першим - це принцип верховенства права (*rule of law*) [4]. Для повного розуміння сутності другого принципу, А. В. Дайсі виділяє 3 його аспекти:

1. «Панування права» зводиться до такого: ніхто не може бути покараний і нести відповідальність особисто або своїм майном у разі відсутності певного порушення закону, що доведено звичайним законним способом перед звичайним судом. Автор відзначає, що в цьому сенсі панування права являє собою контраст з будь-якою урядовою системою, заснованою на застосуванні посадовцями широкої та свавільної примусової влади [4,

с.213]. У зазначеному контексті автор передбачає, що приватні особи можуть нічого не боятися з боку влади чи будь-кого доти, доки вони самі не переступлять через закон. Обмеження деспотичної влади є провідною думкою, яку автор виражає у своїй праці. Сьогодні, основні ідеї такої позиції містяться у принципі презумпції невинуватості, яка закріплюється у Конституції України, а також у відповідних кодексах;

2. «Верховенство права»: кожна людина, незалежно від посади і становища в суспільстві, рівна перед законом [4, с. 232]. Тут автор наголошує на тому, що незважаючи на соціальний статус особи, покарання до неї застосовується таке ж саме, як і до звичайної людини. У контексті монархічної Британії, А. В. Дайсі передбачає певні владні повноваження у деякій категорії осіб, але одразу ж наполягає на недопущення привілейованого відношення до них у разі вчинення ними правопорушення. На сьогодні, така позиція сформована у засаді рівності всіх перед законом, що закріплена у ст. 24 Конституції України, яка передбачає, що не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [1]. Це безумовно вказує на вплив концепції А. В. Дайсі на право та його засади, а також й на актуальність його позиції й у сучасному світі права.

3. «Панування духу законності»: Автор вказує, що конституція заснована на пануванні права, тому що загальні принципи конституції (як, наприклад, право особистої свободи або право публічних зборів) є результатом судових рішень, що визначають права приватних осіб в окремих випадках, що надаються на розгляд судів, у той час, як, згідно з багатьма іноземними конституціями, забезпечення (яке б воно не було) прав окремих осіб є результатом загальних принципів конституції [4, с. 236]. Автор вказує, що права особи не з'являються та не залежать від прийняття урядом Конституції, вони є невід'ємними, тому в Англії й діє прецедентне право, яке в свою чергу під час судових спорів виокремлює конкретні права особи у конкретному спорі. Треба зазначити, що А. В. Дайсі все ж таки стверджує, що може й не бути різниці у закріпленні права в писаній Конституції, чи у прецеденті, але він зауважує, що існує проблема реалізації писаного права на практиці. Як приклад такої невідповідності між декларуванням прав людини та їх реальним забезпеченням А. Дайсі наводить зразок французької конституції 1791 року, яка проголосила свободу совісті, свободу друку, право на публічні збори та відповідальність урядових чиновників. А на практиці саме в цей період у Франції вказані права були повністю знищені [4, с. 238]. Тому автор доводить, що в англійській конституції існує нерозривний зв'язок між юридичними засобами змусити визнати певне право і самим цим правом, що і являє собою сильну сторону прецедентного права.

Отже, з появи принципу верховенства права, почався новий погляд на тенденції розвитку забезпечення прав, свобод та інтересів особи. Починаючи з ХХ ст., а саме з праці Альберта Дайсі, у світовій спільності актуалізується питання доречності закріплення цього принципу на світовому рівні. Так, безліч країн й міжнародних організацій вводять та реалізують даний принцип у відповідних актах права. Наприклад, принцип верховенства права є провідним принципом Ради Європи, до складу якої входить Україна. У Преамбулі та ст. 3 Статуту РЄ визначено, що «Усі члени Ради... визнають принцип верховенства права» [5]. Закріплює зазначене положення й рішення одного із найвпливовішого судового органу у світі, Європейського суду з прав людини, відповідно до якого принцип верховенства права тлумачиться як основоположний принцип, що

пронизує увесь зміст Конвенції про захист прав та основоположних свобод людини [6], лежить в основі правопорядку країн-учасниць цієї Конвенції. Вимоги щодо його дотримання не можуть бути порушені та/або виправдані навіть у період надзвичайного стану, військових дій тощо.

Таким чином, у сучасних реаліях принцип верховенства права набуває більш деталізований й формально визначений характер, але корені ідеї його закріплення належать саме Альберту Вену Дайсі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Конституція України : станом на 21 лютого 2019 р. / Верховна Рада України. Харків : Право, 2019. 82 с.

2. Верховенство права на національному і міжнародному рівнях (A/RES/65/32). Резолюція, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН. URL: [http://daccess-dds-ny.un.org/doc/ UNDOC/GEN/N10/514/48/PDF/N1051448.pdf](http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N10/514/48/PDF/N1051448.pdf) (дата звернення: 25.09.2019).

3. Платон. Закони. Соч. в 4 т. Т. 3. Ч. 2: Пер. с древнегреч. СПб., 2007. С. 204. URL: <http://www.philosophy.ru/library/plato/02/4.html> (дата звернення: 28.09.2019).

4. Дайсі А. В. Основы государственного права Англии. Переводъ О.В. Полторацкой под редакцией проф. П.Г. Виноградова. Типография Т-ва И.Д. Сытина. Москва, 1907. 671 с.

5. Статут Ради Європи Лондон, 5 травня 1949 року (Про приєднання додатково див. Закон N 398/95-ВР (398/95-ВР) від 31.10.95). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001 (дата звернення: 01.10.2019).

6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року. Урядовий кур'єр. 2010. №215.

Науковий керівник: к.філос.н., доц. Зикін А. С.

*Ганжа Анастасія Максимівна,
студентка 4 групи 1 курс
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції
Національного юридичного університету
ім. Ярослава Мудрого*

СУДОВИЙ ПРОЦЕС ЗА САЛІЧНОЮ ПРАВДОЮ

У Салічній правді судовий процес мав обвинувально-змагальний характер. Причому відбувалось все, як у справжньому фільмі в якому показано лицарські змагання. Але все ж таки людина яка мала більше коштів могла забезпечити себе кращими обладунками. При цьому, цивільне судочинство та кримінальне, здійснювалось в однакових структурах у вигляді змагань. Складним було те, що увесь тягар звинувачення і розслідування лягав на плечі позивача. Потерпілий збирав докази, ними могли бути: документи, свідки та інші докази. Він сам повинен був знайти злочинця та викликати його на суд. Судочинство розпочиналось саме за ініціативи позивача. Процес дуже суворий. Відрізнявся строгим формалізмом був усним, гласним і сторони мали рівні права. До судових доказів належало суприсяжництво. Воно займало важливе місце у судовому процесі. Мабуть, через те, що разом з підозрюваним присягали і співприсяжники, що надавало більше шансів на свободу обвинуваченому. Кількість тих, хто клявся разом зі

звинуваченим, залежало від кардинальності та складності справи. В неабияких випадках поступалонавіть, десь, сімдесят два свідки. Якщо він не міг надати співприсяжників, то вдавалися до ордалії.

Ордалія або «суд божий» - це випробування водою, залізом і вогнем, відбувався ще судовий поєдинок та промовлялась клятва. Процес випробування водою проходив певною мірою досить дивно: підозрюваного кидали у воду, при цьому зав'язували йому і ноги, і руки. Якщо людина помирала, то автоматично вважалася виною. Також в одному із випробувань потрібно було взяти в руки неймовірно гаряче залізо та зробити кілька кроків. Потім руку обов'язковозмащували жиром, замотували і давали зажити. Через декілька днів, доки людина перебувала, у деяких випадках, в тяжкому стані, відбувався огляд рани. Якщо рубці загоюються погано, то особа винна. Можливим було і те, що відповідач буде звинувачувати позивача у брехні. Це і був той так званий судовий поєдинок. Ордалія була особливою формою, оскільки її клятва була у формі співприсягання. Клялися на зброї. Якщо хтось із тих людей, які знаходились під судом, а це могли бути і родичі, і друзі, і знайомі, а особливо, якщо сам звинувачений збивалися з клятви, справа вважалася програною. В той час, всі не задумуючись клялися на зброї, але у часи поширення християнства, клястися стали на Євангелії чи іконах. Якщо говорити про клятви на святих мощах, то позивач і обвинувачений стояли у церкві витягнувши руки. Це відбувалось так: людина, у якої досить мужності і витримки довше протримати руки у повітрі і не опускати їх, автоматично виграла справу, тоді як перший, хто опустив руки, її програв. Насправді, такий порядок має раціональну зернину. Оскільки науково доведено, що у людини, яка хвилюється, починають тремтіти руки, вони починають сильно потіти і можуть відчувати сильну нудоту, порушується робота моторних функцій організму, у деяких навіть зривається голос, людина може втратити свідомість. Судовий процес міг бути припиненим на будь-якій стадії, якщо обидві сторони укладуть добровільну згоду між собою.

Але все ж, обов'язково, судові суперечки розбиралися на вільних сотенних судах, під головуванням виборного судді, який мав назву «тунгін». Неявка на зборах могла каратись штрафом. Не забуваймо про рахінбургів. Це виборні засідателі, які в кінці виносили вирок, який міг схвалюватись народом, або не схвалюватись. Але й вони могли каратись штрафом у разі винесення незаконного або несправедливого рішення.

У подальшому здійснення суду поступово переходить в руки королівської адміністрації. У такому випадку королем може обратися граф, який займає місце тунгіна, також графом обираються скабіни, які виконують роль народних засідателів. Вони вибираються із середовища "кращих" людей округу і мають виконувати свої обов'язки довічно. Але все одно вищою судовою інстанцією був суд короля.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Шигаль Д. А., Історія держави і права зарубіжних країн (Курс лекцій);
2. Страхов М. М., Історія держави і права зарубіжних країн;
3. https://studopedia.su/16_139211_ordaliy.html .

*Гончар Валерія Олександрівна ,
студентка 5 групи 1 курсу
Інституту підготовки кадрів для органів юстиції
Національного юридичного
університету ім.Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЕТАПУ БУРЖУАЗНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ В АНГЛІЇ

«Монархічна держава є найбільшою річчю на землі, тому що королі не тільки земні намісники Бога, навіть сам Бог вважає їх собі рівними» - такої думки був Яків I Стюарт, один із найжорстокіших королів Англії. Цих же переконань дотримувався і його син, Карл I, який вступив на престол у 1625 році та ні в якому разі не погоджувався визнавати за парламентом будь-які права.

На початку XVII ст. незадоволені політикою громадяни, які прагнули повернути конституційну монархію, почали усе наполегливіше вимагати припинення свавілля королівської влади. Його можна було помітити при стягненні з населення податків, не затверджених парламентом, при необґрунтованих звільненнях суддів і призначенні на їх посади прихильників короля, при створенні незлічених монополій, які обмежували свободу громадської торгівлі. Для того, щоб довести серйозність своїх намірів щодо обмеження королівської влади буржуазія і нове дворянство склала Петицію про право, яка була подана на підпис Карлу I у 1628 р. Підсумовуючи численні зловживання королівської адміністрації, парламент намагався переконати короля зменшити тиск на населення. Після деяких вагань монарх все ж таки підписав петицію, однак примирення тривало не довго. Після недомовленості з парламентом стосовно введення нових податків, Карл I розпустив його. Багато лідерів парламентської опозиції були заарештовано, а безмежна влада короля тривала ще 11 років.

Війна з Шотландією та революційна обстановка в країні змусила Карла I восени 1640 р. погодитися на скликання нового парламенту, що набув величезного значення у той час. Період діяльності цього парламенту увійшов в історію як конституційний етап буржуазної революції в Англії. Тільки що зібраний головний орган революції став природним організаційним центром боротьби з абсолютистським режимом, який з того часу почав називатися Довгим парламентом. Він зібрався у Вестмінстері 3 листопада 1640 р. і працював протягом 13 років, до весни 1653р.

В перших же законодавчих актах революції вжилися заходи щодо обмеження всевладдя короля, а ідеологи парламентського буржуазно-дворянського табору заповнили утворений вакуум пануванням закону, який у свій час служив людям центральною владою. Парламент, таким чином, був представлений істинним захисником конституції, тоді як король – бунтівником і негідником.

На початку своєї діяльності у Довгого парламенту на меті вже були поставлені три найголовніші задачі: 1) будь-яким чином уникнути повторення подібного режиму; 2) покарати королівських фаворитів; 3) остаточно вирішити питання стосовно реформування церкви відповідно до вимог пуритан. Перші дві цілі були досягненні миттєво та рішучо. Одразу ж був страчений головний натхненник королівського деспотизму – лорд Страффорд, за ним до Тауера був засланий архієпископ Лод. Судова Зіркова палата й

Висока комісія та інші суди були знищені. З 10 травня 1641 р. парламент став незалежним від короля і міг розпуститися тільки за власною постановою.

Однією з особливостей конституційного етапу революції стало розмежування в стінах парламенту. Розкол усередині став явним через те, що парламент намагався представляти лише інтереси заможних купців та джентрі. Саме у цей період намітилися основні угруповання, які відображали формування релігійно-політичних партій: контрреволюційна верхівка буржуазії, що відкрито перейшла на бік короля; помірно революційна партія, яка представляє велику торгівельну буржуазію; партія середніх шарів нового дворянства. Але ці розподіли ще тільки намічалися, були несформованими і внутрішньо вкрай різномірними.

10 січня 1642 р. Карл I залишив столицю і відправився на північ, де він почав збирати війська. З цього часу збройна боротьба між королем і парламентом стала неминучою.

Отже, однією з найголовніших особливостей конституційного етапу англійської буржуазної революції є нескінченна боротьба за владу між всевладним королем та парламентом, який відстоював інтереси здебільшого верхівки населення. Крім того, важливою характеристикою цього етапу є ще й те, що незважаючи на загальну мету усього суспільства подолати абсолютистську владу короля, кожен клас населення намагався перетягнути ковдру саме на себе та здобути для себе більш вигідніші умови існування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Английская революция [Текст] / К.Хилл ; под. ред. и с предисл. В. Ф. Семенов. – Москва : Иностран. лит., 1947. – 183 с. –
2. Политическая и правовая идеология в Англии в период буржуазной революции XVII в. [Текст] / В. Е. Сатышев // Труды ВЮЗИ : Вопросы добуржуазной историографии государства и права и формирование политико-правовой буржуазной докторины. – 1979. – С. 77-151
3. Сборник документов по истории английской буржуазной революции XVII в. [Текст] : учеб. пособие / В. М. Лавровский ; под ред. М. А. Барг. – Москва : Высш. шк., 1973. – 342 с. –
4. Английская буржуазная революция XVII века Текст / под.ред. : Е.А. Косминский, Я. А. Левицкий. – Москва : Изд-во Ан СССР
5. Очерки по истории Англии 1640-1815 гг. [Текст] / К. Н. Татаринова. – Москва : Ин-т междунар. отношений, 1958. – 456 с. –
6. Левеллеры и английская революция [Текст] / Г. Холореншоу ; пер. С. М. Раскина ; под ред. и с предисл. В. Ф. Семенов. – Москва : Госиздат иностр. лит., 1947. – 148 с. –
7. История английской революции [Текст]. Т. 1-3 / Гизо. – СПб. : Тип. Головачова, 1868. – 1266 с. + 89 введ.; 3 огл. -

Науковий керівник: Булгаков А.О., к.ю.н., асистент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Грищенко Катерина Костянтинівна,
студентка 4 курсу 11 групи Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України
Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого*

ПИТАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ КОДИФІКАЦІЇ АГРАРНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Дослідження аграрного законодавства України дозволяє виявити значну кількість колізійних нормативних приписів. Зазначена проблема викликана, певною мірою, відсутністю єдиного кодифікованого акту. І хоча питання кодифікації аграрного законодавства не є новим, на жаль, воно залишається невирішеним до сьогоднішнього дня.

Кодифікація – це спосіб упорядкування законодавства, забезпечення його системності та узгодженості; одна з форм систематизації законодавства, в процесі якої до проекту створюваного акту включаються чинні норми і нові норми, які вносять зміни в регулювання певної сфери суспільних відносин.

Як справедливо зауважує А.І. Брінцов, зазначений стан вітчизняного аграрного законодавства, а також обраний Україною вектор інтеграції до європейської та світової спільнот вимагають його невідкладного реформування та узгодження з правом і законодавством ЄС шляхом кодифікації, як найбільш довершеної форми систематизації та виду правотворчості, що ефективно сприятиме не тільки упорядкуванню, а й розвиткові та вдосконаленню аграрного законодавства України зі створенням відповідного цілісного й уніфікованого галузевого кодифікованого акту.

Як відомо, в результаті кодифікації можуть прийматися різноманітні кодифікаційні акти: закони, кодекси, основи, положення тощо.

Протягом останніх років точиться дискусія серед науковців з аграрного права з приводу форми кодифікованого акту. Зокрема, деякі вчені висувають пропозицію щодо прийняття Аграрного кодексу України, інші - щодо прийняття Основ аграрного законодавства.

Так, В.В. Янчук є прихильником прийняття саме Аграрного кодексу. Він вперше визначив предмет, об'єкт правового регулювання такого акту, а також запропонував його приблизну структуру.

Предметом регулювання автор визначає «комплекс взаємопов'язаних майнових, підприємницьких, земельних, трудових, членських, учасницьких, управлінсько-контрольних суспільних зв'язків, які складаються у сфері виробничих, підприємницьких, споживчих відносин за участю суб'єктів аграрної підприємницької діяльності всіх форм власності, організаційно-правових форм і методів господарювання, відносин, спрямованих на насичення продовольчого ринку продуктами харчування, продовольством та сировиною рослинного і тваринного походження». Серед об'єктів вчений виокремлює роботу силу, тваринництво тощо.

На думку Н.О. Багай, Аграрний кодекс повною мірою відображає структуру усієї галузі права в цілому. Як підкреслює науковець: «у ньому знайдуть своє закріплення принципи аграрного законодавства та основні засади державної аграрної політики, будуть

втілені основні нормативні приписи різних законодавчих інститутів, що регулюють аграрні відносини».

Крім того, необхідність прийняття відповідного акту вбачають такі вчені-юристи України, як: В.П. Жушман, О.М. Савельєва, В.В. Носік, В.І. Семчик, А.М.Статівка, В.Ю. Уркевич, Т.О. Коваленко та інші. Так, А.М. Статівка та В.Ю. Уркевич зазначають, що «аграрне законодавство України зараз переживає час бурхливого розвитку, триває накопичення аграрно-правового матеріалу, результатом упорядкування якого у майбутньому має стати прийняття Аграрного кодексу України».

А ось професорка Н.І. Титова наголошує на необхідності прийняття Основ аграрного законодавства України як базового нормативно-правового акту, який закріпив би принцип земельного і аграрного устрою, загальні особливості сільськогосподарського землевикористання та сільськогосподарської праці в усіх організаційно-правових структурах аграрно-промислового комплексу України; базові спеціалізовані права ті обов'язки суб'єктів цих структур, які б конкретизувалися в спеціальних законах про ці структури. Прийняття Основ аграрного законодавства України, на думку Н.І. Титової, мало би дуже важливе значення як для підвищення ефективності правового регулювання суспільних відносин в аграрному секторі економіки, так і для полегшення правозастосовної діяльності в цій сфері.

Незважаючи на те, що така форма кодифікації не є досить поширеною у науковій сфері, на мою думку, саме на сьогодні, прийняття «Основ аграрного законодавства України» є більш доцільним. Я не заперечую проти прийняття Аграрного кодексу у майбутньому, але враховуючи високий ступінь стабільності даного нормативно-правового акту, у сучасний період реформування аграрних та земельних відносин такої стабільності майже не досягти.

Також, беручи до уваги те, що розробка і прийняття Аграрного кодексу є складним і тривалим процесом, а упорядковувати і вдосконалювати законодавство потрібно терміново, то необхідно спочатку прийняти Основи аграрного законодавства, які слугували б підґрунтям для прийняття нових актів у цій сфері, окреслюючи основні вектори регулювання відповідної групи суспільних відносин, а вже у майбутньому на основі даного акту розробити Аграрний кодекс.

Отже, узагальнюючи вищевикладене, можна дійти до висновку, що для підвищення рівня ефективності аграрного законодавства та ліквідації наявних у ньому колізій, необхідно якнайшвидше провести його кодифікацію. Задля цього спочатку доцільніше було б прийняти Основи аграрного законодавства, які системно відобразили б основні напрями правового регулювання аграрного виробництва, а вже потім на їх підґрунті розробити Аграрний кодекс, який надав би українському аграрному законодавству такі важливі особливості, як: єдність, взаємоузгодженість та повноту правових норм аграрної галузі.

*Гудзенко Юлія Олександрівна,
студентка 1 курсу 5 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ У СТАРОДАВНЬОМУ РИМІ

У початковий період римської державності більшість судових справ розглядалася у приватному порядку. Захист права обумовлений самостійною активною поведінкою управомоченої сторони, яка бажає реалізувати його за допомогою суду. Якщо виникав спір про право, то особа могла у вигляді позову висловити свої претензії до іншої сторони і звернутися з цим до суду.

Судовий процес, в залежності від справи, поділявся на кримінальний і цивільний. У кримінальному розглядалися справи, у яких особу обвинувачували у здійсненні злочину, а в цивільному розглядали майнові спори. Правила вирішення цих спорів мають надзвичайно суворий формалізм.

У стародавньому праві існував легісакційний процес, у класичному- формулярний, а в посткласичному- екстраординарний.

На сам перед, римська юстиція ґрунтувалася на легісакційному судочинстві, яке передбачало складну процедуру.

У цьому процесі виділялось дві стадії: ін юре та інюдицію. Стадія ін юре відбувалася в магістраті(у претора). Позивач міг висловити свої претензії, а відповідач повинен був погодитися або відмовитися. Подальший розгляд справи припинявся за умовою, якщо відповідач визнавав вимогу і зобов'язувався її виконати. Якщо ж він не погоджувався, то претор мусив попросити свідків засвідчити зроблені сторонами заяви і передавав справу до суду на подальший розгляд. У разі неявки відповідача до магістратури, справу вважали програною. Тоді відповідач повинен був перейти у владу позивача. Дії сторін відбувалися за законами XII таблиць: потрібно було вимовити особливий порядок урочистих слів та провести певні ритуали. Претор, у свою чергу, був пасивним учасником обрядів.

Щодо стадії інюдицію, то у діях сторін не було строгих форм. Справа переходила до суду або до колегії суддів, яких повинен був назначити претор. На цій стадії знайомились з доказами, вислуховували позиції сторін. Особливою рисою є те, що захисники сторін (адвокати) могли представляти інтереси сторін. Справа вважалася програною у разі неявки однієї зі сторін. Рішення судді було остаточним.

У II ст. до н.е. з розвитком преторського права виникає формулярний процес. У цьому процесі також застосовували поділ на дві стадії. У свою чергу, перша стадія характеризувалася ростом ролі претора. В епоху цього процесу сторони перед магістратом могли викладати суть справи. Претор повинен був надати особливого юридичного вираження претензіям сторін. Особливістю формулярного процесу є те, що суть спору претор викладав у спеціальній записці (преторська формула), яка була передана суду, для подальшого розгляду цієї справи. Відсутність відповідача у суді передбачала штраф.

Що стосується екстраординарного процесу, то він набув поширення з періоду імперії. З кінця III ст.н.е. він витіснив формулярний. Нововеденням є те, що значно

поширюється практика одноособового розгляду цивільних справ магістратами, а отже це призводить до того, що розподіл процесу на дві стадії втрачає сенс. Зацікавлена сторона подавала скаргу, після чого відповідачеві надходив виклик до суду. У випадку неявки однієї зі сторін допускався заочний розгляд справи, адже їх могли представляти адвокати. Суд поступово втратив публічний характер. Також почалося ведення протоколів судового засідання, а сторони могли отримати копії. Магістрат міг примусити сторони до виконання судового рішення, а сторони могли оскаржити його у вищих інстанціях: проконсула або намісника провінції, перфекта преторія. Останньою та найвищою апеляційною інстанцією був сам імператор.

Після опрацювання теми судового процесу Стародавнього Риму можна зробити висновок: антична держава значно відрізняється від держав Сходу. Суспільство було засноване на приватному господарстві та приватній власності. Також спостерігаються особливості політичної та правової історії. Римське право та взагалі юстиція відрізняється своїм розвитком та принципами від інших стародавніх держав, особливо це стосується судочинства. У судовому процесі є перехід від традиційності та формальності до більш офіційного судочинства. Можна вважати, що римське право виступає фундаментом для подальшого розвитку права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Харитонов Є.О. «Основи римського приватного права»: Посібник. –Харків: «Одісей», 2013. – с.206.
2. Макарчук В.С. «Римське приватне право»: Навчальний посібник. — Київ: «Атіка»/ Харків: «Право», 2015.
3. Орач Є.М. Тищик Б.Й. «Римське приватне право»: Підручник. — Київ: «Ін Юре», 2012.
4. Маймескулов Л.М. «Історія держави і права зарубіжних країн»: Підручник. – Харків: «Право», 2013. – с.178
5. Страхов М.М. «Історія держави і права зарубіжних країн»: Підручник. – Харків: «Право», 2001. – с.416.

Науковий керівник: Булгаков А.О., к.ю.н., асистент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Гуменна Анастасія Анатоліївна,
Студентка 5 групи, 6 курсу,
Слідчо-криміналістичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

СТАНОВЛЕННЯ МУНІЦИПАЛЬНОГО ПРАВА ЯК САМОСТІЙНОЇ ГАЛУЗІ ПРАВА В УКРАЇНІ

Термін «муніципальне право» є багатограним, його можна розглядати, по-перше, як галузь права, що містить систему правових норм, яка регулює певну сферу суспільних відносин; по-друге, як підсистему законодавства – зовнішня форма вираження права, до якої входять нормативно-правові акти різного рівня, для яких характерне спільне спрямування нормативної регламентації та які займають відносно самостійну нішу в системі національного законодавства; по-третє, як правову науку – систему знань,

поглядів, ідей, що присвячені дослідженню закономірностей і тенденцій існування та розвитку соціальних і правових явищ, які є предметом цієї науки; по-четверте, як навчальну юридичну дисципліну – системне, логічно-послідовне викладення знань про місцеве самоврядування, організацію та діяльність органів посадових осіб місцевого самоврядування. Отже, дослідження історичного розвитку муніципального права буде спрямоване саме на відповідну галузь.

Муніципальне право як галузь права почала формуватися в Україні з 90-х років ХХ ст., причиною появи якої стало реформування органів публічної влади, шляхом створення органів місцевого самоврядування.

Правову основу муніципального права було закріплено у Конституції України 1996 році, надалі в Законі України «Про місцеве самоврядування» в 1997 році та інших нормативно-правових актах.

При формуванні галузі муніципального права необхідно також звернути увагу на його історичну передумову назви. Такі українські вчені як П. Д. Біленчук, В. В. Кравченко, М. В. Підмогильний та ін. розділяли свої думки щодо його назви. Одні пропонували назвати таку галузь права «місцевим самоврядуванням в Україні». Інша група вчених – «комунальним правом», яке походить від слова «комуна». «Комуною» є група людей, які об'єднані спільною справою, вирішення питань суспільного життя, а друге значення характеризується назвою адміністративно-територіальною одиницею.

В Україні, незважаючи на відсутність нормативно-правового закріплення терміна «муніципалітет», а також незвичність відповідної категорії, було враховано відповідний міжнародний досвід і закріплено саме назву «муніципальне право України».

Аналізуючи муніципальне право і його історичний розвиток, в науковій літературі висловлюються різні погляди стосовно самостійності відповідної галузі права. Так, такі вчені як: О. О. Кутафін та В. І. Фадєєв вважають, що муніципальне право є підгалуззю конституційного або адміністративного права, інші (такі як А. Колодій та А. Олійник) – наголошують на тому, що воно вже «виросло» з підгалузі конституційного права і перебуває на стадії становлення й розвитку як самостійна галузь права.

Одна з найскладніших теоретичних проблем доведення самостійності муніципального права є виявлення і розкриття специфіки блоку соціальних і правових зв'язків, які встановлюють відмінні, специфічні ознаки відносин, характерні лише предмету муніципально-правового регулювання. А також недоречне використання категорії «підгалузь», оскільки, на думку науковців, відбувається «посягання» на предмети інших наук, зокрема науки конституційного, адміністративного права.

В останні роки, також все більше вчених наголошують на самостійності муніципального права як галузі права, через наявність власного предмета, методу правового регулювання (поєднання імперативного і диспозитивного методу) і особливого джерела муніципального права – локальних нормативних актів.

Зокрема, О. В. Батанов, зазначає, що предмет муніципального права як галузі права можна розглядати як суспільні відносини, які виникають у процесі визнання, становлення, організації та здійснення публічної влади територіальних громад – муніципальної влади, а також відносин, які виникають у процесі реалізації та захисту прав і свобод людини і громадянина у місцевому самоврядуванні. При цьому науковець додатково акцентує увагу про безперспективність визнання комплексного характеру предмета муніципального права, стверджуючи, що незважаючи на наявність в муніципальному праві норм, що

можуть класифікуватися як цивільно-правові, адміністративно-правові тощо, особливість предмету, методу та функціонального призначення муніципального права є запорукою його самостійного існування в межах системи українського права.

Але в наукових колах є також і прихильники комплексності відповідної галузі права. Зокрема, такі вчені як: П. М. Любченко, В. В. Таболін, А. В. Корнєв та ін. Вони наголошують на тому, що предмет муніципального права є значно ширшим і регулює також відносини, які виникають в межах цивільного, податкового, фінансового, кримінального, конституційного, муніципального, міжнародного права.

Отже, підсумовуючи, можна констатувати, що сучасний стан розвитку галузі муніципального права характеризується значними науковими суперечностями щодо її самостійності. З однієї сторони, переважають застарілі наукові позиції, що муніципальне право залишається підгалуззю конституційного або адміністративного права, а з іншої – вже сформовані достатньо обґрунтовані думки щодо її самостійності.

Науковий керівник: к.ю.н, ас. **Новак А. О.**

*Давид Марія Витальєвна,
студентка 4 групи 1 курсу
Института подготовки кадров
для органов юстиции Украины
Национального юридического университета
им. Ярослава Мудрого*

ЗНАЧЕНИЕ ФРАНЦУЗСКОГО ГРАЖДАНСКОГО КОДЕКСА ДЛЯ РАЗВИТИЯ БУРЖУАЗНОГО ГРАЖДАНСКОГО ПРАВА

«Моя истинная слава не в том, что я выиграл сорок сражений; Ватерлоо затмит в памяти потомков другие победы ... Но что не забудется и будет жить вечно, так это мой Гражданский кодекс» - такого мнения был Наполеон Бонапарт, блестящий полководец, император и государственный деятель.

Гражданский Кодекс Франции 1804 года – это образцовый свод законов буржуазного общества, созданный на основе римского права, а именно результат длительного развития французского права, который приобрел немалую активность от начала революционных событий 1789 года, а также новых форм правового существования с началом правления Наполеона I Бонапарта.

21 марта 1804 года этот Кодекс был введен приказом Наполеона, когда Бонапарт был еще первым консулом Франции, незадолго до провозглашения его императором. Основная часть остается в силе во Франции, несмотря на многочисленные изменения политического строя, никогда не редактировался полностью.

В разработке Кодекса принимали участие французские ученые-юристы той поры - Франсуа Тронше, Феликс Биго де Преамене, Жан Порталис и Жак Маваль, Жан Этьен Портали, которые образовали комиссию кодификации Государственного совета.

Ученые считают Кодекс второй гражданской Конституцией нового правопорядка, которая отстаивает частную и экономическую свободу.

Один из авторов проекта Кодекса, Жан Этьен Порталис, на вопрос о том, что такое Гражданский Кодекс, ответил так: "Этот свод законов, который предназначен направлять и закреплять социальные, семейные и деловые отношения, которые существуют между

людьми, принадлежащими к одному и тому же государственно-политическому сообществу".

Гражданский Кодекс закрепил ликвидацию феодальных отношений. В основу Кодекса были положены принципы гражданско-правового равенства всех перед законом и неограниченной частной собственности, что приводило к законодательному закреплению свободы предпринимательства. Следует отметить, что он был написан простым и ясным языком.

Кодекс имел важное практическое значение. Его положения не были декларативными и применялись на практике. Именно эта практическая составляющая, на мой взгляд, обусловила широкое использование Гражданского Кодекса не только во Франции, но и во многих других европейских государствах, в частности уже в 1804 году был введен в действие в Люксембурге, Бельгии, Пьемонте, нескольких кантонах Швейцарии; в 1806 году - в Баварии и Лукка; во 1808 году - в Нидерландах, Вестфалии и Бадене. В 1810 году Кодекс Наполеона стал законом в Рейнланде, а также в Варшавском герцогстве, где он продолжал действовать даже после вхождения большей части данной территории в состав Российской империи в качестве Царства Польского. Позже Кодекс был реципирован в Парме, Сардинии и в Японии. Кодекс Наполеона был использован даже в России (особенно в «Гражданский кодекс РСФСР 1922 года»), даже несмотря на то, что в РФ Наполеон воспринимается как враг.

Исследуя положения Гражданского кодекса, следует отметить, что многие из его правовых институтов и норм закреплены сегодня даже в украинском законодательстве. Это, в частности, нормы, касающиеся права собственности, семейного права, наследование и др.

Подчеркну, что в отечественной историко-правовой науке проблема рецепции Гражданского Кодекса Франции остается недостаточно исследованной, по вопросам, касающихся его влияния на правовую систему и гражданско-правовую традицию польского, румынского и украинского народов.

Обращаясь к первоисточнику Кодекса Наполеона, считаю необходимым дать некоторые пояснения о характере этого перевода. Его перевод представляет существенные трудности, а в частности из-за архаизмов, плюрализма терминологии, синонимов и специфически юридических значений слов. Например, слово *la discussion* – обсуждение, дискуссия, в Кодексе это же слово означает «обращение взыскания».

Итак, Французский Гражданский Кодекс Наполеона I Бонапарта бесспорно сыграл огромную роль не только в самой Франции, так и далеко за ее пределами. Энгельс называет этот Кодекс «образцовым сводом законов буржуазного общества». По моему мнению, Кодекс впервые в истории дал в сжатой и точной форме основные положения буржуазного законодательства в области гражданского права и последовательно закрепил принципы капитализма.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Фридрих Энгельс, Людвиг Фейербах, Партиздат, 1935 г., стр. 53
2. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран. Том 2. стр. 148-203.
3. Французский гражданский кодекс 1804 года, Юриздат, 1941.

Науковий керівник: Булгаков А.О., к.ю.н., асистент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Данько Микита Володимирович,
студент Інституту підготовки кадрів для органів юстиції
Національного юридичного університету ім. Я. Мудрого*

РЕФОРМИ ДІОКЛЕТІАНА ТА КОСТЯНТИНА

Римська імперія в IV ст. переживала свої доволі непрості часи. З приходом до влади імператора Діоклетіана розпочався новий етап розвитку держави, а з іншого боку – початок її поступового розколу на дві частини, спостерігався процес розвалу імперії.

Правління Діоклетіана ознаменувалося найбільшими реформами, які докорінно змінили всю систему органів державного управління Римської імперії.

У 284 р. н. е. римські легіонери проголосили новим імператором іллірійця Діоклетіана, Зупинити подальший процес розвалу імперії зміг тільки він. Він реалізував кілька реформ, які значно посилили владу імператора.

Діоклетіан в 294 р. н. е. провів грошову реформу, що встановила повноцінну золоту монету (aureus) в 1/60 римського фунта. До цього, з часів наступників Августа і до Діоклетіана один aureus дорівнював 1/40 фунта золота. Монетна реформа Діоклетіана була вдалою, так як реальна вартість монети не перебувала в належному співвідношенні з встановленою номінальною її вартістю. В результаті цього монета дуже скоро зникла з обігу. Уряд імперії зміг її використовувати тільки для виплати платні найманим солдатам-варварам і для розрахунку з внеімперськими народами. Щодо представників імперської адміністрації - чиновників і навіть військових командирів, то вони отримували раніше платню натурою. Залежно від їх рангів було визначено, скільки та якої якості їм належить одягу і так далі.

Трохи налагодилися справи в армії. Діоклетіан поновив переслідування християн. Усе в державі було цілковито підпорядковано владі імператора. Така особлива форма управління дістала назву домінат.

Діоклетіан в першу чергу постарався зміцнити кордони імперії. Його безумовним досягненням можна вважати зміцнення прикордонних районів, здійснене за допомогою будівництва оснащених вузлів і доріг, а також за рахунок збільшення чисельності гарнізонів.

Діоклетіан виступив у військовій політиці з рядом новаторських заходів. Перш за все, він почав створювати мобільні частини. Війська ці розташовувалися в стратегічно важливих містах провінцій і легко перекидалися в потрібні місця. Прикордонні війська продовжували існувати, але поступово відходили на другий план. Для їх підкріплення на особливо небезпечних ділянках кордону розташовувалися мобільні частини.

Особливий інтерес викликає релігійна політика Діоклетіана. У ній найбільш явно відбився його консервативний світогляд, ідеологічна сутність всієї його політики. Час правління Діоклетіана і увійшло в історію не тільки народженням політичної системи домінату, але і найбільшим в історії прямим зіткненням язичницької античності з міцніючим християнством.

Сама система домінат, заснована на поклонінні як божеству особистості імператора. Діоклетіан, який прагнув створити в Римській імперії такий стан, при якому

імператорська влада контролювала б всі сторони життя суспільства і держави, не міг не звернути особливої уваги на релігійні системи, поширювані в різних частинах імперії. На думку Діоклетіана, релігія повинна була з'явитися в його руках як інструмент, за допомогою якого імператор обґрунтовував б встановлення системи доміну як засобу і його необхідність для " загального блага ".

Розпочаті Діоклетіаном реформи продовжив імператор Костянтин (306-337 р. р. н. е.), найбільш відомий своєю церковною політикою, сприятливою для християн, до тієї пори гнаних державою. Міланським едиктом 313 р. н. е. Костянтин дозволив християнам вільне сповідання своєї релігії.

За Костянтина завершився процес покріпачення крест'янколонів. Згідно імперської Конституції 332 р. н. е. колон був позбавлений права переходити з одного маєтку в інший. Не підпорядковані цьому закону колона заковували в кайдани, як раба, і в такому вигляді повертали власнику

Саме при Костянтині столиця Римської імперії була перенесена в старий Візантій, названий потім (11 травня 330 р. н. е.) Константинополем. Сюди були переведені з Риму вищі урядові установи, тут був відтворений сенат. Остаточний поділ імперії на дві частини - Західну зі столицею в Римі і Східну із столицею в Константинополі, відбулося в 395 р. н. е. Костянтин мав звичай говорити: «Бути імператором - це залежить від долі, але ті, кого сила неминучим чином закликала до управління, повинні бути варті імператорської влади ».

В цілому, Костянтин був більш гідним влади, ніж всі його сучасники і співправителі, і іноді він страшно зловживав своєю могутністю. Він спершу завоював цей світ, потім звернув його в нову релігію.

За Діоклетіана та Костянтина змінився характер влади монарха.

На зміну принципату, де імператор був «першим», прийшов домінат - імператор став «домінусом» (паном, господарем). Громадяни держави тепер були підданими імператора, а його влада стала необмеженою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Князький І.О. «Імператор Діоклетіан та закат античного миру», стор.47,64,80,84.
2. Машкін М.О. Історія Стародавнього Риму (1952).
3. Покровський І.О. Історія Римського державного права.
4. Буркхард Я. Вік Костянтина Великого, <http://www.sno.pro1.ru/lib/burkhardt/download.htm>, гл. 10, стор. 134(326).

Науковий керівник: Булгаков А.О., к.ю.н., асистент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Дейнеко Максим Ігорович,
Студент 5 групи 1 курсу Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ ПОКАРАНЬ ЗА «КАРОЛІНОЮ» 1532 РОКУ

«Кароліна» (ConstitutioCriminalisCarolina) – один з найважливіших джерел німецького загальноімперського права, створений за розпорядженням імператора Карла V

(звідси і назва), підготовлений протягом судової реформи і затверджений рейхстагом в 1533 році. «Кароліна» - це перший кримінальний і кримінально-процесуальний кодекс, який був створений для застосування на практиці в судах шефенів. Його дія поширювалася на всі німецькі землі і князівства. Але при цьому в дії залишилися місцеві правові звичаї, а також під виняток обов'язкового виконання кодексу потрапили самі князі. В основному він усував деякі недоліки в місцевому праві. У майбутньому на основі цього документа відбулося формування "загального німецького кримінального права".

Передумовою для створення «Кароліни» була криза феодалізму в Європі, а також Реформація і Велика селянська війна. Видавництво цього законодавчого акту було необхідним, тому що влада повинна була впоратися з визвольним рухом селян і населення міст, але робити це доводилося за допомогою жорстоких кримінальних репресій. Але, незважаючи на все це, не можна не помітити певного прогресу в історії розвитку кримінального та кримінально-процесуального права, що, безумовно, є великим плюсом для всього права.

Говорячи про структуру, можна сказати, що «Кароліна» складається з 219 статей, з яких аж 142 були присвячені кримінальному процесу, інші ж статті мали в собі всякого роду виклад кримінального права. Також можна відзначити наявність преамбули і передмови.

Головним принципом «Кароліни» є: «Не може бути визнано злочином те, що не є злочином за римським правом і за діючими законами». Вона має список злочинів, їхню класифікацію, різновиди заподіяння одного і того ж самого злочину і відповідно до цього зміну ступеня покарання.

Класифікація злочинів відбувалася за такими видами:

Перший вид – злочини проти релігії (блюзнірство, ворожіння, богохульництво, обмова, порушення клятви)

Другий вид – злочини, скоєні проти держави, у тому числі і порушення «земського миру» (бунт, зрада, бродяжництво, підпал, змова і розбій)

Третій вид - злочини проти особистості (самогубство, вбивство, нанесення тілесних ушкоджень)

Четвертий вид - злочини проти моралі (кровозмішання, перелюбство, звідництво, згвалтування, двошлюбність)

П'ятий вид - злочини проти майна (різноманітні види крадіжок, недбале використання чужого майна)

Шостий вид - злочини проти правосуддя (неправомірний допит під тортурами, незаконне звільнення заарештованого, надання неправдивих свідчень)

Відповідно за всі злочини мали нестись покарання, тому «Кароліні» покарання ділились на декілька видів.

Першим, найжорстокішим покаранням є смертна кара. Вона мала багато різних форм виконання. До смертної кари належали повішення, утоплення, спалення, колесування та ін.

Іншим видом покарання були тілесні покарання. В основному до них належали побиття різками. Ще одним видом санкцій за скоєні злочини, за якого людина отримує ушкодження є членування. До більш м'якших покарань належали вигнання з держави, конфіскація майна, різноманітні штрафи, а також покарання, які порочать честь і гідність людини. Це могло бути таврування, шельмування або ж позбавлення прав певної особи. За

деякі злочини могли призначати тюремне ув'язнення. Варто додати, що основною метою покарань було залякування людей. Цим і пояснювалася жорстокість окремих видів покарань.

Тепер хотілося б зазначити, яким був кримінальний процес за «Кароліною».

У порівнянні з «Салічною правдою», відбулися деякі зміни. Якщо в останній був закріплений обвинувачувально-змагальний процес суду, то тут уже головним став інквізиційний процес, або, як ще його називають, змагальний процес. Передумовою для зміни структури кримінального процесу стало запозичення норм римського права. Загалом, виокремлювали декілька етапів судового процесу.

На першому етапі суд намагався з'ясувати сам факт злочину, чи був він здійснений насправді. Також суд шукав характеристику на злочинця.

Після всього цього йшов другий етап розгляду справи. У ньому підозрюваного попередньо допитували. Сам він брався під варту.

Третій етап містив у собі збір доказів для того, щоб осудити порушника. Також на цьому етапі проводився допит свідків злочину (якщо вони були). Особливістю було те, що обвинуваченого неможливо було засудити остаточно, якщо він сам не надав своїх свідчень. Якщо цього не відбувалося, то суд міг застосовувати тортури по відношенню до ув'язненого з метою отримання свідчень. Найцікавіше те, що існував певний регламент проведення тортур. Варто сказати, що судовий процес не був обмежений рамками часу. Він проходив стільки, скільки потрібно було для засудження злочинця.

Ну і на четвертому, фінальному етапі виносилося судове рішення. Сам вирок міг не тільки виправдовувати злочинця, або обвинувачувати, а ще й міг «залишити його під підозрою».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

- 1) Глиняний В.П. История государства и права зарубежных стран. Ч.1. Издание пятое.- Х.: «Одиссей», 2005.- с. 429-434
- 2) Маймескулов Л.Н., Россихин В.В., Тихоненков Д.А. История государства и права зарубежных стран: Учебное пособие. – Х.:Издатель ФЛ-П Вапнярчук Н.Н., 2008. – с. 148-152
- 3) Глиняний В.П. Історія держави і права зарубіжних країн : Навч. Посібник. /6-те вид. – К. : Істина, 2010. – с. 396-397
- 4) Історія держави і права зарубіжних країн : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Л. М. Маймескулов, Д. А. Тихоненков, В. В. Россіхін, С. І. Власенко ; за ред. Л. М. Маймескулова. – Х. :Право,2013. – с. 304 – 307.

Десятерик О.С.,

Студент 5 групи 1 курсу Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

РОЗВИТОК СУДОВОГО ПРЕЦЕДЕНТУ В АНГЛІЙСЬКОМУ ПРАВІ

На сьогоднішній день судовий прецедент є загальнозживаним поняттям, адже він передається від наших пращурів до наших предків. Сучасний суд не має право забороняти або відкидати старі судові прецеденти, тому що може заподіяти шкоди укладеним раніше угодам, права власності тощо. Судовий прецедент створили для того щоб в певній мірі полегшити роботу працівникам суду. Адже при розгляді останньої за часом справи суддя

повинен брати до уваги судові норми та принципи. Також в Англійському суді, суддя має право вирішувати справу аналогічно попередній, не дивлячись на те, що він міг знайти докази проти такого рішення. Судовий прецедент можна поділити на два типи характеру: «обов'язковий характер» та «примусовий характер». Обов'язкового характеру є приклад того, що кожний суддя майже завжди повинен обґрунтувати своє рішення щодо завершення справи. Якщо суддя розглядає справу одноосібно, без присяжних, він повинен спочатку проаналізувати прослухану чи прочитану інформацію за певною справою, потім потрібно підсумувати докази, довести власну точку зору щодо правоти у судовому процесі, коли виникають певні питання щодо рішення суду, суддя має обміркувати декілька прецедентів. Примусовий характер зобов'язує суддю виносити саме той вирок, який був у попередній справі без будь-яких обґрунтувань.

Англійська правова система є однією автономних систем судового прецеденту. Головною особливістю Англійського права є безперервний розвиток судового прецедентного права. За всю історію англійське право маже не зазнала масштабних перетворень, як це відчули на собі інші країни. В Англії не існувало до та після революційне право, це доказує нам, що в країні діюче право дотримується і не відривається від історії своєї країни та традицій. Саме в 1872 році з'являється таке поняття як «судовий прецедент». В 1875 році відбулася судова реформа в Англії, яка мала назву «Новий акт про судоустрій». Після 1875 року норми загального права та права справедливості почали застосовуватися одними і тими ж судами, на основі цього почалось створення судового прецеденту. Головним джерелом англійського права вважається судова практика. В Англії судова практика створює норми права. Правила які містяться в судових справах, в майбутньому використовуються на основі аналогічних справ. Остаточне правило прецедента утвердилось в XIX столітті. Високу увагу приділяли високому суді, саму у цьому суді не тільки розглядали справи, а й створювали прецедент, якому потрібно слідувати.

Основними особливостями судового прецеденту в Англії є: 1. Основою правою продовжує залишатися прецедент. Тому ми сміливо можемо віднести правову систему Англії до прецедентного типу права. 2. Норми судового прецеденту створюються при вирішенні судами конкретних справ і тому вони не мають абстрактного характеру, тому що вони створені для рішення конкретних питань чи спорів, а не для врегулювання правил поведінки в майбутньому. 3. Судовий прецедент робить все для ефективності та одноманітності судової практики.

Отже по теперішній час судовий процес зберігається у правовій системі Англії. Норми прецедентного права контролюють ряд найважливіших інститутів сучасного права Англії, зокрема зобов'язальне, обов'язкове та інші. Фактично без судового прецедентного права в Англії не існувало б статутне право.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Малишев Б.В. Судовий прецедент у правовій системі Англії / Б.В. Малишев. – К: 2008р. С.10
2. Романов А.К. Правовая система Англии: учеб. пособ. / А.К. Романов – 2000р. – С.8
3. Романов А.К. Правовая система Англии 2-е издание, испр. / А.К. Романов - 2002р. – С.169
4. Кросс Р. Прецедент в английском праве / Р. Кросс – 1985р. – С.7-8
5. Уолкер Р. Английская судебная система / Р. Уолкер – 1980р. – С.124

6.Максимов А.А. Прецедент как один из источников английского права / А.А.Максимов / Государство и право. – 1995р. – С.102

7.Загайнова С.К. Судебный прецедент: проблемы правоприменения/ С.К.Загайнова – 2002р. – С.2

*Єлькіна О.І.,
Національний юридичний університет
ім. Ярослава Мудрого
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України
I курс, 8 група*

ПРИНЦИП ДІЇ ТАЛІОНУ ЗА ЗАКОНАМИ ХАММУРАПІ

Чи є можливим застосування принципу Таліону сьогодні?

Можливо це забезпечило рівність у покараннях за скоєні злочини, але він не став би ефективним у застосуванні, бо був притаманний для класового суспільства, де не було розмежування між злочинами скоєними умисно та з необережності, на відміну від сучасного законодавства, де кожне правопорушення карається залежно від обставин його скоєння, що можуть пом'якшити покарання.

Всі сфери життєдіяльності первісної людини пронизувалися зрівняльним принципом, що визначило характер такої регламентації: міжродові відносини стали регулюватися принципом рівної відплати ,отже так і сформувався так званий - Принцип Таліону. Як діяло це правило?

Принцип Таліону - принцип призначення покарання за злочин, згідно з яким міра покарання повинна відтворювати шкоду, заподіяну злочином. Це правило бере свій початок та яскраво виражене у Законах Хаммурапі, а саме у статтях Про злочини і покарання, які характеризувалися жорстокістю. Таліон міг бути звичайним, дзеркальним і символічним.Стаття 200 Кодексу Хаммурапі: «Якщо чоловік виб'є зуб рівного собі, слід вибити його зуб», - приклад звичайного таліону, який діяв, якщо кривдник і потерпілий рівні за соціальним станом, тобто за аналогічний злочин раб та вільний несли різне покарання , а за злочини проти авілум карали тяжче, ніж стосовно мушкенум; стаття 195: «Якщо син ударить свого батька, йому слід відрізати пальці»- приклад символічного таліону, за яким наказувалося відсікти ту частинутіла , якою було вчинено злочин; стаття 230 «Якщо син ударить свого батька, йому слід відрізати пальці» -приклад дзеркального таліону, за яким діти несли відповідальність за злочин, вчинений батьком, якщо в результаті його гинули діти потерпілого. Основою цього принципу була не стільки потреба стимулювання помсти, скільки необхідність її стримування. Поява цього правила пов'язують зі зростанням правосвідомості людини, коли неконтрольована кровна помста вже не відповідає вимогам правосвідомості людини. Таліон не слід плутати з кровною помстою. Роль відплатника бере на себе держава, а не рід скривдженого, тому сам звичай таліону - це ознака швидше класового суспільства, а кровна помста - родового. У законнику Хаммурапі кровна помста відсутня.

Принцип Таліону був регулятором значних соціальних взаємовідносин ранніх історичних епох. Уявлення про рівну відплату складають першу і саму елементарну і універсальну форму справедливості. Таліон є доморальною формою соціальної регламентації, відповідною ранній формі розвитку людства.

У примітивному вигляді цей принцип діє у деяких народів до наших днів. У жителів Гвінеї чоловік, дружина якого була викрита в перелюбі, мав право переспати з дружиною винного.

Таким чином, як відображає статистика та людський досвід, що з розвитком моральності вчинки за принципом зберігаються та досі становлять важливу частину поведінки сучасної цивілізованої людини. З погляду сучасного права принцип Таліону є безглуздим та недієвим у розвинених країнах, але є популярним в країнах, що далекі від людського розвитку та цивілізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Збірник законів царя Хаммурапі.
2. Юридична енциклопедія- Шемшученко Ю.С.
3. Збірник лекцій «Історія держави і права зарубіжних країн» Мудрак І.Д.

Науковий керівник: Булгаков А.О., к.ю.н., асистент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Жорняк Анастасія Вадимівна,
аспірантка кафедри господарського права
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІДНОСИН ДО ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ЄС.

В умовах активного становлення інформаційного суспільства актуальним питанням залишається формування нормативно-правової бази інформаційних відносин в Україні, її адаптація до правової системи Європейського Союзу та міжнародних нормативних актів, забезпечення належної правової основи для успішної співпраці України з європейськими країнами у сфері надання інформаційних послуг.

Сутність становлення інформаційного суспільства була визначена у 1993 році Комісією Європейського Союзу: «Інформаційне суспільство – це суспільство, в якому діяльність людей здійснюється на основі використання послуг, що надаються за допомогою інформаційних технологій і технологій зв'язку».

Ратифікувавши Угоду про асоціацію з Європейським Союзом у 2014 році Україна взяла на себе ряд зобов'язань, зокрема зобов'язання забезпечувати поступову адаптацію законодавства України до законодавства Європейського Союзу відповідно до напрямів, визначених в Угоді (телекомунікаційних послуг, ІТ послуг, аудіовізуальних медіа, авторських та суміжних прав, захисту персональних даних та інші). Зокрема, до таких напрямів було віднесено відносини у сфері електронної комерції, що обумовлювало розвиток електронної комерції, яка має здійснюватися за умови забезпечення повної відповідності найвищим міжнародним стандартам захисту інформації з метою забезпечення довіри користувачів електронної торгівлі, визнання сертифікатів електронних підписів, виданих населенню та сприяння розвитку послуг транскордонної сертифікації, співробітництво у сферах впровадження онлайн послуг, зокрема, електронного бізнесу, електронного уряду, електронної охорони здоров'я і електронного навчання. У статті 394 Угоди зазначено, що сторони сприяють поступовому наближенню

до права і нормативно-правової бази ЄС у галузі регулювання інформаційного суспільства і електронних комунікацій. Тому вказана Угода стала однією з основних правових підстав для прийняття у 2015 році Закону України «Про електронну комерцію». Фактично цей Закон став імплементацією Директиви 2000/31/ЄС Європейського парламенту і Ради від 8 червня 2000 року про деякі правові аспекти інформаційних послуг, в тому числі і електронної комерції, на внутрішньому ринку ("Директива про електронну комерцію"). Однак, шляхом порівняльного аналізу вказаних актів, можна прийти до висновку що Закон України «Про електронну комерцію» регулює більш широке коло суспільних відносин, адже включає в себе відносини з укладення електронних правочинів та електронних підписів, і виходить за рамки надання інформаційних послуг.

Крім цього, виникає проблема різного розуміння поняття послуг, які є інформаційними в контексті українського та європейського законодавства. Так, вищезазначеною Директивою інформаційна послуга визначається як будь-яка послуга інформаційного співтовариства, тобто будь-яка послуга, яка надається за винагороду, дистанційно, за допомогою електронного зв'язку та за індивідуальним запитом, тоді як на рівні національного законодавства це поняття визначається як діяльність з надання інформаційної продукції споживачам з метою задоволення їхніх потреб. Очевидно, що Директива охоплює значно ширше коло правовідносин, і включає в себе не тільки інформаційні, але і інформаційно-інфраструктурні та інформаційно-комунікаційні послуги.

На сьогодні базовими законодавчими актами у сфері інформаційних відносин є Закон України «Про інформацію» № 2657-ХІІ від 02.10.1992 року, Закон України «Про телекомунікації» № 1280-ІV від 18.11.2003 року, Закон України «Про інформаційні агенства» № 74/95-ВР від 28.02.1995 року, Закон України «Про рекламу» № 270/96-ВР від 03.07.1996 року, Закон України «Про Концепцію національної програми інформатизації» № 75/98-ВР від 04.02.1998 року, Закон України «Про науково-технічну інформацію» № 3322-ХІІ від 25.06.1993 року та інші. Як бачимо, більшість з них приймалися понад 20 років тому, що виправдовує застарілість та втрату актуальності окремих положень цих Законів. Так, наприклад, у законодавстві України до цього часу відсутнє нормативне регулювання міжнародних інформаційних систем (наприклад, Інтернет), не закріплено правовий статус окремих видів конфіденційної інформації (наприклад, комерційна, лікарська таємниця). Крім того, така велика кількість окремих нормативно-правових актів призводить до роз'єднаності та фрагментарності законодавства у сфері інформаційних відносин, у зв'язку з чим, у правовій науці виникло ряд пропозицій вчених щодо розробки і впровадження у законодавство України єдиного кодифікованого акту у сфері інформаційних відносин.

Недосконалість законодавчої бази у сфері інформаційних відносин гальмує перехід України до цифрової економіки, який спостерігається у країнах ЄС та США, а також призводить до втрати можливості ефективної міжнародної співпраці. 22 травня 2019 року Європейський Союз офіційно запустив в Україні нову програму «**EU4Digital: підтримка цифрової економіки та суспільства у Східному партнерстві**». EU4Digital націлена на розширення переваг Єдиного цифрового ринку Європейського Союзу для України та інших держав Східного партнерства з метою стимулювання економічного росту, створення робочих місць, покращення життя людей та допомоги бізнесу. Програма надає

підтримку урядам країн, регуляторним органам та агенціям, які активно задіяні у розвитку цифрового сектору, а також підтримує суб'єктів економічної діяльності та інші зацікавлені сторони в інноваціях, навчанні та розвитку навичок. Кінцевою метою є те, щоб бізнес-спільнота та громадяни загалом отримали переваги від розвитку ефективних, безпечних та регульованих електронних мереж через доступ до кращих сервісів та посиленого потенціалу росту.

Таким чином, у зв'язку з євроінтеграцією Україна отримала не лише можливість співпраці з європейськими країнами у контексті інформаційних відносин, але і взяла на себе зобов'язання вжиття правових, організаційних і соціально-економічних заходів, спрямованих на впровадження до національного законодавства сучасної правової думки, яка міститься у європейських правових стандартах та є нормативною базою для усіх країн-членів ЄС. Враховуючи гомогенність, внутрішню суперечність та моральну застарілість вітчизняного інформаційного законодавства, питання імплементації правових норм ЄС є вкрай нагальним та актуальним питанням на сьогоднішній день.

*Згоннік Олена Олександрівна,
студентка І курсу, 8 групи,
факультету адвокатури
Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого*

СУТНІСТЬ СІМЕЙНОГО ПРАВА ЗА ЧАСІВ КИЇВСЬКОЇ РУСІ

Київська Русь була могутньою державою середньовіччя, сприяла соціально-економічному, культурному розвитку східних слов'ян. Найважливішою законодавчою пам'яткою Київської Русі є «Руська Правда», «Руська Правда» не має чітко сформульованих статей щодо врегулювання шлюбно-сімейних відносин, однак, її окремі статті щодо спадкоємців, материнського та батьківського майна пов'язані зі шлюбно-сімейними відносинами. «Руська Правда» - загальна назва об'єднаних спорідненим змістом кількох пам'яток староруського права (інша думка – кількох редакцій однієї пам'ятки) [3, с. 649]. «Руська Правда» виникла на місцевому ґрунті, була результатом розвитку юридичної думки Київської Русі і відображала ті суспільні відносини, які склалися в цій державі, закріплюючи у своїх нормах ті порядки, котрі були обумовлені природою давньоруського феодального суспільства [2, с.287]. Основними джерелами «Руської Правди» були норми звичаєвого права.

Слід, зазначити, що шлюбно-сімейні відносини у суспільстві до прийняття християнства регулювалося звичаєвим правом, яке допускало багатожонство, наявність наложниць, викрадання наречених. Тільки після прийняття християнства сімейне право розпочало свій розвиток та знайшло своє відображення у церковних статутах великих київських князів Володимира та Ярослава. Законодавець прагнув викоринити язичницькі звичаї, утвердити моногамність родини, її моральні устої у взаєминах подружжя, батьків і дітей (у тому числі — нерідних), братів сестер, свекра з невісткою, унормувати процес розлучення, турботу подружжя у випадку хвороби або немічі одного з них [1, с. 318].

Коли між двома сторонами укладалася угода про одруження, шлюб передувало сватання. Так, наприклад, візантійське шлюбне право вважало заручини необхідними для встановлення відносин між родичами, а церква вважала заручини та шлюб Божественним

Таїнством, а законним - церковне вінчання пари. Церква стверджувала, що без певного обряду вінчання одруження є не благословенним.

Для того, щоб шлюб був дійсним нормативні акти вимагали, щоб чоловік та жінка повинні були досягти певного віку - 13-15 років. Чоловік та жінка не мали право одружуватися більше двох раз, священники не благословляли такий союз. Церковні статuti забороняли мати споріднені зв'язки у кровних ступенях.

Питання щодо розлучення знайшло своє відображення у Поширеній редакції «Руської Правди». Процес розлучення був складним. Дружина могла вимагати розлучення, коли чоловік у свою чергу не зважав на честь жінки та міг нею торгувати, коли чоловік міг скоїти злочин. Якщо чоловік залишав дружину, він повинен був надати їй матеріальну компенсацію та сплатити штраф на користь церкви. Розмір грошового стягнення залежав від соціального стану сім'ї.

За часів Київської Русі жінка була наділена повною цивільною дієздатністю, вона мала право за подружнє життя зберігати та накопичувати своє майно, у разі смерті чоловіка майно залишалося у її розпорядженні та не входило до спільної спадщини. Також після смерті чоловіка жінка ставала головною у своїй сім'ї. Жінка мала право укладати різні угоди та договори. Головна роль у вихованні дітей належала жінці. Від неї залежало навчити дітей почуттю поваги до батьків, моральним цінностям. Руська Правда мала низку норм, які регулювали питання майнових відносин між жінкою та чоловіком. Жінка мала своє майно, яке складалося з приданого. Майно, яке подарував або заповів чоловік, жінка могла використовувати у своїх цілях протягом всього життя. Після смерті матері майно передавалося у спадок дітям, або тому, хто за нею доглядав в останні роки її життя.

Правові документи Київської Русі мають досить мало матеріалу з питань щодо особистих та майнових відносин між дітьми та батьками. На той час були притаманні патріархальні відносини у сім'ї.

Православна церква відігравала важливу роль у формуванні морально-етичних норм. Саме прийняття християнства мало суттєвий вплив на розвиток шлюбно-сімейного права .

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Правда Руська Ярослава Мудрого : початок законодавства Київської Русі : навч. посібн. / уклад.: Г. Г. Демиденко., В. М. Єрмолаєв: вступ. сл. В. Я. Тація - Х : Право, 2014. - 344с.

2. Хрестоматія з історії держави і права України. - Том 1. З найдавніших часів до початку ХХ ст.: У2 т. / В. Д. Гончаренко, А. Й. Рогожин, О. Д. Святоцький;. - К.; Юре. - 1997. - 467с.

Науковий керівник: к. ю. н., доц. К. М. Лісогорова.

*Здоровило Ігор Валерійович,
викладач кафедри спеціальних дисциплін
факультету правоохоронної діяльності
НА ДПСУ ім. Богдана Хмельницького*

ПРОБЛЕМА ВИДОБУТКУ БУРШТИНУ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИРІШЕННЯ

Протягом 2014-2019 років у межах чотирьох областей України фіксуються масові факти нелегального видобутку бурштину. Використані джерела свідчать, що епіцентром

нелегального видобутку бурштину є Рівненська область та Житомирська області. У Волинській області, де також є поклади бурштину, протягом останніх років нелегальний видобуток майже припинився. Зрідка в останні роки фіксуються факти нелегального видобутку на Київщині. За останні п'ять років держава так і не взялася за системне вирішення проблеми нелегального видобутку бурштину. Відсутня координація між виконавчою та законодавчою владою, між центральними органами влади та місцевими. Через це боротьба з незаконним видобутком бурштину кардинально відрізняється в різних областях України. На нашу думку, основними причинами виникнення незаконного видобутку бурштину в Україні являються:

1) складна процедура отримання всіх необхідних дозволів для ведення легального видобутку бурштину ;

2) відсутність єдиної державної політики щодо боротьби з незаконним видобутком бурштину;

3) корупція в органах місцевого самоврядування, правоохоронних органах;

4) відсутність належного контролю над збутом бурштину та перевезення його через державний кордон України.

Згідно з даними державного науково-виробничого підприємства «Геоінформ України», яке оприлюднює на своєму сайті реєстр спецдозволів, протягом 2014-2018 років в Україні видано лише 12 дозволів на видобуток бурштину.

На сьогодні неврегульованим є й питання вивозу бурштину за межі України. Зокрема, в Республіці Польща, вилучають нелегального бурштину на кордоні з Україною на порядок більше, аніж українські митники. Унаслідок недосконалості законодавства, перевезення бурштину не вважається контрабандою і порушники зазвичай несуть лише адміністративну відповідальність.

Станом на 2019 рік в Єдиному реєстрі судових рішень немає жодного вироку з реальним обмеженням та позбавленням волі. Розгляд справ у межах територіальної підсудності здійснюють місцеві районні суд, а досудове розслідування – місцеві правоохоронці. Які з одного боку, можуть і самі бути корумпованими нелегальними видобувачами, а з іншого – мають тісні соціальні контакти з «нелегальними» й не вважають видобуток бурштину чимось негідним.

Вирішення лише окремих аспектів проблеми та бездіяльність щодо інших нічого не змінить. Наприклад, значне спрощення процедури видобутку за умови відсутності покарання за незаконний видобуток бурштину не зупинить масового нелегального видобутку бурштину, оскільки видобувати нелегально завжди вигідніше. Водночас посилення відповідальності за нелегальний видобуток призведе до ще більшої корумпованості та масових заворушень серед місцевого населення.

Ми вважаємо, що законодавцеві за необхідне потрібно вдатися до таких заходів:

- спростити процедуру отримання дозволів на спеціальне надкористування та скоротити терміни на розгляд;

- зробити публічним процес отримання спецдозволів: транслювати засідання комісій, викладати в публічний доступ протоколи їхніх засідань та всі документи, які не становлять комерційної таємниці.

- розробити зміни до Кримінального, Кримінально - процесуального, та Митного кодексів України, які посилять відповідальність та дозволять міняти територіальну підсудність злочинів, пов'язаних з незаконним видобутком корисних копалин

загальнодержавного значення, їх скупкою та переміщення через Державний кордон України;

- ініціювати розслідування всіх фактів незаконних відмов у наданні та погодженні дозволів з відповідним покаранням винних у цьому посадових осіб.

*Злиденна Мирослава Володимирівна,
студентка 1 курсу 5 групи Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого*

ПАРЛАМЕНТСЬКА ПРЕРОГАТИВА АНГЛІЇ XIII СТ.

Під час війни Іоана Безземельного з Францією, Англія зазнала ряд невдач. Втратили багато коштів та деякі країни. В 1212 році Іоана позбавили корони та передали її французькому королю Філіппу II Августу. Побоюючись повстання баронів, Безземельний визнав себе васалом папи, тим самим ще більше принизив себе, стосунки із своїм підданими загострились.

Починає розвиватись нова форма феодальної держави – монархія зі становим представництвом.

Барони, іноді лицарство та фригольдери боролися за свої права, та обмеження дій влади.

Основним у боротьбі з політикою влади в XIII ст. є конфлікт, якій закінчився збіркою законів під назвою Велика хартія вольностей, а згодом громадянською війною.

Велика хартія вольностей 1215 р. була прийнята в результаті повстань городян проти короля Іоана Безземельного. Протягом багатьох років вважали одним з перших конституційних документів. У Хартії містилися статті, які захищали інтереси церкви і духовенства, лицарів, жителів міст і вільного селянства. Велике значення мали статті, які стосувалися діяльності судово-адміністративного апарату і навіть розкривалися проблеми недоторканності особистості. Позбавлення власності, вигнання з країни, штрафувалися тільки за рівних собі та підсудність баронів відбувалось в суду рівних. Дозволялося купцям виїжджати з Англії і в'їжджати, щоб продавати і купувати, мали право подорожувати Англією як на суші, так і по воді.

Ці статті контролюють опіки, отримання рельєфу, стягнення боргу тощо.

Потім після посилення податкового гніту Генріха II, феодали залишились невдоволені і вони наполягали на створенні ради баронів-парламенту, який згодом створив постійну раду п'ятнадцяти за допомогою Оксфордських провізій. Головною прерогативою парламенту було те, що вони контролювали вищих посадовців та допомагали королю керувати країною. Також в їх обов'язки входило розглядання бюджету та встановлення війська, що поступово обмежувало владу короля.

В 1295 р. між королем та вільним населенням країни йде угода про і соціальну стабільність. Це стало початком станово-представницької монархії

Як висновок можна сказати, що тривалий час між королем і городянами була напруга. В документі, як і в XIII ст. дуже підтримується релігія, духовенство, церкви. Великий вклад Хартія дала своїми адміністративними рішеннями, за допомогою яких лицарі, барони, духовенство та інші гілки населення відчували захист з боку закону.

Врешті-решт головною парламентською прерогативою Англії XIII ст. була саме Хартія вольностей та скликаний парламент баронами у 1258 році.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн [Текст] : у 2-х т. / за ред. В. Д. Гончаренка. – Київ
2. Глиняний В. П. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. Посіб. /7-ме вид. – К. : Істина, 2012. – 768 с.
3. Історія держави і права зарубіжних країн : підруч. Для студ. Вищ. І-90 навч. закл. / Л. М. Маймескулова, Д. А. Тихоненков, В. В. Россіхін, С. І. Власенко; за ред. Л. М. Маймескулова. – Х. : Право, 2011. – 520с.
4. Історія держави і права зарубіжних країн: правові джерела: Навч. посіб. / Упоряд. Г. І. Трофанчук. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 358с.
5. Укр. , рос. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн: навч. посібник: у 2 т. / за ред. В.Д. Гончаренка. Київ: Ін Юре, 1998. Т. 1. С. 9–37.

Науковий керівник: Булгаков А.О., к.ю.н., асистент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Зульфугарли Нурай,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
інститут підготовки кадрів для органів юстиції
1 курс , 4 група*

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ДЕЛЕГОВАНОГО ЗАКОНОДАВСТВА США

Делеговане законодавство – нормативні акти, які приймаються виконавчою владою після того як законодавча влада делегує певну частину своїх повноважень. Це робиться задля поліпшення роботи державного апарату та вирішення важливих питань. Такі акти приймаються у встановленому порядку і мають законну силу. Передаються певні повноваження, або на визначений термін, або безстроково.

Водночас цей суб'єкт набуває право контролю за станом і наслідками виконання делегованих функцій, повноважень; він може також фінансувати із власних коштів їх здійснення, передавати у користування необхідні для цього майнові об'єкти.

Що стосовно США, найпоширенішою метою встановлення делегированого права є регулювання діяльності парламенту та уряду. В цій країні правомірність делегування закріплена судовими рішеннями. Наприклад, перше рішення було ухвалено Верховним судом у 1913 році. В рішенні зазначається, що делегування вважається конституційним, якщо в ньому вказані чіткі межі предмета регулювання.

Отже, усі накази, директиви та регламенти видані в порядку делегування, мають таку ж законну силу, як і акти Конгресу США.

Також варто зазначити, що способом делегованого законодавства вирішуються більше тактичні, ніж стратегічні питання.

Іншою важливою причиною встановлення делегованого законодавства є державне регулювання фінансових ринків та економіки, яке потребує передачі деяких повноважень органам виконавчої влади.

Формування суб'єктності делегованого законодавства формується моделлю місцевого самоврядування. У США воно організоване як за територіальним, так і за функціональним принципом.

Історично склалося таким чином, що головним суб'єктом делегованого законодавства в Америці є президент. Але з середини ХХ століття ними стали глави виконавчих департаментів.

Щодо контролю, у США судовий контроль передбачає розгляд актів тільки під час розглядання конкретної справи. Але оскільки суд не має права надання своїм рішенням зворотної сили, то від негативних наслідків делегованого законодавства майже неможливо позбавитися. Особливо важко контролювати субделегвіцію.

На мою думку, впровадження делегованого законодавства в США було зумовлене необхідністю швидкої та ефективної регуляції чинного законодавства країни. Зasadничою причиною також стало підвищення правотворчої діяльності держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

- 1) Страхов М.М Історія держави та права зарубіжних країн
- 2) Власенко С. И. "Новый курс" Ф. Рузвельта – опыт или история. Правова доктрина – основа формування правової системи держави : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 20–21 листоп. 2013 р. Харків, 2013. С. 136–139.
- 3) Історія держави і права зарубіжних країн: хрестоматія / за ред. В. Д. Гончаренка. Київ: Ін Юре, 2002. 716
- 4) Історія держави і права зарубіжних країн: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Л. М. Маймескулов [та ін.]; за ред. Л. М. Маймескулова. Харків: Право, 2011. 520
- 5) Делегированное законотворчество / Троицкий В. С. Морозова Л. А. : Государство и право, 1997.
- 6) В. Смолянук. Делеговане законодавство // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю.
- 7) Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. — К.: Парламентське видавництво, 2011. — с.187

Іванова Т.В.,

студ. ІV курсу економіко-правового факультету

ОНУ імені І.І.Мечникова

спеціальність «Право»

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ОСІБ, ЗВІЛЬНЕНИХ З КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧИХ УСТАНОВ

Реформування кримінально-виконавчої системи України в першу чергу повинно починатися з забезпечення ефективної соціальної адаптації осіб, звільнених від відбування покарання, а також підняття цієї проблеми на рівень загальносуспільної, яка б відповідала соціально-економічним реаліям сьогодення.

Соціальна адаптація згідно ст. 1 Закону України «Про соціальну адаптацію осіб, які відбували покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк» - комплекс правових, економічних, організаційних, соціально-психологічних та інших заходів, які здійснюються щодо звільнених осіб з метою пристосування до умов соціального середовища, захисту їх прав і законних інтересів [1]. Державою приділяється увага щодо упорядкування соціальної адаптації зазначених осіб як комплексних заходів державної підтримки та допомоги звільненим особам: сприяння у їх працевлаштуванні,

професійній переорієнтації та перепідготовці, створення належних житлово-побутових умов, запобігання впливу на них криміногенних факторів.

Відповідно до ст.6 Кримінально-виконавчого кодексу України, ресоціалізація – це свідоме відновлення засудженого в соціальному статусі повноправного члена суспільства; повернення його до самостійного загально-прийнятого соціального-нормативного життя в суспільстві [2]. Необхідною умовою ресоціалізації засудженого є в першу чергу його виправлення. Результатом ресоціалізації повинна бути така зміна особистісних якостей засудженого, яка б дозволила сподіватися на його саморегульовану стабільну соціально-нормативну поведінку після звільнення. У Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року визначено ресоціалізацію як напрям державної політики, та єдиний процес відновлення і розвитку соціально корисних зв'язків і відносин як у період відбування покарання, так і після звільнення засудженого [3].

Кримінально-виконавчий кодекс України одним із завдань передбачає створення умов для ресоціалізації засуджених, запобігання вчиненню ними нових злочинів (ст. 1 КВК). Окремою главою КВК України (глава 24) регламентовано питання надання допомоги особам, які звільнені від відбування покарання. Зокрема, про надання допомоги засудженим у трудовому і побутовому влаштуванні (ст. 156 КВК), організація професійно-технічного навчання (ст.ст. 125, 126 КВК) [2].

Основними елементами реабілітації визначено: виправлення злочинця; поетапну реінтеграцію колишнього злочинця в суспільство; поступову соціальну адаптацію особистості після звільнення від покарання. Слід зазначити, що соціальна адаптація звільнених від відбування покарання є завершальним етапом ресоціалізації зазначеної категорії осіб.

Процес пристосування звільненої особи у новому для неї середовищі та аналіз чинників, що негативно впливають на цей процес, законодавчо визначається як механізм соціальної адаптації. Під механізмом соціальної адаптації звільнених від відбування покарання треба розуміти системувідносин, що виникають між особою, яка звільнилася від покарання, і соціальним середовищем. Ці відносини динамічні, мінливі і відображають складний соціально-психологічний процес, що відбувається в часі і просторі [4].

На ефективність цього процесу впливає чимало факторів: зовнішні (умови, обставини, оточення, які безпосередньо позитивно чи негативно впливають на особу); внутрішні (властивості, що свідчать про бажання особи стати іншим, налагодити корисні зв'язки з суспільством).

Науковці зазначають, що соціальна адаптація звільнених від відбування покарання осіб проходить у три етапи: етап безпосереднього пристосування (звільнений з перших днів вирішує життєві проблеми з трудовим і побутовим влаштуванням); етап засвоєння соціально-позитивних ролей (пов'язаний з моральними та психологічними проблемами); етап правової адаптації (закріплення корисних звичок, ціннісних орієнтацій)[5].

Незважаючи на нові підходи та законодавчо закріпленні механізми процесів реабілітації, ресоціалізації та соціальної адаптації звільнених від покарання осіб, існує низка проблем і прогалин у чинному законодавстві з визначеної проблематики. По-перше, соціальна адаптація розглядається законодавцем як однобічний процес здійснення різних заходів стосовно таких осіб з метою їх відповідного пристосування що є концептуально неправильно. Соціальна адаптація повинна бути визначена як взаємодія особи з

соціальним середовищем з метою пристосування у ньому, відновлення свого суспільного та громадського статусу, обмеженого через засудження та позбавлення волі. Законодавцем не враховується низка чинників які виплавають на позитивну соціальну адаптацію особи: вплив мікросередовища, до якого потрапляє особа після звільнення, фактор реального часу, який потрібен звільненому, щоб нормально адаптуватися (отримати житло, працевлаштуватися тощо).

Отримавши свободу, деякі особи відчують своєрідний «шок звільнення», що у подальшому призводить їх до бездумної поведінки. Заходи, спрямовані на соціальну адаптацію звільнених осіб, полягають переважно у наданні допомоги в трудовому і житлово-побутовому влаштуванні. Слід зазначити, що крім здійснення економічних та організаційних заходів державної підтримки колишніх засуджених, необхідно надавати і психологічну допомогу таким особам. На сьогоднішній день, економічні та соціальні кризові явища нашого суспільства не забезпечують умови нормальної життєдіяльності переважної більшості населення, тому стає неможливою справжня соціальна адаптація значної частини звільнених з КВУ [4]. В умовах економічних негараздів, коли навіть кваліфіковані працівники залишаються без роботи, неможливо примусити адміністрацію державної установи чи підприємства (а тим більше – керівників приватних підприємств) прийняти колишнього засудженого на роботу. Так виникає проблема працевлаштування. Однак ще гострішою є проблема працевикористання. До центрів зайнятості населення дана категорія осіб практично не звертається, надаючи перевагу тимчасовим роботам, які часто мають «кримінальне забарвлення». Дана категорія осіб змушена вести антигромадський спосіб життя, а нерідко й злочинну діяльність.

Проте існують і позитивні моменти, протягом останніх років у деяких містах, органи місцевої влади створюють центри соціальної реабілітації, адаптації, кризові центри для звільнених, які не мають житла і роботи. Така форма є позитивною, однак таких центрів поки що недостатньо і перебування у них є тимчасовим, розрахованим на те, що протягом визначеного часу утриманці будуть повністю адаптовані в соціумі [5, с.365].

Також, одним із позитивних моментів можна вважати затвердження рішенням Одеської обласної Ради «Обласної комплексної цільової програми «Безпечна Одещина» на 2019-2021 роки. Однією із проблем, на розв'язання якої спрямована вищезазначена Програма є недосконалість системи реінтеграції бездомних громадян, їх соціальної адаптації; адаптації громадян, звільнених з місць позбавлення волі. Треба звернути увагу і на існування в Одеській області спостережних комісій (наприклад: Спостережна комісія при Київській районній адміністрації Одеської міської ради), метою яких є надання допомоги у соціальній адаптації особам, звільненим від відбування покарання[6].

Таким чином, можна зазначити що однією із основних загально державних проблем які повинні вирішуватися на державному рівні є проблеми соціальної адаптації колишніх засуджених. Що, в свою чергу, вимагає чіткого формування пріоритетів, принципів і організаційних засад політики держави щодо осіб, звільнених з місць позбавлення волі, та законодавчого закріплення системи політикоправових, соціально-економічних та організаційних умов надання цій категорії громадян соціальної допомоги. Для успішної соціальної адаптації амністованих і помилуваних осіб недостатньо працевлаштувати їх у колективи, які здатні позитивно на них впливати, повинні бути розроблені та запроваджені психологічні тренінги, а також неухильне виконання нормативних положень у цій сфері усіма суб'єктами зазначеного процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про соціальну адаптацію осіб, які відбували покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк: Закон України від 17.03.2011 № **3160-VI** URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3160-17> (дата звернення: 18.10.2019 р.).
2. Кримінально виконавчий кодекс України: Закон України від 11.07.2003 № **1129-IV** URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15>(дата звернення: 18.10.2019 р.).
3. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2011 року № 1209-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1209-2011-%D1%80>(дата звернення: 18.10.2019 р.).
4. Наливайко В.С. Кримінологічні проблеми ресоціалізації осіб, звільнених з місць позбавлення волі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: спец.12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / В.С. Наливайко. – К., 2000. – 20 с.
5. Гуцуляк М.Я. Соціальна адаптація засуджених як основна ознака ресоціалізації. Науковий вісник львівського державного університету внутрішніх справ. 2010. № 4. С. 361–368.
6. Рішення Одеської обласної ради «Про затвердження обласної комплексної цільової програми «Безпечна Одещина» на 2019-2021 роки» від 16 серпня 2019 року, № 1025-VII URL: <http://oblrada.odessa.gov.ua/wp-content/uploads/1025-VII.pdf>(дата звернення: 18.10.2019 р.).

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Родіонова Т.В.

*Іванюк Альона Олександрівна,
студентка 1 курсу 8 групи
Інститут прокуратури і
кримінальної юстиції
Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого*

СУЧАСНІ МОНАРХІЇ: ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОГО ІСНУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ

Слово «монархія» походить від грецьких *mono* (один) і *arch* (влада) і означає єдиновладдя. Термін «монархія» був введений Арістотелем. Монархічний тип державного правління справедливо вважається одним із найдавніших, оскільки його формуванню сприяли фактори історичного розвитку тогочасного суспільства. Він сформувався за часів появи держави в общинах ранніх землеробських культур, де централізована організація влади була найефективнішим механізмом впливу на суспільство. Вона відповідала чіткій регламентації сільськогосподарського виробництва, внутрішньому світові хліборобів, які склали общину. Духовним її підґрунтям було те, що тоді в патріархальній свідомості існував образ природної нерівності людей, їх поділ за званням, місцем у соціальній піраміді, майновим становищем. За цими критеріями і відбувався поділ населення за походженням "на тих, які допущені і на тих, які не допущені до провадження найвищої влади".

Саме виражена у правових нормах соціальна нерівність населення єживильним середовищем іджерелом влади монарха протягом довготривалого історичного періоду.

Сьогодні «королівське питання» обговорюється усюди, а особливо – в Європі, де залишилася найбільша кількість монархій. Країни з державною формою правління у вигляді конституційної монархії – Ліхтенштейн, Люксембург, Монако, Нідерланди, намагаються реформувати державний апарат відповідно до вимог реалій сучасного життя. Країни, що свого часу втратили королівську владу – Італія, Німеччина відкидають ностальгічні заклики населення до повернення монархічного інституту влади. Країни, що зберегли пам'ять про царювання колишніх монархів – Румунія, Болгарія, Португалія, використовують спадщину минулого у сучасних реаліях.

Багато хто вважає, що монархія – це рудимент минулих епох, який не має перспектив свого розвитку в майбутньому. Але на противагу такій позиції можна зазначити, що все ж таки ця форма державного правління ще не зазнала поразки, про що, зокрема, свідчать результати парламентських виборів у Болгарії 2001 року, де переконливу перемогу одержав «Рух Симеона II».

Можливо через відсутність у суспільстві стабільності, в умовах різкої його трансформації та глобалізації, для багатьох людей королівський титул обіцяє громадянський мир та консолідацію нації. Внаслідок цього в Австрії йдуть серйозні дискусії з приводу повернення вигнаних раніше Габсбургів; сербський, румунський монархи з тріумфом повертаються на батьківщину; короля Афганістану Захір Шахаземляки також просили приєднатися до процесу національної злагоди.

*Іванюра Ігор Станіславич,
Національний юридичний університет
Імені Ярослава Мудрого
ІПКОЮ 1 курс, 8 група*

РЕФОРМИ МЕЙДЗІ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ

Реформи Мейдзі, які почали втілюватись в життя в Японії в 60-х роках XIX століття, їхній аналіз та місце в розвитку держави стали майже відразу ж однією з головних тем у японській історіографії, актуальність якої зберігається і в наші дні.

Вивченням історії соціально-економічних аспектів даних реформ займались японські буржуазні вчені різних історичних напрямів – Хондзе Ейдзіро (1888-1973), Цу-Тія Такао (1896-1976) та інші.[1] Отже, метою даної роботи є розкриття змісту проведення реформ Мейдзі в Японії і визначення їхнього значення для подальшого розвитку держави.

Прийшовши до влади, уряд Мейдзі отримав тяжку спадщину від бакуфу. Протягом 1867-1869 рр. країну вразив неврожай, неконтрольована грошова емісія спровокувала інфляцію, бюджетні надходження могли покрити лише 15-20% державних потреб.[2] Тому нова влада була змушена щось змінювати у соціально-економічній сфері країни, переймаючи досвід європейських держав і США. «Реставрація Мейдзі» спричинила цілу низку перетворень в соціально-економічній сфері, метою яких було перетворення Японії на «велику державу».

На момент ліквідації сьогунату в Японії не існувало єдиної грошової системи: у кожному князівстві в обігу були власні гроші.[3] Тому, справжнє реформування країни почалося з фінансово-податкової реформи у 1868 року, котра передбачала виведення старих монет з обігу і введення нової грошової одиниці-ени. У 1872 році було створено Державний банк, який став єдиним центром емісії грошей в державі. Усі колишні

феодалні податки й повинності були скасовані, нові податки стягувались лише в грошовій формі. [4] Значення цієї реформи величезне: вона стала своєрідним поштовхом до прискореної капіталізації та стабілізувала економіку.

На початку 70-х років XIX століття була проведена аграрна реформа, яку пришвидшили селянські бунти (протягом 1868-1872 рр. офіційно їх було зафіксовано 343). Згідно з положеннями цієї реформи, земля тепер вільно купувалась і продавалась. Селяни ставали власниками тієї землі, яку раніше обробляли, сплачуючи при цьому податок - 3% від вартості землі. Також було скасовано феодалну власність на землю.[5] Незважаючи на негативні наслідки(а вони були), все ж таки реформа мала позитивні наслідки: вона створила своєрідний «фундамент» для розвитку товарного господарства у селі, тобто тепер село стало активним учасником капіталістичних відносин. В свою чергу реформа дала тисячі дешевих рук для промисловості.

Прагнучи створення надійного апарату управління на місцях, була проведена адміністративна реформа(1871). Її суть полягала в тому,що тепер країна поділялась на 72 кен(префектур) і три фу(столичні округи). Префектури очолювали представники самураїв, які були дисципліновані і віддані імператору . Це дало змогу покінчити із свавіллям влади місцевих князів.[6] Значення цієї реформи в тому, що вона дозволила подолати роздробленість країни і консолідувати загальнонаціональний ринок.

Сильна країна не лише та, що має розвинену економіку, а та, що має і сильну армію. З цією метою у 1872 році почала проводитись військова реформа. Вводилась загальна військова повинність. Армія перебудовувалась за європейським зразком, створювались військові академії, де викладали британські і французькі офіцери. В армії насаджувався войовничий дух самурайства. До кінця 80-х рр. XIX століття чисельність армії складала 209 тис.[7] Отже, створивши боєздатну армію, Японія перетворилась на найсильнішу азіатську країну і могла взяти участь в поділі колоній на Далекому Сході.

У 1872 році було проведено станову реформу, суть якої полягала в тому, що становий поділ токугавського періоду був скасований, тепер все населення поділялося на 3 групи: вища знать(аристократія), рядове дворянство(самураї) і простий народ. Всі були зрівняні в правах, вводились прізвища, скасовувались шлюбні обмеження.[8]

Чи не найголовнішою реформою була освітня, адже освіта – це виховання населення в дусі патріотизму до своєї країни. Тому у 1872 році почалась освітня реформа. Запроваджувалась загальна початковва освіта за європейським зразком, створювались школи й університети. Тепер кожен японець міг здобути вищу освіту в Європі і США. Жінки отримали право навчатися нарівні із чоловіками.[9] Таким чином, ця реформа мала важливе значення , адже тепер кожен міг отримати освіту за європейським зразком.

На підставі вищесказаного можу зробити висновок, що реформи Мейдзі мали важливе значення: вони були проведені з метою модернізації країни в усіх сферах життя. Незважаючи на те, що Японія намагалась перейняти досвід від Європи та США, вона не втратила своєї самобутності, навпаки, вона поєднала здобутки західних цивілізацій із своїми , що у свою чергу їй дозволило стати однією із найвпливовіших держав того часу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. <http://lib.com.ua/books/6/703n1.html>
2. Рубель А. В. Нова історія Азії та Африки – Київ: Либідь, 2007 – с.109
3. Там само – с.110

4. Всесвітня історія: підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. / І. Я. Щупак. — К. : УОВЦ «Оріон», 2017. — С.148
5. Всесвітня історія : підруч. для 9 класу загальноосвіт. навч. закладів / О. В. Гісем, О. О. Мартинюк. — Харків : Вид-во «Ранок», 2017. – С.190
6. <https://lawbook.online/gosudarstva-zarubejnogo-pravo/182-reformi-xviii-16710.html>
7. Ильин А.П. Мейдзи Исин и создание регулярной армии Японии
8. <http://lib.com.ua/books/6/703n1.html>
9. Рубель А. В. Нова історії Азії та Африки – Київ: Либідь, 2007 – с.112

Науковий керівник: Булгаков А.О., к.ю.н., асистент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Каднічанський Ілля Романович,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України
I курс 4 група*

ОСОБЛИВОСТІ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ ЗА КАРОЛІНОЮ 1532

Був розроблений після великої селянської війни і у 1532 р. затверджений рейхстагом звід законів, названий Кароліною, на честь імператора Карла V, який на той час правив. З 219 статей кримінального уложення 142 статті містять норми кримінального процесу та решта – кримінальне право.

Через те, що окремі землі виступали проти прийняття загальноімперського законодавства, у вступній частині до Кароліни було сказано: “Але ми хочемо при цьому сказати, що старі, встановлені законні і добрі звичаї курфюрстів, князів і станів ні в чому не повинні заперечуватись”. Звідси, за кожною землею було збережено її особливе кримінальне право, Кароліна призначалась лише для заповнення прогалин у місцевих законах. Основною формою розгляду кримінальних справ у Кароліні був інквізиційний процес. Обвинувачення пред’являлось суддею від імені держави. Слідство велося за ініціативою суду і не було обмежене строками.

Процес був поділений на три етапи: дізнання, загальне розслідування і спеціальне розслідування.

Дізнання складалось з встановлення факту здійснення злочину і особи, яка підозрюється у вчиненні злочину.

Загальне розслідування містило короткий допит арештованого з метою встановлення деяких даних про злочин та обставини справи.

Спеціальне розслідування – детальний допит обвинуваченого і свідків, збір доказів для остаточного доведення вини злочинця та його засудження.

Покарання могло бути застосоване на підставі не лише закону, а й таких “розмитих” понять, як “добрі звичаї”, “вказівки доброго і досвідченого у праві судді”. Процес вівся таємно. Таке феодальне право діяло в деяких частинах Німеччини до початку XIX ст.

Широко застосовувались засоби фізичного впливу на підозрюваного, наприклад, допит, який проводився під час катування. Кароліна детально регламентує умови застосування катування.

Для визнання доказів достатніми для застосування допиту з катуванням потрібні були свідчення двох “добрих” слідків. Головна подія, доведена одним свідком, вважалась доказом, але недоведеним. Ряд статей визначають порядок доведення злочину позивачем, якщо обвинувачений не зізнається. Остаточний вирок виносився на підставі особистого зізнання або свідчення винного під час судового процесу.

Вона передбачає багаточисельне коло злочинів:

- державні злочини (зрада, повстання);
- проти особи (вбивство);
- проти моралі (кровозмішування, зґвалтування);
- проти власності (підпал, грабїж, крадіжка, присвоєння).

У Кароліні одержали фактично вірні визначення не тільки для окремих злочинців, а й деякі загальні поняття кримінального права: посягання, співучасть, необережність, необхідна оборона. Кароліна встановила дуже жорстокі покарання: значна кількість злочинів каралась смертною карою, причому були передбачені кваліфіковані види цієї кари: колесування, закопування живим у землю, четвертування. Часто застосовувалось вибивання язика і відрубання руки. При незначних проступках застосовувалось позбавлення честі, при цьому засудженого виставляли до ганебного стовпа. Має значну увагу встановлення жорстоких покарань за посягання на імператорську владу і на власність. Більша частина статей Кароліни стосувалася правил судочинства.

До кінця XV ст. у Німеччині не було однієї правової системи. На кожній території діяло своє право, нормами якого регулювалася вся сукупність відносин (зараз це можемо ми бачити по федеральним землям у Німеччині). Після створення в 1495 р. Імперського суду римське право було визнане джерелом права для імперії. Це уложення мало яскраво класовий феодальний характер і було спрямоване на залякування простого люду та жорстоке придушення будь-яких виступів проти феодального ладу. Основними видами злочину проголошувалися: злочини проти релігії, держави, власності, особи, моральності, порядку управління, торгівлі тощо.

Замість змагального запроваджувався слідчий (інквізиційний) процес, який поділявся на дві стадії — розслідування (збирання інформації про злочин і злочинця, доказів винності підозрюваного) та судовий розгляд (проходив у закритому засіданні). Якщо обвинувачуваний не визнавав своєї провини, то його могли катувати.

Кримінальне Укладення Карла V сильно відрізнялось від попередніх кодексів.

Основні положення такі:

- Давалось чітке визначення злочину та відповідного йому покарання; вводився принцип: злочином є те, що закріплено в законі;
- Визначалась точна кількість свідків, за якої злочин вважався доведеним (не менше двох);
- Регламентувались покарання стосовно малолітніх злочинців; було прописано систему судочинства;
- Закріплювались вимоги проведення тортур й отримання зізнань від звинувачуваного;

- Вводилась вимога до суддів керуватись у своїх рішеннях укладенням.

*Камінська Вероніка Федорівна,
студентка 2 курсу, 1 групи
Міжнародно-правового факультету
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ОХОРОНИ ПРАВА НА ПРАЦЮ

З розвитком суспільства проблема утвердження та захисту прав людини стала однією з найголовніших проблем світової спільноти. Право на працю завжди відіграло чималу роль серед широкого спектру інших прав, адже саме воно дає можливість людині для самореалізації, забезпечити себе всім необхідним та створити гідні умови життя. Тому не викликає сумніву, що право на працю закріплене у великій кількості міжнародних нормативно-правових актів: ст. 23 Загальної декларації прав людини, яка проголошує, що кожна людина має право на працю, вільний вибір роботи, справедливі і сприятливі умови праці і захист від безробіття; Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права; ст. 1 ч. II Європейської соціальної хартії (переглянута) містить окремий розділ «Право на працю»; Конвенції і Рекомендації Міжнародної організації праці; Хартія співтовариства про основні соціальні права працівників тощо. Звісно, що в Україні, де громадяни прагнуть приєднатися до кола демократичних країн, законодавча влада теж закріпила відповідне право на рівні національного законодавства: ст. 43 Конституції право на працю проголошене як одне із природних та невід'ємних та забезпечує можливість заробляти собі на життя працею, яку людина вільно обирає або на яку вільно погоджується; ст. 2 Кодексу законів про працю України та ще ряд відповідних законів.

Загалом, трудові відносини можна розглядати як сукупність взаємних прав та обов'язків між основними суб'єктами (роботодавцем та працівником) з приводу гарантій зайнятості, найму, умов праці, розподілу доходів, звільнення, виходу на пенсію. На перший погляд це двосторонній зв'язок, де обидві сторони мають знаходитися в рівному положенні, але, як свідчить практика розгляду трудових спорів, наймані працівники набагато частіше виступають у ролі постраждалої сторони. Основна мета охорони права на працю – забезпечити реалізацію цього суб'єктивного права, обов'язків та законних інтересів людини праці. Тобто визнання державою зазначеного права передбачає створення складного механізму формування правових та організаційних засобів захисту. Влада повинна докладати максимум зусиль для повнішого використання інтелектуального, трудового, підприємницького потенціалу працездатних громадян. Багато вчених зазначають, що держава справлялася з обов'язком забезпечення реалізації даного права, коли була одним роботодавцем, але реалії сьогодення спричинили появу таких явищ як соціальне партнерство, соціальний діалог тощо. Парадокс у тому, що, хоча держава і закріплює право на працю, вона не гарантує того, що всі громадяни будуть працевлаштованими. Відповідно до рішення Конституційного Суду України від 16 жовтня 2007 р. № 8-рп/2007, держава бере на себе зобов'язання забезпечити рівні умови при прийнятті на роботу, тобто рівні можливості реалізації даного права, а не гарантує роботу всім громадянам. Тобто, у даному випадку держава вбачає своїм обов'язком створити правове підґрунтя для охорони права на працю.

Як бачимо, в Україні проблеми з реалізацією та охороною права на працю можна знайти вже на законодавчому рівні, адже одне й те саме положення держава та громадяни трактують по-різному. Для усунення різного роду колізій та забезпечення ефективної реалізації даного права в Україні необхідно: дотримуватися міжнародних соціальних стандартів у сфері та не допускати будь-якої дискримінації щодо найманих працівників, на законодавчому рівні забезпечити баланс інтересів роботодавців та працівників, впровадити в широке використання договірне регулювання з максимальним використанням механізмів соціального партнерства із залученням роботодавців та профспілок.

Отже, хоча право на працю знаходить своє закріплення в національному законодавстві, державі ще необхідно розробити дієвий механізм реалізації та охорони цього права.

Науковий керівник: Корнева П. М., кандидат юридичних наук, асистент кафедри трудового права.

*Карпетян Маргарита Овсенівна,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
I курс 8 група*

ПРИЧИНИ ПРИЙНЯТТЯ БРЕДСЬКОЇ ДЕКЛАРАЦІЇ

Англійська революція була однією з кровавих подій. Вона характеризувалася тим, що відбувався перехід монархії з абсолютної до конституційної. Конституційна монархія характеризувалася безпосередньо тим, що влада короля була обмеженою владою парламенту. Ця громадська війна набула обертів через конфлікт органів влади (законодавчої та виконавчої) та між англіканами і пуританами, що називалася релігійною війною.

Бредська декларація почала розроблюватися від 4 квітня 1660 року. Її зміст наголошував на тому, що король Карл II наголосив на прийнятті амністії. Амністія була прийнята за злочин, що було вчинено за часи Англійської революції. Другим пунктом Бредської декларації було прийняття законності правління короля. Наступним було залишення права власності, так зване збереження, на майно, яке було придбане в період Англійської революції. У цей період були придбані маєтки офіцерами та солдатами. Зазначалася свобода релігії, прийняття королем офіцерів на службу та виплату їм заборгованості. Стосовно релігії, дана обіцянка була запропонована англійським королем для того, аби зберегти мир серед громадян держави, для того щоб не було ворогуючого народу, надавалася свобода совісті та король був згоден прийняти акт для урегулювання даного питання. Але при цьому не всі обіцянки, які були наголошені англійським королем, були дотримані.

Необхідно наголосити на обіцянці віросповідання та виплати офіцерам боргів та прийняття їх на посаду офіцерів при королі. Стосовно ролі релігії в державі, то зміст Бредської декларації зазначався англійським королем Карлом II свободою релігії. Під свободою релігії розуміється вибір кожним громадянином віросповідання, не було прив'язування до певної релігії та можливість бути вільним перед її вибором. Дане питання було врегульовано задля спокою в королівстві та щоб не було ворожнечі між народом. Однак парламент вирішив витлумачити як загрозу спокою в королівстві заняття

державних посад не англіканцями. Кавалерський парламент затвердив чотири статуту відомі як Кодекси Кларендона у період чотирьох років. Ці статuti (постанови) жорстко обмежували права католиків і нонконформістів, наприклад пуритан, які досягли раніше, за часів республіки, zenіту свого впливу, практично виключивши їх із загальнодержавної та місцевої політики.

Виплата заборгованість солдатам була ще однією складовою Бредської декларації та ці офіцери служили у Монка. Землевласників декларація запевнила, що встановлення справедливості у справах що стосуються спірних пожалувань і придбань майна, зроблених «під час заворушень, що тривали настільки значне число років, під час настільки багатьох і великих революцій» буде доручено парламенту.

Історія передумови та виникнення декларації передувала назвою від міста в Нідерландах Бреда, але в дійсності вона була написана в Іспанських Нідерландах, де Карл проживав з березня 1656 року. Однак, під час її написання Англія з 1655 року було в стані війни з Іспанією. Для того, щоб виправити цю незручну, з точки зору громадської думки, ситуацію в якій перебував майбутній король Англії, які зверталися до своїх підданих з ворожій території, Монк порадив Карлу переїхати в Республіку Сполучених провінцій, і датувати свої листи так як якщо б вони були послані з Бреди. Карл покинув Брюссель, останнє місце свого перебування в Іспанських Нідерландах, і слідуючи через Антверпен прибув в Бреду 4 квітня, де знаходився до 14 травня, після чого виїхав до Англії через Гаагу. Декларація (насправді це були кілька листів адресованих Монку, парламенту і лондонським Сіті), однак, була відправлена відразу по перетині Карлом голландського кордону, і була датована 4 квітня (за старим стилем) / 14 квітня (за новим стилем).

Таким чином, можна зробити висновок, що Бредська декларація була прийнята англійським королем Карлом II для того, щоб урегулювати мир серед населення та надати всіх необхідних прав. Необхідно наголосити на тому, що не всі обіцянки, які були запропоновані в даній декларації були виконані та закріплені на законодавчому рівні, але при цьому такі як виплата заборгованості офіцерам та солдатам, збереження права власності, надання права свободи віросповідання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Хрестоматія з історії середніх віків. — Том II. — Частина II. — К., 1939. — С 232—233;
2. Бредская декларация // Конституции и законодательные акты буржуазных государств XVII-XIX. М. Государственное издательство юридической литературы. 1957;
3. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн. Підручник. – Харків, 1999;
4. Історія держави і права зарубіжних країн: Курс лекцій / Д.А. Шигаль. – 3-є вид., переробл. Та доповн. – Харьков: «НТМТ», 2012. – 320 с.

Науковий керівник: Булгаков А.О. , к.ю.н., асистент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Карлюга Єлизавета Кирилівна,
студентка четвертого курсу
економіко-правового факультету,
спеціальність «Правознавство»,
ОНУ ім. І. І. Мечникова*

ЕЙКЕ ФОН РЕПКОВ ПРО ВІДОКРЕМЛЕННЯ ДУХОВНОЇ І СВІТСЬКОЇ ВЛАДИ

Серед духовно-культурних засад конституційного ладу України, які закріплені в Основному Законі держави, передбачено положення про відокремлення церкви і релігійних організацій від держави [1, ч. 3 ст. 35]. Така демократична модель державно-церковних відносин, окрім України, знаходить своє втілення в законодавстві багатьох країн світу – у Франції, Німеччині, Португалії, США, Італії та інших [2, с. 255]. Однак, затвердженню цього принципу в системах національного права передували його розроблення та обґрунтування, згадки про що містяться в працях вже середньовічних мислителів (XII - XIV ст.). Тому, зважаючи на розповсюдженість цієї конституційної засади серед широкого кола держав та її велике значення для функціонування останніх як правових, вбачається актуальним дослідити перші витoki ідеї відокремлення церкви від держави на прикладі поглядів одного з її основоположників – німецького юриста, шефена Ейке фон Репкова (1180 - 1233).

Ідея розмежування світської і духовної влади так само, як і інші політико-правові погляди та переконання, Ейке фон Репков виклав у суспільно-науковому трактаті «Саксонське зерцало» [3]. У творі німецький юрист стверджує, що однією з причин феодальних міжусобиць є домагання церкви на світську владу. Припинення свавілля та роздробленості можливе лише за допомогою права і держави. Як вказують Аксеньюк Г. О., Кікоть В. Я., єдине можливе знаряддя здійснення такої політики Ейке бачить в державі і в королівсько-імператорській владі. Тому він виступає з антиклерикальними вимогами – за політику світської влади, проти верховенства католицької церкви над державою [4, с. 256]. В обґрунтування цієї тези сам середньовічний автор зазначає: «Два мечи надав бог земному царству для захисту християнства. Папі призначений духовний, імператору - світський. Папі призначене їздити верхи в належний час на білому коні, і імператор повинен тримати йому стремено, щоб сідло не сповзло.» [3]. На думку О. Е. Лейста, зі змісту цитати випливає, що в моральному плані Папа ставиться вище імператора, але їх "мечі" незалежні один від іншого, оскільки імператор одержує меч не від Папи, а від Бога [5, с. 77]. Згідно з «Саксонським зерцалом», таке становище двох влад («двох мечів») є історично сформованим з огляду на те, що «у Вавилоні вперше піднялася імперія, яка підкорила всі країни; її зруйнував Кир і переніс імперію в Персію; там вона збереглася до Дарія останнього [з перських царів]. Його переміг Олександр і приніс імперію до греків; там вона існувала, поки Рим не підпорядкував її собі, і Юлій став імператором. З тих пір ще зберігає Рим світський меч і заради св. Петра – духовний» [3].

Одночасно з доведенням відокремленості папської та імператорської влади, Ейке фон Репков пропонує механізм їх розмежування та взаємодії. Так, необхідним є створення колегії курфюрстів, до якої повинна повністю перейти функція обрання короля. З метою обмеження папського втручання в вибори, з числа можливих кандидатів в королі не вилучалися особи, відлучені від церкви. Взагалі, відлучення від церкви Папою чи будь-ким іншим, на думку мислителя, має бути заборонено, окрім лише трьох випадків: якщо

король сумнівається в істинній вірі, або якщо король залишає свою законну дружину, або якщо він руйнує божий храм [3]. На послаблення позицій католицької церкви так само спрямоване відхилення Ейке фон Репковим рецепції католицького права і закріплення в «Саксонському зерцалі» принципу про неможливість встановлення Папою «ніякого права, яке погіршувало б наше земське або ленне право» [3]. Натомість, влада імператора підлягає посиленню, і визнається можливим його втручання в призначення єпископів Папою Римським.

В умовах сьогодення, незважаючи на ідеї німецького юриста та їх сприйняття законодавством сучасних держав, вказані положення не завжди реалізуються та дотримуються в повній мірі. Прикладом може слугувати Швеція, де, *de jure*, євангелично-лютеранська церква відділена від держави, а *de facto* – активно залучена в політичне життя країни і допускає проникнення політики у свою внутрішню сферу. Про це безпосередньо свідчить те, що вибори Церковного собору і Церковного правління відбуваються за партійними списками, склад яких відображає співвідношення сил політичних партій в країні, так само, як і при заміщенні вакантних церковних посад важливу роль відіграє партійна приналежність [6, с. 16].

Також викликає сумніви в неухильному слідуванні принципу відокремлення церкви від держави сучасні зміни статусу однієї з існуючих конфесій в Україні. Як видно, процес створення автокефальної Православної церкви був ініційований державою і супроводжувався активною участю з боку її органів влади, і, безумовно, спричинив за собою наслідки не тільки в сфері церковних відносин, а й переміни у внутрішньо- та зовнішньополітичному бутті українського суспільства [7, с. 15].

Підсумовуючи, можна зазначити, що, за теорією «двох мечів» Ейке фон Репкова, світська та духовна влади підлягають відділенню. На його думку, важливим є укріплення державної влади «з суворим дотриманням наміченої політики» [3], поширення сфери її впливу. У свою чергу, духовна влада має бути позбавлена своїх повноважень у внутрішньодержавних справах. На сьогодні ж, ці ідеї знайшли своє закріплення в законодавстві багатьох країн, в число яких входить і Україна. У той самий час, існують проблеми з практичною реалізацією вказаних положень. Адже, як показує досвід, ізольоване співіснування двох влад неможливе, часто церковні процеси детерміновані проведенною державною політикою, і в багатьох випадках простежується зловживання державою владними повноваженнями із втручанням в сфери діяльності церкви. Тому постає питання розробки та створення нових та більш дієвих механізмів співпраці світської і духовної влади з обмеженням можливості їх впливу на один одного.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України : офіц. текст. Київ : Паливода, 2019. 64 с.
2. Палінчак М., Лешанич М. Моделі державно-церковних відносин у сучасній політичній практиці. *Evropsky politicky a pravni diskurz*. 2015. Vol. 2, Iss. 4. С. 254 – 259.
3. Repgow Eike von. Der Sachsenspiegel. URL : <https://dl.wdl.org/11620/service/11620.pdf> (дата звернення: 06.10.2019).
4. Саксонское зерцало. Памятник, комментарии, исследования / Аксененок Г. А., Кикоть В. А. и др.; отв. ред. В. М. Корецкий. Москва : Наука, 1985. 273 с.
5. История политических и правовых учений : учебник для вузов / под ред. О. Э. Лейста. Москва : Зерцало, 2006. 568 с.

6. Воронкова М. Л. Особенности взаимодействия государства и религиозных объединений в зарубежных странах. Изв. Саратов. ун-та. Нов. сер. Сер. Экономика. Управление. Право. 2012. №4. С. 14-16.
7. Куйбіда В. С. Перспективи розвитку відносин Української держави з Помісною Автокефальною Православною Церквою України : інформ.-аналіт. зап. / В. С. Куйбіда, Ю. Г. Кальниш; за заг. ред. В. С. Куйбіди, О. М. Петрос. Київ : НАДУ, 2018. 52 с.

Науковий керівник: Зикін Анатолій Сергійович, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри загальноправових дисциплін та міжнародного права, ОНУ ім. І. І. Мечникова.

*Климович Владислав Андрійович,
Студент Інституту управління
і права Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

СУТНІСТЬ ПОЗОВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Кожна людина має велику кількість суб'єктивних прав, але головною з них є право на судовий захист. Змістом цього права на судовий захист є комплекс процесуальних гарантій, які забезпечують це право. Позовне провадження є основною процесуальною формою судових процесів, яке застосовується не тільки для цивільного, а також для господарського, адміністративного, кримінального судочинства.

На відміну від наказного та окремого проваджень, позовне і є фундаментальним, що відображає саму сутність судочинства і правосуддя в цілому. У своїх працях В. В. Комаров зазначав «У позовному провадженні відбивається морфологічна структура цивільного судочинства в цілому як форми захисту та процесуальної форми, оскільки воно характеризує родову ознаку цивільного судочинства як процедури з розгляду спорів у сфері приватних правовідносин. Крім того, правила позовного провадження в юридико-технічному відношенні визначаються як загальні правила цивільного судочинства, які тією чи іншою мірою застосовуються при розгляді справ у різних провадженнях цивільного судочинства»[2].

Сутністю позовного провадження є наявність спору між сторонами. Незалежно від виду процесуального права, характерним є наявність зацікавлених сторін відносно спору, а також наявність предмета спору. Зацікавлені сторони реалізують своє право на відкриття провадження в суді та судову діяльність щодо захисту порушеного, невизнаного, оскарженого права або інтересу - через позов.

Законодавець поділяє позовне провадження на загальне та спрощене. Загальне є досить універсальною формою, що призначено для всіх справ, до нього належить усі справи, що не можуть бути розглянуті у порядку спрощеного, через свою складність, учасників та предмета доказування. Також однією з ознак є проходження усіх передбачених стадій судового процесу, що передбачені Цивільним процесуальним кодексом.

Цивільний процес відносно будь-якої справи відбувається у відповідному порядку, що визначений ЦПК України. В першу чергу потрібно визначити поняття «стадія судового процесу». На мою думку, стадія судового процесу – це комплекс процесуальних правовідносин які об'єднані процесуальною метою у вигляді порушення справи в суді,

підготовки справи до розгляду та інші. Процесуальна мета вважається досягнутою лише тоді, коли справа переходить з однієї стадії процесу до іншої стадії, що реалізується за допомогою необхідних умов які встановлені ЦПК.

Наступним видом є спрощене провадження. Водночас час треба визнати, що спрощене провадження має похідний характер від загального позовного провадження. Це впливає з ч.1 ст.279 ЦПК: «Розгляд справи у порядку спрощеного позовного провадження здійснюється судом за правилами, встановленими цим Кодексом для розгляду справи в порядку загального позовного провадження, з особливостями, визначеними у цій главі»

Ідея запровадження спрощеного провадження досить очевидна, вона покликана для «полегшення життя» в цілому. Дозволяє судам розглядати певну категорію справ за коротшою процедурою, простішу ніж в загальному порядку.

Відповідно до ст. 275 ЦПК, суд розглядає справи у порядку спрощеного позовного провадження протягом розумного строку, але не більше шістдесят днів з дня відкриття провадження у справі. В порядку спрощеного розглядаються малозначні справи та справи, що виникають з трудових відносин.

Також у порядку спрощеного провадження може бути розглянута будь-яка інша справа, віднесена до юрисдикції суду, за винятком справ, зазначених у ч. 4 ст. 274 ЦПК України.

Отже, виходячи з вище зазначеного, можемо зробити висновок, що сутність позовного провадження полягає у наявності спору, та спрямовано на захист прав та інтересів. У свою чергу є два види провадження, один з яких є досить загальним для застосування, а інший займається визначеною категорією справ, та спрямований на розвантаження та збільшення ефективності для судів, а для стягувача – швидкість вирішення справи. На мою думку, для вітчизняної судової системи, наявність схожих видів проваджень є досить важливим, а тому потрібно звернути увагу на швидкість та якість вирішення спорів у судовому процесі.

СПИСОК ВИКОРАСТНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Цивільний процесуальний кодекс України № 1618-IV від 19.10.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>
2. Комаров В. В. Гражданский процесс в глобальном контексте - Юрид. наука и образование. Вып. 2. – 2009. – С. 113–118.

*Ключник Анастасія Ігорівна,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ІНСТИТУТ ПРИСЯЖНИХ ЗАСІДАТЕЛІВ ЗА КОНСТИТУЦІЄЮ УНР 1919 РОКУ ТА СВІТОВИЙ ДОСВІД

Судову систему УНР в 1919 році представляв Генеральний суд, що мав три департаменти (цивільний, карний та адміністративний), апеляційні, військово-польові та надзвичайні військові суди, вироки, в яких виносилися за спрощеною процедурою і не підлягали оскарженню й негайно виконувалися. Щоправда, особи, засуджені на смерть, мали право впродовж 6-ти годин після оголошення вироку звернутися із проханням про помилування або полегшення кари до Директорії УНР. Проте, на думку В.В. Землянської,

наявність надзвичайного суду, що міг застосовувати смертну кару вважалося суттєвим порушенням прав людини, а участь в процесі прокурора і захисника, що призначалися виключно тією особою, якою було видано указ про сформування такого суду, порушенням принципу рівності [1, с. 130].

Судова система УНР передбачала також і наявність судового процесу за участі присяжних засідателів, діяльність яких регламентувалась Законом щодо тимчасового обрання присяжних. Списки осіб, що отримали доступ до судового процесу були сформовані ще в 1917 році. Наступним кроком стало прийняття в 1920 році Постанов Про призначення і вибори мирових суддів, про утворення тимчасових відділів окружного суду в повітах, про порядок обрання присяжних засідателів та про деякі зміни щодо проведення і подальшого руху досудових слідств. Відповідно до Конституції мировими судьями та присяжними не мали права бути ті, хто колись був засуджений за спекуляцію і ті, хто здійснили образу та іншу неповагу до громадян УНР щодо їх національної честі та гідності [2, с. 56-58].

Існувало два списки присяжних засідателів (загальний та черговий). До чергових списків вносили присяжних, які були обрані органами місцевого самоврядування та окружними судами, а за допомогою жереба обирали тих, хто міг бути присутнім на судовому процесі. Тому чіткої процедури щодо обрання присяжних за Конституцією УНР 1919 року та законодавством не було [3, с. 235-237]. Ми бачимо першу спробу створити суд присяжних на території України і масу правових недоліків в формуванні такого інституту.

Нам здається, що якби законотворці УНР використали світовий досвід в цій галузі, то результат міг би бути більш продуктивним. Так, в США вже в «Білль про права» 1789 року, вказувалося, що «при всякому кримінальному переслідуванні обвинувачений має право на швидкий і публічний суд неупереджених присяжних». Білль про права також гарантував право на суд присяжних і по цивільних справах.

Сполучені Штати жодним чином не можуть вважатися ідеальною державою, і американська судова система теж далека від досконалості. Однак американський досвід діяльності суду присяжних відкриває перед рядовими громадянами чудову можливість прийняти пряму і безпосередню участь у здійсненні правосуддя і побудові справедливого суспільства.

Багато спостерігачів критикують американську судову систему за надмірне захоплення подібними угодами. Однак вони відображають реальність. Теоретично, обвинувачення і захист мають у своєму розпорядженні рівні шанси схилити присяжних на свою сторону, а на практиці шанси прокурора в цьому поєдинку набагато вищі. Підсудний має право на послуги юриста, але в багатьох випадках його захищає казенний адвокат, який не володіє великим досвідом, перевантажений роботою і готовий на угоду з прокурором, щоб уникнути важкої боротьби в залі суду. Більш того, звинувачення, як правило, має в своєму розпорядженні куди більш солідні кошти на проведення розслідування у справі, аналіз доказів і перевірку потенційних присяжних, ніж захист.

В результаті багато обвинувачених скептично дивляться на своє право на суд присяжних, який часом представляється їм швидше фікцією, ніж дійсною гарантією праведного суду. До цього у них є відомі підстави. Правознавці, судді та інші фахівці, що займаються вивченням інституту суду присяжних, вказують на цілий ряд проблем, породжених нинішніми умовами. Здебільшого особливості судів США пояснюються

історичними умовами формування судової системи кожного штату. Інколи штати позичали схему судової організації у сусідніх. Частіше всього в штатах використовувались двох- і трьохступеневі системи загальних судів, а також різноманітні суди обмеженої або спеціальної юрисдикції [4, с. 133-135].

Вище викладене дає змогу зробити висновок, що при формуванні судової системи УНР були зроблені перші спроби втілити в реальному житті наявність суду присяжних, але внутрішньополітичні умови України того часу спонукали уряд віддати перевагу надзвичайним судовим органам. Але в сучасній Україні, що будує правову державу, американський досвід діяльності суду присяжних може бути корисним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кобелецький М. М. Військове судочинство у Західноукраїнській Народній Республіці // Правова держава. - К., 1998. — Вип. 9. - С. 225;
2. Історія держави і права України. Академічний курс / За ред. В. Я. Тація, А. Й. Рогожина. - К., 2000. - Т. 2. - С. 105;
3. Михеєнко М.М. Засади безпосередньої участі народу у здійсненні правосуддя // Проблеми розвитку кримінального процесу в Україні: Вибрані твори. -К.: ЮрінкомІнтер, 1999. -С.235-237;
4. Солодкова.а. Сучасні світові моделі суду присяжних / а.а. Солодков // науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. – 2014 р. – № 10-2. – том 2. – С. 133–135.

Науковий керівник: доцент кафедри Історії держави і права України та зарубіжних країн Власенко Сергій Іванович.

*Ковальов Дмитро Володимирович,
студент 1 курсу 5 групи інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАНОВИЩА ПЕРЕГРИНІВ У СТАРОДАВНЬОМУ РИМІ

Ius proprium civium romanorum — прерогатива громадян Стародавнього Риму: так позначалась вся повнота суспільних і приватних прав римського громадянства. Норми римського права встановлювались виключно для римських громадян, що створювало умови, коли тубільні права іноземців не визнавались римським судом, а римське право не могло бути застосоване до іноземця. Самому поняттю “громадянина” протиставлялось поняття “іноземця”. До категорій осіб, що були особисто вільними, не мали громадянських прав, але переживали на території Риму і підпорядковувались його законам, входили *latini* і *peregrini* (латини і переґрини). Особа других — *peregrinicius* — не сутонеґативний стан, а, скоріше, позитивна категорія, що надавала суб'єкту, хоч не повну, але все ж якусь правоздатність.

Питання історичного походження переґринів й досі є невизначеним. Припускається, що це могли бути жителі окремих підкорених територій (приблизно 100 миль від Риму). Спершу становище переґринів було присвоєно населенню *civitates foederatae* — жителям тих чужоземних громад, з якими Рим знаходився в договірних

відносінах, потім — будь-яким іноземцям, які в той чи інший спосіб потрапили на територію Риму.

Стосовно їх соціального становища, переґрини могли бути як ремісниками, лікарями або торгівцями, так і вчителями чи то банкірами. Вони прибували до Риму з Греції, Карфагену, Єгипту, Близького Сходу та інших регіонів. За переґринами зберігалась правоздатність, але вона відрізнялась від римської і по змісту, і по обсягу.

У політичному плані вони залишалися безправними. У той самий час вони були особисто вільними і мали те, що охоплює термін “*jus commercii*” (комерційне право), тобто у сфері товарообігу переґрин та повноправний громадянин Риму виступали як рівні партнери.

Спірні ситуації, що виникали на основі збігу інтересів двох переґринів, вирішувались на основі свого ж “національного” права *leges provinciae* без втручання римської влади. До них належали справи спадкування, шлюбно-сімейних відносин тощо. Втручання цивільного претора відбувалося лише у разі виникнення спору між переґрином і римським громадянином.

У Дигестах Юстиніана зазначалось: “Усі люди, що знаходились у межах Римської імперії, стали римськими громадянами на основі конституції імператора Антоніна (ст. 17)”. Подія ця відбулась у 212 році. Реформа імператора Антоніна Каракалли має виключно фінансове підґрунтя: завдяки їй число платників податків значно збільшилося. Після едикту о громадянстві переґринами стали називатись тільки прибульці з-за кордону: варвари, слов'яни, германці — усі не піддані Риму.

Слід звернути увагу на той факт, що у Стародавньому Римі не існувало судових процесів на підставі громадянства. У період імперії особа, що видавала себе за громадянина, але не була ним, каралась відсіканням голови на Есквілінському полі. Тільки за часів занепаду республіки було засновано особливий суд для вирішення подібних справ.

Отже, з усього вищезазначеного можна зрозуміти, що статус переґрина в Стародавньому Римі хоч і надавав права особі, проте дуже обмежені, порівняно з правами громадянина Риму. По суті, термін “переґрин” характеризував найнижчий клас вільних людей, чий статус за часів ранньої імперії отримували переважно жителі підкорених Римом територій, а вже після 212 року н. е., коли щойно створена конституція Антоніна урівняла в правах усіх жителів Риму, втратив первинний зміст, перетворившись на простий синонім “іноземця”.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. “Римськеприватне право”/ Є. М. Орач, Б. Й. Тищик - Київ: “Ін Юре”, 2012;
2. “Римськеприватне право”/ В. С. Макарчук - Київ: “Атіка”/ Харків “Право”, 2015;
3. “Історіядержави і права зарубіжнихкраїн”/ О. О. Шевченко, Київ: “Вентурі”, 1997;
4. “Всеобщая история государства и права”/ З. М. Черниловский, Москва: “Юрист” 1996;
5. “История государства и права зарубежных стран”/ Л. Н. Маймескулов, В. В. Рассохин, Д. А. Тихоненков - Харьков: “Изд. СПД ФЛ Вапнярчук”, 2009;
6. “История государства и права”/ Е. С. Смирнова, 2005;
7. “О правовом положении иностранцев в Древнем мире”/ Е. С. Смирнова, 2004.

Науковий керівник: Булгаков А.О., к.ю.н., асистент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Ковтонюк Поліна Василівна,
Студентка 1 курсу 6 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
Національного юридичного
університету ім Ярослава Мудрого*

ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ШЛЮБУ ЗА РИМСЬКИМ ПРИВАТНИМ ПРАВОМ

Сім'я у Римі утворювалася за допомогою шлюбу. Римське право розрізняло (аж до часів Юстиніана): 1) законний римський шлюб, тобто шлюб між особами, які володіли правом *jus connubii*- між громадянами; 2) шлюб між особами, які цим правом не володіли - між переїзниками. Своєю чергою римський законний шлюб історично поділявся на два види: *cum manu*- з повною владою чоловіка над жінкою і *sine manu*- без такої влади. Відомий ще один різновид римського шлюбу, але вже незаконного - це так званий **конкубінат**.

Законний римський шлюб укладався у невідворотній відповідності з нормами **jus civile**. Він допускався лише між римськими громадянами, які володіли *jus connubii*.

Оскільки шлюб - це союз чоловіка й жінки, то для вступу в цей союз передбачається виконання таких умов:

- згода на шлюб нареченого і нареченої, а коли вони перебували під владою домовладки, то і його згода. Якщо з якихось причин домовладика не давав такої згоди, то його можна було примусити до цього через магістрат;

- важливою умовою вступу в шлюб була наявність права вступати в шлюб **jus connubii**. Цим правом тривалий час наділялися тільки римські громадяни і деякі латини. Лише з 212 р. це обмеження було анульовано. Едиктом імператора Каракали всім підданам Римської імперії було надане римське громадянство;

- додержання шлюбного віку для жінок 12 , а для чоловіків 14 років. Римляни вважали, що саме в цьому віці досягається зрілість, з чим пов'язувалася здатність народжувати дітей, і глибоке усвідомлення того, що шлюб є постійним спільним союзом і пожуржнн вірність жінки - це сувора умова, яка забезпечує перехід спадкового майна до безсумнівних дітей батька;

- не можна було вступати в другий шлюб, не розірвавши першого. Вступ у повторний шлюб після розірвання першого упродовж усього республіканського і класичного періоду не натрапляв на перешкоди з боку закону, який не встановлював для особи, що вступила в новий шлюб, ніяких обмежень. У післякласичний період відомі вже деякі обмеження, метою яких було забезпечити інтереси дітей від першого шлюбу;

- недопущення близького споріднення між нареченими. Споріднення по прямій лінії завжди було перешкодою для вступу в шлюб. По бічній лінії в стародавній час шлюби між родичами заборонялися до шостого коліна, в період пізньої республіки і на початку імперії - до другого - третього коліна. Перешкодою до вступу в шлюб було також близьке свояцтво. Зокрема, молодший брат не міг брати за дружину вдову старшого брата, і навпаки;

- дотримання року жалоби. Вдова, яка вступала в новий шлюб, повинна була дотриматися так званого жалобного року, який визначався десятьма місяцями з часу припинення першого шлюбу. Вважалося, що це є проявом поваги з її боку щодо померлого, разом з тим усувалися будь-які сумніви у визначенні батьківства дитини, яка за цей час народилася. Якщо вдова порушувала цю умову й одружувалася у рік жалоби, то її шлюб визнавався дійсним, однак сама вона піддавалася безчестю у формі **infamia**, і деяким обмеженням у сфері спадкування.

Від порядку укладення шлюбу залежав і порядок його розірвання. У шлюбі **cum manu** розлучення потребувало виконання формальностей, подібно до тих, які здійснювалися під час укладення шлюбу. Якщо шлюб укладався за допомогою релігійного акту, то і під час розлучення мали бути присутніми десять свідків, жерці і здійснені відповідні сакральні обряди. Якщо шлюб укладався шляхом удаваної купівлі жінки, то потрібна була присутність п'яти свідків, вагаря, проголошувались певні формули, передавали метал та ін.

Шлюб **sine manu**, навпаки, міг бути розірваним не тільки за взаємною згодою обох сторін, але й односторонньою заявою як з боку чоловіка, так і жінки. Будь-яких законних причин для розлучення зовсім не вимагалось.

Усе це свідчить про те, що однією з головних засад римського сімейного права було додержання принципу абсолютної свободи розлучення майже у всі часи.

Важливо зазначити, що законодавство Августа не змінило принципу свободи розлучення, хоч і були встановлені деякі формальні обмеження. Разом з тим законодавство Августа не залишило поза увагою питання про причини розлучення і за безпідставне розлучення були введені певні матеріальні штрафи. Від негативних наслідків звільняли переважно законні причини розлучення, зокрема: а) імпотенція чоловіка протягом трьох років з часу одруження; б) полон або інші причини відсутності чоловіка протягом п'яти років без будь-яких відомостей про нього; в) постриг у ченці одного з подружжя. Розриваючи шлюб **sine manu** сторони звільнялися від сплати штрафу, якщо розлучення відбувалося за їх взаємною згодою.

*Кожедуб Катерина Володимирівна,
Студентка 1 курсу 4 групи
Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого*

ШЛЮБНО – СІМЕЙНІ ВІДНОСИНИ ЕПОХИ МЕЙДЗІ

Японія довгий час була закритою державою. Але в кінці XIX століття все докорінно змінилося. Саме на цей час доводиться переформування сфер впливу на світовій політичній арені, що не могло не торкнутися і Країни де сходить сонце. В наслідок чого Японія перетворюється з ізольованої держави в потужну країну, що відіграє не останню роль в політиці.

Завдяки цим світовим перетворенням, зміни приходять і в життя населення та сімейний устрій, в цілому. Сім'я набуває рис європейської, про що свідчить пом'якшення градації відносин між членами родини, вони стають більш демократичними. Але навіть не зважаючи на час у сучасних японських родинах зберігаються специфічні особливості такі як: відчуття покірності, підкореність старшим за віком членам родини, відчуття особливого шанування померлих, примирення та підпорядкування дружини чоловікові.

Значні зміни в країні відбуваються в епоху реставрації Мейдзі (1868р.) у зв'язку з переходом Японії на новий щабель політичного і економічного розвитку.

Про реформацію сімейного устрою може свідчити Сімейний реєстр Чжен, який почали укладати на п'ятому році епохи Мейдзі. В ньому зазначалося що поняття “кланова сім'я іє” змінюється на “окрему сім'ю”. Саме в часи модернізації велика патріархальна сім'я іє втрачає свою значущість, яку колись відігравала в багатій країні самураїв, і переформовується в маленьку модернізовану.

До реставрації Мейдзі також відсутнє поняття одноманітних традицій та обрядів пов'язаних з входженням до шлюбу, вони безумовно були, але в кожному регіоні відрізнялися, що унеможливило визначення якоїсь однієї форми шлюбу істинно японською. Зміни відбуваються і в імператорській родині, що стає взірцем та моделлю для інших родин. Одразу ж після реставрації Мейдзі починаються пошуки нової форми сімейного устрою, що б задовольняв потреби японців. В ході цього процесу на перший план виходить спосіб життя імператорської родини. Імператор починає з'являтися на публіці в європейському одязі та з відповідною зачіскою, хоча імператриця воліла б бути в більш традиційному стилі. Така поведінка стала взірцем для японців.

Надалі постає питання юридичного устрою сім'ї, що буде укладений в Цивільному кодексі. За зразок вирішено було взяти сімейні відносини військових періоду Едо, де голова сім'ї мав великий вплив на членів родини, вирішував майнові питання, та розглядав питання про шлюби та розлучення. З іншого боку постає проблема серйозного реформування сім'ї на європейський манер. Але головною є відмінність культур, адже тогочасна європейська сім'я базувалася на християнстві, а в японській моделі, в період Едо, була дозволена полігамія та багатоженство, що було суворо заборонено та каралося християнством. Також в Японії, аналогічно Китаю, традиційно чоловік та жінка мали різні прізвища, на Заході ж діяло правило однофамільності. Отже було прийнято компромісне рішення, що було закріплено в Цивільному кодексі і дозволяло дітям жінок наложниць наслідувати статус голови родини.

В 1870 році виходить постанова, згідно якої кожен мав обрати своє прізвище, більшість населення обрали згідно місця в якому жили та працювали. Таким чином общину об'єднували спільні землі, а за прізвищем можна було визначити спільного предка прародителя до якого і відносився наділ. Тож вона не відображала суті родинних відносин, скоріше приналежність до відносно обмеженої групи чи верстви населення. Жінки ж в свою чергу мали більш відмінне уявлення про родину, оскільки не так активно приймали участь у соціальному житті, і їх уявлення про сім'ю були більш пов'язані з батьком та матір'ю ніж з чоловіком.

Також змінюється формат шлюбу в сільській місцевості. Раніше він укладався здебільшого за полюбовної згоди молодих людей. В епоху ж Мейдзі він стає більш схожим на міські, що укладались в більшості випадків не з любові, а з економічної вигоди. Весілля також надавалося значення не союзу двох закоханих сердець, а економічно вигідної угоди. Важливим залишалось лише народження дитини, особливо якщо народжувався хлопчик, ця подія скоріше скріплювала союз. Бездітні ж пари викликали жалість сусідів, та здебільшого випадали з соціального життя.

Отже можна виділити три типи сімей: міська сім'я, соціально-економічний союз та стара аристократична сім'я, де жінка була втіленням берегині домашнього вогнища.

Селянська сім'я була втіленням робочого колективу, де кожний учасник був виробником блага.

Тож, відносини між людьми залежали від свого рангу і становища в суспільстві, яке нав'язало певне місце на всіх у соціальній, родині або професійній групі. Ті, хто не міг приєднатися до будь-якої з цих груп, мали вступити до нижнього прошарку пролетаріату, представники яких навряд чи вважалися людьми і нещадно експлуатувалися.

Науковий керівник: Булгаков А.О., к.ю.н., асистент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Козлова Єлизавета Віталіївна,
Студентка 1 курсу 4 факультету
Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ ШЛЮБНО-СІМЕЙНОГО ПРАВА У ФРАНЦУЗЬКОМУ ЦИВІЛЬНОМУ КОДЕКСІ 1804 РОКУ

Особливу увагу Наполеон Бонапарт приділив саме цивільно-правовій кодифікації.

У серпні 1800 року він створив комісію для складання кодифікації. Ця комісія входили здебільш прихильники консерватизму. Викликано це було прагненням зберегти дух національно-правових звичаїв. Після запеклих дебатів, які стосувалися змісту поданого проекту, 21 березня 1804 року 36 окремих частин законопроекту, присвячених галузям права, зібрали воедино й оприлюднили, назвавши його Французьким Цивільним кодексом (Кодексу Наполеона). Всі кутюми, ордонанси та закони, що діяли до цього, оголошувалися такими, що втратили юридичну силу. Саме сфері сімейно-шлюбних відносин присвячувалася значна частина статей Цивільного кодексу. Положеннями цього кодексу зберігався суттєвий консерватизм сімейного права, на відміну від буржуазно-ліберального регулювання прав власності та зобов'язань. У першій книзі кодексу розмістили окремий блок правових норм, що регулювали шлюбно-сімейні відносини, – їм присвячені 5–10 титули. Так, у Цивільному кодексі Франції 1804 р. установили шлюбний вік – 15 років для жінок і 18 років для чоловіків, а для укладання шлюбу достатньо було вільної згоди обох сторін. Проте, чоловік до 25-річного віку, а жінка – до 21-річного не мали можливості одружуватися без згоди батьків. Проте сам Цивільний кодекс Франції 1804 р. не мав визначення поняття шлюбу. Якщо розглянути термін шлюбу в давньоримського юриста Модестина, то він вважав, що це: «союз чоловіка та жінки, поєднання усього життя, єдність Божого і людського права». Проаналізувати статті Цивільного кодексу Франції 1804 р., присвячені питанням правового регулювання шлюбу, можна побачити, що укладачі спиралися саме на визначення Модестина. Також, помітно певну різницю церковного та юридичного шлюбу, що було спричинено зміною мислення постреволюційного суспільства, яке було значно молодшим. До революції інститут шлюбу був предметом регулювання канонічного права. Та церковний шлюб породжував і юридичні наслідки (спільну власність, немайнові права тощо). Саме Цивільний кодекс Франції 1804 р. поклав початок розвитку світського характеру інституту шлюбу і за його нормами шлюб укладався чиновником. До того ж Цивільний кодекс вбачав вирішення справ, які виникали зі шлюбних правовідносин, до компетенції загальних судів, а не церковних (як це було до революції 1789 р.). Саме ідея виведення інституту шлюбу із

сфери канонічного права і стала новою хвилею розвитку в галузі сімейного права Франції, хоча не зазнав бажаної популярності серед населення. Але, на мою думку, це було очікувано, адже люди звикли до церкви, яка століттями займалася таким священним обрядом, як весілля. Суспільство шанобливо ставилося до церкви і такий різкий перехід від традиційно-церковних обрядів до світських не було зрозумілим для більш низьких верст населення.

У Цивільному кодексі Франції 1804 р. Значна увага приділялась правам і обов'язкам подружжя. Стаття 212 вимагала від учасників подружжя взаємної вірності, допомоги і підтримки, а за статтею 213, чоловік був зобов'язаний утримувати дружину, опікуватися нею, захищати її інтереси. Обов'язком дружини ж було підкорятися чоловіку у питаннях їхнього місця проживання і переїзду. Кодекс наголошував, що заміжня жінка могла приймати участь в суді без дозволу чоловіка лише у випадках, коли її притягували до відповідальності. Не зважаючи на те, що майно подружжя було спільним, керувати їм міг лише чоловік. Те, що чоловіки у подружжі малу перевагу у правах можна пояснити збереженням деяких елементів патріархальності, що панувала у дореволюційній Франції та давньому Римі. Головою сім'ї, як і до революції, залишався батько. Це давало йому право примушувати дітей слідувати його волі. Діти, що порушували накази батька, чи не слухали його, ризикували опинитися під домашнім арештом на певний час. Новий кодекс вимагав попереднього дозволу суду задля застосування такої міри покарання. В разі ж досягнення 16-річного віку батько мав право звернутися до суду з вимогою щодо арешту дитини на строк до шести місяців.

За статтею 227 Цивільного кодексу Франції 1804 р., були і свої причини припинення шлюбу. Це відбувалося в разі смерті одного з подружжя; розлучення, здійсненого у встановленому законом порядку; судового вироку, що передбачав для одного з подружжя цивільну смерть. Також чоловік мав можливість розірвати шлюб в разі подружньої зради дружини. З іншого боку, жінка могла розірвати шлюб в тому разі, коли чоловік приводив коханку до спільного помешкання. Обидві сторони подружжя мали можливість вимагати розлучення у випадку майнових зловживань, грубого ставлення чи тяжких образ іншого учасника подружжя, або ж просто зі спільної згоди обох учасників шлюбу. В такому разі необхідно було лише виконати низку формальностей, пов'язаних із розподілом майна. Саме через те, що стабільність сім'ї вважалася основою стабільності в державі - підстави, що давали змогу вимагати розлучення і були обмежені та на практиці досягти розлучення було дуже складно.

Проаналізувавши вище викладене, я можу зробити висновок, що у цивільному кодексі Франції 1804 року, на мою думку, головним досягненням є розширення прав жінки у шлюбно-сімейних відносинах. Звісно, залишається досить патріархальних характер у деяких пунктах, але неозброєним оком можна побачити великий розвиток та зміни, які принес революційних переворот.

Науковий керівник: Булгаков А.О. - ас. Кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн.

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ РОЗГЛЯДУ СПОРІВ У СПОРТИВНОМУ АРБІТРАЖІ: ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ

Спортивна індустрія за останні десятиліття зробила величезний стрибок у своєму розвитку, на даний момент вона складає не менше 1/20 від загального світового обсягу торгівлі [1], що говорить про її значну роль, а відповідно і зростання потреби у правовому регулюванні питань, пов'язаних із даною сферою. У сучасному суспільстві спорт виступає не лише формою дозвілля та засобом оздоровлення, а й перспективною комерційною індустрією, яка є повноцінним сектором економіки. В результаті зростає і кількість конфліктів, що виникають із відносин, пов'язаних з *міжнародним спортом* *.

Найбільша кількість таких спорів логічно виникає під час проведення футбольних чемпіонатів та Олімпійських ігор, проте досить звичними стають ситуації, коли професійний спортсмен звертається з позовом проти клубу або організації, в якій працює, або позови спортивних федерацій щодо неправомірного, на їх думку, відсторонення спортсмена від змагань. З розвитком правової культури прийшло усвідомлення, що така сфера, як спорт, потребує специфічного регулювання та механізму вирішення відповідних конфліктів. Зазвичай, всі сенсаційні спори, що виникають у цій сфері, об'єднує те, що для вирішення цих конфліктів сторони звертаються до Спортивного арбітражного суду (далі – САС), який на сьогодні є найвищою інстанцією для вирішення спортивних спорів [1].

Отже, метою цих тез є з'ясування правових підстав для розгляду спортивних спорів у САС.

САС знаходиться у Лозанні, Швейцарія, проте судові засідання можуть відбуватися й у Нью-Йорку та Сіднеї. Також, відповідні тимчасові суди *ad hoc* створюються в поточному місті, де проводяться Олімпійські ігри, задля того, аби в будь-який час вирішити правовий спір, який виникає під час змагань. Усі спори мають бути прямо чи опосередковано пов'язані зі спортом. Два основних напрямки - комерційні питання і дисциплінарні, такі, як антидопінгові справи. При цьому САС не займається кримінальними справами [2].

Задля того, аби звернутися до САС за вирішенням спору, сторони повинні укласти арбітражну угоду. При цьому, відповідно до ст. 61 Олімпійської хартії, спори, які пов'язані із проведенням Олімпійських ігор, можуть розглядатися лише в САС [3,ст.61]. До того ж, досить розповсюдженою є практика, коли принциповою умовою участі спортсмена у змаганнях є підписання ним обов'язкової форми, яка містить застереження про арбітраж САС.

САС здійснює три відмінні способи вирішення спорів: звичайний арбітраж, апеляційний арбітраж та прискорені трибунали *ad hoc* для головних спортивних подій.

---

* Поняття *міжнародний спорт* включає в себе міжнародні спортивні змагання і спеціальну підготовку до них; інші форми міжнародних спортивних зв'язків (обмін спортсменами, тренерами, міжнародні семінари, конференції на спортивну тематику і т.д.); міжнародні спортивні об'єднання; специфічні міжлюдські стосунки і поведінкові норми, що складаються в ході міжнародних спортивних зв'язків.

Що стосується права, яке повинно застосовуватися до цих спорів, існує декілька аспектів. За загальним правилом, процедура звичайного арбітражу CAS регулюється главою 12 Закону про міжнародне приватне право Швейцарії, якщо в момент укладення арбітражної угоди хоча б одна зі сторін не мала постійного або звичайного місця проживання у Швейцарії [4]. Сторони можуть врегулювати арбітражну процедуру шляхом відсилання до арбітражного регламенту; крім того, вони можуть підпорядкувати арбітражну процедуру обраному ними процесуальному закону [4, ст.182].

Важливим є положення ст. 187 Закону Швейцарії про міжнародне приватне право, відповідно до якого арбітражний суд виносить рішення на підставі правових норм, обраних сторонами, а за відсутності такого вибору - на підставі правових норм, з якими справа має найбільш тісний зв'язок. До того ж, сторони можуть дозволити арбітражному суду виносити рішення по справедливості [4, ст.187]. У зв'язку з цим варто говорити про *lex sportiva*, що є яскравим прикладом транснаціонального права, яке сформувалося у сфері спорту і зводиться до встановлених правил і принципів міжнародних спортивних організацій і таких структур, як CAS (судові рішення) і WADA (адміністративні приписи і покарання за допінг). *Lex sportiva* складається з *первинного* і *вторинного* права. *Первинне право* - Статути і регламенти міжнародних спортивних організацій, а також документи і рішення CAS і WADA. *Вторинне право* - статути, регламенти, рішення національних федерацій [5].

Застосовне матеріальне право при розгляді спору у порядку апеляційного арбітражу, головним чином, визначається правилами і положеннями відповідної спортивної організації, що видала оспорюване рішення. Саме тому важливо забезпечити, аби арбітри та представники сторін були інформовані щодо правил організації. Якщо виникає ситуація, що правила виявляються не достатньо повними або неоднозначними, арбітри беруть до уваги закон країни, в якій зареєстрована федерація.

Особливими є відносини міжнародного арбітражу у сфері спорту з національними судами. Для врегулювання цього питання частіше за все використовують принцип *автономії спорту*, який неодноразово підтверджувався національними судами, які зазначають, що спорт є "автономною" сферою і невіддільною частиною національних і міжнародних федерацій. Яскравим прикладом є справа Flaherty v. National Greyhound Racing Club Limited [6], в якій суд визнав перевагу арбітражу в спорті, заявивши, що судді не повинні «передбачати» рішення спеціалізованих спортивних органів, які володіють досконалим знанням специфіки конкретного виду спорту, який вони регулюють.

Отже, безсумнівно, спортивний арбітраж є результатом виваженого та серйозного підходу до регулювання такої важливої на даний час сфери, як спорт. Він має безліч переваг, основними з яких є: добровільність сторін передавати спір на розгляд арбітражу та їх широка автономія самостійно обирати матеріальне право для застосування до спору; можливість застосовувати не лише конкретне національне право, а й принципи транснаціонального спортивного права; та особливо важливим є те, що розгляд справ здійснюється професіоналами в цій сфері, які можуть повноцінно та об'єктивно прийняти рішення, враховуючи всі особливості того чи іншого виду спорту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Офіційний сайт Національного Олімпійського комітету України. URL: <http://noc-ukr.org/about/structures/sportivniy-arbitrazhniy-sud/>

2. Даточний А. Спортивний арбітражний суд під рентгеном. *Юридична газета online*. 2018. № 36 (638). URL: <http://jur-gazeta.com/publications/practice/sportivne-pravo/sportivniy-arbitrazhniy-sud-pid-rentgenom.html>

3. Олімпійська хартія, чинна з 9 жовтня 2018 року. URL: <http://noc-ukr.org/about/officialdocuments/olympic-charter/>.

4. Switzerland's Federal Code on Private International Law (CPIL) : of December 18, 1987. URL: [https://www.hse.ru/data/2012/06/08/1252692468/SwissPIL%20в%20ред.%202007%20\(англ.\).pdf](https://www.hse.ru/data/2012/06/08/1252692468/SwissPIL%20в%20ред.%202007%20(англ.).pdf).

5. Заметка про Lex Sportiva и проблематика транснационального права. URL: <https://www.sports.ru/tribuna/blogs/sportlaw/587159.html>

6. Flaherty v. National Greyhound Racing Club Limited [2005] EWCA Civ 1117. URL: <https://www.5rb.com/case/flaherty-v-national-greyhound-racing-club-ltd/>.

Науковий керівник : к.ю.н., доц. Є.Д.Стрельцова.

*Колеснікова Тетяна Олександрівна,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Інститут підготовки юридичних кадрів
для Служби безпеки України
1 курс, 2 група*

ВЕЛИКА ФРАНЦУЗЬКА РЕВОЛЮЦІЯ 1789-94 (ДО 230 РІЧНИЦІ)

Ідейним підґрунтям, що відображало антифеодальні прагнення французької буржуазії і народних мас, стало французьке Просвітительство. Ще в середині XVIII ст. зусиллями філософів, письменників, економістів, істориків з'явилася велика кількість творів, спрямованих проти феодально-абсолютистських порядків. Вольтер, Монтеск'є, Руссо, Дідро, Д'Аламбер обстоювали свободу і громадянську рівність.

У 80-х роках XVIII ст. населення Франції становило 26 млн чоловік. У країні стрімко зростали міста, виникали нові мануфактури і торгівельні компанії. З банкірів, володарів мануфактур, купців і торговців, адвокатів, багатих селян сформувалася нова соціальна верства - буржуазія. Однак, незважаючи на свою заможність вони, як приналежні до непривілейованого третього стану, залишалися осторонь політичного життя.

Панівне становище в суспільстві належало представникам першого і другого станів - дворянству і духовництву, - які не сплачували податків, але мали можливість домагатися від короля зручних для себе законів. Обурені буржуа висловлювалися за проведення справедливих реформ, але в умовах абсолютної монархії навіть не могли вимагати цього від короля.

За правління Людовіка XVI (1774-1793 рр.) ситуація в країні загострилася. Державний борг зріс до 4,5 млрд ліврів. Для його покриття було необхідно запровадити нові податки. Людовік XVI вирішив скликати Генеральні штати, щоб отримати від них згоду на це.

5 травня 1789 р. у Версальському палаці під Парижем розпочали свою роботу Генеральні штати. Однак, уперше в історії депутати висловили непокору королю. Спочатку з Генеральних штатів виокремилися Національні збори, що оголосили себе

представниками усієї нації, а через деякий час вони заявили про своє перетворення на Установчі збори, покликані встановити в країні нові порядки.

Уряд Людовіка XVI став стягувати до Парижа військо. У відповідь на це парижани повстали. 14 липня 1789 р. вони здобули штурмом фортецю-в'язницю Бастилію в центрі Парижа, яка вважалася символом необмеженої влади короля. Це стало початком революції, що поступово охопила всю Францію.

Відповідно до ідеалів Просвітництва, Національні збори прийняли "Декларацію прав людини і громадянина", яка проголосила принцип свободи і рівності у правах усіх громадян країни (26 серпня 1789 р.). Абсолютна монархія, що існувала впродовж століть поступилася місцем конституційній. Однак, і ця форма правління проіснувала недовго, і внаслідок повстання 10 серпня 1792 р. Франція стала республікою.

Революційні події та викликані ними внутрішні заворушення послабили Францію. Цим скористалися її зовнішньополітичні суперники, які почали боротьбу з французькими революціонерами під гаслом монархічної солідарності. На військову допомогу з-за кордону розраховували також французькі контрреволюціонери. Революціонери ж відповіли на це рішенням боротися з усіма тиранами під гаслом "Мир - хатинам, війна - палацам". 20 квітня 1792 р. Франція оголосила війну Австрії. Розпочалася революційна війна.

Війна загострила економічну і фінансову кризу в країні. Внаслідок повстання у Парижі до влади доступилися прихильники радикальних заходів - члени Якобінського клубу. В країні розпочався терор, встановився режим диктатури, який протримався до перевороту 27-28 липня 1794 р.

За часів Директорії, яка прийшла до влади після падіння якобінської диктатури у Франції відбулися суттєві зміни. Влада зосередилась у руках "нових багатіїв", що піднялися за роки революції. Опорою Директорії стала армія, збільшився вплив генералів. Одним із таких був Наполеон Бонапарт.

Революційні війни, які вела Франція в цей період, поступово перетворилися на завойовницькі. Генерал Бонапарт здійснив декілька успішних військових кампаній, захопивши 1797 р. Північну Італію.

Перешкодою французьким завоюванням була Англія. Директорія вирішила не розпочинати з нею боротьби на морі, а захопити Єгипет, що входив до складу Османської імперії і лежав на шляху до англійської Індії.

У травні 1798 р. розпочався єгипетський похід Наполеона Бонапарта. Спочатку він розгортався успішно, але потім ускладнився. З далекого Єгипту Наполеон уважно слідкував за подіями в Парижі.

У цей час серед "нових багатіїв" виник план державного перевороту. Вони хотіли замінити Директорію на міцну владу. 1799 р. Наполеон раптово повернувся до Парижа. Зі своєю репутацією блискучого полководця і рішучої людини він став прийнятним лідером для реалізації цього плану. 18 брюмера (9 листопада) 1799 р. Наполеон Бонапарт здійснив у Франції державний переворот. Директорію було замінено Консульством, а першим консулом став Наполеон Бонапарт. Цією подією завершилася Французька революція.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент кафедри ІДПУІЗК Власенко С. І.

*Колеснік Є.В.,
Студентка 1 курсу 04-19м-02 групи,
Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України
Національного юридичного університету
Імені Ярослава Мудрого*

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ КЕРІВНИКА АПАРАТУ СУДУ

Стан судової влади та відправлення правосуддя в цілому є результатом належного функціонування правової та демократичної держави. Робота суддів відповідно до міжнародних стандартів, які визнаються в нашій державі, є відображенням гарантії звернення до суду та ефективного механізму захисту своїх прав.

Створення апарату суду пояснюється необхідністю у забезпеченні злагодженого функціонування судового органу та підтримці здійснення правосуддя, яке в Україні покладено виключно на суди [1]. Як закріплено в частині 1 статті 155 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», організаційне забезпечення роботи суду здійснює його апарат, який очолює керівник апарату [2]. Власне, поняття організаційного забезпечення роботи суду будь-якої інстанції є дуже розгалуженим та включає в себе досить велику кількість елементів, які в сукупності сприяють здійсненню судочинства відповідно до вимог законодавства. Слушною є думка Д.Приймаченка, який пише, що поняття «організаційного забезпечення» судів включає в себе різні заходи адміністративного, фінансового, інформаційного, матеріально-технічного характеру, спрямовані на створення повноцінних умов для діяльності органів судової влади [3, с. 60]. На законодавчому рівні всі перелічені заходи конкретизовано у п. 8 Типового положення про апарат суду. Так, основних функцій нараховується 53, проте даний перелік не є вичерпним, він включає і інші функції, пов'язані із забезпеченням діяльності суду [4].

Частиною 3 статті 155 Закону «Про судоустрій і статус суддів» закріплено персональну відповідальність керівника апарату суду за належне організаційне забезпечення суду, суддів та судового процесу, функціонування Єдиної судової інформаційної (автоматизованої) системи, інформування зборів суддів про свою діяльність [2]. Як вже зазначалося, організаційне забезпечення, за яке відповідальним є саме керівник апарату суду, є комплексним поняттям, а відповідно, потребує багатьох знань та навичок від керівника, наприклад, знань в галузі менеджменту. Ані в Законі, ані в положенні про апарат суду не міститься норм стосовно необхідності безперервного навчання керівника апарату суду для закріплення таких знань. Можливо, було б доречно періодично організовувати освітні заходи для підвищення професійного рівня керівника апарату, адже ступінь його відповідальності є дуже високим. Слушною є думка Кубишкіної А.О., яка пропонує покласти на Національну школу суддів України обов'язок із підготовки осіб, які претендують на зайняття посади керівника апарату суду й відповідають всім вимогам, шляхом обов'язкового проходження спеціальної підготовки терміном декілька місяців у Національній школі суддів України за напрямком «Судове управління» [5, с. 104]. На мою думку, таке навчання допоможе кандидатам при роботі на вказаній посаді з першого дня ефективно налагодити всі процеси, уникнувши тривалої адаптації, а в подальшому - і недоліків, які, в свою чергу, можуть негативно вплинути на результат розгляду справ у судах.

Окрім цього, вказані нормативно-правові акти не містять вимог щодо наявності у кандидатів на посаду керівника апарату суду вищої освіти відповідного спрямування. Так, вимогами на посаду керівника апарату місцевого загального суду є вища освіта з освітнім ступенем магістра (без деталізації, яка саме вища освіта), досвід роботи на посадах державної служби категорій "Б" чи "В" або досвід служби в органах місцевого самоврядування, або досвід роботи на керівних посадах підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності не менше одного року, вільне володіння державною мовою. Однак, зважаючи на те, що на керівника апарату суду покладається величезна кількість повноважень, в тому числі і в сфері бухгалтерського обліку і управління коштами, що є в розпорядженні суду [4], було б доцільно передбачити певний перелік вимог до наявності або вищої юридичної освіти відповідного спрямування, або наявності відповідних знань, наприклад, у сфері того ж бухгалтерського обліку. Абсолютно погоджуюсь із думкою О.Ю. Дудченка стосовно того, що під час відбору кандидатів на посаду керівника апарату та його заступників пріоритетною варто визнати вищу освіту – економічну або в галузі державного управління й установити таку додаткову вимогу до особи, яка призначається на посаду керівника апарату суду як наявність стажу роботи на посадах в апараті суду [6, с. 12]. Отже, вимога про вищу освіту у сфері державного управління має бути визначальною.

Також варто звернути увагу на те, що у зв'язку з тим, що голова суду має широке коло повноважень, за допомогою яких він здійснює вплив на посаду керівника апарату, а саме: контролює ефективність діяльності апарату суду, погоджує призначення на посади керівника апарату суду, заступника керівника апарату суду, вносить в установленому порядку подання про застосування до керівника апарату суду, його заступника заохочення або накладення дисциплінарного стягнення відповідно до законодавства, на нашу думку, їхня взаємодія повинна бути максимально ефективною та містити в основі взаємопідпримку[4]. Звичайно, контроль з боку голови суду має відбуватися і це не піддається ніяким сумнівам. Як пише Калашник О.А. в своїй дисертації, контроль дає можливість не лише спостерігати за ефективністю діяльності апарату, але й ставити питання щодо усунення різного роду порушень [7, с. 138]. Проте, на практиці можуть виникати випадки, коли голова суду буде здійснювати вплив на керівника апарату суду. Тому, у відносинах між собою ці суб'єкти не повинні конкурувати, а навпаки, мають об'єднатися та, здійснюючи свої безпосередні повноваження, сприяти ефективному відправленню правосуддя.

Таким чином, дослідивши законодавчо встановлені особливості правового статусу керівника апарату суду, мною було виокремлено певні проблемні питання, які потребують вирішення. Апарат суду – це той елемент, від належної роботи якого залежить рівень функціонування судової системи. Діловодство, кореспонденція, архів, судова статистика, технічне оснащення, прийом громадян, пожежна безпека та багато інших функцій є предметом контролю керівника апарату суду, який повинен найкраще з усіх знатися у вказаних питаннях та таким чином організувати процес роботи, аби створити належну систему контролю та недопущення помилок, а в разі можливості – оперативного їх вирішення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України : Конституція від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996 р. - № 30. – стаття 141

2. Про судоустрій і статус суддів : Закон від 02.06.2016 № 1402-VIII // Офіційний вісник України . – 2016 р. - № 56. – стор. 9. – стаття 1935

3. Приймаченко Д. Співвідношення понять «організаційне забезпечення судів», «організаційне управління в судах» та «судове управління» / Д. Приймаченко, Р. Ігонін // Слово Національної школи суддів України. - 2013. - № 1. - С. 57-66

4. Про затвердження Типового положення про апарат суду : Наказ Державної судової адміністрації від 08.02.2019 № 131 // [Електронний ресурс] . – режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0131750-19>

5. Кубишкіна Алла Олександрівна. Апеляційні суди в системі суб'єктів адміністративного права : дис. канд. юр. наук : 12.00.07 / Кубишкіна Алла Олександрівна. – Суми, 2017. – 251 с.

6. Дудченко О.Ю. Правовий статус осіб, які займають адміністративні посади в судовій системі України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец.12.00.10 / О. Ю. Дудченко; Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». – Х., 2014. – 20 с.

7. Калашник Олена Анатоліївна. Правовий статус місцевих загальних судів в Україні : дис. канд. юр. наук : 12.00.10 / Калашник Олена Анатоліївна. – Одеса, 2016. – 234 с.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Овсяннікова О.О.

*Кондратенко Вікторія Сергіївна,
студентка 3 курсу, 2 групи
Інституту підготовки кадрів для органів юстиції
Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого*

ПРОБЛЕМА ЗАСТОСУВАННЯ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ НАЦІОНАЛЬНИМИ СУДАМИ

Ратифікувавши Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. (далі – Конвенція), Україна визнала її дію на своїй території та юрисдикцію Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) в усіх питаннях, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції.

Україна — одна з небагатьох держав Ради Європи, яка безпосередньо врегулювала практику виконання рішень ЄСПЛ окремим Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини» (далі — Закон).

Зазначений Закон має низку прогалин та колізій і на практиці із застосування в українському судочинстві рішень ЄСПЛ виникає ряд проблем. Важливим є питання про місце рішень ЄСПЛ у внутрішньодержавній правовій системі, зокрема того, чи є вони прецедентами для національних судів.

Виникає необхідність розмежування рішень, ухвалених у справах проти України, та рішень, ухвалених у справах проти інших держав. І якщо обов'язковість перших не викликає сумнівів у науковій спільноті, то щодо обов'язковості других тривають дискусії.

У літературі склалося загалом дві точки зору з цього питання. Так, прихильники першого підходу наголошують на обов'язковості виключно рішень ЄСПЛ, ухвалених

проти України, натомість автори, що дотримуються другого підходу, наполягають на обов'язковості всіх рішень ЄСПЛ безвідносно до того, проти якої держави вони ухвалені.

Враховуючи природу рішень ЄСПЛ, які поєднують норми стосовно конкретної справи із посиланням на попередню правову позицію Суду, останній підхід краще визначає практику Суду. Визнаючи обов'язковим рішення ЄСПЛ проти себе, держава повинна сприймати й застосовувати стандарти й принципи, на які посилається Суд у цій справі, навіть якщо вони були винесені у попередніх його рішеннях стосовно інших держав.

Однією з проблем, що перешкоджає належному застосуванню Конвенції та практики Європейського суду є обмеженість в розумінні та сприйнятті рішень Європейського суду щодо України та інших держав, що зумовлена, в тому числі, відсутністю перекладу українською мовою всіх рішень та постанов ЄСПЛ.

Українське законодавство не вимагає від кандидатів у судді обов'язкового знання офіційних мов Ради Європи. Таким чином, звернення до офіційних текстів може спричинити труднощі. Міністерство юстиції України здійснює офіційний переклад тільки тих рішень ЄСПЛ, що прийняті проти України та в яких визнано порушення вимог Конвенції.

Також негативним чином позначається високий рівень навантаження на суддів, результатом чого є те, що судді не завжди об'єктивно спроможні витратити власний час на вивчення практики ЄСПЛ (її актуалізацію) та можливостей для застосування рішень Суду у відповідних провадженнях.

Прослідковується тенденція частішого використання практики ЄСПЛ національними судами, але таке застосування не завжди в позитивному аспекті. Найчастіше таке використання означає просте прагнення судді бути сучасним або є проявом формального виконання вказівок про необхідність застосування Конвенції.

Проблемою є і надмірність посилання, навіть тоді, коли воно є доречним та сумісним з предметом розгляду. У рішенні наводяться посилання на однотипні рішення, які фактично дублюють певну правову позицію.

Аналіз практики засвідчує необхідність розгляду проблем використання рішень ЄСПЛ з позицій загальної теорії судової імплементації міжнародного права, що має створити теоретичне підґрунтя для вирішення численних проблем практичного судового правозастосування. Ключовим стає питання безпосереднього застосування правових позицій ЄСПЛ, що має, перш за все, надати відповідь на питання щодо умови доцільності та необхідності для цього.

Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду з розгляду кримінальних та цивільних справ № 13 від 19 грудня 2014 р. «Про застосування судами міжнародних договорів України при здійсненні правосуддя» робить акцент переважно на колізійній стороні застосування міжнародних договорів.

Таким чином, аналіз дозволяє зробити висновок, що нині відчутні значні проблеми в застосуванні рішень ЄСПЛ під час вирішення справ у національних судах. Пов'язані передусім вони із недоступністю рішень ЄСПЛ, ухвалених проти інших держав, через відсутність їх перекладів, а також недостатність навичок застосування практики ЄСПЛ як серед учасників процесу, так і серед суддів.

Ці проблеми потребують невідкладних заходів з боку держави, пов'язаних зі створенням певних баз даних із перекладами практики ЄСПЛ українською, а також

вироблення певних рекомендацій вищих судових інстанцій та надання ними прикладів застосування відповідних джерел права під час відправлення правосуддя в судах нижчих інстанцій.

Науковий керівник: Тарасов О. В., д.ю.н., доцент, доцент кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Кореновська Христина Петрівна,
студ. III курсу бакалаврату
економіко-правового факультету ОНУ
ім. І.І. Мечникова, спеціальність «Право»

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЗАСТАВИ: РЕЧОВЕ І ЗОБОВ'ЯЗАЛЬНЕ В ЗАСТАВІ

Актуальність питання правової природи застави є беззаперечною оскільки її двояка природа завжди викликала чимало обговорень та способів вирішення даної проблеми. Цей спосіб забезпечення виконання зобов'язань є одним з найефективніших, завдяки чому він частіше застосовується в зобов'язальних правовідносинах. Правовою проблемою застави виступає її подвійна природа, оскільки не можна з точністю сказати до яких правовідносин її слідвіднести, оскільки вона характеризується наявністю ознак як речового, так і зобов'язального права.

Метою роботи є з'ясування сутності правової природи застави шляхом розгляду та аналізу точок зору вчених та основних підходів до цієї категорії.

Перш за все необхідно звернути увагу на положення, яке надається в ст. 572 Цивільного кодексу України: усилу застави, кредитор (заставодержатель) має право у разі невиконання боржником (заставодавцем) зобов'язання, забезпеченого заставою, одержати задоволення за рахунок заставленого майна переважно перед іншими кредиторами цього боржника, якщо інше не встановлено законом (право застави) [1]. З визначення зрозуміло, що предметом застави може бути майно, тобто певна сукупність речей, що вказує на речово-правові ознаки застави. Окрім цього застава слугує механізмом забезпечення зобов'язання, а саме кредитор може скористатися нею для вчинення певних дій, що вказує на зобов'язальний характер заставних правовідносин. Тобто самим законодавством чітко не визначено до якої категорії відносити заставу, хоча вищезазначена категорія міститься в книзі п'ятій під назвою «зобов'язальне право», проте це ще не дає достатніх підстав для того, щоб говорити про виключно зобов'язальну природу застави.

Правова природа застави завжди викликала багато обговорень серед науковців, тому доцільно розглянути деякі позиції вчених-цивілістів.

На думку Г. Шершеневича зобов'язальне в заставі тільки те, що вона спрямована на забезпечення зобов'язання, тому вона є речовим правом [3]. Цієї ж позиції дотримується Е. Суханов, називаючи заставу абсолютним речовим правом. Свою думку вчений обґрунтовує тим, що даний спосіб забезпечення зобов'язань володіє всіма необхідними ознаками речового права, в першу чергу абсолютністю, яка проявляється в тому, що ніхто не може порушувати право власника на річ [4]. Також, Е. Суханов висловився про те, що речове і зобов'язальне необхідно чітко розмежовувати і відповідно не слід говорити про подвійну природу застави. Зокрема речове право є абсолютним, оскільки особа може користуватися своїм правом на річ при тому, що інші зобов'язуються не порушувати таке

право. Щодо зобов'язального права, то воно є відносним, оскільки особа може користуватися правом на річ при посередництві власника речі, керуючись умовами договору[5].

О. Загорулько вважає, що застава не має єдиного характеру, її варто ділити на два види: речові і зобов'язальні застави залежно відпредмету. Тобто, якщо предметом застави виступає якась матеріальна річ, то можна говорити про речовий характер і навпаки, якщо предметом є цінні папери або майнові та інші права, то застава відноситься до зобов'язальних [6, с. 10].

Дещо схожу думку висловила Л. Щеннікова про те, що застава, володіючи властивостями речового права, тяжіє до зобов'язального права [7, с. 195]. С. Нижний також стверджує, що застава є речово-правовим способом забезпечення зобов'язань, тобто її властиві ознаки обох прав [8, с.180].

Тому, проаналізувавши твердження вчених-цивілістів можна виділити три основні підходи щодо визначення правової природи застави:

1. Застава має речовий характер;
2. Заставівластивий зобов'язальний характер;
3. Подвійний характер застави;

Для конкретизації властивостей застави, необхідно провести співвідношення речового і зобов'язального права.

Перше, на що слід звернути увагу це об'єкт. У речовому праві об'єктом завжди виступає певна річ, а в зобов'язальному - дія або право вимоги щодо вчинення певної дії. Як відомо зі ст. 4 Закону України «Про заставу» предметом застави можуть бути майно та майнові права, що робить неможливою спробу чіткого визначення правової природи даного способу забезпечення зобов'язань [9].

Наступною ознакою виступає характер відносин, пов'язаних із заставою. У даному випадку можна говорити про заставу лише як про речові правовідносини, оскільки вона носить абсолютний характер, на відміну від зобов'язальних правовідносин.

Зазвичай зміст речових прав завжди визначається законом, а зобов'язальних - договором, що вказує на зобов'язальний зміст заставних правовідносин.

Окрім цього, прибічники речової природи застави (В.Д. Буділов) визнають наявність зобов'язально-правових ознак застави, проте зазначають, що природу застави складають виключно речові ознаки. Прибічники зобов'язально-правової природи застави (М.І. Брагінський і В.В. Вітрянський) стверджують, що застава не надає своєму суб'єктові можливості тривалої безпосередньої дії будь-якої особи на річ, вважаючи, що панування кредитора над річчю не має характеру рівномірної дії. Під час існування боргу, застава призводить до обтяження речі, зі сплатою боргу обтяження знищується [10].

Таким чином, на сьогодні проблемою застави є нечітке визначення її правової природи, оскільки їй притаманні і речово-правові і зобов'язально-правові елементи. Тобто розділити їх ми не можемо, а також на даний момент відсутнє законодавче закріплення подвійної природи застави.

У доктрині цивільного права також не існує єдиного підходу до визначення правової природи застави. Думки вчених розділилися на декілька підходів. Перший з них вказує на речову природу застави, у силу того, що їй притаманний абсолютний характер та її предметом найчастіше виступає річ. Прибічники другого підходу схиляються до думки про зобов'язальну природу цього способу забезпечення виконання зобов'язань, якщо її

предметом виступають цінні папери або інші права. Більшість вчених вважають, що застава має подвійну природу, оскільки вона володіє ознаками обох прав. Окрім цього, деякі представники перших двох підходів теж припускали наявність в заставі властивостей як речових, так і зобов'язальних. Тому варто говорити саме про подвійну природу застави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01. 2003№ 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/435-15>
2. Підпригора О. А. Основи римського приватного права: Київ: Видавничий дім «ІнЮре», 2001. 345 с.
3. Кубара У. М. Правова природа заставних відносин. *Форум права*. 2012. № 3.С. 343-350
4. Суханов Е. А. Загальні положення про право власності та інші речові права. *Господарство і право*. 1995. № 6 С. 26-28
5. Цивільне право: у 4 т. / гол. ред. Е. А. Суханов. Москва: Волтерс Клувер, 2008. Т. 2. 985 с.
6. Загорулько О. І. Заклад, як речовий спосіб забезпечення виконання зобов'язань: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд.юрид. наук: 12.00.03. Харків, 1997. 164 с.
7. Щеннікова Л. В. Речове право: навч. посіб. Пермь: Видавництво Пермського університету, 2001. 240 с.
8. Нижний С. В. Застава майнових прав як спосіб забезпечення зобов'язань: дис.... кандидатаюрид. наук :12.00.03. Київ, 2007. 198 с.
9. Про заставу: Закон України від 02. 10. 1992 р. № 2654-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2654-12>
10. Козлова О. С. Застава в цивільному праві України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2011. 40 с.

Науковий керівник: стар. викл. В. А. Завертнева-Ярошенко.

*Корнієнко Вікторія Олександрівна,
студентка 1 курсу 5 групи
Інституту підготовки кадрів для
органів юстиції України
Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого*

ПРОБЛЕМАТИКА ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЖІНОК У СТАРОДАВНЬОМУ РИМІ

Правовий статус жінки у Римському праві змінювався в зв'язку зі зміною соціальних та економічних періодів Римської держави. Відбиток цих змін позначився на правовій активності жінки і був наслідком переходу жінки від недієдатності у приватному праві в до її дієдатності в часи республіки та імперії.

Що ж стосується правової сфери життя, то «жіноче питання» у римському праві може бути розглянутим в декількох напрямках, але обов'язково на етапі конкретного історичного періоду: коли йдеться про особливості правового статусу жінки, у сфері публічного, приватного і в межах сімейного права. Римська громадянка, як суб'єкт права,

характеризувалася тими ж ознаками, що і чоловіки-громадяни. Умови набуття римського громадянства були однаковими як для чоловіків, так і для жінок: народження в законному римському шлюбі, успадкування громадянства від незаміжньої матері, або матері, яка перебуває у незаконному шлюбі тощо.

У Стародавньому римському праві жінки були підкорені майже всім обмеженням у правових відносинах. Вони залежали або від батька, або від свого чоловіка, а також опікуна та брата.

Уже на час початку розквіту римського права була встановлена необмежена влада чоловіка над агнатами – сім'єю.

Жінка в такому шлюбі мала обмежені права, вона була вся під владою чоловіка, тобто була другорядним членом в сім'ї. Варто зазначити, що чоловік також мав право на усе її майно. Проте, із плином часу римське право доволі стрімко розвивалося і вже з'являється форма шлюбу без необмеженої влади чоловіка. Якщо порівнювати римських жінок з жінками в Греції, то римлянки вели відкритіший спосіб життя: ходили з чоловіками в гості, були присутніми на банкетах.

На кінці другого етапу розвитку римського суспільства виникає термін «конкубінат». У сучасному розумінні мається на увазі так званий «цивільний шлюб». Однак у той час даний термін означав спільнежиття поза шлюбом жінки і чоловіка. Але навіть у цьому «шлюбі» жінка все ж займала другорядне місце в сім'ї.

Видається, що правовий статус жінки в Стародавньому Римі можна порівняти з правовим статусом раба. Адже якщо взяти до уваги публічну сферу й починати порівнювати їх правовий статус, то він був схожим тим, що, по-перше, вони не мали ніяких політичних прав. По-друге, жоден із них не допускався ні до яких громадських та політичних посад. По-третє, ні жінки, ні раби, не брали участь у виборах.

Щодо виділення головних аспектів законного римського шлюбу, то необхідно зазначити наступне. Шлюб «*суппани*» передбачав собою повну чоловічу владу (з накладанням руки). Натомість шлюб «*сінепани*» встановлювався без чоловічої влади як такої (без накладання руки).

Аналізуючи шлюб без чоловічої влади («*сінепани*»), то у ньому жінка була повністю вільна в своїх правах, на відміну від «*суппани*». Аджетакий шлюб мав наслідком установа повної влади чоловіка над дружиною. У шлюбі («*сінепани*») чоловік займав чільне становище через патріархальний характер союзу. Чоловік мав повне право користування майном жінки – її приданим. Таким виступали речі або певні цінні речі, набуті жінкою до вступу у шлюб. Однак, у разі розлучення, жінка забирала свої речі (придане), а також те майно, яке було придбане у шлюбі.

Як уже було зазначено, шлюб «*суппани*» тягнув за собою необмежену владу чоловіка. Він міг здійснювати щодо неї будь-які правочини. Наприклад, продати в рабство або кабалу. Також чоловік міг покарати її шляхом фізичної сили. Жінка не виступала самостійним суб'єктом правовідносин. Вона була позбавлена правоздатності, не мала права укладати будь-які правочини, і, на відміну від шлюбу «*сінепани*», її придане у разі розірвання шлюбу залишалось у владі чоловіка.

Так як жінка ставала більш наближеною до батьків свого чоловіка, вона позбавлялась агнатських зв'язків зі своїми батьками, родичами.

З приводу розлучення, то у шлюбі «*суппани*» розірвати його першим мав право виключно чоловік. Жінкам право першими заявляти про намір розлучитися надавалося

лише у шлюбі «*sinemani*». Цей вид шлюбу був більше поширений. Особливість даного шлюбу полягала в тому, що кожного року, в один і той самий день, жінка повинна була піти з дому чоловіка на три дні до батьків, аби такими діями пролонгувати цей шлюб.

Отже, з усього вищезазначеного, можна підвести підсумок, що жінка мала найбільш обмежену волю, залежала вона не тільки від чоловіка, а й від батька, брата, опікуна. Безумовно вбачається, що жінка перебувала у достатньо скрутному становищі. А поява шлюбу без влади чоловіка над майном дружини («*sinemai*») означало не звільнення жінки, а тільки зміцнення прав агнатської родини: влада чоловіка над дружиною залишалася незмінною і при цій формі шлюбу. Перебуваючи під владою чоловіка, батька, брата чи опікуна римська жінка залишалася позбавленою дієздатності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- 1) Основи римського приватного права. За загальною редакцією Борисова В.І та Баранова Л.М. Харків «Право» 2008.
- 2) Всеобщая История Государства и Права. Учебник под редакцией К.И. Батыра. Фирма Юристь. «Москва» 1998.
- 3) Кудинов О. А. Римское право. Курс лекцій. М. Библус.
- 4) Жизнь Древнего Рима. Очерки быта. М.Е. Сергеевко. – Москва; Ленинград: Наука, 1964.
- 5) Підручник Історія Держави і права Зарубіжних країн за редакцією професора Л.М. Маймескулова, Харків «Право» 2013.

Науковий керівник: Булгаков А.О., к.ю.н., асистент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Котенко Андрій Олександрович,
студент 2 курсу, 1 групи
міжнародно-правового факультету
Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого*

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ДІАЛОГУ В ПРОГРЕСИВНОМУ РОЗВИТКУ ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН

Трудові правовідносини мають істотний вплив на соціально-економічну ситуацію, особливо в Україні, де проблема зайнятості та умов праці є дуже гострою. Високі показники трудової міграції та в той же час зростаюча кількість безробітних змушує органи державної влади та роботодавців замислитися над більш ефективною координацією зусиль щодо покращення становища працівників. Універсальним засобом зниження напруги у суспільстві та пошуку компромісу для задоволення потреб усіх сторін трудових правовідносин є соціальний діалог, який виступає своєрідним арбітром між роботодавцями та працівниками. Економічні інтереси цих суб'єктів трудового права часто не збігаються, тому дуже часто виникають конфлікти, що в свою чергу призводять до підвищення напруги серед працюючих та у суспільстві в цілому. Для того, щоб вирішувати суперечки мирним шляхом, знаходячи альтернативні шляхи вирішення проблем трудового колективу та роботодавців, існує соціальний діалог.

Варто зазначити, що соціальний діалог приносить неабияку користь не лише безпосереднім суб'єктам трудових правовідносин, а й державі, яка покликана законодавчо їх регулювати та слідкувати за виконанням нормативних приписів. Перш за все, шляхом соціального діалогу вирішуються фундаментальні проблеми, що заважають сталому розвитку економіки. Серед них: зайнятість працездатного населення, підвищення продуктивності праці, запобігання та мирне вирішення соціальних конфліктів, раціональний розподіл доходів між усіма категоріями громадян. В ст.1 Закону України «Про соціальний діалог» він визначається як процес визначення та зближення позицій, досягнення спільних домовленостей та прийняття узгоджених рішень сторонами соціального діалогу, які представляють інтереси працівників, роботодавців та органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування, з питань формування та реалізації державної соціальної та економічної політики, регулювання трудових, соціальних, економічних відносин. Отже, в Україні соціальний діалог визнається на державному рівні як інструмент зворотнього зв'язку держави, підприємців та працівників, що забезпечує не лише дотримання прав та свобод працівників, а й разом з цим можливість зростання економіки та раціонального використання трудових ресурсів держави.

Міжнародна практика свідчить про те, що соціальний діалог є динамічним процесом демократичного характеру з широким потенціалом до застосування в соціально-економічній сфері. Зокрема, в Резолюції МОП про трипартизм та соціальний діалог від 18 червня 2002р. визнається унікальність соціального діалогу як універсального інструменту для досягнення консенсусу та сприянню глобалізації. Трипартизм означає співучасть роботодавців, трудящих та держави в процесі переговорів та вироблення нової соціально-економічної політики, направленої на оптимізацію процесу праці та підвищення її продуктивності, а отже і підвищення доходності бюджету. В Україні, згідно з Законом «Про соціальний діалог в Україні», діє Національна тристороння соціально-економічна рада та територіальні соціально-економічні ради у регіонах. Цей орган є переважно дорадчим та виконує консультативну функцію, проте в деяких країнах ЄС він має повноваження приймати рішення (Латвія, Литва, Польща, Словаччина, Угорщина, Чеська Республіка). В деяких країнах Європи, наприклад в Естонії соціальний діалог є фактично чотиристороннім, адже окрім трьох вищезазначених суб'єктів діалогу до нього включаються також громадські організації заради забезпечення принципу транспарентності та громадського контролю. Згадуючи координацію зусиль держави, роботодавців та робітників, в Україні результатом переговорів виступають колективні угоди та колективні договори. В Генеральній угоді про регулювання основних принципів і норм реалізації соціально-економічної політики і трудових відносин в Україні на 2019—2021 роки зазначені основні засади соціально-економічного розвитку та закріплені домовленості щодо як матеріальної, так і законодавчої підтримки державою широкої верстви працездатного населення у забезпеченні їх прав та свобод, а також щодо стимулювання підприємницької діяльності шляхом модернізації, лібералізації та детінізації економіки України.

Таким чином, роль соціального діалогу у прогресивному розвитку трудових правовідносин не лише в Україні, а й в інших країнах є очевидною, про що свідчить інтенсивне впровадження даного інституту в законодавство країн, що розвиваються, та активне його використання у державах, що є демократичними соціальними та правовими.

*Куліс Ольга Ярославівна,
Студентка I курсу Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАКОНІВ ДРАКОНТА АФІНСЬКОГО

Як вже добре відомо, найпершим правом було звичаєве право. Воно є досить примітивним соціальним регулятором суспільних відносин та заснований на правилах моралі, совісті, релігійних віруваннях та типових ситуаціях поведінки людей. Однак хоча й представляє собою досить розгалужену систему правил, все ж не може досить детально врегулювати певні відносини, тим більше не підходить для державного управління через роздробленість та низьку швидкість розповсюдження серед населення, оскільки в різних регіонах країни питання можуть врегулюватися різними способами, інколи навіть діаметрально протилежними.

Саме тому близько 620 року до н.е. Драконту було доручено здійснити аналіз та кодифікацію діючого на той момент звичаєвого законодавства. Результат був сприйнятий досить неоднозначно. На той момент такий нормативно правовий акт вносив досить прогресивні поняття у правову культуру населення. По перше це стосувалося суворості відповідальності за правопорушення, оскільки за більшість із них передбачалася смертна кара. Фактично, такі нормативи мали на меті не лише покращення криміногенної ситуації в країні, а й превенцію вчинення певних зворушень, особливо після нещодавнього повстання. На досягнення цієї ж мети Драконт запровадив процедуру примирення родичів убитого та убивці, чим намагався викоринити інститут кровної помсти. Також цими законами надавалася виключна цінність життю раба, вбивство якого по своїй відповідальності не різнилося зі вбивством вільної людини. Також було спрощене поняття громадянства. Фактично, його було надавано всім вільним людям здатних та бажаючих служити в армії. Звісно, міновий ценз продовжував своє існування, оскільки правлячі кола склалися виключно з озброєних земле володільців, а звичайні державні службовці повинні були бути воїнами. Інакше кажучи принцип «правителів зі зброєю» зберігався і надалі. [1] [2]

Однак, як у своїх віршах зазначав Арістотель що закони Драконта значно випередили свій час у сфері державного управління. Зокрема, закріплення кількості та професійного складу народних зборів та досить чітке розподілення на класи та посади, зважаючи на майновий статус та наявність зброї, що на той час було вельми дискусійним питанням. Окрім цього до неофіційних досягнень Законів Драконта можна віднести зміну сприйняття такого феномену як «право». Завдяки положенням про громадянство, народні збори та градацію населення право стало сприйматися як політичне явище, яким доцільно врегулювати не лише відносини безпосередньо між людьми в державі, а й як соціальний інститут, придатний до управління політичними та іншими процесами загальнодержавного значення. [3][4]

Зокрема вперше саме Драконтом було чітко врегульовано процедуру судового розгляду на законодавчому рівні. Зокрема заборонявся самосуд в кримінальних справах. Всі подібні справи розглядалися дещо обмеженими у правах ареопагом (щодо навмисного

вбивства) та колегією ефетів (щодо ненавмисного вбивства) з метою ослаблення інквізиційного судового розгляду та попередження необ'єктивних рішень. [5]

Досить цікавим є те що закони Драконта попри всю свою загальну суворість взагалі не передбачали ніякого покарання за вбивство. З цього приводу він зазначав лише про процедуру вигнання та примирення з родичами померлого, отже, таке питання про міру покарання за цей злочин він залишав на розгляд органу, що розглядає справу. [5]

Крім того, цими законами була заборонена кровна помста, що дозволяла уявляти цей злочин не лише як щось протизаконне та те, що підлягає покаранню, а й як певне релігійне явище, коли особа після вбивства людини може викликати гнів богів, тому щоб не стикатися з цим, найліпшим рішенням було саме вигнання з общини винної особи. Зокрема заради зменшення кількості таких осіб і було запроваджено заборону кровної помсти, хоча існувало і припущення про те що така норма мала на меті припинити ворожнечу між аристократичними родами. [6]

Загалом, як було зазначено І. Є. Суріковим «По-суті, ми маємо справу з кропіткою роботою екзегета, за допомогою різноманітних прийомів трактування, що пояснюють положення звичаєвого права, які стали з плином часу темними та малозрозумілими навіть для аристократів-суддів». Звідси вбачається зазначення Драконта як особи, яка лише збирала різні правила поведінки з норм звичаєвого права та записала їх у текст закону, однак певні новаторські ідеї ним також були запроваджені, тому доцільно все ж таки зазначити Закони Драконта не лише як приклад кодифікації існуючого законодавства, а і як реформаторський акт, що поніс за собою дійсно нові рішення щодо управління державою та суспільним життям. [7]

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

[1] – Літ.: Беккер К. Ф. Мифы древ. мира. Всемирная история. Саратов, 1995; Переклад Є. О. Харитонов.

[2] – Т. О. Матвеева державний лад і право Афин/форум права – 2014 р. № 1 с. 350-361.

[3] – Енциклопедичний словник Брокгауза та Єфрона 1907 р.

[4] – Суріков І.Є. Законодательные реформы Драконта и Солон: религия, право и формирование афинской гражданской общины 2015 р.

[5] – Логвиненко Є. С. Покарання в законодавстві Драконта: оцінки в історіографії 02.11.2017.

[6] – Гривняк Л. Ю. Смертна кара в Античному суспільстві та її функції. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2008. № 2.

[7] – Суріков І. Є. Проблемы раннего афинского законодательства. М. : Языки славянской культуры, 2004.

*Кушніренко О.Г.,
кандидат юридичних наук, доцент
Національного юридичного університету ім.
Ярослава Мудрого*

ЗАСАДИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ: ПОНЯТТЯ І ЗНАЧЕННЯ

Терміни «конституційний лад» і «засади конституційного ладу» не є тотожними. Більшість вчених під засадами конституційного ладу розуміють ключові конституційно-

правові принципи, які визначають і закріплюють найбільш важливі засади правового статусу суб'єктів конституційно-правових відносин. Повністю погоджуючись з таким підходом до визначення засад, слід відзначити, що вони є найбільш загальними принципами конституційного права і складають собою каркас конституційного права, виступають в якості бази, на якій формуються конституційно-правові зв'язки. Вони включають в себе принципи, які містять в собі вихідні витoki системи національного права. Причому це найбільш тривалі принципи.

Засади конституційного ладу містяться в першому розділі Конституції України і складаються із конституційних норм, серед яких виділяються, насамперед, норми-цілі, норми-принципи, норми-зобов'язання держави перед суспільством і громадянином. Так, наприклад, згідно із ст. 1 Конституції Україна являється суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою. На сучасному етапі державно-правового розвитку вказівка на соціальний і правовий характер держави є дещо декларативною, не зовсім реальною. Це — норма-ціль. Норма-зобов'язання міститься в ст. 7 Конституції в положенні, що держава гарантує самоврядування. В ст. 6 визначається, що державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Це норма-принцип.

В нормах засад конституційного ладу містяться загальнодемократичні, загальноцивілізаційні цінності та інститути. Як видається, в умовах дезінтеграції масової свідомості людей, зміни економічних, політичних та ідеологічних пріоритетів вони мають велике стабілізуюче значення. Адже саме в цих нормах закріплюється чітка система правових і моральних орієнтирів, містяться принципи, які встановлюють суверенітет українського народу, цілісність і недоторканність території держави, рамки втручання державної влади в справи суспільства, демократичний статус людини, при якому вона сама, її права і свободи являються найвищою соціальною цінністю, рівність всіх перед законом, народовладдя, функціонування інститутів безпосереднього волевиявлення народу, населення відповідної території, гарантії народного представництва.

В засадах конституційного ладу міститься також політична, економічна та ідеологічна багатоманітність, яка включає гарантії різноманіття політичного життя, свободи економічної діяльності, гарантії права власності, рівного правового захисту всіх їх форм, загальні принципи дії механізму державної влади, в тому числі встановлення республіканської форми правління; поділу влади; закріплення гарантій прав людини; формування соціальної держави, включаючи вимоги соціального захисту і безпеки громадян; пріоритет загальнолюдських цінностей; врахування загальноновизнаних норм міжнародного права тощо.

Ми притримуємося думки, що під засадами конституційного ладу слід розуміти головні устої держави, її принципи, які покликані забезпечити Україні характер конституційної держави. Серед конституційних норм головну роль відіграють норми, які закріплюють основні устої конституційного ладу і в яких знаходить вираження його гуманна сутність. Конституція України до числа засад конституційного ладу відносить демократизм влади, народний суверенітет, поділ влади, ідеологічну, економічну і політичну багатоманітність, визнання і гарантування місцевого самоврядування. В ній закладена філософія конституційної держави, базу якої складає визнання державою людини, її прав і свобод як найвищої соціальної цінності. В першому розділі Конституції

регулюються найбільш важливі суспільні відносини, які характеризують українську державність на сучасному етапі її розвитку.

Засади конституційного ладу досить об'ємно закріплюють форму державної влади України, встановлюють її джерела і форми здійснення народовладдя. Закріплюється принцип поділу влади на законодавчу, виконавчу і судову, визначається коло суб'єктів, які здійснюють державну владу. В Конституції України отримала закріплення нова концепція влади, яка виходить із відмови від єдиної системи рад народних депутатів як основи української державності.

Засади конституційного ладу являють собою сукупність близьких правових норм крупного самостійного державно-правового інституту, який можливо віднести до більш складного правового інституту, який являється конституційний лад. Вони являються базою, на якій формуються правовідносини із загальною специфікою. А це дає можливість об'єднати їх в одну групу. Норми цього інституту впливають на суспільні відносини шляхом закріплення найбільш важливих начал устрою держави і суспільства і, як правило, не породжують конкретних правовідносин. Вони визначають суттєвий зміст правового впливу на всі форми соціальних зв'язків, на всі сторони соціальної дійсності, адресовані всім суб'єктам права. По своєму функціональному призначенню ці норми являються визначальними для всіх інших інститутів.

Аналіз першого розділу Конституції України свідчить, що засади конституційного ладу, як істотні політико-правові установки, визначають головні риси конституційного ладу, який склався в Україні, характер взаємовідносин особи, держави і суспільства, форми їх прояву і політичного режиму, найбільш важливі сторони правової регламентації суспільних відносин, а також порядок функціонування політичної, економічної і соціальної систем суспільства. Саме через засади конституційного ладу насамперед визнається творчий вплив Конституції України, в цілому конституційного права, на всі галузі національної правової системи.

*Лапочкін Данііл,
4 факультет, 1 курс, 8 група
Національний юридичний університет
ім. Ярослава Мудрого*

АБСОЛЮТНА МОНАРХІЯ В АНГЛІЇ ЯК ОСОБЛИВА ФОРМА ПРАВЛІННЯ

Тема абсолютної монархії є ключовою для пізнання закономірностей формування в Європі сучасного держави. В історичній літературі виникнення його основ зв'язується з буржуазними революціями XVII і XVIII століть в Англії і Франції. 1640 рік, в кінці якого почалася англійська революція, вважається навіть моментом настання нової епохи світової історії - так званого Нового часу. Між тим документи буржуазних революцій і які відбувалися процесі події досить переконливо показують, що ці революції були спрямовані на знищення традиційної, що склалася природно-історичним шляхом державності і при цьому замість неї ніякого скільки-небудь стійкого державного ладу не створювали.

Ліквідація монархії у Франції призвела до виникнення революційної диктатури, яка, хоча і оголосила себе республікою,[1] на самому справі представляла собою абсолютно штучне політичне утворення, покликане вирішувати лише насущні проблеми угруповань, які захопили влада, і нездатне стати нормальною державою, що забезпечує

інтереси суспільства. І в Англії, і у Франції така держава відновлювалася тільки контрреволюційним рухом, яке припиняло революцію і обрушуються на революціонерів жорстокі репресії [2, с. 156].

По-перше, під абсолютною монархією могла матися на увазі форма правління, при якій над королем не стояв ніхто інший власті. Першим з англійських королів це якість придбав Генріх VIII, який в результаті проведеної їм в середині 30-х років XVI століття церковної реформи став главою церкви і відповідно імператором.

По-друге, термін «absolutemonarchy» вважався, відповідно до головним сенсом латинського слова «absoluta», синонімом терміна «досконала монархія».

По-третє, король іменувався абсолютним монархом в силу того, що джерело його влади відбувався не з народу, що не від будь-якої соціальної групи, але зводився до Бога[3].

Вивчення обставин, які спричинили за собою революційний вибух в Англії і у Франції, змушує припустити, що справжня, об'єктивно визріла в феодалному суспільстві політична революція, що мала своїм змістом руйнування феодалної державності і заміну її державністю буржуазної, відбувалася в цих країнах в рамках державного ладу абсолютної монархії.

Становлення і розвиток абсолютної монархії в Англії протягом XVI століття показує, що головним змістом цього процесу було посилення королівської влади, а її інституціоналізація - перетворення в політичний інститут. Найбільш яскраво ця зміна висловилося в появі спочатку в судовій практиці, а потім і в офіційній політичній ідеології доктрини «двох тіл короля» - фізичного та політичного[4, с. 22].

Таким чином, всі ці зміни були за своїми наслідками справжньою революцією. Її головним результатом стала поява в Англії замість феодалного держави, влаштованого як приватно-правова корпорація, держави нового типу, влаштованого як політичну спільноту публічно-правового характеру.

Основні його риси висловлювали справжню сутність того державного ладу, який отримав найменування абсолютної монархії - «monarchiaabsoluta», тобто «монархії досконалої».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Святий Фома Аквінський. Сума теології. Ч. 1. Питання 1-64 / Переклад А.В. Апполонова. М.: Либроком, 2006. 874 с.;
2. Хеншелл Н. Міф абсолютизму. Зміни та спадкоємність у розвитку західноєвропейської монархії раннього Нового часу. СПб.: Алетейя, 2003. 271 с.;
3. Орленко В. І. Історія держави і права зарубіжних країн: Посіб. для підготовки до іспитів -3-є вид. стереотип. - К.: Вид. ПАЛИВОДА А. В. - 244 с.. 2008;
4. Пиджаков А. Ю. Абсолютная монархия как форма правления. / А. Ю. Пиджаков. // Мир юридической науки. – 2011. – № 9-10. – С. 19-22.

ЩОДО НАЛЕЖНОГО СУБ'ЄКТА ЗДІЙСНЕННЯ ТИМЧАСОВОГО ДОСТУПУ ДО РЕЧЕЙ І ДОКУМЕНТІВ

Здійснення тимчасового доступу до речей і документів належним суб'єктом є однією із умов отримання доказів, які відповідають ознаці допустимості.

Статтею 159 КПК України передбачено, що тимчасовий доступ до речей і документів здійснюється стороною кримінального провадження. Як вбачається з ч. 1 ст. 165 КПК України тимчасовий доступ до речей і документів може бути наданий особі, зазначеній у відповідній ухвалі слідчого судді, суду [1].

Аналіз матеріалів правозастосовної практики свідчить про поширення випадків зазначення слідчими суддями в ухвалі про тимчасовий доступ до речей і документів, що її виконавцем є відповідний слідчий *або за його дорученням співробітник оперативного підрозділу*.

Так, наприклад, у резолютивній частині ухвали Якимівського районного суду Запорізької області від 09.10.2019 року зазначено: «Надати дозвіл слідчим слідчого відділення Якимівського відділення поліції Мелітопольського відділу поліції Головного управління Національної поліції в Запорізькій області *та/або працівникам оперативного підрозділу Якимівського відділення поліції Мелітопольського відділу поліції Головного управління Національної поліції в Запорізькій області за письмовим дорученням слідчого на тимчасовий доступ до інформації, що перебуває у володінні: оператора мобільного зв'язку ПрАТ «Київстар», розташованого за адресою: 03113, м. Київ, вул. Дегтярівська, буд. 53...» [2]. Аналогічні за змістом ухвали було виявлено й в інших кримінальних провадженнях [3].*

Така правозастосовна практика обумовлена позицією, викладеною в Листі Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про деякі питання здійснення слідчим суддею суду першої інстанції судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження» від 05.04.2013. Зокрема в пп. 2 п. 17 вказаного Листа передбачено, що виконати ухвалу про тимчасовий доступ до речей і документів може особа, вказана у відповідній ухвалі слідчого судді, суду *або ж особа, уповноважена на здійснення тимчасового доступу на підставі доручення слідчого* [4].

Вважаємо, що така позиція Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ та правозастосовна практика не відповідають приписам КПК України.

Так, відповідно до п.5 ч.2 ст. 36 та п. 3 ч. 2 ст. 40 КПК України прокурор, слідчий уповноважені доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам. Тимчасовий доступ до речей і документів за КПК України не є слідчою дією, а є заходом забезпечення кримінального провадження, виконання якого, враховуючи положення вищезазначених норми, не може бути проведено оперативними підрозділами за дорученням прокурора, слідчого. Інакше це є порушенням принципу законності, передбаченого ст. 9 КПК України.

З цього приводу В. І. Фаринник зазначає, що під час надання доручення на проведення тимчасового доступу до речей і документів оперативному працівнику слідчий не враховує той факт, що тимчасовий доступ до речей та документів є процесуальною дією, а не слідчою дією, отже, не підпадає під визначення, вказане у п. 3 ч. 1 ст. 40 та ст. 41 КПК України [5, с. 235].

У зв'язку з цим, застосування оперативними підрозділами тимчасового доступу до речей і документів на підставі доручення слідчого, прокурора призводить до неможливості визнання результатів такої дії доказами у кримінальному провадженні, оскільки вони не відповідають вимозі допустимості – отримані неналежним суб'єктом [6, с. 84].

Таким чином, з огляду на результати аналізу наукової літератури та матеріалів правозастосовної практики, доходимо висновку про необхідність розширення процесуальних повноважень слідчого, прокурора як суб'єктів кримінального процесуального доказування, шляхом викладення п.5 ч.2 ст. 36 та п.3 ч.2 ст.40 КПК України у наступній редакції: «доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій *чи інших процесуальних дій* відповідним оперативним підрозділам».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 15.10.2019).

2. Справа № 330/2407/19: Ухвала Якимівського районного суду Запорізької області від 09.10.2019. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/84830212> (дата звернення 15.10.2019).

3. Справа № 758/12009/19: Ухвала Подільського районного суду м. Києва від 09.10.2019. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/84825707> (дата звернення 15.10.2019).

4. Про деякі питання здійснення слідчим суддею суду першої інстанції судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження: Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 05.04.2013 № 223-559/0/4-13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0558740-13> (дата звернення 15.10.2019).

5. Фаринник В. І. Застосування заходів забезпечення кримінального провадження: теорія та практика: монографія. Київ: Алерта, 2017. 546 с.

6. Старенький О. С. Тимчасовий доступ до речей і документів як засіб отримання доказів у кримінальному провадженні: окремі проблемні питання. *Вісник кримінального судочинства*. 2019. № 1. С. 80-98.

*Лядов Антон Геннадійович,
аспірант кафедри фінансового права
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

СПІВВІДНОШЕННЯ ЗАКОНІВ І ПІДЗАКОННИХ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ У КОНТЕКСТІ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Як відомо, однією з ознак джерел права, в тому числі й фінансового права, є їхня юридична сила, яка передбачає розташування всіх актів у певній послідовності із врахуванням ієрархії, де акт, який має нижчу юридичну силу за жодних обставин не може суперечити акту, який має вищу юридичну силу. Головним призначенням такої

характеристики джерел фінансового права є уникнення зловживань з боку органів державної влади та місцевого самоврядування, які наділені повноваженнями щодо видання актів у сфері публічної фінансової діяльності. Закріплена за підзаконними нормативно-правовими актами обов'язковість відповідності актам вищої юридичної сили, зокрема Конституції України, законам та нормативно-правовим договором, надає реальну можливість скасування тих актів, які такій характеристиці не відповідають. Проте, питання пов'язані із співвідношенням законів та підзаконних нормативно-правових актів, наразі залишаються відкритими, головною причиною чому слугує відсутність закону, який був би спрямований на регулювання відносини щодо визначення системи нормативно-правових актів та розмежування нормативно-правових актів за юридичною силою.

Дійсно, ознака юридичної сили передбачає скасування підзаконного нормативно-правового акту, який суперечить положенням закону. Утім, це лише один з проявів такої характеристики, адже може виникнути ситуація, за якої підзаконний нормативно-правовий акт повністю відповідає положенням закону і вони будуть застосовуватися рівною мірою.

Не правильно пов'язувати юридичну силу акту з органом який його прийняв з наступних причин. По-перше, критерій пріоритетності нормотворчого органу в системі державних органів є умовним, адже виключно завдяки узгодженій діяльності органів законодавчої, виконавчої та судової влади досягається стає функціонування всього державного механізму. По-друге, один і той же орган державної влади може видавати акти різної юридичної сили. Так, Верховна Рада України є єдиним органом законодавчої влади, при цьому, до актів, які вона приймає окрім законів належать також постанови, резолюції, декларації, звернення, заяви.

Важливо говорити не лише про конкретне місце акту в системі джерел права, а й про зв'язки які між ними виникають. Зв'язки між законом і підзаконним нормативно-правовим актом проявляються у наступному:

- 1) підзаконний нормативно-правовий акт є відображенням деяких положень закону, з метою їх деталізації. Підзаконний акт не створює нові правовідносини, а висвітлює вже існуючі;
- 2) підзаконний нормативно-правовий акт спрямований на обслуговування закону та не має самостійного характеру, оскільки обумовлений існуванням закону;
- 3) закон містить ключові положення, на яких має ґрунтуватися і яким не може суперечити підзаконний нормативно-правовий акт.

Вказуючи на недоцільність відмови від підзаконних фінансово-правових нормативних актів, О.О. Дмитрик вказує, що одним із їх призначень є зменшення навантаження на законодавчі органи з метою збільшення темпів розробки та прийняття ними фінансових законів [1, с. 157]. В силу недоречності обтяження законів зайвими положеннями, підзаконні акти слугують своєрідним інтерпретатором окремих норм та за їх допомогою, забезпечується реалізація деяких норм матеріального права. Тобто підзаконний нормативно-правовий акт здійснює обслуговуючу роль відносно закону.

Основним нормативно-правовим актом в якому висвітлено принципи та особливості валютного регулювання в Україні наразі є Закон України «Про валюту та валютні операції». Проте, до прийняття цього закону, в Україні відносини, що виникали в процесі валютного регулювання та валютного контролю регулювалися Декретом Кабінету

Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю». Норми які містилися в Декреті визначали: право власності на валютні цінності, статус валюти України, порядок використання надходжень у іноземній валюті, порядок організації торгівлі іноземною валютою, порядок організації розрахунків в іноземній валюті, зобов'язання щодо декларування валютних цінностей та іншого майна, повноваження державних органів і функції банківської системи у сфері валютного регулювання і валютного контролю, відповідальність за порушення валютного законодавства [2]. Інакше кажучи весь величезний масив відносин, який виникав у сфері здійснення валютних операцій регулювався підзаконним нормативно-правовим актом виданим Кабінетом Міністрів України. Це в свою чергу призводило до можливості зіставлення Декрету за юридичною силою із законом. Так, наприклад, у Постанові Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 08.02.2017р. № 6-1905цс16 (іноземна валюта) в мотивувальній частині Суд прирівняв Декрет із законом: «...Згідно зі статтею 99 Конституції України та частиною першою статті 3 Декрету валюта України є єдиним законним засобом платежу на території України, якщо інше не передбачено Декретом, іншими актами валютного законодавства. Тобто закон передбачає обов'язкове здійснення платежів на території України в національній валюті, однак він не забороняє використання в обчисленні розміру грошових зобов'язань іноземної валюти або інших розрахункових величин...»[3].

Окрім цього, здійснення валютного регулювання забезпечувалося також й іншими актами зокрема законами. Тобто виникала досить цікава ситуація, за якої, основу валютного регулювання становив декрет, а допоміжні аспекти цього процесу регулювалися законами. Зокрема Закон України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» (втратив чинність), Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», Закон України «Про банки і банківську діяльність», Закон України «Про Національний Банк України» та інші містили окремі норми валютного регулювання. У зв'язку з цим, не погоджуємося з думками науковців, які говорять, що в джерелах, які займають більш високе місце в ієрархії, закріплюються найбільш важливі положення. Яскравий тому приклад Декрету Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю», який регламентував досить важливу сферу відносин валютного регулювання і валютного контролю.

З метою реалізації вимог Закону України «Про валюту та валютні операції» Національним Банком України було затверджено і оприлюднено 8 основних нормативно-правових актів, які є підвалиною для нової системи валютного регулювання: постанова від 02.01.2018 р. № 1 «Про затвердження Положення про структуру валютного ринку України, умови та порядок торгівлі іноземною валютою та банківськими металами на валютному ринку України»; постанова від 02.01.2018 р. № 2 «Про затвердження Положення про здійснення операцій із валютними цінностями»; постанова від 02.01.2018 р. № 3 «Про затвердження Положення про транскордонне переміщення валютних цінностей»; постанова від 02.01.2018 р. № 4 «Про затвердження Положення про перелік заходів захисту, порядок та критерії їх запровадження, подовження та дострокового припинення»; постанова від 02.01.2018 р. № 5 «Про затвердження Положення про заходи захисту та визначення порядку здійснення окремих операцій в іноземній валюті»; постанова від 02.01.2018 р. № 6 «Про затвердження Положення про порядок надання банками Національному банку України інформації щодо договорів, які

передбачають виконання резидентами боргових зобов'язань перед нерезидентами-кредиторами за залученими резидентами кредитами, позиками»; постанова від 02.01.2018 р. № 7 «Про затвердження Інструкції про порядок валютного нагляду банків за дотриманням резидентами граничних строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів»; постанова від 02.01.2018 р. № 8 «Про затвердження Положення про порядок здійснення уповноваженими установами аналізу та перевірки документів (інформації) про валютні операції».

Окрім названих постанов, Правлінням Національного банку України затверджено ще 2 акти, які мають переважно технічний характер, але при цьому вони спрямовані забезпечити реалізацію приписів Закону України «Про валюту та валютні операції»: постанова від 02.01.2019 р. № 10 «Про затвердження Правил функціонування Системи підтвердження угод на валютному ринку України» та постанова від 04.01.2019 р. № 16 «Про документ для обліку та реєстрації валютно-обмінних операцій».

Отже, на прикладі валютного регулювання можна простежити, що підзаконні нормативно-правові акти мають нижчу юридичну силу в порівнянні із Законом України «Про валюту та валютні операції». При цьому їхня роль при здійсненні валютного регулювання нічим не применшена, адже вони спрямовані на реалізацію вимог Закону, норми якого, в свою чергу, потребують певної деталізації у підзаконному акті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Дмитрик О.О. Співвідношення закону і підзаконних нормативно-правових актів при регулюванні фінансових відносин. Проблеми законності: зб. наук. пр. Харків, 2014. Вип. 125. С. 152-159.
2. Про систему валютного регулювання і валютного контролю: Декрет Кабінету Міністрів України від 19.02.1993 № 15-93. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/15-93> (дата звернення: 29.10.2019).
3. Постанова Верховного Суду від 08.02.2018 р., справа № 6-1905цс16. URL: <https://oda.court.gov.ua/sud1590/pravovipoziciji/su/6-1905cs16> (дата звернення: 29.10.2019).

*Ляху Валерія Ліліанівна,
Студентка, Національний університет імені Ярослава Мудрого*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АРМІЇ БОНАПАРТА

Розглядаючи сторінки з історії, виникає питання: «Якої саме стратегії притримувався славнозвісний французький імператор у регулюванні багаточисленною армією?»

Завдяки своїм прогресивним поглядам на ведення війни і мистецтво займати позицію, Наполеон Бонапарт не дозволяв противнику обстрілювати і охоплювати свої війська, залишаючи цю перевагу за собою. Грамотно застосовуючи основні принципи своєї стратегії, він назавжди вписав своє ім'я в зал слави великих полководців світової історії.

Слід зазначити, що Наполеон Бонапарт не був послідовний у своїх намірах, а саме щодо використання у боротьбі з Росією і національного і селянського питання, що було не менш важливим. Він категорично відмовився від ліквідації кріпацтва у ході походу на Росію. Згодом, повернувшись до Франції, імператор заявив: «Я міг би озброїти найбільшу

частину населення Росії, проголосивши свободу кріпаків. Багато селян прохало цього в мене. Але коли я пізнав дикуство цього численного класу російського народу, я відмовився від акту, що мав би своїм наслідком смерть і найстрашніші катування багатьох родин»[1]

Що до армії Бонапарта, посилаючись на Нову Конституцію (Конституцію VIII року Республіки), яка була затверджена 13 грудня 1799 року плебісцитом, вона відіграла важливу роль у новій політичній системі. Саме тому Конституція передбачала пенсії, пільги для членів та їх родин. Згідно з цим військова організація Наполеона I отримала велике піднесення. А саме, змінився характер самої армії – вона стала кастовою та професійною. Не менш важливим є той факт, що саме в цей період було створено імператорську гвардію та інші привілейовані підрозділи (гренадерів, драгунів та ін.)

«На війні не можна недооцінювати жоден із чинників ризику. Адже варто не врахувати найменшу деталь – і помилка може обернутися поразкою» - говорив сам Наполеон, що невдовзі підтвердило його слова. Під час бойових дій не достатньо просто перемістити сили з пункту А в пункт Б. Слід постійно підтримувати солдатів на їхньому шляху, а саме - забезпечувати їх харчами та всім необхідним. Недарма говорять, що мистецтво керувати армією – одне із найскладніших та найважливіших умінь справжнього головнокомандувача, якщо він, звісно націлений на перемогу та впевненими кроками йде до своєї мети. Сама цієї фатальної помилки допустився великий головнокомандувач. Адже у 1812 році, коли армія Наполеона налічувала близько 400 000 осіб, смакуючи солодкий смак перемоги, він не зміг запобігти величезних втрат, які він був змушений понести ще навіть не розпочавши війну.

На мою думку, Наполеон Бонапарт вів доволі правильну стратегію боротьби, але, не взявши до уваги деякі деталі, втратив найдорожче – армію, яка вже була абсолютно налагодженою і готовою до будь-яких випробувань.

Для мене історична персона Наполеона, вплив його особистості на формування самосвідомості є актуальними проблемами сьогодення. Адже вибір правильного лідера, який зможе вивести народ з пастки є дуже важливим в наші часи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. <http://incognita.day.kyiv.ua/%C2%ABshhob-derevo-svobodi-rozkvitlo-u-kiyevi%C2%BB-2.html>
2. Кодекс Наполеона\ В.Н. Захватаев. – М. : ИнфотропикМедиа, 2012. - С. 349
3. Д.А.Шигаль. – 3-є вид., переробл. Та доповн. – Харків: «НТМТ», 2012. – 320с.
4. Страхов М.М. С 83. Історія держави і права зарубіжних країн: (Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих закладів освіти), - Харків: Право, 1999. – 416 с.
5. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. Посіб. \ Упоряд. Г.І. Трофанчук . – К.: Юрінком Інтер. 2008. – 352 с.- Укр., рос.

*Мартиненко Каріна Віталіївна,
студентка І к. 8 гр.
Інституту підготовки кадрів для
органів юстиції України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ «АКТУ ПРО ОБЛАШТУВАННЯ ТА ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ»

Початок процесу встановлення в Англії конституційної монархії знайшов своє юридичне закріплення в Біллі про права 1689 р. і в Акті про престолонаслідування 1701р. Цей закон був спрямований проти спроб реакційних феодалів повернути в Англію абсолютизм. Його суть полягає у визначенні черговості спадкування з перевагою чоловічої статі над жіночою з перевагою і релігією. Узаконили, що в майбутньому кожен англійський монарх повинен сповідувати англіканську віру. Це виключно можливість використання католицизму як ідеологічного обґрунтування самодержавної монархії.

Цей акт закріпив принцип верховенства парламенту над короною і сформулював найважливіші інститути англійсько-буржуазного державного права. З акту про престолонаслідування 1701р. відомо, що діє кастильна система престолонаслідування. Статутне право і королівські прерогативи встановлюють для монарха значні повноваження однак, відповідно до конституційної угоди, монарх «царює, але не управляє». Монарх має політичні привілеї лише абстрактні, які отримали назву «привілеї прерогативи». На сучасному етапі монарх використовує такі прерогативи за порадою з прем'єр-міністром і урядом.

Основним критерієм спадкування за цим актом є : особа, що вступала на королівський трон, повинна була приєднатися до Англіканської церкви, якою б вона не була встановлена законом та не підтримувати жодних зв'язків з Папою.

З 2011р. були внесені позитивні зміни до Акту про престолонаслідування 1701р. Їхня суть: тепер успадковувати трон буде старша дитина монарха, незалежно від її статі. Моя особиста думка – у наш час ідея про те, що тільки чоловік може зійти на престол, більшості людей видається дещо старомодною. Також була скасована заборона на шлюб монарших персон з католиками. Хоча королю і королеві як главі англіканської церкви все ж заборонено сповідувати католицьку віру. Права на престол мають діти тільки народжені у законному шлюбі.

Крім регулювання престолонаслідування, документ надавав великого значення подальшого уточнення прерогатив законодавчої, виконавчої, судової влади. Цей акт значно змінював статус законодавчої і судової влади, виводячи її з-під впливу короля. Але остаточного розмежування повноважень законодавчої та виконавчої влади не відбулося і дуалізм політичній системі Англії продовжувався зберігатися, що відповідало концепції єдиного парламенту.

Отже, на мою думку, порівнюючи акти про престолонаслідування 1701р. і внесені зміни до нього 2011р., то можна зробити висновок, що нововведення 2011 року є більш практичні та доречні. Адже розширюють права майбутнього монарха, надають змогу зрівняти статі жінки і чоловіка у рівноправ'ї. змінивши дискримінаційні положення щодо жінок дає змогу жінці стати британським монархом. Так як у наш час престол є застарілою і вимагає ретельного осмислення. Наразі правило старшинства у

престолонаслідування діє в більшості країнах Європи. Адже такі багатовікові правила як акт про престолонаслідування 1701р. суперечить ситуації у сучасних країнах і потребують змін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Орленко В. І. Історія держави і права зарубіжних країн: Посіб. для підготов, до іспитів -3-є вид. стереотип. - К.: Вид. ПАЛИВОДА А. В. - 244 с.. 2008
2. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран. Под редакцией З.М.Черниловского. Москва «юридическая литература» 1984г.
3. Офіційний текст Акту про спадкування престолу.
4. Підручник «Історія держави і права стародавнього світу» М. М. Страхов, Харків 2001р.

*Марценюк Всеволод Всеволодович,
Національний юридичний університет
ім. Ярослава Мудрого
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України
1 курс, 1 група*

МІФИ ПРО СПАРТАНЦІВ ЧИ КОРУПЦІЯ У СПАРТІ

У більшості шкільних підручників спартанці представлені як ідеальна демократична держава в якій жили суворі аскети, і ніколи не було корупції. Таке уявлення сформувалось у більшості населення. Але якщо поглянути на письмові джерела того часу, то можна легко спростувати правдивість цієї інформації.

Розглядаючи праці древніх греків у яких згадуються спартанці можна побачити цікаві зауваження та заборони. Наприклад, певні знатні роди воєначальників мали заборону на накопичення золота та срібла в закордонній валюті (див. [1], [2] 17). Деякі воєначальники могли припинити вдалий похід після того як у них в шатрі з'являвся мішок з золотом (див. [3]VI, 50).Вищенаведені факти були не випадковими, про щосвідчать праці Геродота (див. [3] VI, 82; VIII, 5, IV, 4, 4). Державні посадовці займалися казнокрадством і така традиція передавалася від батьків до дітей (див. [2] 16 -17). Ця інформація свідчить про те що у сучасників існує уявлення про спартанців, що не відповідає дійсності.

Виникає логічне питання де вони зберігали свої нечесно набуті скарби. Відповідь на нього можна знайти у працях Посідонія, який зазначав, що певні особи наділені владою, будували храми, церкви, святині в інших країнах та залучали в них великі об'єми золота, срібла та іноземних коштів. Не важко пов'язати ці два факти й зрозуміти, що такі святині виступали схованками-банками для незаконно набутих коштів. Тобто у разі необхідності тікати зі Спарти корупціонер тікав в країну де були розташовані його схованки та використовував «заначку» для подальшого заможного проживання на новому місці. Варто зазначити, що не усі утримувачі святинь допомагали засновникам у «тяжкі часи». Деякі видавали втікача до Спарти.

У більш пізньому часі рівень корупції виріс настільки, що навіть з'явився прайслиствідповідно до якого можна було купити будь-яку посаду. Це свідчило про остаточний занепад Спарти як демократичної військової держави, бо більшість командувачів отримували свої посади не через свої уміння та заслуги у бою, а через товстий гаманець.

Таким чином ми бачимо гарно побудовану корупційну схему яка працювала протягом декількох століть. Як бачимо Спарта не була такою правильною і «чистою» країною як про це написано.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. MacDowell D. M. Spartan Law. Edinburgh, 1986. P. 119.
2. Plutarch, Lysander (English).
3. Геродот. История в девяти книгах. Изд-во «Наука», Ленинград, 1972.

Науковий керівник: доцент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн НЮУ ім. Ярослава Мудрого Власенко Сергій Іванович.

*Марцинюк Софія Ігорівна,
студентка 1 курсу 4 групи
інституту підготовки кадрів
для органів юстиції
Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого*

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ЛИЦАРСТВА АНГЛІЇ ЗА ВЕЛИКОЮ ХАРТІЄЮ ВОЛЬНОСТЕЙ

Велику хартію вольностей було прийнято під час зіткнення між королем Англії Іоанном Безземельним, з одного боку, баронами, лицарями і міщанами — з іншого. Спроби зв'язати королівську владу рамками феодального звичаю та посилити роль васалів у прийнятті важливих рішень, стало однією із причин виступу. До прийняття законів хартії становище всіх громадян Англії було не найкращим: централізована влада короля, великі податки, війна з Францією (1202-1204 р.), поразка 1214 р. у битвах при Ларош-о-Муані та Бувіні за втрачені континентальні землі, капітуляція перед Папою Римським (1213 р.). Все це вплинуло на бурхливе незадоволення людей своїм положенням і призвело до загального повстання баронів із підтримкою лицарства та міщан. На мою думку, це повстання і його наслідки були необхідними для покращення правового становища лицарства та інших верств населення і задля подальшого розвитку країни.

Навесні 1215 р. барони за підтримки лицарства та міщан розпочали війну проти короля. Жителі Лондона відкрили їм ворота столиці. Король був змушений підкоритися вимогам повсталих баронів і 15 червня 1215 р. підписав так звану Велику хартію вольностей. Підраховано, що з 63 статей Хартії 30 статей виражали інтереси баронів, 7 статей лицарства та верхівки вільного селянства і 3 статті — міщан.

Безумовно, що за такою розподіленістю не враховувались всі необхідні права лицарства. Але на той час цього було достатньо. Отже, згідно ст.12 Великої хартії вольностей, регулювалося стягування грошей з лицарських ленів(земель), постановлялося, що король немає права збирати більшу суму грошей, ніж це зазначено у встановлених законах.

Ст. 60 вимагала від феодалів дотримуватись по відношенню до своїх власних васалів усіх звичаїв і вольностей, які встановлені по відношенню до королівських держателів. Тобто феодали мали ставитись до лицарів так як король(васал феодалів) ставився до них. Баронам не дозволялося стягувати з лицарів ніяких додаткових поборів(податків) без їхньої на те згоди, а також примушувати до виконання повинностей

більших, ніж передбачав звичай.

Згідно ст. 16 баронам і королю заборонялося вимагати з тримачів лицаських феодин більше служб і феодинних платежів, ніж було встановлено законом. Таким чином лицарі не повинні були нести службу довше і сплачувати суму податків більшу, ніж це було встановлено.

Також за Хартією барони не мали брати з вільних людей грошової допомоги, крім як для викупу сюзерена з полону і посвячення в лицарі його первородного сина або для видання заміж першим шлюбом його первородної дочки, і для цього “потрібно брати лише помірну допомогу”(ст.15).

У повній мірі інтереси лицарства, у більшості випадків, відповідали статті Великої хартії вольностей, що були спрямовані на упорядкування діяльності судово-адміністративного апарату. Тут підтверджувалися порядки, які склалися після реформ Генріха II, обмежувалися зловживання королівських чиновників. Хартія, наприклад, залишала в силі широке застосування розслідування через присяжних. Розслідування проводилось при участі 12 лицарів, або у випадку їх відсутності — 12 вільними повноправними людьми і 4 представниками від кожного села(згідно Нортгемптонській постанові 1176 р.; статті 18-20 Великої хартії вольностей).

У Хартії досить широко розглядалося право на недоторканість щодо всього вільного населення і лицарів включно. Стаття 38 забороняла притягати будь-кого до відповідальності тільки за усною заявою і без свідків. У статті 39 було сказано, що жодна вільна людина не буде арештована і ув'язнена в тюрму, або позбавлена майна, або оголошена поза законом, або вигнана, або яким-небудь іншим способом знедолена, і на жодного не буде послано, як на підставі законного вироку рівних їй. Близькою до неї є стаття 40: “Нікому не будемо продавати права і справедливості, нікому не будемо відмовляти в них”.

В подальшому Велика хартія вольностей неодноразово змінювалась: до неї добавляли статі і вилучувалися статі(статя 12 в тому ж числі).

Підводячи підсумки усього вищесказаного, можна зробити висновок, що Велика хартія вольностей виконала важливу функцію у подальшому розвитку Англії. Її прийняття було необхідним для нормалізування відносин між королем і його васалами, утвердження прав лицарства та іншого вільного населення, а також для утворення станово-представницької монархії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- 1.Бостан Л. М. , Бостан С. К. Історія держави і права зарубіжних країн. Навчальний посібник. - Київ, 2004. - С. 196-214
- 2.Макарчук В. С. , Загальна історія держави і права зарубіжних країн. - Київ, Вид. Атіка ,2006 . - С.128-130
- 3.Глиняний В. П. , История государства и права зарубежных стран. Учебное пособие, часть 1 — Харьков, Изд. Одиссей ,2007. - С. 328, с. 372-374
- 4.Гончаренко В. Д. , Історія держави і права зарубіжних країн. Хрестоматія. - Київ , 2002. - С. 237-240

*Медведська Анастасія Володимирівна,
студентка 5 курсу, 1 групи
господарсько-правового факультету
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ПРАВОВИЙ СТАТУС ЕКСПЕРТА З ПИТАНЬ ПРАВА У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

Однією з новел цивільного процесуального законодавства є закріплення в Цивільному процесуальному кодексі (далі – ЦПК) правосуб'єктності експерта з питань права як учасника судового процесу й розкриття правової природи та змісту його висновку.

Відповідно до ст. 73 ЦПК як експерт з питань права може залучатися особа, яка має науковий ступінь та є визнаним фахівцем у галузі права. Доволі зрозуміле визначення все ж таки залишило дуже багато дискусійних питань щодо правового статусу цього учасника цивільного процесу [1].

У вітчизняній науці та міжнародній практиці до цих пір відсутнє однакове розуміння того, що потрібно розуміти під науковим ступенем експерта з питань права. Виникає запитання щодо того, з якої саме галузі науки та спеціальності така особа мусить мати науковий ступінь доктора філософії / доктора наук (кандидата наук / доктора наук). Нагадаємо, що в Україні чинним Переліком визначено декілька сотень спеціальностей із 27 галузей науки [2, с.138]. Більшість учених схиляється до думки, що законодавець мав на увазі науковий ступінь саме з галузі юридичних наук, проте стосовно конкретної спеціальності у межах галузі юридичної науки ніхто не уточнює.

Варто зазначити, що не всі науковці підтримують вимоги щодо необхідності наявності наукового ступеня у експерта з питань права. На думку Г. Бурової, даний критерій є занадто широким, оскільки отримати науковий ступінь кандидата юридичних наук особа має змогу вже протягом 1-2 років із моменту закінчення навчання у ВНЗ, проте це не гарантує отримання знань, достатніх для роз'яснення складних питань правозастосування, для яких потрібен досвід, тривала практика. Тому більш доречним є обмежити даний критерій вимогою щодо отримання наукового ступеня доктора юридичних наук [3, с. 18]. На противагу сказаному, слід зазначити, що у певних випадках законодавча вимога стосовно наявності наукового ступеня, навпаки, може обмежувати механізм залучення експертів до судових процесів, зокрема тих, у яких експертами щодо іноземного права можуть виступати іноземні юридичні компанії або практикуючі юристи, які не мають відповідного наукового ступеня.

Щодо іншого критерію варто зазначити, що формулювання «визнаний фахівець у галузі права» є досить оціночним та на сьогодні не передбачено чітких критеріїв встановлення рівня визнання експерта в галузі права. Відсутня процедура перевірки компетенції особи щодо здійснення функцій експерта з питань права в цивільному судочинстві. ЦПК не визначено перелік документів, які підтверджують наявність у особи компетенції щодо можливості надавати висновок в галузі права. Виникає питання щодо порядку реалізації експертом з питань права процесуального права щодо відмови від участі у судовому процесі на підставі відсутності у останнього необхідних знань, оскільки процедура їх перевірки у ЦПК не закріплена. В такому разі порядок перевірки

обґрунтованості відмови експерта з питань права від надання висновку в галузі права повинен базуватися на встановленні відповідності між питанням, яке ставиться на вирішення конкретному експерту з питань права, та сферою його наукових досліджень. Саме тому необхідно встановити чіткі вимоги до експерта з питань права.

О. Кармаза вважає, що під час прийняття судом рішення про допуск експерта з питань права до участі в справі та долучення його висновку до матеріалів справи варто брати до уваги такі критерії, як досвід наукової роботи в галузі права; наявність наукових публікацій у фахових виданнях України й іноземних держав, включених до міжнародних наукометричних баз даних; наявність документа, що підтверджує присвоєння вченого звання; ступінь активності участі в конференціях, симпозіумах, круглих столах, яка підтверджується опублікуванням тез його виступу; стажування й навчання за кордоном, які підтверджуються відповідними документами [4, с. 33].

Варто зазначити, що у чинному законодавстві відсутнє положення щодо відповідальності експерта з питань права за завідомо неправдивий висновок. Відповідно до ч. 2 ст. 115 ЦПК України суд може посилається в рішенні на висновок експерта у галузі права як на джерело відомостей, які в ньому містяться, та має зробити самостійні висновки щодо відповідних питань. У зв'язку з цим висновок експерта з питань права може вплинути в подальшому на зміст рішення суду. Саме тому добросовісність та неупередженість експерта з питань права є важливою гарантією забезпечення законності та обґрунтованості рішення суду, що призводить до необхідності запровадження механізму примусу у вигляді відповідальності.

Також суттєвою прогалиною є відсутність процедури відводу експерта з питань права, закріпленої для таких учасників як секретар судового засідання, експерт, спеціаліст, перекладач. Вважаємо за необхідне регламентувати дану процедуру і для експерта з питань права, адже питання відводу даного учасника судового процесу є гарантією забезпечення неупередженого здійснення ним процесуальних функцій.

Відповідно до ч. 1 ст. 73 ЦПК рішення про допуск до участі в справі експерта з питань права та долучення його висновку до матеріалів справи ухвалюється судом. Оскільки основою змагального процесу традиційно вважається ініціатива сторін та пасивна роль суду у встановленні позиції сторін та обставин справи, вбачаємо необхідним допуск експерта з питань права до участі в цивільному судочинстві не тільки за ініціативою суду, а й за ініціативою учасників справи.

Варто сказати, що назва «експерт в галузі права» є досить недоцільною щодо даного учасника судового процесу, адже окрім «експерта з питань права» ЦПК оперує також ще і визначенням «експерта». Такий дуалізм нормативних понять тривалий час спричиняв запеклі дискусії, однак доктриною цивільного процесу це питання було вирішено. Т. Сахнова відзначила, що, попри наділення цих двох учасників судового процесу спеціальними знаннями, в цілях судочинства вони оперують ними в різній спеціальній і процесуальній формі. Порівнюючи участь у відповідному судовому процесі «експерта» і «експерта в галузі права», дослідниця зауважила, що попри, здавалося б, очевидну спорідненість виконуваних у судовому провадженні функцій, насправді вони досліджують зовсім різні об'єкти під інакшим кутом зору, і вочевидь, виконують зовсім різні ролі у процесі відправлення правосуддя [5].

Так, головним завданням експерта, згідно зі ст. 1 Закону України «Про судову експертизу», є дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки,

мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду [6].

Натомість головною особливістю експерта у галузі права, з огляду на ст. 114 ЦПК України, є надання, так би мовити, консультативно-технічної допомоги судді (суддям), що виражається у поданні до суду змісту норм іноземного права з їх офіційним або загальноприйнятним тлумаченням, практикою застосування та доктриною у відповідній іноземній державі, а також рекомендаційного висновку щодо можливості застосування аналогії закону чи аналогії права у певній судовій справі. Враховуючи вищесказане О. Старченко вважає, що поняття «фахівець в галузі права» більш обґрунтовано відображає зміст процесуальної діяльності відповідного учасника судового процесу [7, с. 28].

Таким чином, можна відзначити, що така прогресивна новела цивільного процесуального законодавства як інститут експерта в галузі права є досить вдалою, але недопрацьованою модернізацією. З огляду на вищенаведене стає зрозумілим, що проблема визначення правового статусу експерта в галузі права полягає у відсутності чіткого окреслення ознак такого суб'єкта, а наведене у законодавстві визначення містить у собі оціночне поняття, що в свою чергу ніяк не сприяє формуванню єдиного правозастосування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>
2. Ребриш Б. Ю. Проблеми правового статусу експерта з питань права в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 4. С. 136-140.
3. Бурова Г. Новели інституту доказування за проектом Господарського процесуального кодексу України. 25 років господарській юрисдикції в Україні: досвід та перспективи: матеріали всукр. наук.-практ. Конф. (м. Харків, 20 травня 2016 р.). Харків: Право. 2016. 204 с. С. 16-18.
4. Кармаза О., Кушерець Д. Експерт із питань права в судовому процесі: новели законодавства України. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 10. С. 32–36.
5. Сахнова Т. В. Доказательственное значение специальных познаний. *ЭЖ-Юрист*. 2004. N 21. URL: www.consultant.ru/review/ez2004-05-31.html#art19310
6. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 № 4038-ХІІ / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>
7. Старченко О. Проблемні питання процесуального статусу експерта з питань права. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 8. С. 26-29.

Науковий керівник: Колісник О. В., к. ю. н., асистент кафедри цивільного процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Мірзоян Еліна Ваніківна,
Студентка 2 курсу, 1 групи,
Міжнародно-правового факультету
Спеціальність 293 - «Міжнародне право»
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТРУДОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Трудове право постійно розвивається. Це пов'язано із розвитком самої праці як фактору виробництва, появою його нових форм, викликаних вдосконаленням техніки та технологій, у тому числі заміною праці людини роботою машин, безперервною диференціацією суб'єктів трудових відносин та ін.

Також сучасний етап розвитку трудового права характеризується активним розвитком законодавства. Це викликає необхідність вдосконалення й адаптування його норм та інститутів до умов ринкової економіки, тобто перероблення застарілих норм і впровадження більш модернізованих.

Сьогодні в Україні відстежується, що структура та зміст діючого КЗпП не відповідають вимогам сучасності. Існує велика кількість застарілих та суперечливих норм та нормативно-правових актів більшість яких носять декларативний характер не дозволяють у повній мірі реалізувати закріплені в Конституції України трудові права. Також сьогодні констатується факт про те, що існують порушення щодо прав працівників. Наприклад, пропозиції роботодавця не укладати трудовий договір, застосування праці неповнолітніх та недотримання базових правил охорони праці. Все це спричинено тим, що не існує вдосконаленого та модернізованого трудового законодавства. Але все ж таки Україна стоїть на шляху перетворення свого трудового законодавства за європейськими стандартами.

Є.В.Краснов, досліджуючи питання тенденцій розвитку трудових прав на початку XXI століття, вказує на такі основні норми:

- 1) єдність приватних і публічних засад, що проявляється в тому, що трудові права є за своєю природою невід'ємними, невідчужуваними правами людини, базуються на принципах свободи й рівності, тому їх слід розглядати як природні права. З іншого боку, обсяг, зміст трудових прав визначаються державою, забезпечення трудових прав людини є обов'язком держави;
- 2) посилення значення міжнародних стандартів трудових прав, проголошених в актах ООН, МОП, регіональних організацій;
- 3) посилення гнучкості правового регулювання трудових відносин, розвитку нетипових форм зайнятості, розширення сфери індивідуально-договірного регулювання;
- 4) розвиток соціального діалогу у сфері праці, його різних організаційно-правових форм, тобто трудові відносини будуються на основі діалогу представників працівників, роботодавців та держави. Наслідком цього є зростання кількості і ваги профспілок і організацій роботодавців.

Сьогодні можна сказати, що Україна стоїть на шляху розвитку свого трудового законодавства. На розвиток сучасного трудового права України вагомий вплив спричинив процес євроінтеграції, а саме міжнародні стандарти, які містяться в актах МОП, Ради

Європи і Європейського Союзу. Останнім часом Україна ратифікувала низку важливих актів про права людини. Так, Законом України від 14 вересня 2006 року було ратифіковано Європейську соціальну хартію (переглянуту) від 3 травня 1996 року. Протягом 2010-2011 року Україна ратифікувала низку важливих, у тому числі ключових, конвенцій МОП у сфері безпеки і гігієни праці: Конвенцію №81 про інспекцію праці у промисловості й торгівлі 1947 р., Конвенцію №129 про інспекцію в сільському господарстві 1969 р., Конвенцію №161 про служби гігієни праці 1985 р., Конвенцію №139 про боротьбу з небезпекою, спричинюваною канцерогенними речовинами й агентами у виробничих умовах, та заходи профілактики 1974 р., Конвенцію №174 про запобігання великим промисловим аваріям 1993 р., Конвенцію №176 про безпеку і гігієну в шахтах 1995 р., Конвенцію №184 про безпеку і гігієну праці в сільському господарстві 2001 р., Конвенцію №155 про безпеку та гігієну праці і виробниче середовище 1981 р.

Вважаємо, що сучасний етап євроінтеграції, ратифікації та активного розвитку українського законодавства, модернізує і покращить її трудові норми. Україна у найближчому часі позбудеться все ще радянських трудових норм і трудове право стане більш демократичним та за найкращими світовими стандартами.

Мукоєєв І.О.,

*Студент 5 групи 1 курсу інституту
підготовки кадрів для органів юстиції України
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ ДЕКРЕТУ О ЄДНОСТІ ТА НЕПОДІЛЬНОСТІ ФРАНЦУЗЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ 25 ВЕРЕСНЯ 1792 РОКУ

Французька буржуазна революція ,яка почалась 1789 року є дуже важливою частиною французької та світової історії. Вона розпочалась з декількох причин . По-перше в країні був голод , а відбувся він через те що два роки в країні не було урожаю , це відбулось через те що більша частина земель знаходилась у поміщиків хазяйство яких велось патріархальними методами. Також у Франції була страшна криза через корупцію та недосконалу торгіву систему . Корупція в країні була ,в основному , через те що на той момент в країні діяла купівле-продаж посад і люди які придбали собі якусь посаду хотіли як най швидше повернути собі гроші , що призвело до різкого зросту бюрократі , а разом з нею і корупції. Торгівельна система у Франції , була у жахливому стані , в країні було встановлено занадто високі митні збори через це в країні не було грошового обігу . Судова система була дуже заплутаною та складною і посада судді могла бути передана у спадок , або придбана , тобто тільки люди першого стану могли займати цю посаду через це була дискримінація до представників третього класу , особливо до селян. Під час цієї революції відбулись ключові зміни в країні які дозволили представника третього та деяким першого отримати певні права та свободи , було змінено форму влади з монархії на республіку , реформовану судову та банкову системи .

Було прийнято декрет знищуючий королівську владу у Франції , декрет о захисті власності , декларацію прав людини та громадянина та декрет о єдності та неподільності Французької Республіки . Ці декрети були дуже важливі для повалення абсолютної монархії у Франції.

1. Декрет знищуючий королівську владу :”Національний Конвент постановляє: 1.Не має існувати іншої конституції , крім тої , що буде прийнята народом. 2.Особистість і власність знаходяться під охороною французького народу. Національний Конвент постановляє , що монархія у Франції відміняється”.

2. Декларація прав людини та громадянина мала 35 пунктів.

3. Декрет о захисті власності: “Національний Конвент встановлює смертну кару тому , хто запропонує аграрну реформу , або будь-яку іншу , що заперечує земельну , торгівельну , або промислову власності” .

4. Декрет о єдності та неподільності: “Національний конвент об’являє, що Французька Республіка єдина та неподільна”.

На мою думку, останній декрет був досить важливий для Французької республіки у той момент , хоч монархію було повалено , а феодалів знищено, більшість земель були під владою поміщиків . Селяни мали лише невеличкі ділянки землі , а більшість земель їм доводилося орендувати . Це було доволі важливою проблемою , оскільки однією з причин , як я зазначив вище , був голод через не урожай , переважно з тієї причини , що сільське господарство велось патріархальними методами , тобто було нерозвинуте через недбалість поміщиків . Цей декрет проголосив Французьку Республіку , як зазначено вище , унітарною , тобто єдиною . Тепер вся земля було під владою колишнього третього стану. Таким чином ми можемо бачити особливість декрету про єдність та неподільність Французької Республіки , для неї у той час .

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%80%D1%8B%D0%B9_%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%8F%D0%B4%D0%BE%D0%BA
2. Хрестоматія з історії держави та права зарубіжних країн . Том2 за редакцією К.І.Батира та Є.В. Полікарповой

*Мустафаєва С.М.,
студентка 2 курсу 7 групи
Інституту прокуратури
та кримінальної юстиції
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТУ ОМБУДСМЕНА В УКРАЇНІ

Прогресуючі суспільні відносини невинно змінюються і потребують більш виважених нормативних регуляторів, що могли б дієво регламентувати поведінку осіб, при цьому залишаючи частину автономності в їх діях. Відносно новим якісним правозахисним механізмом, що функціонує у більш ніж ста країнах світу, є інститут омбудсмена. Метою даної роботи є розгляд існуючих різновидів інституту омбудсмена в Україні. Мета зумовлюється зростанням рівня порушення прав та свобод людини та великою кількістю позовів до ЄСПЛ.

Омбудсмен – особа, уповноважена на контроль та нагляд за дотримання прав і свобод людини громадянина. Ця посада була запроваджена в Україні відносно нещодавно та вже встигла отримати не тільки шквал критики в свою адресу, але водночас і визнання її важливості як політико-правової інституції.

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини доповнює існуючі засоби парламентського контролю за дотриманням прав і свобод людини і громадянина і кожен, хто потребує його допомоги, може звернутися за захистом своїх прав. Для забезпечення ефективної діяльності омбудсмена і з метою надання консультаційної допомоги, проведення наукових досліджень, опитувань, аналізу - створюється спеціальний Секретаріат.

Уповноважений обирається Верховною Радою України терміном на 5 років. Його діяльність суворо регламентована законами України та ратифікованими міжнародними актами. Він наділений широким спектром прав, серед яких навіть отримання секретної інформації, відвідування будь-яких органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Інститут омбудсмена поступово розвивався в Україні, що мало своїм наслідком утворення посад спеціалізованих омбудсменів. Указом Президента України від 2011 року було утворено посаду Уповноваженого Президента України з прав дитини. Його першочерговими завданнями є: участь у підготовці, законопроектів пов'язаних із забезпеченням прав і свобод дитини, контроль за діяльністю спеціальних установ та закладів, що наділені повноваженнями щодо соціального захисту дітей, та розгляд питань щодо порушень прав і свобод дітей та дітей-сиріт.

Прогресуючі економічні відносини зумовили необхідність створення посади бізнес-омбудсмена, який повинен виконувати роль третейського судді між підприємцями і державою для одночасного захисту та досягання компромісу з обох сторін. Людина, обрана на цю посаду, повинна не лише розуміти механізми економічної взаємодії, а і мати відпрацьовані навички з вирішення конфліктів та суперечок, що виникають при взаємодії суб'єктів господарювання та держави. Глибокі знання з юриспруденції та економіки – ось першочергові вимоги до кандидата на цю посаду.

Крім зазначених вище також функціонує посада страхового омбудсмена, який займається безоплатною страховою допомогою у недержавній структурі, проте все ж є уповноваженим на цю діяльність та має визначений спектр прав та обов'язків щодо виконання своїх повноважень.

Отже, зазначені напрями правого захисту осіб є надзвичайно перспективними та показують готовність України використовувати міжнародний досвід у сфері встановлення додаткових гарантій щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина. Існують припущення щодо можливого унормування відносин з приводу створення посади енергетичного омбудсмена та омбудсмена для пацієнтів. Такі пропозиції вважаються раціональними, оскільки контроль за забезпеченням прав та свобод людини і громадянина у конкретній сфері суспільних відносин має більш каузальний характер та індивідуальну спрямованість, що підвищує рівень його ефективності та спроможності досконалого упорядкування суспільних відносин. Щоб кількість порушень у сфері прав та свобод людини зменшилась держава має керувати відповідними важелями та механізмами, створювати та координувати роботу таких правозахисних структур, забезпечити реальність принципу доступності для кожного, хто потребує цього або може потребувати. Йдеться про мережу локальних омбудсменів або покладення зазначених повноважень на осіб, що є найвищими посадовими особами в тій чи іншій адміністративно-територіальній одиниці. Тільки час та сумлінна багаторівнева робота держави та навіть недержавних структур зможуть показати дієвість таких інституцій, які не лише існують на папері, а і

дійсно ефективно здійснюють свої повноваження у сфері захисту прав та свобод людини і громадянина.

*Мхітарян Мане Едвардівна,
Студентка 5 групи 1 курсу
Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України
Національного юридичного університету
ім. Ярослава Мудрого*

ПРАВозДАТНІСТЬ ТА ДІЄЗДАТНІСТЬ ЗА РИМСЬКИМ ПРАВОМ

Цінність та значення римського права як величезного спадку, що увійшов до правового життя сучасного світу полягають у тому, що воно протягом тривалого проміжку часу здійснювало вплив на формування та розвиток усіх правових систем Європи.

Змістовно римське право можна поділити на три частини: 1) вчення про осіб; 2) вчення про речі; 3) вчення про зобов'язання.

Категорії правоздатності та дієздатності відносяться до першої частини-вчення про осіб, оскільки є нерозривно з ними пов'язаними. Статус свободи, приналежності до громадянства та родинний статус визначали обсяг цих категорій. Наслідком цього є формування різних соціальних категорій населення у Стародавньому Римі.

Суб'єктом права у Римській імперії визнавався той, хто здатний був мати суб'єктивні права та виступати носієм права, тобто, мати правоздатність.

Правоздатністю є здатність людини володіти правами та обов'язками у приватноправових відносинах. Виникала вона з народження, але римські юристи також вважали, що вона може виникнути і до народження. Припинялася правоздатність зі смертю особи. Але рівнозначно смерті також розглядався продаж у полон, рабство, довічна каторга. Як тільки особа знову отримувала свободу, її правоздатність відроджувалася, але не завжди у попередньому обсязі.

На відміну від сучасних умов, за часів Давнього Риму для визнання людини юридичною особистістю, її фізичного існування було недостатньо. Для набуття правоздатності треба було мати три стани: стан свободи, стан громадянства, сімейний стан.

Можливість здійснювати юридичній дії в римському праві закріплювалася не за кожною особою. Римські юристи вважали, що самостійно користуватися своїми правами і особисто відповідати за протиправні вчинки могли лише ті особи, що за власним віком, моральним та фізичним станом могли гарантувати, що вони можуть поводитися як розумні люди.[1,с.27]

В порівнянні з правоздатністю, дієздатність людина отримувала не з самого народження, а по досягненню певного віку, з настанням якого могла усвідомлювати значення своїх дій, оцінювати вчинки, нести відповідальність за делікти. Також вона залежала від таких чинників як стан здоров'я, погані вчинки.

Розглядаючи правоздатність та дієздатність за критерієм «стать» можна помітити, що жінка перебувала у менш сприятливому становищі аніж чоловік. За часи республіки значно була обмежена у правоздатності і дієздатності, перебуваючи під опікою свого батька, чоловіка або інших родичів. Змінюється правове положення у часи принципату,

але це стосується тільки заміжньої жінки. На заміну шлюбу *cum manu*, за яким дружина потрапляла під владне становище свого чоловіка, приходив шлюб *sine manu*, при якому дружина зберігала за собою майнові права, все, що належало їй до шлюбу, тобто була юридично незалежною від чоловіка, мала право самостійно вирішувати питання, що стосувалися її майна.

За римським правом не складало труднощів обмежити дієздатність. До цього приводили негідні, непорядні вчинки особи, такі як лжесвідчення, шлюб з жінкою протягом траурного року після смерті чоловіка, тощо. Особа, визнана безчесною отримувала обмеження у праві на отримання спадщини та повністю позбавлялася права укладати римський шлюб.

Підсумовуючи, можна зазначити, що в римське право є базисом, важливим елементом світової цивілізації, його ідеями наповнені сучасні галузі права. Вироблені римськими юристами чіткі юридичні визначення, юридична техніка, проведена кодифікація мають безцінне значення для становлення та розвитку сучасного права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Калюжний Р. А., Ящурицький Ю. В. Основи римського приватного права: курс лекцій / Р. А. Калюжний, Ю. В. Ящурицький. — К. : ДП«Вид. дім «Персонал», 2011. — 184 с. — Бібліогр. : с. 182–183.

2. Підприємництво, господарство і право : науково - практичний господарсько – правовий журнал. – 2018р. № 5

Науковий керівник: Булгаков А.О., к.ю.н., асистент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Новіков Олег Володимирович,
кандидат юридичних наук, асистент кафедри
кримінології та кримінально-виконавчого права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
науковий співробітник відділу кримінологічних досліджень
Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ ПРОТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Запобігання злочинам проти інтелектуальної власності, як і будь-яким іншим злочинам, здійснюється відповідною системою *суб'єктів запобігання злочинності*. Враховуючи напрями діяльності, функції та повноваження суб'єктів у цій сфері, їх можна поділити на такі групи:

1) суб'єкти, для яких запобігання злочинам проти інтелектуальної власності є їх основною функцією (Департамент захисту економіки Національної поліції України і Департамент кіберполіції Національної поліції України);

2) суб'єкти, для яких запобігання злочинам проти інтелектуальної власності не є основним видом їх діяльності (Державна фіскальна служба України, Служба безпеки України, Антимонопольний комітет України, органи прокуратури, Вищий суд з питань інтелектуальної власності, інші судові та правоохоронні органи України);

3) суб'єкти, які формують та реалізують політику у сфері запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності, контролюють та координують виконання програм та стратегій щодо здійснення такої діяльності (Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Міністерство економічного розвитку та торгівлі України, Міністерство культури України, Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство аграрної політики та продовольства України, Міністерство юстиції України, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування);

4) інші державні та недержавні організації у сфері охорони прав інтелектуальної власності (Державна організація «Національний офіс інтелектуальної власності», Всеукраїнська громадська організація «Всеукраїнське Агентство Авторських Прав», Об'єднання підприємств «Український музичний альянс» та ін.).

Запобігання злочинам проти інтелектуальної власності здійснюється в рамках заходів загальносоціального та спеціально-кримінологічного характеру. *Загальносоціальні заходи запобігання* цим злочинам включають такі як: завершення процесу реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні; формування та забезпечення функціонування легального ринку інтелектуальної власності в Україні та розвиток його інфраструктури; гармонізацію законодавства України у сфері охорони інтелектуальної власності з міжнародно-правовими стандартами; захист та лобіювання інтересів національних виробників інтелектуальної власності на міжнародній арені; спрощення процедури оформлення об'єктів інтелектуальної власності та удосконалення механізмів захисту прав інтелектуальної власності; створення системи стимулів та впровадження різноманітних програм підтримки вітчизняних учасників ринку інтелектуальної власності; належне державне фінансування фундаментальних та прикладних наукових досліджень і розробок шляхом надання субсидій та грантів; формування культури поваги до прав інтелектуальної власності та підвищення загальної культури ведення бізнесу в Україні шляхом проведення масштабних просвітницьких кампаній; налагодження співробітництва та взаємодії між державними та приватними установами у сфері охорони інтелектуальної власності тощо.

Спеціально-кримінологічне запобігання злочинам проти інтелектуальної власності потрібно проводити в межах трьох основних стратегічних напрямів впливу: 1) обмеження обігу контрафактної продукції; 2) посилення захисту прав суб'єктів інтелектуальної власності; 3) мінімізація наслідків вчинення злочинів у сфері інтелектуальної власності.

1. Обмеження обігу контрафактної продукції, як перший напрям спеціально-кримінологічного впливу, охоплює комплекс профілактичних заходів, що системно впливають на попит і пропозицію на кримінальному ринку інтелектуальної власності з метою зменшення його обсягів. Зазначений напрям охоплює заходи, спрямовані на:

– зниження попиту на контрафактну продукцію серед споживачів (проведення просвітницько-роз'яснювальної роботи серед населення щодо небезпечності використання контрафактної продукції, найбільш розповсюджених товарів, що підробляються, та методів їх виявлення; створення ефективних механізмів впливу на цінову політику виробників товарів та послуг, які містять об'єкти права інтелектуальної власності; створення системи пільг для підприємств, установ та організацій, які здійснюють закупку ліцензійного програмного забезпечення та ін.);

– скорочення пропозиції контрафактної продукції (проведення досліджень ринку контрафакту в Україні; посилення контролю за середніми та великими підприємствами,

що виробляють продукцію, яка найчастіше підробляється; недопущення на митну територію України товарів, які імпортуються з порушенням прав інтелектуальної власності; оперативне виявлення нелегальних підприємств, що виготовляють контрафактну продукцію тощо);

– перешкоджання незаконному розповсюдженню та використанню контрафактної продукції (припинення лоткової торгівлі контрафактної продукції на торгових ринках, вулицях, проїзних частинах, в переходах та інших місцях масового перебування населення; проведення перевірок суб'єктів господарювання щодо наявності ліцензійного програмного забезпечення та ін.);

– обмеження розповсюдження об'єктів інтелектуальної власності у мережі Інтернет (запровадження більш спрощених правових процедур щодо блокування піратського контенту; посилення відповідальності власників веб-сайтів, веб-сторінок, постачальників послуг хостингу, що надають можливість нелегального доступу до об'єктів права інтелектуальної власності; розробка засобів цифрового захисту об'єктів інтелектуальної власності тощо).

2. Посилення захисту прав суб'єктів інтелектуальної власності, як другий напрям спеціально-кримінологічного впливу, включає в себе комплекс спеціально-кримінологічних заходів, спрямованих на:

– удосконалення діяльності контролюючих та правоохоронних органів (створення єдиного підрозділу у системі Національної поліції України, який займався би виключно протидією злочинам проти інтелектуальної власності; підвищення якості кадрового забезпечення уповноважених підрозділів запобігання злочинам проти інтелектуальної власності та своєчасне проведення підвищення кваліфікації співробітників цих підрозділів; удосконалення діяльності щодо виявлення осіб, схильних до вчинення злочинів проти інтелектуальної власності; створення «єдиного банку даних контрафактної продукції», налагодження взаємодії між суб'єктами запобігання злочинам проти інтелектуальної власності, активізація співпраці національних правоохоронних органів із спеціалізованим правоохоронними органами іноземних держав та міжнародними організаціями у сфері протидії злочинам проти інтелектуальної власності тощо);

– залучення громадськості до захисту прав інтелектуальної власності (залучення засобів масової інформації до запобігання злочинам проти інтелектуальної власності, створення системи винагороди за допомогу у викритті злочинів проти інтелектуальної власності та ін.);

– посилення мотивації правовласників до активної участі в процесі боротьби з обігом контрафакту (використання технічних перешкод у розповсюдженні контрафактної продукції; встановлення взаємозв'язку між правоохоронними органами та суб'єктами права інтелектуальної власності тощо).

3. Мінімізація наслідків учинення злочинів проти інтелектуальної власності, як третій напрям спеціально-кримінологічного впливу, охоплює комплекс заходів, спрямованих на усунення шкоди від посягань на права інтелектуальної власності, та включає в себе страхування підприємницького ризику правовласників, створення державних та недержавних фондів із метою забезпечення компенсації шкоди, а також законодавче врегулювання оцінки розмірів шкоди.

*Панащенко Діана Ігорівна,
Студентка 1 курсу 6 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ «СТАРОГО ПОРЯДКУ» У АГРАРНИХ ВІДНОСИНАХ НАПЕРЕДОДНІ РЕВОЛЮЦІЇ 19 СТ. У ФРАНЦІЇ

Дореволюційна Франція або Старий режим, так ще називають Старий порядок.

Як треба розуміти саме поняття «Старий порядок»? Це політичний, економічний, соціальний режим, який існував ще до Великої Французької революції у Франції з кінця 16 ст. на початок 17 ст.

Необхідно розуміти, що «Старий порядок» є суспільством. Тобто, це вже сформоване суспільство яке існувало у Франції. Якщо порівнювати з іншими державами, то була невелика різниця, але все ж таки вона була. Історики розділились на дві частини. Одні вважали, що це було тільки феодалне суспільство, а інші вважали навпаки, не погоджувалися з ними.

Старий порядок мав декілька рис, але характерною рисою була клановість. Так як, французьке суспільство поділялось на три стани, а саме:

духовенство, шляхта і т. зв. Третій стан, до якого входили ремісники, не покріпачене селянство та купці.

Дореволюційна Франція відповідала декільком історичним періодам, а також не дуже багато мала спільного з капіталізмом.

Капіталізм – це економічна система розподілу та виробництва, сформована на принципі приватної власності.

В Італії та Німеччині дуже швидко і гарно розвивався капіталізм, аніж у Франції.

Взявши до уваги аграрні відносини, то на території Франції існували великі поміщицькі землеволодіння. Частина селян, навіть більшість з них орендували землі у поміщиків ну і також мали якісь свої маленькі ділянки землі.

Сільське господарство було за патріархальними методами, врожайність в них була невисока, можна казати що низька. Ні яких інновацій не було, в той час коли в Англії все йшло дуже гарно вже кілька років. Особливістю цих аграрних відносин було те, що селяни були забов'язанні перед поміщиками - це мало назву Баналітет.

Прикладом слугує : плата за проїзд по дорозі, заборона торгувати вином у піковий сезон.

Проще сказати, що поміщики витягували з селян, близько 15-20% річного валового доходу, а також оренда землі.

Скасування цього Баналітету потрохи призвело до Великої Французької Революції, але ніякого поліпшення селянам не було, краще не стало.

Ще однією з головних рис Франції був голод. Називали ще «криза виживання» це повторювалося з якоюсь періодичністю. Під час голодів, які охоплювали частину країни, смертність досягала до 20%. На думку істориків однією з причин було існування великого землеволодіння. Голоду не було там, де не існували ці землеволодіння.

Отже, Старий порядок відносять до особливого типу суспільства, ні до капіталістичного, ні до феодального, який в основному був характерний тільки до країн Сходу, не більше.

Франція той епохи характеризувалась нерозвиненістю товарно-грошових відносин. Державний устрій Франції мав не аби яку схожість з європейськими країнами.

Соціальна структура мала три стани.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Токвіль А. Старий порядок і революція . С-Пб., 2008
2. Кузовков Ю. Світова історія корупції. М., 2010
3. Вячеслав Волгин и Евгений Тарле (ред.). Французская буржуазная революция 1789-1794.

*Парамонова Ольга Сергіївна,
старший викладач кафедри
державно-правових дисциплін
ЧНУ ім. Богдана Хмельницького*

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ РОЗУМІННЯ

З метою реалізації положень Стамбульської конвенції 11.01.2019 р. набули чинності зміни до закону про кримінальну відповідальність у частині криміналізації домашнього насильства шляхом доповнення Кримінального кодексу України (далі – КК) ст. 126-1. У зв'язку з цим для підвищення ефективності застосування ст. 126-1 КК ставимо за мету з'ясувати кримінально-правовий зміст поняття «домашнє насильство».

Відповідно до ст. 126-1 КК під домашнім насильством розуміється умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи [1]. Це злочинне діяння виявляється у трьох альтернативних формах насильства: фізичному, психологічному, економічному.

Однак Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07. 12. 2017 р. № 2229-VIII (далі – Закон) містить інше визначення домашнього насильства – це «діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь» (п. 3 ст. 1) [2]. Таким чином, ще однією формою домашнього насильства є насильство сексуальне. Як вбачається, сексуальне насильство виходить за межі насильницьких форм, передбачених ст. 126-1 КК і, за наявності підстав, кваліфікується за ст. ст. 149, 152–156, 301, 302, 303 КК.

Аналіз норм КК, які передбачають насильницькі злочини щодо кола потерпілих осіб, зазначених у п. 3 ст. 1 Закону, дозволяє стверджувати про існування у кримінальному законі різних злочинних діянь, пов'язаних з домашнім насильством, а саме: 1) власне домашнє насильство, передбачене ст. 126-1 КК; 2) інші злочини, пов'язані

із домашнім насильством. У науковій літературі за видами насильства їх пропонується класифікувати на: а) злочини, пов'язані з домашнім насильством фізичного характеру (наприклад, передбачені ст. ст. 121, 122, 125, 126, 135, 136, 146, 115, 120 КК); б) злочини, пов'язані з домашнім насильством психічного характеру (наприклад, передбачені ст. ст. 129, 134, 142, 143, 154, 300, 301, 303 КК); в) злочини, пов'язані з домашнім насильством економічного характеру (наприклад, передбачені ст. ст. 150, 150-1, 164, 165, 166, 167, 304 КК); г) злочини, пов'язані з домашнім насильством сексуального характеру (ст. ст. 152, 153, 154 КК) [3, 11].

Таким чином, у кримінально-правовому значенні, домашнє насильство – це злочин, передбачений ст. 126-1 КК. Зміст його форм, у першу чергу, трактують через призму їх визначення у Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

Так, фізичне насильство – це форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру (п. 17 ст. 1) [2].

У разі, якщо домашнє фізичне насильство містить ознаки інших злочинів (наприклад, ст. ст. 121, 122, 125, 126, 135, 136, 146, 115, 120 або інших норм КК), то залежно від наслідків чи інших обставин, кваліфікація діянь відбувається за сукупністю: ст. 126-1 КК та відповідна вищезгадана норма КК. За наявності в діях домашнього агресора мети, характерної для катування діяння потребує додаткової кваліфікації за ст. 127 КК, за наявності ознак доведення до самогубства – за ст. 120 КК [4, 71].

Психологічне насильство – форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи (п. 14 ст. 1) [2]. Для правильної кваліфікації способи (види) такого насильства потребують більш детального з'ясування їх змісту.

Так, у науковій літературі погрозу пропонується тлумачити широко, а саме: погроза заподіяння фізичного насильства, вбивства, пошкодження чи знищення майна; шантаж; залякування, примушування до певних дій. А контроль у репродуктивній сфері як заборону або примушування до вагітності [4, 73]. Враховуючи, що домашнє психологічне насильство характеризується різними способами його вчинення, такі злочинні діяння потребують додаткової кваліфікації за відповідними статтями КК (наприклад, ст. ст. 129, 134, 142, 143, 154, 195, 300, 301, 303 КК та ін., а за наявності ознак катування – і за ст. 127 КК). Крім цього, окремі автори справедливо наголошують про недоречність застосування у кримінально-правовому сенсі дефініції «психологічне насильство» [3].

Економічне насильство – форма домашнього насильства, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру (п. 4 ст. 1) [2].

Під іншими правопорушеннями економічного характеру слід вважати: відбирання в потерпілої особи всіх її грошей (зароблених, подарованих, взятих у борг тощо); контроль над витратами грошей; позбавлення будь-яких ресурсів, необхідних потерпілій особі для належного фізичного, психологічного, інтелектуального добробуту; тунеядство агресора; відмову в утриманні дітей, непрацездатних членів сім'ї; приховування доходів; тощо [4, 74]. У деяких випадках (залежно від форм домашнього економічного насильства) кваліфікація можлива за сукупністю зі ст. ст. 150, 150-1, 164, 165, 166, 167, 304 КК та ін.

Обсяг тез не дозволяє більш детально розглянути питання кримінально-правового розуміння домашнього насильства. Проте це є поштовхом для подальших наукових досліджень стосовно конкретизації змісту форм об'єктивної сторони цього злочину, визначення кола потерпілих, розмежування домашнього насильства із іншими злочинними діяннями, пов'язаними зі домашнім насильством, а також із суміжним адміністративним правопорушенням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05. 04. 2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 18. 10. 2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>(дата звернення 29. 10. 2019).
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07. 12. 2017 р. № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19> (дата звернення 29. 10. 2019).
3. Вознюк А. А. Кримінальна відповідальність за домашнє насильство: актуальні питання теорії та практики. *Форум Права*. 2019. 55(2). С. 6–14. doi: <http://doi.org/10.5281/zenodo.2635559>.
4. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України) / за ред. М. І. Хавронюка. К.: Ваїте, 2019. 288 с.

*Пасічник Ірина Олегівна,
Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ЕЛЕКТРОННІ ПЕТИЦІЇ ЯК ОСОБЛИВА ФОРМА ЗВЕРНЕННЯ ГРОМАДЯН ДО ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

У сучасних умовах світової глобалізації та інтеграції для України набуває значення застосування практики зарубіжних країн у сфері публічного адміністрування. У багатьох державах активно впроваджуються й розвиваються елементи електронної демократії (електронний парламент, електронне законодавство, електронні вибори, електронні петиції тощо).

Електронні петиції є різновидом звернення громадян, що в свою чергу є важливим інструментом, який встановлює зв'язок між владними структурами та громадянином із метою вирішення важливих проблем населення.

Електронна форма петиції має низку переваг, порівняно з паперовими аналогами, а саме:

1) зручність і доступність для громадян, які можуть висловити свою позицію, підтримати ту чи іншу ідею, не виходячи з дому;

2) безоплатність;

3) мінімізація маніпулювань із кількістю підписантів, підроблення підписів, адже для підтримки петиції необхідно проходити механізм верифікації особи, недопущення автоматичного введення інформації;

4) особливий статус звернення та можливість бути почутим найвищими органами й посадовими особами держави та органами місцевого самоврядування, на відміну від звичайних звернень, на які часто даються відписки службовцями апарату органів публічної адміністрації або які переадресовують назад на рівень органу, щодо якого існує відповідне звернення. Отже, громадяни, звертаючись у різні, у тому числі найвищі, інстанції, отримують часто однакову відповідь від них [1, с. 93].

Визначення електронної петиції в законодавстві України не міститься, але з тлумачення ст. 5 Закону України "Про звернення громадян" від 2 жовтня 1996 року випливає, що це особлива форма колективного звернення громадян до Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, органу місцевого самоврядування, яка подається та розглядається в порядку, передбаченому ст. 23-1 цього Закону [2].

Основними ознаками електронної петиції є: мета – розпочати діалог з владою; колективний характер звернення; свобода вираження; необхідність дотримання вимог закону й веб-порталу; "закриті" теми та премодерація (попереднє підписання петицій встановленою кількістю голосів); постійне реагування з боку органів влади [3, с. 194].

Згідно з ч. 1 ст. 23-1 Закону України "Про звернення громадян", громадяни можуть звернутися до Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, органу місцевого самоврядування з електронними петиціями через офіційний веб-сайт органу, якому вона адресована, або веб-сайт громадського об'єднання, яке здійснює збір підписів на підтримку електронної петиції [2]. Отже, у електронних петиціях існує два рівні застосування: державний та місцевий.

У процедурі подання електронних петицій можна виокремити декілька етапів:

1) ініціювання петиції;

2) перевірка змісту петиції органами влади на відповідність вимогам закону;

3) оприлюднення петиції на офіційному веб-сайті;

4) збір підписів під петицією;

5) надсилання петиції на розгляд адресату;

6) розгляд та оприлюднення результатів розгляду;

Законом "Про звернення громадян" встановлено вимоги до змісту електронної петиції. Вона має містити суть звернення, прізвище, ім'я, по батькові автора (ініціатора) електронної петиції, адресу електронної пошти. При оприлюдненні (не пізніше двох днів з дня надсилання автором) обов'язковим є зазначення дати початку збору підписів та інформація щодо загальної кількості та переліку осіб, які підписали електронну петицію. Електронна петиція не може містити заклики до повалення конституційного ладу, порушення територіальної цілісності України, пропаганду війни, насильства, жорстокості, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, заклики до вчинення терористичних актів, посягання на права і свободи людини. У разі невідповідності петиції

вимогам вона не оприлюднюється, про що автор має бути повідомлений не пізніше строку оприлюднення [2].

Незважаючи на достатньо детальну регламентацію порядку подання, оприлюднення, розгляду електронних петицій, часто дія або бездіяльність органів, яким вони адресовані стає предметом судового оскарження.

У Постанові Київського апеляційного адміністративного суду від 28 серпня 2018 року по справі № 826/11238/17 визнана протиправною відмова оприлюднити на офіційному веб-сайті Кабінету Міністрів України електронної петиції під заголовком «Не надавати статусу пам'ятки графіті з пропагандою війни» [4]. Постановою Третього апеляційного адміністративного суду від 08 листопада 2018 року по справі № 201/15825/17 визнано протиправними дії Дніпровської міської ради щодо не оприлюднення та відмови в реєстрації електронної петиції про ліквідацію Комунального підприємства «Муніципальна поліція» та зобов'язано Дніпровську міську раду зареєструвати і оприлюднити петицію про ліквідацію Комунального підприємства «Муніципальна поліція» Дніпровської міської ради [5]. У Постанові Третього апеляційного адміністративного суду від 18 червня 2019 року по справі № 160/189/19 та Постанові Третього апеляційного адміністративного суду від 26 грудня 2018 року по справі № 804/4055/18 встановлено, що електронна петиція була розглянута не уповноваженим суб'єктом – Робочою групою з розгляду петицій, у той час як мав розглядати петицію міський голова, що визнано порушенням порядку розгляду петицій [6,7].

Отже, як свідчить судова практика, досить часто громадяни зазнають обмежень та порушень у реалізації їхнього права на звернення до органів державної влади або органів місцевого самоврядування, за захистом якого звертаються до суду. В усіх розглянутих випадках суд визнавав протиправними дії органів влади, та зобов'язував вжити заходів по опублікуванню та розгляду петицій.

Таким чином, електронні петиції є однією з форм електронної демократії, призначенням якої є зменшення соціального напруження, встановлення соціального діалогу між органами публічної адміністрації та громадянами, сприяння оперативному реагуванню органами держави й органами місцевого самоврядування на суспільні виклики та ініціативи. Із запровадженням електронних петицій у населення з'явився новий інструмент взаємодії з державою й органами місцевого самоврядування з метою вирішення суспільно значущих питань. Такі петиції можуть бути і формою ефективного демократичного тиску на владу. На рівні територіальних громад петиції стають у нагоді для акцентування уваги місцевих рад на локальних проблемах і шляхах їх вирішення. Електронні петиції можуть замінити різноманітні соціальні опитування сумнівного походження, хоча їх недоліком є те, що вони відображають думку не всіх верств населення, а лише тих, хто має доступ і користується мережею Інтернет.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Решота В. В. Електронна петиція як новий інструмент звернення громадян до органів публічної адміністрації/ В. В. Решота //Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція. - 2015. - Вип. 15(1). - С. 91-94.
2. Про звернення громадян: Закон України від 2 жовтня 1996 року № 393/96-ВР. Дата оновлення: 16.07.2019. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 10.10.2019)

3. Вільчинська В. Особливості використання сервісу електронних петицій у органах місцевого самоврядування / Віра Вільчинська, Олександр Марковець // Інформація, комунікація, суспільство 2016 : матеріали 5-ої Міжнародної наукової конференції ІКС-2016, 19–21 травня 2016 року, Україна, Львів, Славське / Національний університет "Львівська політехніка", Кафедра соціальних комунікацій та інформаційної діяльності. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2016. – С. 194–195. – Бібліографія: 5 назв.
4. Постанова Київського апеляційного адміністративного суду від 28 серпня 2018 року, судова справа № 826/11238/17. URL:<http://reyestr.court.gov.ua/Review/76112402>
5. Постанова Третього апеляційного адміністративного суду від 08 листопада 2018 року, судова справа № 201/15825/17. URL:<http://reyestr.court.gov.ua/Review/77909423>
6. Постанова Третього апеляційного адміністративного суду від 18 червня 2019 року, судова справа № 160/189/19. URL:<http://reyestr.court.gov.ua/Review/82468445>
7. Постанова Третього апеляційного адміністративного суду від 26 грудня 2018 року, судова справі № 804/4055/18. URL:<http://reyestr.court.gov.ua/Review/78852273>

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Куш О.Є.

*Пегарь Артём ,
4 факультет, 1 курс, 8 група
Национальный юридический университет
им. Ярослава Мудрого*

ГОМСТЕД-АКТ

Закон о гомстедах появился в США в середине 19 века в результате длительной классовой борьбы за земли Запада.

20 мая 1862 года, под давлением радикально-демократического крыла Республиканской партии во главе которой стоял Авраам Линкольн, был принят Гомстед-акт, согласно которому, любое лицо, которое является главой семьи или прибыло в возрасте двадцати одного года, и является гражданином Соединенных Штатов либо подало заявление о получении гражданства согласно закону о гражданстве Соединенных Штатов, и которое никогда не участвовало в военных действиях против Правительства Соединенных Штатов и не оказывало содействие их врагам, имеет право, начиная с 1 января 1863 года, получить участок нераспределенной государственной земли размером 160 акров (65 гектаров) или меньше, в отношении которого лицо может подать заявление о покупке по цене 1 доллар 25 центов за акр или менее [2].

Этот акт, явившийся результатом длительной и ожесточенной классовой борьбы скваттеров (поселенцев) на западных территориях и классовой борьбы в старых восточных штатах завоеванных фермерами и рабочими революционным путем и явился одним из важных этапов для развития капитализма в сельском хозяйстве по тому пути, который Ленин назвал "американским"[1].

Поселенцы самовольно селились на частных и государственных землях. Попытки государства и собственников бороться с этими поселенцами имели небольшой успех, и федеральное правительство было вынуждено путем ряда законодательных актов (в 1800, 1804, 1820, 1841, 1854 и других годах) облегчить условия приобретения "общественных" земель, снизить цену на них, уменьшить размер продаваемых участков, чтобы сделать более доступным их приобретение для фермеров и рабочих, в результате

чего по этому закону каждый гражданин США, не поддерживающий в Гражданской войне Юг, мог получить участок земли к западу от Миссисипи. А также, хозяйство можно было купить с отсрочкой на несколько лет или выиграть в лотерее [1].

Некоторые считают, что принятие гомстед-акта это мероприятие против рабовладельцев (Южан), проведённое в ходе гражданской войны с целью сбора поддержки населения и пополнения своих рядов за счёт переселенцев, а также реконструкция Юга США, разрушенного в результате гражданской войны.

Ограничения:

- Земли, приобретенные согласно положениям настоящего закона, не могут быть использованы для погашения долга, возникшего до выдачи патента на такие земли.

- Отсутствие на выделенной земле более 6 месяцев приводит к тому, что земли возвращаются в собственность правительства.

ИТОГ

Гомстед-акт продлился с 1862-1976 года, за исключением территории Аляски, где он продолжался до 1986 года. Исходя из этого мы можем понять, что акт поспособствовал развитию и заселению уже в прошлом "дикого Запада", выполнив поставленную цель и полностью оправдав себя.

В результате гомстед-акта было роздано около 2 мил. гомстедов общей площадью 285 мил. акров (115 мил. гектаров) земли.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Д. ЕФИМОВ , Историк-марксист, № 3(037), 1934, С. 59-82 :Акт о гомстедах и их коммутация URL: <https://libmonster.ru/m/articles/view>

2. Большая Российская Энциклопедия. URL: https://w.histrf.ru/articles/article/show/gomstied_akt_homestead_act.

3. Гомстед-акт и начало массового заселения Дикого Запада в США. URL: <https://www.historion.org/> .

Науковий керівник: Булгаков А.О., к.ю.н., асистент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Плотникова Анна Сергіївна,
студентка 4 групи 1 курсу
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції
Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого*

ОСНОВНІ РИСИ БОНАПАРТИЗМУ

9 листопада 1799 року Наполеон Бонапарт вчинив державний переворот. Консулат, а потім імперія стали етапами утворення бонапартизму – військово-політичної диктатури крупної буржуазії. Вся повнота влади була зосереджена в руках першого консулу – Наполеона Бонапарта.

Наполеон намагався знищити якобінство, надійно захистити інтереси буржуа, зберегти лише ті завоювання революції, які були вигідні для буржуазії. Для цього він створив бюрократичний державний апарат з великою армією солдатів, чиновників,

поліцейських. Всі демократичні інститути, які мали місце за часів революції, були ліквідовані.

Основними рисами бонапартизму є:

1) централізація бюрократичного апарату, яка полягає в тому, що виконавча влада була побудована за принципом жорсткої вертикалі та єдиноначальності. Основними органами управління стали міністерства. Було створено потужний бюрократично-поліцейський апарат. Проведено адміністративну реформу на місцях, яка передбачала ліквідацію органів місцевого самоврядування, їх було замінено префектами, які призначалися урядом.

2) широке застосування плебіситу. Так, Конституція VIII Республіки, яка оформлювала Консульство та встановлювала республіканський лад з сильною виконавчою владою трьох консулів, 13 грудня 1799 року була винесена на всезагальне голосування. При цьому реальна влада належала Першому консулу – Наполеону Бонапарту. Сенатус-консулт 1802 році та нова Конституція Франції 1804 року (третя наполеонівська Конституція) були також схвалені народним плебісцитом. Наполеон прагнув замаскувати свою диктатуру конституційними формами, урочисто проголошуючи, що його влада є виявом волі суверенного народу. Стаття 2 Конституції 1799 року визнавала виборцями всіх чоловіків, які досягли віку 21 року, без будь-яких майнових обмежень. На перший погляд, це створювало видимість демократії, але насправді Конституцією встановлювались багатоступеневість виборів, коло виборців звузилось. Сенатус-консултом 1802 Наполеон ввів цілий ряд додаткових заходів, які забезпечували на виборах не тільки вирішальну роль за пануючим класом, але й значно збільшив вплив уряду на результаті виборів. Наполеон став довічним Першим консулом. Третя наполеонівська Конституція юридично закріплювала перетворення державного устрою Франції на своєрідну монархію (імперію), Наполеону був присвоєний титул імператора, таким чином було підтверджено курс на подальше зміцнення його особистої влади.

3) розвиток та зміцнення армії та поліцейської системи. Велика частина бюджетних коштів спрямовувалась на розвиток армії та поліцейського апарату. В армії розвивалися кастовість та професіоналізм. Поліцейська система була побудована за принципом суворої централізації. Посадові особи поліції призначалися міністром поліції і діяли під його керівництвом. На поліцію покладалася, зокрема, і функція здійснення каральної політики імперії. Була створена широка система розшуку.

Таким чином, державне будівництво, здійснюване Наполеоном I, було спрямоване на централізацію влади. Система управління, створена Бонапартом, пережила свого засновника і діяла у Франції до середини XX століття. Під час Першої імперії у Франції завершився процес становлення сучасної держави, звільненої від теологічної і станової спадщини. Диктатура Наполеона Бонапарта завершила справу революції: було зміцнено буржуазний порядок, селяни одержали землю, було зруйновано середньовічний правовий лад.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Наполеон Бонапарт [Текст] / А.З.Манфред.- 5-е изд.- Москва : Мысль, 1989.-736с.-
2. История Франции [Текст] : в 3-х т./ отв. ред. А.З. Манфред.- Москва : Наука. Т.2.- 1973.-664с.-

3. Наполеон I [Текст] / М.М.Страхов, О.Н.Ярмиш // Юридична енциклопедія: В 6 т. Т.4: Н-П. –К. :Укр. енциклопедія, 2002.-С. 40-41
4. Французкий ежегодник: 1975: Статті и матеріали по історії Франції [Текст] / гл. ред. А. З. Манфред.- Москва : Наука, 1977.-280 с.-
5. Кодекс Наполеона [Текст]: его характер и причины распространения / Ф. Шенвиц.- Санкт-Петербург ; Варшава : Тип. Л. Билинского и В. Маслянкевича, 1912.-82 с. + VI лит.-
6. Історія держави і права зарубіжних країн : підруч. для студ. вищ. І-90 навч. закл. / Л. М. Маймескулов, Д. А. Тихоненков, В. В. Россіхін, С. І. Власенко ; за ред. Л. М. Маймескулова. – Х. : Право, 2011. – 520 с.
7. Глиняний В. П. Історія Держави і права зарубіжних країн : Навч. Посіб. / 6-те вид. – К. : Істина, 2010. – 768 с.

Науковий керівник: Булгаков А.О., к.ю.н., асистент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Попова Юлія Олексіївна,
студентка 2 курсу
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРОЦЕДУРИ ІМПІЧМЕНТУ В УКРАЇНІ

Після нещодавнього набрання чинності законом “Про особливий порядок усунення Президента України з посади (імпічмент)” актуалізувалося питання аналізу національної процедури притягнення глави держави до конституційної відповідальності. За роки незалежності вперше маємо ситуацію, коли процедура імпічменту законодавчо врегульована і теоретично може бути застосована. Тож її розгляд та визначення властивих їй проблем є одним з нагальних завдань науки конституційного права України.

Почнемо з аналізу прийнятого документа. Передовсім варто зазначити, що його положення в цілому дублюють конституційну процедуру імпічменту, викладену у статті 111 Основного Закону. Єдиною підставою для усунення президента з поста залишається вчинення ним державної зради чи іншого злочину. Незмінна й необхідність підтримки спочатку у 226 голосів, потім 300 народних обранців, і зрештою голосування аж 338 депутатів. Крім цього, у нормативно-правовому акті більш детально розписані питання створення та діяльності спеціальної тимчасової слідчої комісії, встановлено вимоги до спеціальних слідчих та спеціального прокурора, врегульовані інші процедурні аспекти діяльності Верховної Ради при реалізації відповідних повноважень.

Закон також містить деякі нововведення, серед яких варто виділити положення про принесення головою Верховної Ради у письмовій формі вибачень Президентові в разі припинення процедури імпічменту з різних підстав. Примітно, що таке перепрошення може бути наслідком простої нестачі голосів за постанову про усунення, що не буде жодним чином відображати ступінь доведеності вини глави держави у вчиненні злочину.

Отже, можна стверджувати, що значних змін у порівнянні з наявним конституційно-правовим регулюванням цієї процедури прийнятий закон не вносить, а отже й не вирішує притаманних їй проблем.

Досить цікавою є ситуація, пов'язана з передбаченим Конституцією та законоотриманням Верховною Радою України висновку Верховного Суду щодо наявності в діях Президента ознак державної зради чи іншого злочину. Стаття 2 закону "Про особливий порядок усунення Президента України з посади" однією з засад, на яких здійснюється імпічмент, визначає презумпцію невинуватості. Статтею 62 Конституції України цей принцип тлумачиться як неможливість вважати особу винною у вчиненні злочину до винесення відповідного обвинувального вироку суду. В даному контексті слід зазначити, що висновок Верховного Суду, про який йде мова, не може вважатися обвинувальним вирокком у сенсі статті 373 кримінально-процесуального кодексу ні формально, ні за своєю суттю хоча б тому, що він не містить резолютивної частини та не призначає будь-яку форму реалізації кримінальної відповідальності згідно з кримінальним кодексом. З цього випливає, що до кримінальної відповідальності Президент, усунений з посади в порядку імпічменту, має притягатись окремо.

Відтак, незрозумілим залишається те, яким чином законодавець пов'язав принцип презумпції невинуватості з, як зазначено у статті першій нового закону, позасудовим процесом усуненням Президента з поста до доведення його вини в рамках кримінального судочинства.

Більш важливою проблемою наявного порядку притягнення Президента України до конституційної відповідальності залишається його складність та не реалістичність, пов'язана з необхідністю остаточного підтримання імпічменту трьома чвертями від конституційного складу парламенту. У порівнянні з практикою демократичних іноземних країн ця кількість є завеликою. Так, у Сполучених Штатах Америки відповідний процес потребує підтримки спочатку простою більшістю у Палаті Представників, а потім двома третинами Сенату.

Цікаво, що постанова про усунення президента з посади є єдиним актом Верховної ради, що потребує настільки великої кількості голосів. Навіть для внесення змін до Конституції потрібно голосування двома третинами від конституційного складу парламенту. Крім того, що такий стан речей робить малоімовірним усунення з поста Президента людини, що дійсно вчинила злочин, варто наголосити й на невиправданості цієї вимоги. У випадку підтримки імпічменту 300 народних депутатів зовсім необов'язково буде шукати ще 38 голосів, бо цієї кількості буде достатньо для зміни конституційної процедури, у тому числі в частині зменшення необхідної кількості голосів.

Таким чином, можна підбити підсумки. Верховенство права в державі тісно пов'язане з доктриною обмеженого правління, адже лише дотримання закону уособленою в конкретних посадовцях політичною владою робить сувереном не живого правителя, а абстрактне право. Однією з гарантій, що містять в даному контексті сучасні конституції, є юридичний механізм усунення президента з посади у випадку порушення ним закону - імпічмент. Його процедура, задля реалізації означеної мети, має бути дієвою та реалістичною. Враховуючи зазначене вище, вітчизняне правове регулювання цього надважливого для демократичної держави процесу, не відповідає цій вимозі. В даному контексті, прийняття того чи іншого закону про імпічмент є абсолютно не суттєвим, адже виправити ситуацію можливо лише зміною приписів Основного Закону.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри конституційного права України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Лентянин Любомир Іванович.

*Попович Ольга Станіславівна,
молодший науковий співробітник відділу дослідження
проблем кримінального та кримінально-виконавчого права
НДІ вивчення проблем злочинності
ім. академіка В. В. Сташиса НАПрН України*

МЕТА ТЕРОРИСТИЧНОГО АКТУ: ДОКТРИНАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ І ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Протягом багатьох десятиліть в українському науковому середовищі і серед практиків-юристів триває дискусія навколо змісту поняття «мета терористичного акту». Метою терористичного акту у ч. 1 ст. 258 КК України визнано порушення громадської безпеки, залякування населення, провокація воєнного конфлікту, міжнародне ускладнення або вплив на прийняття рішень чи вчинення або не вчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста). І це питання, залишаючись проблемним у сучасній доктрині кримінального права, викликає труднощі при притягненні винних до кримінальної відповідальності.

Науковці пропонують таку схему визначення цілей терористичного акту: засобом досягнення мети терористів є наслідки скоєння суспільно небезпечних дій або погрози їх вчинення, які призводять до інформування про це невизначено велику кількість осіб. Проміжною метою – виникнення або створення обстановки страху й напруженості в результаті інформаційного впливу невизначено великої чисельності людей. Кінцевою метою виступає примушування держави чи міжнародної організації або фізичної, юридичної особи, групи осіб до вчинення яких-небудь дій чи відмови від них в інтересах терористів і на шкоду адресатам впливу (В. П. Ємельянов). Учений також вважає: щоб склад терористичного акту був дійсно точним, науково вивіреном і не конкурував з багатьма іншими складами злочинів, він повинен містити в нерозривній єдності такі ознаки, як спрямованість указаних у ньому насильницьких дій на залякування населення й мету впливу, спонукання адресатів останнього до прийняття рішень, у яких заінтересовані терористи.

Погоджуючись з тим, що мета терористичного акту, що визначена в ч. 1 ст. 288 КК, потребує удосконалення, вважаємо також за доцільне звернутися до іспанського досвіду боротьби з терористичними актами. У КК Іспанії метою такого злочину визнано: (а) повалення конституційного ладу, (б) припинення або тяжка дестабілізація функціонування політичних інститутів, економічних або соціальних структур держави, (в) примушування публічної влади вчинити певну дію чи не вчиняти, (г) серйозне порушення громадського спокою, (д) серйозна дестабілізація функціонування міжнародної організації, (е) провокація стану страху серед населення або його частини. Інакше кажучи, іспанський законодавець виходить за межі громадської (загальної) безпеки, визнаючи серйозне порушення громадського спокою і провокацію стану страху серед населення або його частини тільки альтернативними цілями вчинюваного діяння як терористичного акту. Такий підхід дещо

схожий на визначення терористичного акту в ч. 1 ст. 258 КК України, хоча й містить різновиди мети терористичного акту, які охоплюються, наприклад, ст. 109 КК України.

З позиції *de lege ferenda* та з урахуванням й інших результатів дослідження терористичного акту в національному і зарубіжному ракурсах, зазначимо, що різновидом мети терористичного акту є дестабілізація діяльності державних і громадських інституцій, органів місцевого самоврядування, а припинення діяльності зазначених інституцій виступає однією з форм дестабілізації. Причому державними інституціями виступають державні органи, установи, підприємства, організації, а громадськими - партії, інші громадські об'єднання, а також їх органи.

Що стосується провокації стану страху серед населення або його частини, таку мету можна сприймати позитивно, бо саме остання досягається при вчиненні погрози вчинити певне діяння як терористичний акт, а тому виділяти її окремо в ст. 258 КК немає необхідності.

Окремою альтернативною метою терористичного діяння згідно з кримінальним законодавством Іспанії є примушування публічної влади скоїти певну дію чи не вчиняти її. У ч. 1 ст. 258 КК України різновидом мети визнано вплив на прийняття рішень, вчинення чи невчинення дій органами державної влади, органами місцевого самоврядування або службовими особами цих органів чи об'єднаннями громадян, юридичними особами. Отже, існує певна схожість в установленні такого виду мети. Причому термін «примушування» щодо терористичного акту є більш точним порівняно з терміном «вплив». Примушуванням – це насильницький вплив на дії або бездіяльність суб'єктів з метою отримання бажаної реакції. Ураховуючи те, що в цілому терористичний акт є насильницьким злочином, використання словосполучення «насильницький вплив» є некоректним, а тому доцільніше оперувати терміном «примушування».

Таким чином, різновидом мети терористичного акту є примушування публічної влади (державної влади чи влади, що належить місцевому самоврядуванню) в особі їх органів, службових осіб, юридичних осіб або певних соціальних груп, які не є юридичними особами, до вчинення певних дій або відмови від цього. Щодо фізичної особи (пересічного громадянина), то її примушування не є метою терористичного діяння, а дії щодо таких осіб охоплюються складами інших злочинів (наприклад, передбачених статтями 127, 147, 189 КК).

Підсумовуючи викладене, підтверджуємо, що різновидами мети терористичного акту є: (а) дестабілізація діяльності державних органів, установ, підприємств, організацій, органів місцевого самоврядування і громадських об'єднань; (б) примушування органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, їх службових осіб чи юридичних осіб, окремих соціальних груп (релігійних, політичних, з національною належністю до національних меншин тощо), які не є юридичними особами, до вчинення певних дій або відмови від цього. І тому потрібно удосконалення редакції ч. 1 ст. 258 КК України.

*Потапенко Софія Михайлівна,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет адвокатури
1 курс, 4 група*

ЕВОЛЮЦІЯ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УРСР

Питання відбору та структурування змісту освіти займає одне із центральних місць. Адже від правильного вирішення питань «чому навчати» і «яких знань потребує сучасна людина» значною мірою залежить якість освіти, рівень підготовки молоді до життя в суспільстві, її здатність забезпечувати його розвиток. Увага до проблеми структури сучасного змісту освіти, методологічних основ його конструювання та розвитку, вибору предметів для навчання у школі, обсягу та порядку викладення змісту у навчальних стандартах та програмах зросла в останні два десятиліття, в період початку розбудови національної школи. Відповіді на ці питання можуть бути знайдені за умов вивчення генези теорії і практики розвитку цих питань у минулому та переосмислення їх з сучасної позиції.

Радянській владі від царського режиму дістався тяжкий спадок у сфері освіти: приблизно 70 % дорослого населення України не вміло писати. Це зумовило розгортання на території Української РСР кампанії щодо ліквідації не писемності. У перші пореволюційні роки постала необхідність створення нової школи на засадах безоплатної обов'язкової загальної політехнічної освіти. Така школа мала бути трудовою, тобто забезпечувати тісний зв'язок навчального процесу з працею, що здається цілком виправданим в умовах високих темпів економічного зростання .[4]

З 1921 року розвивається мережа шкіл і пунктів лікнепу. Здійснюючи керівництво народною освітою, уряд Радянської України послідовно впровадив в життя такі положення партійної програми, затвердженої на VIII з'їзді Комуністичної партії: організація радянської, вільної від будь-якого релігійного впливу школи з викладанням рідною мовою; безкоштовне загальне і політичне утворення; спільне навчання хлопчиків і дівчат; тісний зв'язок навчання з громадською продуктивною працею; підготовка всебічного розвитку членів суспільства. Відповідно до програми, робота в школі була спрямована на виховання в учнів нової радянської моралі, свідомої дисципліни і любові до праці.

Починаючи з 1922, вихованням дітей також займалися створені при школах піонерські організації, культурно-просвітницькі установи, виробничі колективи, а також комсомольські осередки, що з'явилися у школах у 1923 році.

У 1924 році розпочалася підготовка до запровадження обов'язкового початкового чотирирічного навчання для дітей. Досить швидко, протягом кількох років, у містах це завдання було вирішене, але тим не менше, у 1927/28 навчальному році близько 35% дітей шкільного віку все ще не мало змоги отримати освіту.[6] Шкільний перепис, проведений в грудні 1927, показав, що 22.9% вчителів мали вищу або середню спеціальну освіту - інші мали лише середню або початкову освіту. Цю гостру проблему вирішували шляхом істотного збільшення кількості педагогічних інститутів і технікумів, скорочення термінів навчання в них. До кінця першої п'ятирічки проблема загального навчання була вирішена.

У 1932-1933 навчальному році навчалось 98% дітей віком від восьми до десяти років. У 1932 р. була затверджена структура загальноосвітньої трудової школи: початкова, неповна середня і середня школи. Ця структура була єдина для всієї країни. Також був встановлений порядок прийому учнів до школи, переведення в наступні класи, складання іспитів, введена п'ятибальна система оцінки знань учнів. В середині 1930-х років близько третини учнів могли навчатися у середній школі. Постановою Надзвичайного XIV Українського З'їзду Рад від 30 січня 1937 року було затверджено 120 статтю Конституції Української РСР, яка зазначала: «Громадяни УРСР мають право на освіту. Це право забезпечується загальнообов'язковою початковою освітою, безоплатністю освіти, включаючи вищу освіту, системою державних стипендій більшості тих, хто вчиться у вищій школі. Забезпечено навчання у школах рідною мовою, організацією на заводах, в радгоспах, машинно-тракторних станціях і колгоспах безплатного виробничого, технічного й агрономічного навчання трудящих.»[8] У 1937 році в середніх школах навчалось вже близько 1/3 учнів. Українською мовою навчалось більше 80% учнів, але, разом з тим, працювали школи з російською, болгарською, польською і іншими мовами навчання, залежно від національного складу населення певного регіону - саме це свідчило про високий міжнаціональний рівень культурної революції при соціалізмі.

Однак цьому процесу завадила російсько-німецька війна (1941-1945 роки). За цей період школи і вищі навчальні заклади були повністю зруйновані. Але відразу після визволення території України від німецько-фашистських загарбників у надзвичайно короткі терміни була в основному відновлена мережа ВНЗ і значна частина шкіл. У 1944-1950 роках в УРСР було побудовано, а також реконструйовано близько 1669 повністю і частково зруйнованих шкіл, розрахованих на півмільйона учбових місць. Проте шкільна мережа не задовольняла наявних потреб. Значна кількість таких навчальних закладів, особливо в сільській місцевості та у робітничих селищах, розміщувалася в мало пристосованих для занять приміщеннях. Це все призвело до швидкого зростання кількості вечірніх шкіл, особливо в містах, крім того, були засновані курси для дорослих і професійні заочні школи. У 1953 році здійснено перехід до обов'язкової семирічної освіти .[1]

У розвитку народної освіти значне місце займало трудове виховання учнів. З 1954-1955 навчального року в школах України запроваджена ручна праця - в 1-4 класах, робота в майстернях і на навчально-дослідних ділянках - в 5-7 класах, практикуми з основ виробництва - в 8-10 класах. [5] Все більше уваги приділялося організації навчання молоді без відриву від виробництва. Вже у 1957-1958 навчальному році в республіці діяло 359 самостійних вечірніх і заочних шкіл, і шкіл з класами для навчання працюючої молоді. Чимала кількість годин у середній школі (за деякими підзаконними актами, до третини) приділялася виробничій практиці. Оскільки в шкільних будівлях не було місця для створення майстерень, керівники шкіл йшли більш простим шляхом: «шкільні виробничі бригади» прямували на вже існуючі виробництва. Одночасно з цим зародилося ще одне нововведення: школи для обдарованих дітей. У зовні підпорядкованій єдиним законам радянській школі, тривала прихована диверсифікація: розвивалися авторські підходи кращих вчителів, а також з'являлися школи для обдарованих в математиці та природничих науках дітей. Створені великими ВНЗ у власних інтересах, ці школи випадали з-під загальних вимог «політехнізації». Прикладом може слугувати система

математичних шкіл, програма яких готувала учнів до навчання в серйозних технічних ВНЗ і до входження в академічну науку. [2]

Менше ніж за 10 років освітня система України перейшла рубіж загального семирічного навчання дітей шкільного віку. Майже кожен учень мав можливість закінчити десятирічку. Це було виражено у збільшенні прийому до педагогічних вищих навчальних закладів, розширенні фахової й матеріальної бази освіти. У законі “Про зміцнення зв’язку школи з життям і подальший розвиток системи народної освіти в нашій країні” (прийнятий Верховною Радою Української РСР 24.12.1958, затверджений Верховною Радою Української РСР у квітні 1959 року) було визначено політехнізацію навчання з продуктивною працею і посилення зв’язку школи з виробництвом.[9]

Наприкінці 1950-х років семирічні і десятирічні школи були перетворені на восьмирічні (обов'язкові) та одинадцятирічні загальноосвітні трудові політехнічні з виробничою практикою, що нагадувало попередні уніфіковані трудові школи. Випускники середніх шкіл, за винятком 20% кращих учнів, були зобов'язані відпрацювати принаймні два роки перед вступом до вищого навчального закладу.

Відповідно до рішень XXIII з'їзду КПРС з 1966 року почалося впровадження загальнообов'язкової десятирічної освіти. Загалом перехід до загальнообов'язкової середньої освіти в УРСР був здійснений до 1976 року. Суттєвих змін зазнав зміст навчально-виховного процесу: увага почала акцентуватися на трудовому навчанні, оволодінні учнями конкретними знаннями з природничо-технічних, економічних та суспільних наук. Разом з тим, запроваджувалося навчання дітей з 6 років, 8-річні школи було реорганізовано в 9-річні, середні — в 11-річні, а професійно-технічні училища різних типів – в єдиний тип навчального закладу – середні професійно-технічні училища.[3]

У 1973 році Верховною Радою СРСР були прийняті «Основи законодавства СРСР і союзних республік про народну освіту», в яких визначені основні завдання Радянської держави в області народної освіти в умовах зрілого соціалістичного суспільства.

Відповідно до цього на Україні впроваджується широка програма подальшого поліпшення системи народної освіти, розширення мережі загальноосвітніх, зокрема, середніх шкіл, забезпечення їх кваліфікованими педагогічними кадрами, а також, інтенсивне спорудження нових шкіл.

Закон Української РСР про народну освіту» (від 28 червня 1974 року) [7] гарантував рівність усіх громадян у здобутті освіти, свободу вибору мови навчання: навчання рідною мовою або мовою іншого народу СРСР, безоплатність усіх видів освіти, гуманістичний і високоморальний характер освіти й виховання.

У цей же час здійснювалися заходи щодо подальшого розвитку системи народної освіти, що відповідали вимогам науково-технічного прогресу і завданням неухильного підвищення культурно-технічного та освітнього рівня трудящих. До 1976 року перехід до загальнообов'язкової середньої освіти був завершений.

У результаті проведення усіх заходів щодо реформування системи освіти була сформована багатопредметна структура змісту шкільної освіти з концентрично-лінійним підходом до побудови навчальних предметів, напрацьована внутрішньопредметна диференціація, утвердився погляд на зміст загальної середньої освіти, як на поєднання навчальних предметів, основ гуманітарних та природничих наук, що свідчило про переважання нового підходу до його формування. Під змістом навчального предмета, розумілась сукупність знань з основ відповідної науки, умінь та навичок, засвоєння яких

набувало самодостатнього значення. Це свідчило про розвиток загальноосвітньої школи в рамках школи навчання, не зорієнтованої на особистість, її всебічний розвиток. Вивчення та узагальнення досвіду реформування змісту вітчизняної шкільної освіти за роки існування СРСР дозволяє стверджувати, що воно було продуманим та результативним. Дослідження його ходу та результатів дає змогу з'ясувати не тільки характерні особливості становлення сучасного змісту освіти, а й загальні тенденції, можливості і перспективи його перебудови в майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. <https://studfiles.net/preview/5726160/page:19/>
  2. <https://newtonew.com/school/shkolnoe-pole-eksperimentov>
  3. Доменко М.В. Народное образование и культурно-просветительные учреждения / М. В. Доменов, Н.Н. Ковтасюк // Большая советская энциклопедия. - Москва, 1977. - Т.26: Тиходонки-Ульяново. - с.562-563.
  4. Доменов М.В.. Народная освіта/ М.В. Доменко, Я.П. Корнієнко // Українська радянська енциклопедія. - Київ, 1982. - Т.7: Мікрокаїн-Опеум. - с. 231-233.
  5. Академия наук Украинской ССР. Институт истории. История Украинской ССР. Краткий очерк.
  6. Хрестоматія з історії держави і права України: у 2Т/за ред.В.Д. Гончаренка.-К.: Ін Юре. Т2: Лютий 1917р.-1996р.-Вид. 2-ге, перероб. І доп.-2000.-728с.-ББК Х2 (4Укр)я7
  7. <https://ips.ligazakon.net/document/view/UP800243?an=4>
  8. <http://gska2.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1937.html>
  9. https://pidruchniki.com/81979/pedagogika/osoblivosti_rozvitku_osviti_50-ti
- Науковий керівник:** к. ю. н., асистент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Омарова А.А.

*Потьомкіна Олена Володимирівна,
студентка 2 курсу 1 групи
спеціальності 293 «Міжнародне-право»
Міжнародно-правового факультету
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

ТРУДОВА ЕКСПЛУАТАЦІЯ ДІТЕЙ

Вивченням даної проблеми займалися І. М. Доляновська, М. О. Колесник, А. М. Орлеан та інші науковці і актуальність її важко недооцінити, адже нелегальне використання праці неповнолітніх веде за собою найрізноманітніші суворі наслідки від дискримінації в суспільстві до масових смертей у результаті фізичного та психологічного виснаження, небезпечних мов на місці роботи.

На сучасному етапі розвитку України як активного елемента на міжнародній арені, що все частіше залучається підтримкою багатьох міжнародних організацій, а також приносить вагомий вклад в міждержавну правотворчість, доцільно розглянути, якими саме юридичними засобами керується країна в царині інтернаціональних відносин з використання експлуатації праці дітей.

Застосування та імплементація чинних міжнародних договорів у національне право регламентується ст. 9 Конституції України та ст. 8 КЗпП України.

За Принципом 9 Декларації про права дитини від 20.11.1959 року, вона має бути

захищена від усіх форм недбалого ставлення та експлуатації, а також не може прийматися на роботу до досягнення належного вікового мінімуму. Дитині в жодному разі не повинні доручатися чи дозволятися роботи або заняття, які є шкідливими для здоров'я або перешкоджають її освіті, фізичному, розумовому чи моральному розвитку. Відповідно до ст. 2 Конвенції Міжнародної Організації Праці № 138 “Про мінімальний вік для прийняття на роботу” 1973 року мінімальний вік прийняття на роботу не повинен бути нижчим, ніж вік закінчення обов'язкової шкільної освіти та в будь-якому разі не може бути нижче 15 років. Однак у державах з недостатньо розвинутою економікою, мінімальний вік може становити 14 років. Далі, згідно зі ст. 32 Конвенції про права дитини від 20.11.1995 року, держави-учасниці визнають право дитини на захист від економічної експлуатації та від виконання будь-якої роботи, яка може являти небезпеку для здоров'я, бути перешкодою в одержанні нею освіти чи завдавати шкоди її здоров'ю, фізичному, розумовому, духовному, моральному та соціальному розвитку держави-учасниці, відповідно до вищевказаного положення, зобов'язуються встановити мінімальний вік для прийому на роботу, необхідні умови щодо тривалості робочого дня й умови праці, а також передбачити відповідні види покарань або інші санкції для забезпечення ефективного здійснення цієї статті. У законодавстві України такими національними джерелами права є Конституція України (ст. 43), ККУ (зокрема ст. 150), а також Закон України “Про охорону дитинства” (ст. 21) тощо.

На жаль, за даними МОП, наприкінці ХХ століття в усьому світі понад 250 млн дітей віком від 5 до 14 років працювали попри законодавчу заборону та небезпеку цього явища. Станом на 12 червня 2019 року за даними UNICEF цифра експлуатованих дітей для виконання трудових обов'язків зменшилася до 152 млн, але й досі є критичною. За оцінками Дитячого фонду ООН більшість таких дітей проживає в Африці — 72 млн та 62 млн в країнах Азії. За останні три роки темпи прогресу в питанні припинення незаконного використання робочої сили неповнолітніх уповільнилися, через що світова спільнота б'є на сполох.

Щодо України, то за дослідженнями Державного комітету статистики України у співпраці з МОП, на початку 2000-х років чисельність дітей, що нелегально працювали на сторонніх осіб становила 256 тис. щомісячно, коли вже, станом на 2011 рік із урахуванням криміналізації процесу дитячої експлуатації, було порушено всього 169 кримінальних справ за 10 років, а отже, в середньому, по 17 кримінальних справ за рік. Насамперед, спираючись на опубліковані дослідження, можна наголосити на тому, що ст. 150 ККУ має деякі помилки, що перешкоджають ефективності виконання правосуддя. Кримінальні справи порушуються лише щодо кожного десятитисячного експлуататора, а покарання у виді штрафу призначається лише щодо кожного 13 із них, а норми санкціонування не застосовуються взагалі.

Отже, проблема експлуатації праці дітей — це проблема міжнародного характеру, для регулювання якої не достатньо лише ратифікувати низку міжнародних угод чи прийняти декілька нормативно-правових актів. Такий вид злочину проти дитинства повинен викоринитися за умови підвищення економіки в країні, за умови високого прожиткового мінімуму, високих заробітних плат і широкого ринку вакансій. Фінансова забезпеченість громадян само собою ліквідує потребу дітей у нелегальній праці й, більше того, дає змогу отримати високий освітній рівень задля майбутньої престижної професії.

*Приходько Анна Олександрівна,
магістрант,
Інституту управління і права
Національного юридичного
університету ім. Я. Мудрого*

ПІДВОДНІ КАМЕНІ ОНОВЛЕНОГО ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Актуальність. Україна перебуває на етапі становлення ринкових відносин вже тривалий час. Порівнюючи з подібними молодими країнами, не можна стверджувати, що за цей період вона досягла значних успіхів, особливо що стосується ринку праці: нині високий рівень безробіття, постійні сутички між роботодавцем та працівниками, переповненість судами справ щодо порушення трудових відносин та їх безкінечна тяганина, незабезпеченість державними гарантіями молодь тощо. Все це є відбитком недосконалого Кодексу законів про працю, який містить безліч архаїчних норм, що не в змозі регулювати динамічний трудовий ринок. Тому дуже важливим є створення нового трудового кодексу, який дозволить бізнесити ринок праці в Україні, переосмислити застаріле радянське законодавство, оновив механізм регулювання правових відносин щодо зайнятості та працевлаштування.

Постановка проблеми. Дослідити новітній проект Трудового кодексу, виявити його основні недоліки для юридичної практики та розвитку економіки України в цілому.

Результати дослідження. Уже тривалий час політики, реформатори, роботодавці, працівники, експерти ведуть дискусії щодо можливості прийняття проекту Трудового кодексу України №1658 замість застарілого Кодексу законів про працю України від 10.12.1971 р. №322-VIII (КЗпП). Трудовий кодекс втілює у собі праці фахівців за останні 15 років та охоплює норми, які не передбачені чинним КЗпП України, але практикуються на ринку праці. Він містить 398 статей та складається з 9 книг, а також прикінцевих та перехідних положень. Однак процес обговорення доцільності прийняття цього закону вже трохи затягнувся, через виявлення в ньому певних недоліків, що можуть призупинити процес розвитку країни. За новим Трудовим кодексом, по – перше, щорічна основна трудова відпустка встановлюється тривалістю не менше ніж 28 календарних днів за кожний робочий рік (ст. 170 проекту Трудового кодексу)[3]. Пригадаємо, що нині в Україні щорічна основна відпустка складає 24 дні за КЗпП, не враховуючи додаткові та соціальні відпустки, а також відпустки без збереження заробітної плати. Країні, яка має великі борги перед МВФ, нестабільну економічну ситуацію, на мій погляд, збільшення відпустки лише дозволить пришвидшити ріст пагонів соціально – економічної кризи. По – друге, покладено додаткові обов'язки на працівників (ст. 37 проекту Трудового кодексу)[3]. З одного боку, це логічно, що у разі незабезпечення повної зайнятості працівника протягом робочого часу доцільно доручити йому виконання іншої роботи. Однак ця норма сформульована так, що не дає можливості зрозуміти, які це додаткові обов'язки. Чи не призведе це до підміни трудової функції працівника виконанням зовсім іншої роботи, не передбаченої трудовим договором та кваліфікацією працівника, а також до зловживань з боку роботодавців. По - третє, передбачається розірвання трудового договору за ініціативою роботодавця (ст. 92 проекту Трудового кодексу)[3], особливо що стосується розголошення комерційної інформації. Зазначена норма є досить

суперечливою, оскільки може призвести до значних порушень прав працівників, адже на сьогодні жодним законом не визначено, що є «комерційною інформацією». Таким чином, роботодавці отримують можливість підвести під це визначення будь-яку інформацію, яка стосується діяльності компанії, а у випадку її розголошення – звільнити працівника за власною ініціативою. По – четверте, занадто розширені права державних інспекторів праці (ст. 353 проекту Трудового кодексу)[3]. За цією нормою створюється орган, який буде в будь – який час, без попередження перевіряти компанії що стосуються його компетенцій. За перешкоджання у проведенні перевірок державними інспекторами праці об'єктів нагляду, ненадання на їхню вимогу документів, інформації, матеріалів та пояснень особи притягатимуться до відповідальності. Такі необмежені права інспекторів праці спричинятимуть ще більшу тінізації бізнесу. По – п'яте, проблема з якою доведеться зіткнутися як роботодавцям, так і працівникам, є те, що з набуттям чинності проекту Трудового кодексу вся судова практика з трудових питань, яка формувалася десятиліттями, виявиться застарілою, а для формування нової знадобиться досить тривалий час. Через це будуть виникати проблеми неоднакового застосування судами норм трудового права, що може стати причиною порушення прав та інтересів знову ж таки працівників та роботодавців.

Висновки. Отже, проаналізувавши проект Трудового кодексу, я виявила, що в деяких аспектах трудових відносин запроваджуються ринкові механізми, які можуть призвести до значних зловживань та порушення прав робітників як з боку роботодавців: запровадження ненормованого робочого дня, з'явилися окремі підстави для звільнення працівника з ініціативи роботодавця тощо, так і з боку державних органів. Тому, перед прийняттям нового трудового законодавства, необхідно вдосконалити певні його положення, щоб не повертатися знову до старого КЗпП при розгляді судових справ та економіка країни не зазнавала збитків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Кодекс законів про працю: Закон України від 23 липня 1996 р. № 322-08. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08?find=1&text=%E0%F3%F2%F1%EE%F0%F1%B3%ED%E3>
3. Трудовий Кодекс України: Проект Закону України від 27 грудня 2014 року №1658. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53221
4. Про зайнятість населення: Закон України від 5 липня 2012 р. № 5067-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#n36>

*Пузанов Олександр Іванович,
Студент 1 курсу 4 факультету
Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого*

ПРОКЛАМАЦІЯ ПРО ЗВІЛЬНЕННЯ РАБІВ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ХІД ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ

Прокламація була видана 22 вересня 1862 року й набувала чинності з 1 січня 1863, змінивши передусім мету війни. Однак, багато американців не погодилися, бо на Півдні

господарство американців передусім залежало від рабської праці. Конфлікт за рабство був війною між розділеною нацією. Незважаючи на те, що Громадянська війна вела боротьбу за возз'єднання нації, Лінкольн побачив і іншу мету: назавжди припинити рабство у Сполучених Штатах. Найважливішим кроком для досягнення цієї мети й було проголошення Прокламації.

У ході громадянської війни в Сполучених Штатах Америки переламний момент, який обернув хід воєнних дій на користь Півночі, стався після того, як Авраам Лінкольн підписав два важливі документи, одним із яких і була «Прокламація про звільнення рабів». Саме після цього армія Лінкольна значно посилилася, бо до її лав стала вступати велика кількість добровольців: як фермерів і робітників Півночі, так і колишніх рабів Півдня.

Прийнявши декларацію, Лінкольн проголосив метою війни ліквідацію рабства зі збереженням цілісності держави та закликав рабів взяти участь у війні на боці Півночі.

Проголошення було видано у двох частинах. Перша частина була попередньою заявою, яка окреслювала наміри другої частини, яка офіційно набула чинності через 100 днів. Авраам Лінкольн заявив, що всі раби будуть назавжди звільнені у всіх районах Конфедерації, які до січня 1863 року вже не повернулися до федерального контролю. У другій частині десять постраждалих штатів були перелічені. Не були включені союзні рабовласницькі штати Меріленд, Делавер, Міссурі та Кентуккі. Також не названо штат Теннессі, в якому вже було створено підконтрольний Союзу військовий уряд.

Перемога Півночі у війні була принциповою, бо була єдиною можливістю відмінити рабство в усій Америці, а до того Лінкольн не мав впливу на конфедератів, які не визнали Прокламацію.

Початкова відповідь конфедерації була однією з очікуваних обурень. Проголошення розглядалося як ознака повстання, і доказ того, що Лінкольн скасував би рабство, навіть якби держави залишилися в Союзі. У листі до президента Лінкольна в серпні 1863 р. Генерал армії США Улісс С. Грант зауважив, що Прокламація, поєднана з використанням чорних солдатів армії США, сильно розгнівала Конфедерацію, сказавши, що "емансипація негра" є найважчою. Через кілька місяців після того, як Прокламація набрала чинності, Конфедерація заявила, що чорних американських солдатів, захоплених під час бою проти Конфедерації, судитимуть як рабів-повстанців у цивільних судах - велике правопорушення з автоматичним покаранням смертю. Менш ніж через рік після прийняття закону конфедерати вчинили жорстокі вбивства чорних американських солдатів.

Однак, деякі конфедерати вітали Прокламацію, оскільки вони вважали, що вона зміцнить настрої про рабство в Конфедерації і, таким чином, призведе до більшого залучення білих чоловіків до армії Конфедерації. Навіть якийсь час солдати погоджувалися з цим поглядом і висловлювали застереження щодо Прокламації, тому що боялися, що це збільшить рішучість Конфедерації боротися за рабство.

У Лінкольна також був план боротьби з рабами в прикордонних державах, які залишалися вірними Союзу. Він сказав, що уряд платить рабовласникам, якщо вони відмовляться від своїх рабів.

Проголошення емансипації було важливим, оскільки показало світові, що Громадянська війна зараз веде боротьбу за припинення рабства. Це також дало надію мільйонам чорних американців. Прокламація повернула закордонну думку на користь

Союзу, заручившись підтримкою країн проти рабства та країн, які вже скасували рабство (особливо розвинені країни Європи). Ця зміна закінчила сподівання Конфедерації на здобуття офіційного визнання. Оскільки Проголошення емансипації зробило викорінення рабства явною метою війни в Союзі, воно пов'язувало підтримку Півдня з підтримкою рабства.

Підписуючи документ, Лінкольн відзначив: «Ніколи в житті я не відчував сильніше, що чиню правильно, ніж зараз, коли я підписую цей папір». У кінцевому рахунку Північ все ж перемогла у війні. А Прокламація хоч і не одразу ліквідувала рабство, однак, спровокувала ланцюжок подій, поправок та нових законів, які остаточно ліквідували рабство з американської правової системи, хоча це зайняло більше ста років.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Майкл Джей Фрідмен Нарешті вільні: рух за громадянські права в США. URL: <https://photos.state.gov/libraries/ukraine/164171/pdf/free-at-last-ukr.pdf>
2. Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн : Навч. посіб. – К.: Аміка, 2001. – 624 с.
3. Шигаль Д.А. Історія держави і права зарубіжних країн: Курс лекцій/ Д.А. Шигаль. – 3-є видання, переробл. та доповн. – Харків: «НТМТ», 2012. – 320 с.
4. Ford, Carin T. The Emancipation Proclamation, Lincoln, and slavery through primary sources / Carin T. Ford. p. cm. — (The Civil War through primary sources). URL: <http://185.39.10.101/ads.php?md5=74A4CDA7C621E67106DE4FE7408724F5>
5. Stephen Krensky The Emancipation Proclamation. URL: <http://185.39.10.101/ads.php?md5=9F59030D0EEF2CD321B7A227FBE2410B>

Науковий керівник: Булгаков А.О. - ас. Кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн.

*Ракитянська Ксенія Кирилівна,
студентка 3 курсу
Юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна*

ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ АСПЕКТИ ВВЕДЕННЯ ІНСТИТУТУ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Останнім суттєвим кроком у вирішенні дискусійного питання кримінальної відповідальності юридичних осіб було прийняття та набуття чинності Закону України від 23.05.2013 № 314-VII, коли Загальну частину Кримінального кодексу України було доповнено розділом XIV-1 «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб». Внівши зазначені зміни, законодавець обрав одну з тих позицій, які довгий час досліджувалися і пропонувалися серед теоретиків. Отже, наразі законодавчо підкріпленою є позиція противників запровадження інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб, серед аргументів яких, перш за все, невідповідність основоположних діючих принципів кримінального права, його інститутів та базових понять визнанню юридичної особи суб'єктом злочину, відсутність науково обґрунтованої системи саме кримінальних покарань юридичних осіб, які б містили якісно інакші види, аніж ті, що застосовуються як види цивільної, адміністративної відповідальності чи як заходи

кримінально-правового впливу, утворення в кримінальному законодавстві України двох систем принципів і підстав кримінальної відповідальності в разі визнання юридичної особи суб'єктом злочину. Навпаки, прихильники криміналізації діяльності юридичних осіб, наводять такі аргументи на захист власних позицій:

1. Необхідність посилення державного контролю за діяльністю юридичних осіб, яка, виявляючись протиправною, завдає колосальних збитків. А самих лише цивільно-правових та адміністративних санкцій недостатньо для того, щоб державний контроль був ефективним. Адже, наприклад, цивільно-правова відповідальність використовує тільки один напрям впливу на юридичну особу — винятково через майно. Разом з тим, кримінальна відповідальність могла б охоплювати всі можливі напрями впливу і у зв'язку з цим бути більш дієвим засобом боротьби зі злочинністю корпорацій.

2. Застосування кримінальної відповідальності щодо юридичних осіб за суспільно-небезпечні наслідки їх діяльності, наприклад в сфері екології, економіки, сприятиме переосмисленню в цілому моделі ведення господарської діяльності, яка є небезпечною, такими юридичними особами.

3. Існування кримінальної відповідальності сприятиме боротьбі з корупцією в частині, де учасниками корупційних відносин є юридичні особи.

4. Окрім карального ефекту, кримінальне засудження особи має характер «клейма», яке часто суттєво шкодить її статусу і відносинам в суспільстві. Таким чином, ефективність саме кримінального засудження щодо юридичних осіб частково полягає у довгострокових репутаційних наслідках.

5. Більш тривалий строк давності для притягнення до відповідальності може вважатися аргументом на користь саме кримінального переслідування юридичних осіб. Адже, застосування традиційно коротких строків давності, передбачених адміністративно-процесуальним законодавством, зменшує можливості успішного завершення розслідування щодо юридичної особи.

6. Системно-правова причина, яка проявляється в притаманному Україні підході щодо криміналізації діянь, які спочатку вважалися суспільно-шкідливими і регулювалися адміністративною відповідальністю. Оскільки норми чинного податкового, митного, антимонопольного українського законодавства передбачають відповідальність юридичних осіб, введення кримінальної відповідальності корпорацій за ряд діянь буде логічним наступним кроком розвитку кримінального права України.

7. На даний момент норми міжнародного права не передбачають достатніх інструментів співробітництва в цивільно-, адміністративно-правових справах тощо. Навпаки, регулюванню взаємної правової допомоги в кримінальних справах присвячений цілий ряд міжнародних багатосторонніх конвенцій і двосторонніх договорів. Таким чином, введення інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб в кримінально-правову систему України сприятиме залученню нашої країни до ефективної міждержавної співпраці.

Відповідно до норм чинного Кримінального кодексу України (далі – КК України) можливість визнання юридичної особи суб'єктом злочину повністю виключена, адже в частині першій статті 18 зазначено, що суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до КК України може наставати кримінальна відповідальність. Більше того навіть в розрізі можливості застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб, злочинною визнається не поведінка

цих юридичних осіб як окремих суб'єктів права, а уповноважених фізичних осіб, які діяли в інтересах та від імені такої певної юридичної особи. Це прямо випливає зі змісту частини першої статті 96-3 КК України. Виходячи з вищенаведеного, навіть незважаючи на те, що власне заходи кримінально-правового впливу застосовуватимуться щодо конкретної юридичної особи, вона, з точки зору кримінального права України, не вважатиметься ані суб'єктом злочину, ані суб'єктом кримінальної відповідальності (оскільки заходи кримінально-правового характеру не є покаранням відповідно до чинного КК України).

Такий підхід виправданий тим, що брак свідомості у юридичних осіб унеможливує усвідомлення ними державного осуду, вираженням якого власне є кримінальна відповідальність. А якщо не відбувається усвідомлення, то не має потреби і в прояві такого осуду взагалі. Таким чином, юридична особа не визнається ані суб'єктом злочину, ані суб'єктом кримінальної відповідальності, фактично через свою фікційну правову природу.

Але не зважаючи на те, що поняття юридичної особи було сформульовано в правових науках як фікція, що умовно передбачає волю, поведінку, інтереси корпорації, яка, як матеріальна субстанція, такими володіти не може, вона є суб'єктом правових відносин великої кількості галузей права, що передбачає визнання їх правосуб'єктності. А оскільки кримінальне право як охоронна галузь в системно-правовому аспекті покликане охороняти відносини, врегульовані іншими регулятивними галузями (цивільним, господарським тощо), то ці відносини мають охоронятися в тому вигляді, в якому вони врегульовані; отже, якщо цивільне право, наприклад, визнає щодо юридичної особи можливість бути повноцінним суб'єктом правовідносин, який наділений право-, діє- та деліктоздатністю, то кримінальне право повинно враховувати це.

Для того, щоб інститут кримінальної відповідальності юридичних осіб не суперечив актуальній кримінально-правовій доктрині, на нашу думку, необхідним є конструювання поняття «суб'єкт злочину» (щодо юридичних осіб) як сукупності інших ознак, але зі збереження початкового змісту цього поняття. Адже з об'єктивної точки зору під суб'єктом злочину розуміється не людина і не особистість, а юридична умовність – сукупність ознак, які визначають статус особи, відповідальної за вчинення злочину. А відсутність хоча б однієї обов'язкової ознаки виключає кримінальну відповідальність. Крім того в широкому розумінні суб'єкт злочину – це той, хто здійснює вплив на об'єкт кримінально-правової охорони і здатен нести за це відповідальність. Отже, визначення суб'єкта злочину як сукупності інших ознак зробить можливим кримінальну відповідальність юридичних осіб.

Отже, інститут кримінальної відповідальності юридичних осіб дозволить впровадити нові способи захисту держави та громадянського суспільства в сфері недобросовісної конкуренції, охорони навколишнього середовища, боротьби з корупцією тощо, розширити можливості для міжнародного правового співробітництва. Втім оскільки устрій системи кримінального права України наразі передбачає однобічну орієнтованість виключно на фізичних осіб, то необхідним є істотний перегляд всієї вітчизняної кримінально-правової доктрини, комплексна зміна великої кількості нормативно-правових актів та правосвідомості суспільства в цілому.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВСТАНОВЛЕННЯ ОСОБИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВОПОРУШНИКА

Адміністративна відповідальність в Україні та процедура притягнення до адміністративної відповідальності ґрунтуються на конституційних принципах та правових презумпціях, які зумовлені визнанням і дією принципу верховенства права в Україні.

І. Комарницька вказує, що адміністративну відповідальність сьогодні перестають розглядати як вид управлінської діяльності, а як одну із управлінських функцій, тобто функцію контролю, і як відповідальність лише управлінську.

Як вказує В. В. Ліпінський, притягнення до адміністративної відповідальності має здійснюватися у певному порядку, на підставі процесуальних норм, що регламентують провадження у справі про порушення норм законодавства.

Так, у разі вчинення особою адміністративного правопорушення вона має понести за нього відповідальність. В іншому випадку матимемо антисоціальну та антиправову ситуацію де безкарність є джерелом беззаконня.

Однак, варто зауважити, що притягнення особи адміністративного правопорушника до адміністративної відповідальності є досить непростим питанням, адже потребує дотримання багатьох умов (строки, право на захист тощо) та чіткого алгоритму дій, щоб жоден правопорушник не залишився безкарним. Проте, КУпАП та інші нормативно-правові акти все ж мають прогалини щодо застосування адміністративної відповідальності до особи адміністративного правопорушника, зокрема, в частині процедури встановлення особи.

Стадія порушення провадження у справах про адміністративні правопорушення є ланцюгом логічно пов'язаних процесуально оформлених дій, спрямованих на досягнення єдиного процесуального результату, єдиної мети – підготовки справи про адміністративне правопорушення до її наступної стадії – розгляду. Так, вчинене особою правопорушення підлягає оформленню уповноваженими органами державної влади відповідно до встановленого законом порядку.

На підставі ст. 254 КУпАП передбачено, що про вчинення адміністративного правопорушення складається протокол уповноваженими на те посадовою особою або представником громадської організації чи органу громадської самодіяльності.

Протокол про адміністративне правопорушення, у разі його оформлення, складається не пізніше двадцяти чотирьох годин з моменту виявлення особи, яка вчинила правопорушення, у двох примірниках, один із яких під розписку вручається особі, яка притягається до адміністративної відповідальності. При складанні працівником поліції протоколу про адміністративне правопорушення здійснюється встановлення особи адміністративного правопорушника, шляхом заповнення відповідних граф.

Так, законодавцем у частині 1 статті 256 КУпАП регламентовано, що у протоколі про адміністративне правопорушення обов'язково мають бути зазначені відомості про особу, яка притягається до відповідальності. При цьому, самі норми КУпАП не містять уточнення щодо відомостей, які мають бути зазначені стосовно особи правопорушника. З вказаної вище інформації вбачається, що частково дане питання регулюється Інструкцією

з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції, у якій зазначено графи, які мають бути заповнені відносно даних про особу адміністративного правопорушника.

Як правило, протокол про адміністративне правопорушення складається на місці події, за винятком тих випадків, коли виникають об'єктивні передумови для застосування заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення. Безперечно, жодних питань, пов'язаних із встановленням особи правопорушника, не виникає, коли в особи при собі маєтья документ, який посвідчує особу. Однак у переважній більшості випадків люди виходять на вулицю без жодних документів, що посвідчують їх особу.

Так, КУпАП дозволяє уповноваженим працівникам поліції застосовувати до особи адміністративного правопорушника заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення з метою встановлення особи порушника. Частиною 1 статті 260 КУпАП визначено, що для того, аби встановити особу адміністративного правопорушника допускаються адміністративне затримання особи.

Постає питання відносно процедури встановлення особи адміністративного правопорушника, адже особа не зобов'язана кожного дня носити із собою паспорт чи інший документ, що посвідчує її особу. Окрім того, законом не передбачено і ніякої відповідальності за відсутність при собі посвідчуючих документів.

При цьому варто врахувати положення частини 1 статті 263 КУпАП щодо того, що адміністративне затримання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, може тривати не більш як три години. Тож за логікою законодавця та з урахуванням дотримання принципів законності та верховенства права, якщо особу після адміністративного затримання не встановили, то зважаючи на вплив встановлених законом строків – працівники поліції не мають права утримувати більше дану особу, інакше буде мати місце порушення її прав та інтересів на свободу та вільне пересування.

Дане твердження також кореспондує положенням статті 19 Конституції України, в яких регламентовано, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Для порівняння наводимо приклад пункту 43 Порядку оформлення, видачі, обміну, пересилання, вилучення, повернення державі, визнання недійсним та знищення паспорта громадянина України, затвердженого Постановою КМУ № 302 від 25.03.2015 року, у якому визначено, що процедура встановлення особи проводиться шляхом надсилання запитів щодо перевірки документів та інформації, зазначеної заявником у письмовому зверненні, зокрема до МВС, Національної поліції, Мін'юсту, органів ДФС, навчальних закладів, військових частин, військових комісаріатів, установ виконання покарань, для отримання інформації з наявних державних та єдиних реєстрів, інших інформаційних баз, що перебувають у власності держави або підприємств, установ та організацій, у тому числі фотокартки особи, яка дасть змогу ідентифікувати особу. В процесі перевірки береться до уваги вся інформація, яку повідомив заявник.

При цьому, одночасно проводиться перевірка за даними обліку територіальних органів та територіальних підрозділів ДМС. Перевірка стосовно осіб, які проживають на тимчасово окупованій території України проводиться, зокрема, за даними Державного

реєстру виборців шляхом надсилання запитів до відповідних відділів ведення Державного реєстру виборців.

Крім того, у виключних випадках за відсутності фотокартки особи та за результатами перевірок, за якими особу не ідентифіковано, з метою встановлення особи проводиться опитування родичів, сусідів, які були зазначені у письмовому зверненні. За результатами їх свідчень складається акт встановлення особи за формою, встановленою МВС.

Наголошуємо, що даним порядком встановлено строк проведення процедури встановлення особи, який не повинен перевищувати двох місяців.

Так виникає питання: Чи є достатнім строк 3 години для адміністративного затримання особи з метою її встановлення? Вважаємо, що максимум зусиль, які зможуть зробити працівники поліції для даної процедури – це намагатися віднайти якусь інформацію про особу адміністративного правопорушника у своїх внутрішніх реєстрах та інформаційно-довідкових системах.

Окрім того слід зазначити і наступне, що керуючись положеннями статті 63 Конституції України, особа має право не давати пояснення або показання щодо себе або щодо членів своєї сім'ї та своїх родичів. Особа, відносно якої здійснено адміністративне затримання уповноваженими працівниками поліції, має право навіть не називати своє ім'я, прізвище та по батькові, не надавати інформацію щодо її місця проживання чи будь-яку іншу персональну або конфіденційну інформацію.

Таким чином, враховуючи зазначене, доходимо висновку, що встановити особу адміністративного правопорушення в строк 3 години, що регламентовано статтею 263 КУпАП, є практично неможливо.

Отже, вважаємо, що дану проблему допоможе вирішити встановлення для особи, яку затримано в порядку адміністративного затримання, додаткові зобов'язання. Приміром, можна вдвічі збільшити строки адміністративного затримання особи та регламентувати більш повно порядок встановлення особи під час адміністративного затримання, оскільки аналізуючи норми чинного законодавства не вбачається можливим здійснити ефективно процедуру встановлення особи.

Науковий керівник: Ліпінський Владислав Віталійович, к.ю.н., доцент кафедри адміністративного та митного права Університету митної справи та фінансів.

*Романюк Ольга Сергіївна,
студентка 5 групи 1 курсу
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції
Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ СУДОВОЇ РЕФОРМИ ГЕНРІХА II

Найбільш досконалою та вдалою реформою Генріха II була судова реформа. По суті, саме король Генріх поклав початок системі англійської юриспуденції, заснованій на так званому загальному праві (common law), яке й донині практикується в англійських країнах. До початку правління Генріха II нижчу ступінь традиційного суду займали суди місцевих селянських общин (в основному розбирали суперечки між сусідами). Далі йшли

баронські суди (здійснення влади сеньйора). Також діяли суди адміністративних округів (шериф-голова). А найвищий рівень юриспуденції займав королівський суд.

Щодо судової реформи Генріха II, то він прагнув поширити юрисдикцію на всю тогочасну англійську державу для того, щоб залучити як можна більше справ в королівські суди й отримати як можна більше судових штрафів, які йшли в казну. Ця судова реформа захищала класові інтереси феодального стану. Вона була вигідна насамперед для лицарства, заможних селян та городян. Кріпосного селянства, переважної більшості населення країни, ця реформа не торкалася. Вона проводилася протягом всього правління короля, за допомогою виданих ним асиз. Кларендонська асиза та Велика асиза були найважливішими серед усіх. Дата видання Великої асизи не відома. У ній зазначалися нововведення у справах про вільне землеволодіння. Кларендонська асиза була видана королем в 1166 році. Було здійснено ряд нововведень в області кримінального процесу. «Божий суд» не скасовувався, проте був значно обмежений. Під цим поняттям розуміється судовий процес, коли винність або невинність обвинуваченого визначалася різними випробуваннями («ордаліями»): розпеченим залізом або смолою, випробування вогнем або кропом. Вважалося, якщо особа не винна, то Бог допоможе і захистить її.

В Англії за часів правління Генріха II міцно утвердилася система роз'їзних судів, які відіграли найбільш ефективну роль в процесі укріплення центральної влади, й в результаті судової реформи отримали назву «судів асизів». Судді цих судів формували й розвивали англійське загальне право. З королівської влади виділилося три вищих суди «загального права» - Суд казначейств (фінансові суперечки), Суд загальних позовів (цивільні справи), Суд королівської лави.

Основна суть судової реформи короля полягала в тому, щоб кожна вільна людина могла за певну плату (купівля наказу про право) отримати дозвіл перенести свою справу з будь-якого вотчинного суду в королівський, де справа розслідується через присяжних. Спочатку присяжні часів короля Генріха II були просто свідомими людьми, які під присягою давали свідчення про своїх сусідів. Вони були або свідками факту, або мали про нього достовірну інформацію від осіб, які були свідками. Поступово присяжні стають судьями, виносять вирок, а їх повноваження переходять до інших осіб. Введення присяжних залучало в королівський суд величезний приплив судових справ з сеньйоріальних курій. Було дві колегії присяжних: «Велике журі» (складалося з 23 осіб), якщо обвинувачуваний зізнавався у заподіяному, то воно тут же виносило вирок й «Мале журі» (складалося з 12 осіб) вирішувало питання хто винний, а хто ні. На зменшення впливу сеньйоріальних курій сприяло й те, що король вилучив з їх компетенції усі тяжкі кримінальні злочини, а також значно обмежив їх юрисдикцію із земельними позовами. Тобто для всіх сеньйоріальних судів вищим апеляційним органом був визнаний королівський суд. Від кожної сотні обиралися по 12 чоловік присяжних, а з кожного села - по 4 чоловіки.

Таким чином, у другій половині 12 століття реформаторська діяльність Генріха II і його сподвижників надзвичайно посилила королівську владу. Участь населення в королівському судочинстві стала характерною рисою англійської системи місцевого управління. Отож, завдячуючи проведенням судової реформи Генріхом II, деякі нововведення досі збереглися і практикуються в Англії та інших англійських країнах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Апарова Т.В. Суды и судебный процесс Великобритании. Англия, Уэльс, Шотландия. — М.: Институт международного права и экономики. Издательство "Триада, Лтд", 1996. — 157 с.. 1996

2. История государства и права зарубежных стран [Текст] : учеб. пособ. и хрестомат. материал / Л. Н. Маймескулов, В. В. Россихин, Д. А. Тихоненков. - Харьков : Финн, 2010. - 816 с.

3. Дженкс Э. Английское право (Источники права. Судостроительство. Судопроизводство. Уголовное право. Гражданское право) / Эдуард Дженкс; Юридическое издательство Министерства юстиции Союза ССР, 1947. – 378 с.

4. Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. (Держава і право епохи станово-кастового суспільства): Навч. посіб. - Запоріжжя: ЗЮІ МВС України, 2000.

5. Глиняний В.П. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посіб./ 6-те вид.- К.: Істина, 2010.

6. Уолкер Р. Английская судебная система / Рональд Уолкер. – М.: Юридическая литература, 1980. – 631 с.

7. Михайлов А. М. СУДЕБНАЯ ВЛАСТЬ В ПРАВОВОЙ СИСТЕМЕ АНГЛИИ. - М.: Юрлитинформ, 2009. - 342 С.

Науковий керівник: Булгаков А.О., к.ю.н., асистент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Сало Дарья Сергеевна,
Национальный юридический
университет имени Ярослава Мудрого,
студентка, международно-правовой факультет
3 курс, 1 группа*

ФИНАНСОВО-ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ ПЛАТЕЖНОЙ СИСТЕМЫ UNIONPAY INTERNATIONAL

Платежная система является набором процедур и правил, а также технической инфраструктуры. Все это в совокупности обеспечивает возможность перевода денежных средств безналичным путем от одного субъекта другому. Проще говоря, платежные системы – это способ оплатить услуги и товары с помощью банковской карты и/или электронных денег (безналичным путем).

На украинский рынок вышла крупнейшая в мире по количеству выпущенных карт платежная система UnionPayInternational. 13 ноября 2018 года она получила соответствующее разрешение от Комитета НБУ по вопросам надзора и регулирования деятельности банков.

UnionPayInternational (UPI) — дочерняя компания национальной платежной системы Китая ChinaUnionPay, но нацеленная на рост и поддержку глобального бизнеса за пределами Поднебесной. Система функционирует с 2002 года. UPI предоставляет услуги в 170 странах, платежные карты системы эмитируются в 51 стране. Кроме того, у UPI более 1800 фининститутов-партнеров по всему миру. UnionPayInternational предоставляет возможности трансграничных платежей, оплаты покупок и товаров.

Необходимо заметить, что выход на украинский финансовый рынок международной платежной системы UnionPayInternational усилит конкуренцию на рынке платежных услуг, даст новый толчок для повышения уровня качества финансовых услуг, ускорит торгово-экономические процессы между Украиной и Китаем, создаст более комфортные условия для безналичных расчетов иностранцам (особенно с азиатского региона), которые путешествуют в Украине, а также будет способствовать росту инвестиционной привлекательности Украины.

Мы считаем, что главными конкурентами системы UnionPay являются Visa и Mastercard, у которых китайская система пытается отобрать долю клиентов, которых с каждым годом становится все больше. Доказательством этого является то, что UnionPay выпустила уже примерно 6 млрд карт.

На первых этапах своего присутствия в Украине, UnionPay будет предоставлять эквайринг, а также займется выдачей наличных средств. UnionPay накопила богатый опыт в разработке инновационных платежей, реализации проектов «умного города», финансовой интеграции и готова участвовать в развитии платежной индустрии в Украине, предоставляя держателям карт UnionPay еще более современные и безопасные платежные сервисы. Пользователь может оплачивать покупки и услуги с помощью UnionPay. Также карта сервиса, например, позволит удобно расплачиваться за товары в китайских интернет-магазинах.

После запуска клиенты с картами UnionPay смогут платить в 149 000 POS-терминалах «Приват банка» (а это почти 60% общего количества таковых в Украине) и снимать наличные в любом из около 7 000 банкоматов (это, в свою очередь, около 40% от всех украинских банкоматов). В рамках сотрудничества с китайской платежной системой, в «Приват банке» обслуживаются карты в сети банкоматов и платежных терминалов банка. Также разрабатываются совместные инновационные платежные продукты.

Также, это первый ко-бейджинговый проект в истории украинской национальной платежной системы. Соглашение не предусматривает каких-либо финансовых обязательств сторон, а ее целью является партнерское развитие продуктов обеих платежных систем. Выпускать такие карточки начнут после достижения договоренностей с банками. Особенностями данных карт является то, что они совмещают платежные технологии и логотипы двух платежных систем и принимаются в платежной инфраструктуре, что позволяет значительно расширить сеть использования такого совместного продукта. Подписание договора об эмиссии ко-бейджинговых карточек с UnionPayInternational является взаимовыгодным для обеих сторон. Это позволит китайской платежной системе быстро запустить в Украине эмиссию платежных карт, которые будут работать во всей платежной инфраструктуре на территории нашей страны, а национальной платежной системе - поддержать функционал трансграничных операций.

Итак, можно сделать вывод о том, что присутствие UnionPayInternational на рынке позволит ускорить торгово-финансовые процессы между Украиной и КНР. Мы считаем, что она должна подтолкнуть развитие рынка платежных систем и улучшение качества финансовых услуг. Также, появление UnionPay подтвердит привлекательность и перспективность Украины для международных инвесторов.

*Самушія Володимир,
студент 4 групи 1 курсу
Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ЗЕМЕЛЬНО-ПРАВОВІ ВІДНОСИНИ У ФРАНЦІЇ ЗА ЧАСІВ ВЕЛИКОЇ БУРЖУАЗНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

На сучасному етапі є досить важливим розглядання передумов створення, недоліків та переваг регулювання земельних відносин у Франції часів Буржуазної революції за для уникнення помилок під час реформування земельного законодавства та прийняті законів. Таким чином основними суб'єктами земельно-правових відносин були селян та представники дворянства. Одна з причин початку ВФБР були занадто високі податки на землю та продукти не можливість стабілізувати знищену економіку після підтримки Американської революції , та підписання торговельного договору з Британією, коли англійські товари потрапили до французького ринку.

Так до революції у Франції виокремлювались 3 версти суспільства : буржуазія, духовенство та третій стан. Так до третього стану, який Еммануель-Жозеф Сийесе визначав як серце Франції, входили представники селянства, буржуазії та робітників. Саме вони будуть керувати революцією та ґрунтовно змінювати земельне мело-правові відносини.

Селянство у дореволюційний період було в дуже скрутному становищі, адже була змушено виплачувати талію, що майже не розповсюджувалось на сеньйорів. Окрім цього самою землею селяни могли користуватися лише з дозволу сеньйорів.

Першою сходинкою до створення республіки стало вироблення Декларації з прав людини, яка в майбутньому стане преамбулою першої французької Конституції. В ній була реалізоване право на власність , а саме у статті 7 , яка зазначає « Оскільки власність є право недоторкане і священне, то ніхто не може бути позбавлений її, окрім випадків визначених законом ». Виходячи з цього можна помітити, що декларація напряду суперечила сільсько-общинному ладу, який існував на той час. Усі ці закони були спрямовані на знищення феодального устрою, що відбулось 4 серпня 1789 року, коли була прийнята Постанова « Про скасування феодальних повинностей ».

Не залишилось селянство і без землі , 17 травня був прийнятий декрет за, яким відбувався продаж національних фондів селянам, але все одно політика держави була спрямована на створення більш сприятливих умов саме дл буржуазії. Новий декрет від 17 листопада створював нові умови продажу, за якими пільги для селян перестали надаватися та строк повернення грошей було зменшено з 12 років до 4.5. Землі покупалися саме буржуазією.

1792 році до влади приходять жирондисти. З цього моменту держава починає використовувати більш рішучі підходи до вирішення проблем землеволодіння . Наприклад Франсуа де Ньошато наголошував, що існуючі общинні землі не належать нікому , адже належать кожному.

Було вирішено питання земель , що належали емігрантам . 30 березня було оголошено про передачу земель емігрантів до власності нації, а 14 серпня 1792 року був прийнятий декрет про конфіскацію земель іноземців. Щодо спрямованості політики на

бідніші версти населення, свідчить стаття 11 Декрету « З метою збільшення численності власників землі, луки й виноградники будуть під час продажу або укладення договору про сплату ренти якомога кориснішим способом подрібнюватися на ділянки ». і такі приклади не є поодинокими.

Новий етап революції стає приходом якобінців до влади. Вони були найбільш радикальною партією у державі. Одним з найвідоміших декретів прийнятих якобінцями, був декрет від 17 липня 1793 року, в перших статтях якого йшлося про ліквідацію сеньйоральних податків та феодалних прав безоплатно. Окрім цього общинам надали можливість вимагати повернення земель, які були передані сеньйорам через несплату боргів. Такі дії можна визначати, як несправедливі по відношенню до сеньйорів, адже це було прямо порушення їх права на власність. Якщо порівнювати політику якобінців з їх попередниками, ми можемо побачити спрямованість на бідні верстви населення, але це супроводжувалось з великою кількістю порушень прав буржуазії та страшним терором.

Науковий керівник: Булгаков А.О., к.ю.н., асистент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Саргін Данило Володимирович,
Студент першого курсу(4 групи)
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого*

ВПЛИВ АНГЛІЙСЬКОЇ БУРЖУАЗНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ НА ПРАВОВУ СИСТЕМУ

Для англійців буржуазна революція має велике значення, тому що саме в наслідок цієї революції в Англії почався процес встановлення державного ладу який панує там і в наш час – Конституційна монархія.

Щоб розібратися як саме буржуазна революція вплинула на правову систему, треба зрозуміти що стало причиною конфлікту. Коли я шукав інформацію по цій темі в інтернеті, я знайшов дуже, на мій погляд, гарне твердження: “ що коли соціально-економічний розвиток вступає у протиріччя з більш відсталою політичною структурою, яка стримує його, це призводить до виникнення загальнонаціональної кризи”. Це і відбулося в Англії в XVII ст. Економічний підйом призвів до конфлікту між парламентом і новим дворянством, з однієї сторони, і монархією та феодалним дворянством – з іншої. Також причиною конфлікту були певні неприйнятні суспільством закони, і введення нових податків королем. Це і стало причиною вибуху в суспільстві.

Головною метою парламенту було обмеження королівської влади. Тому перші закони були спрямовані на затвердження незалежності парламенту від короля. Щоб захистити себе від несподіваного розпуску, парламент прийняв два акти. Перший це “Трирічний акт”, який вимагав скликання парламенту кожні три роки, незважаючи на те хоче того король, чи ні. Другий акт, зазначав що парламент може бути розпущений тільки за своєю волею.

Під час революції парламент видавав закони які були спрямовані на інтереси нового дворянства і підприємців. Буржуазія не ставила перед собою мету повністю перебудувати правову систему, а навпаки багато що в правовій системі залишилося від

середньовічного законодавства. Правова система зазнала змін тільки там де утискалися інтереси підприємців з боку короля та феодальної аристократії. Значних змін зазнало аграрне законодавство. Нові закони сприяли перетворенню землі на товар, а також давали можливість конфіскації общинних земель у селян. Також змін зазнала система регулювання промислової діяльності і торгівлі. Метою цих змін було затвердження капіталістичного виду підприємництва.

Револуція закінчилася повною поразкою короля, і визнання парламенту, як носієм верховної влади в Англії. Після революції рішення парламенту були визнаними і без згоди короля. Як підсумок в 1649 році парламент конституційно закріпив республіканську форму правління в державі.

Після революції Англію охоплює криза до якої призвели війни з Шотландією і з Ірландією. Наслідком кризи стало проголошення військової диктатури. Цей політичний режим отримав назву Протекторат Кромвеля, де виконавча влада була зосереджена в руках лорда-протектора. Лорд-протектор(ним був проголошений О. Кромвель, воєначальник під час буржуазної революції) майже ні чим не відрізнявся від монарха.

Головний здобуток революції це було проголошення республіканської форми правління. Проголошення Протекторату Кромвеля свідчило про зворотній напрямок від республіки до монархії. Диктатура Кромвеля трималася тільки на авторитеті диктатора. Після його смерті в 1658 році, парламент в 1660 році проголошує конституційну монархію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. М.М. Страхов “Історія держави і права зарубіжних країн”
2. Бостан С. К. “Історія держави і права зарубіжних країн”
3. https://pidruchniki.com/1334020356579/pravo/stanovlennya_rozvitok_burzhuaznoyi_derzhavi_angliyi

Науковий керівник: Булгаков А.О., к.ю.н., асистент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Свириденко Анастасія Сергіївна,
Студентка 2 курсу, 1 групи
міжнародно-правового факультету,
спеціальність 293 – «Міжнародне право»,
Національного юридичного університету
ім. Ярослава Мудрого*

ПРАВОВИЙ СТАТУС ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ ЗА МЕЖАМИ УКРАЇНИ

У сучасному світі, за умов глобалізації та інших інтеграційних процесів, велика кількість людей по всьому світу мають різноманітні можливості для самореалізації. Значного впливу на цей феномен також складає активна співпраця та розвиток держав у економічній, соціальній та мистецькій, науковій та інших сферах. Тим не менше, існують і негативні фактори впливу на переміщення українців по всьому світу, такі як: війна на Сході, низький рівень життя, нестача робочих місць і т.д. Хоча, тема трудової міграції не є новою ні для України, ні за її кордоном. З огляду на це, відносини такого роду мають бути належно врегульовані на національному та міжнародному рівнях.

Галузь трудового права є чи не найважливішою у світі, тому ще з середини ХХ століття міжнародна спільнота фундаментально підійшла до регулювання відносин у цій сфері. Однією із перших стала Міжнародна організація праці (далі – МОП), яка є першою спеціалізованою установою в рамках Організації Об'єднаних Націй. МОП займається сприянням реалізації основоположних принципів та прав у сфері праці, «створенням більш широких можливостей для працівників з метою забезпеченням гідної зайнятості та отримання належної заробітної плати, підвищенням ефективності соціального захисту для всіх верств населення, а також зміцненням трипартизму та соціального діалогу». Україна також є членом цієї організації з 1954 року та, з 2012 року, підписала Програму гідної праці, яка направлена на «підвищення рівня зайнятості та соціального захисту, забезпечення гендерної рівності та недискримінації на робочих місцях, налагодження ефективного соціального діалогу, покращення умов праці, впровадження міжнародно-трудова норм та стандартів.».

Україна, перебуваючи на шляху демократизації та вдосконалення, впроваджує закони та заходи, які спрямовані на захист і реалізацію основних прав і свобод людини і громадянина в різних сферах. Не минули законодавці і питання трудової міграції, що з кожним роком набирає все більших масштабів. Тільки на 2018 рік із 527 тисяч посвідок на проживання на території Європейського Союзу, абсолютна більшість (64,7 %) отримала їх у зв'язку з працевлаштуванням. Це лише пояснює важливість інтеграції відповідного регулювання в цій сфері. Важливим питанням також є легальність таких переміщень українців, адже від цього залежить і їх правовий статус на теренах інших держав.

Закон України «Про зовнішню трудову міграцію» містить основні положення, які визначають права і обов'язки громадян, які працевлаштовані за кордоном. Важливо розглянути визначення до даної теми, які зазначені у статті 1 вищезгаданого закону, за яким:

1. Трудовий мігрант – громадянин України, який здійснював, здійснює або здійснюватиме оплачувану діяльність у державі перебування, не заборонену законодавством цієї держави;
2. Держава перебування - держава, на території якої трудовий мігрант здійснював, здійснює або має намір здійснювати оплачувану діяльність, не заборонену законодавством цієї держави.

Гарантування поширення дії закону на трудового мігранта має забезпечуватися тим, що він працює за трудовим договором (контрактом); здійснює оплачувану діяльність, яка не є заборонена законодавством держави перебування; особа самостійно забезпечує себе роботою; надають оплачувані послуги (виконує роботу).

Щодо самого трудового договору (контракту), то згідно зі статтею 16 Закону, він має містити умови праці, оплату праці з усіма відрахуваннями, тривалість робочого дня, час відпочинку, строк дії самого договору, питання щодо медичної допомоги та соціального страхування, відшкодування шкоди та репарації трудового мігранта. Саме такі положення контракту, в першу чергу, визначають правовий статус працівника. Правовий статус — становище того чи іншого суб'єкта в правовій реальності, що відображається у його взаєминах з суспільством і державою; сукупність прав і обов'язків.

До категорії трудових мігрантів не належать особи, які шукають або знайшли притулок в іншій державі; які займаються освітньою діяльністю, професійною підготовкою чи підвищують свою кваліфікацію; дипломатичних представників або осіб

які працюють в інших органах державної влади, які працюють у закордонних дипломатичних установах України; та осіб які перебувають у відрядженні закордоном. Тобто, вищезгаданий Закон не поширює свою дію на перерахованих індивідів.

Згідно до ст.2 п.3 Закону України «Про зовнішню трудову міграцію» до категорії трудових мігрантів не належать особи, які шукають або знайшли притулок в іншій державі; які займаються освітньою діяльністю, професійною підготовкою чи підвищують свою кваліфікацію; дипломатичних представників або осіб які працюють в інших органах державної влади, які працюють у закордонних дипломатичних установах України; та осіб які перебувають у відрядженні закордоном. Тобто, вищезгаданий Закон не поширює свою дію на перерахованих індивідів.

Варто зазначити те, що у ст.2 п.3 Закону України «Про зовнішню трудову міграцію» регламентовано перевагу міжнародного договору України над Законом України, згоду на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, у випадку, якщо він надає більш широких прав для трудових мігрантів. Права і обов'язки трудових мігрантів можуть бути краще захищені та забезпечені на міжнародному рівні, що може розширити їх правовий статус, ніж державне законодавство. Не можна не помітити вплив основоположних принципів міжнародного права, закріплених, наприклад, в Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у статті 4 та інших, на гарантування державою забезпечення прав і свобод людини. Також, як зазначено у статті 7 Закону України «Про зовнішню трудову міграцію», центральні та місцеві органи виконавчої влади забезпечують міжнародне співробітництво із відповідними органами держави перебування трудових мігрантів.

В аспекті обізнаності трудових мігрантів тут також надається широкий спектр можливостей та гарантій, адже особи, які бажають працевлаштуватися закордоном, мають бути належно поінформованими у відповідності до Закону України «Про доступ до публічної інформації». Держава зобов'язується забезпечувати весь процес трудової міграції особи та членів її родини (визначених відповідно до Сімейного кодексу України) до країни її майбутнього перебування, а також, в разі необхідності, їх повернення та адаптацію.

Відповідно до Закону України «Про зовнішню трудову міграцію», трудовим мігрантам надаються різноманітні соціальні, національно-культурні, освітні і духовні права в межах держави перебування. Більш того, в ньому говориться про популяризацію української культури на ці території. Трудові мігранти можуть створювати власні громадські об'єднання, які мають право провадити свою діяльність на території України.

Трудові мігранти мають право на компенсацію завданої шкоди під час виконання своїх обов'язків у відповідності із законодавством держави перебування або відповідно до трудового договору (контракту). У разі його смерті, що сталася під час провадження трудових повноважень, консульські або дипломатичні установи України на території держави перебування зобов'язуються переправити тіло (прах) в Україну.

Наостанок слід сказати, що консульські та дипломатичні установи виконують контроль за дотриманням гарантій прав трудових мігрантів та користування осіб цими правами, надають допомогу своїм громадянам, а також інформують їх, що зазначено у статті 10 Закону України «Про зовнішню трудову міграцію».

Як підсумок, маємо те, що Україна розширює своє законодавство, тісно співпрацюючи з країнами у сфері трудових відносин, укладаючи угоди з МОП,

запроваджуючи її принципи у внутрішній правотворчій діяльності, та іншими авторитетними міжнародними міжурядовими організаціями. Трудові мігранти мають широкий спектр прав і свобод, який забезпечується та контролюється дипломатичними та консульськими установами, а також іншими органами державного управління України.

*Свистун Діана Олегівна,
студентка 1 курсу 10 групи
факультету адвокатури
Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого*

ЧИ Є ОРГАНІЗАЦІЯ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ ПРАВОНАСТУПНИЦЕЮ ЛІГИ НАЦІЙ?

Протягом багатьох століть держави воювали одна проти одної, засновували союзи чи підписували угоди метою ведення війн проти спільних ворогів чи протидії їм. Як засвідчує досвід, людство постійно перебуває під загрозою розв'язання все нових і нових конфліктів різного характеру та масштабів, а також, як наслідок, потерпання від низки соціально-економічних проблем, спричинених цими конфліктами. Тому нині, ураховуючи безперечну злободенність зазначеної теми, вкрай актуально проаналізувати ефективність діяльності Ліги Націй та ООН, порівняти їх та зробити висновки про те, в якій мірі друга є правонаступницею першої, в чому їхня діяльність є подібною, а в чому – відмінною. Це дасть нам змогу зробити висновки, наскільки міжнародна дипломатія є ефективним та реально дієвим інструментом врегулювання суперечок між країнами та втамування країн-агресорів, а також, чим є колективна безпека – реальністю чи примарою?

Наймасштабніший на початок ХХ століття збройний конфлікт, Перша світова війна, його наслідки та численні соціальні, демографічні, економічні та культурні втрати змусили світову спільноту дійти висновку про нагальну необхідність заснування міжнародної організації, яка мала б сприяти транснаціональному співробітництву та збереженню миру у світі. Такою організацією стала Ліга Націй, яка проіснувала з 1920 по 1946 роки та мала на меті запобігати війнам, уможливлувати колективну безпеку, врегульовувати суперечки між країнами дипломатичним шляхом. За недодержання статуту Ліги Націй до країни-порушника мали б застосовувати економічні санкції. Цю організацію заснували сорок дві країни з числа переможниць війни, однак у пік своєї діяльності вона налічувала п'ятдесят вісім членів по всій земній кулі. Офіційними мовами Ліги Націй були англійська, французька та іспанська. Її адміністративна структура була представлена трьома основними органами: Асамблеєю, Радою та Секретаріатом. Ліга Націй мала певний політичний успіх: вона координувала переговори щодо врегулювання територіальних суперечок між Швецією та Фінляндією, Польщею та Литвою, Грецією та Болгарією; задовільно управляла колишніми колоніями Німеччини та Османської імперії; зусиллями її діяльності вдалося запобігти декільком малим війнам. Ця організація також постала однією з перших у світі гуманітарних організацій: встановила єдині стандарти щодо умов праці, надавала допомогу біженцям, протидіяла рабству і торгівлі наркотиками, боролася з голодом, сприяла побудові транспортних коридорів та комунікаційних мереж, а також надавала фінансову допомогу деяким країнам-членам. Поряд із численними здобутками Ліги Націй, постають і певні невдачі, головна причина

яких, на нашу думку, полягає у недотриманні принципу: «Practicewhatyoupreach» (українською – «Практикуй те, що проповідуєш»). Ця організація не змогла реалізувати та втілити писані принципи та засади своєї діяльності, які сама ж і встановила. Найяскравішою ілюстрацією такого розуміння проблеми є політика «умиротворення» агресора (не можна не згадати Мюнхенську змову 1938 року, в ході якої чотири держави де-факто вирішили долю Чехословаччини «дипломатичним» шляхом та прирекли її на зникнення з політичної карти світу). Лізі Націй не вдалося зупинити події, що призвели до Другої світової війни (німецька анексія Судетської області та Австрії, вторгнення Італії в Ефіопію 1935 року тощо), через що вона і була розформована.

Після Другої світової війни, у 1945 році, з ініціативи членів антигітлерівської коаліції постала вдосконалена міжнародна організація, яка функціонує донині та має подібні цілі (роззброєння, запобігання війнам, забезпечення колективної безпеки, врегулювання суперечок між країнами дипломатичним шляхом) – Організація Об'єднаних Націй (ООН). Країнами-засновницями цієї організації вважається п'ятдесят одна держава, а станом на 2019 рік вона налічує сто дев'яносто три країни-члени. Кількість мов, які визнаються офіційними мовами ООН, більша за кількість офіційних мов Ліги Націй, серед них: англійська, іспанська, китайська, російська, французька та арабська. Адміністративна структура ООН теж є розгалуженішою за адміністративну структуру Ліги Націй та налічує шість головних органів: Генеральну Асамблею, Раду Безпеки, Економічну і Соціальну Раду, Раду з Опіки, Міжнародний Суд і Секретаріат. Організація Об'єднаних Націй робить значний внесок у зміцнення міжнародного миру та безпеки, провадячи політичну та гуманітарну діяльність. У рамках діяльності ООН чи під її егідою було розроблено та ухвалено багато значущих міжнародних угод, договорів, протоколів та пактів, що стосуються припинення локальних війн, роззброєння, мирного врегулювання територіальних конфліктів, а також сприяння транснаціональному співробітництву в галузях економіки, культури та екології. Окрім того, ця організація провадить миротворчу діяльність, яка, поряд з усіма успіхами, демонструє певну обмеженість можливостей світової спільноти при врегулюванні та ліквідації міжнародних, міжнаціональних та міждержавних конфліктів (наприклад, на близькому Сході, на теренах колишньої Югославії тощо). Спектр гуманітарних цілей, якими опікується ООН, найкраще ілюструють «Цілі сталого розвитку 2016-2030». До прикладу, подолання бідності, голоду; забезпечення продовольчої безпеки, здорового способу життя, гендерної рівності, всеохоплюючої та справедливої якісної освіти тощо.

Отже, Організація Об'єднаних Націй є правонаступницею Ліги Націй за хронологією, основними засадами, принципами, цілями та напрямками діяльності. Вона, урахувавши здобутки та прорахунки своєї попередниці, постала як вдосконалена структура, яка і нині невпинно шукає нові, ефективніші та прогресивніші методи та засоби реалізації своїх писаних цілей і задач. ООН має розгалуженішу адміністративну структуру та налічує більшу кількість країн-членів. Незважаючи на плідну роботу над помилками Ліги Націй, ООН стикається з проблемами своєї попередниці: цій організації не вдається повною мірою врегулювати суперечки між країнами дипломатичним шляхом, забезпечувати міжнародний мир та безпеку. Організація Об'єднаних Націй має більший успіх радше у гуманітарній діяльності, ніж у політичній. Це означає, що дипломатія як інструмент врегулювання суперечок між країнами та втамування країн-агресорів доки демонструє лише часткову ефективність, а, відповідно, й ідея колективної безпеки постає

радше примарою, ніж реальністю. Проте підкреслимо, що це не означає цілковиту безсилу міжнародної дипломатії. Ми впевнені, що ООН має реальну змогу віднайти дієві інструменти впливу на країн-агресорів, якщо в подальшому буде готова проводити послідовний аналіз поточної ситуації військових конфліктів у світі та визнавати її, втілювати рішучі дії та виявляти принциповість у питаннях, що стосуються непорушності кордонів, збереження суверенітету країн та досягнення колективної безпеки.

Науковий керівник: Омарова А.А., к. ю. н., асистент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн НЮУ імені Ярослава Мудрого.

*Сидоренко Анна,
Студентка 1 курсу 4 групи
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції
Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого*

СУДОВА РЕФОРМА В АНГЛІЇ 1875 Р.

У процесі власної еволюції, праву завжди було властиве набуття раціоналізму, гнучкості та стабільності. Проте, судова система в Англії 19 століття потребувала реформи через низку причин, таких як:

1. Не здатність регулювати правовідносини в буржуазній Англії, залишаючись джерелом середньовічного права.
2. Потреба поступитися єдиному джерелу права в демократичній державі, а саме парламентському законодавству.
3. Основною тенденцією розвитку дуалістичного права було спочатку зближення загального права та «права справедливості», а згодом і їх злиття.

Саме реформа 1873-1875 року сприяла реалізації цієї тенденції. Вона усувала суперечності не тільки між загальним правом та «правом справедливості», а й між іншими джерелами феодального права, що зробило правову систему в Англії одноманітною. Було включено 2 закони щодо судоустрою від 1873 та 1875 років, які одночасно набули чинності 1 листопада 1875 року.

Ця реформа об'єднала систему королівських судів з судом лорда-канцлера, утворивши Високий суд, який міг застосовувати у своїй практиці різні норми права, внаслідок чого виникла система прецедентного права.

Для вирішення дрібних справ створили суди графств, судьями у яких були досвідчені адвокати зі стажем сім років та більше, яких призначав лорд-канцлер. Також, справи по спадщині і розлученням були виведені з-під церковної юрисдикції.

Був оформлений внаслідок реформи і Верховний суд: він включав в себе Високий і Апеляційний суд, переймав їх юрисдикцію.

Кримінальні справи вирішувалися королівськими судьями, судами за участю присяжних і вищими судами загального права, а також були місцеві суди і суди спеціальної юрисдикції. Найнижчою інстанцією був суд магістратів на місцях, а основна маса справ кримінального характеру вирішувалася в судах ассизів. У 1834 році заснували Центральний суд, який збирався раз на місяць разом з присяжними і мав таке ж значення,

як вище згаданий суд ассизів. У його складі були присутні лорд-канцлер та судді трьох вищих судів. Найвищою інстанцією залишалася Палата лордів.

Якщо брати до уваги суди цивільної юрисдикції, необхідність реформи викликала громіздкість системи. Перший крок до реформи був зроблений ще у 1850х роках – відбулася організація судів графств. Створили суд пробату – він одержував компетенцію на розгляд справ про спадщину як першу інстанцію, так і апеляцію на суди графств. Також ці перетворення призвели до створення судів у справах розлучень, що нарешті давало змогу припинити шлюб.

Внаслідок Законів про судоустрій 1873 і 1875 років сталася повна реорганізація вищих судів королівства. Більшість канцелярських і всі три вищі суди передавали свої повноваження єдиному Верховному Суду Правосуддя, який поділявся на Високий та Апеляційний суд. Високий суд мав таку компетенцію: колишніх судів, суду канцлера, суду у справах про розлучення, адміралтейства та історичних судів ассизів. Юрисдикція особливих, місцевих, спеціальних судів і Юридичного комітету Таємної ради буда передана Апеляційному суду.

Змінилася юрисдикція і Палати лордів. Протягом 19 століття неодноразово виникали пропозиції її скасувати через невідповідність новим умовам. Хоча це й було зроблено законом про судоустрій 1873 року, вона збереглася, тому у 1876 було прийнято рішення про введення до Палати нових членів з юридичною освітою.

Можна зробити висновок, що ця реформа фактично скасувала попередню розрізненість правосуддя, виключила подвійність юрисдикції і вивела з обігу багато архаїчних процедур.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Л. М. Маймескулов «Історія держави і права зарубіжних країн»; Харків, «Право», 2011 р.
2. М. М. Страхов «Історія держави і права зарубіжних країн»; Харків, «Право», 1999 р.
3. Бостан Л.М., Бостан С.К. «Історія держави і права зарубіжних країн»; Київ, «Центр учбової літератури», 2008 р.

Науковий керівник: Булгаков А.О., к.ю.н., асистент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Синявіна Марина Миколаївна,
Національний юридичний
університет імені
Ярослава Мудрого*

ХАРАКТЕРИСТИКА РЕФОРМИ СЕРВІЯ ТУЛІЯ

На початку формування своєї державності Рим зіштовхнувся з багатьма проблемами. Однією з найсуттєвіших була постійна боротьба плебеїв та патриціїв, через нерівність у правах, яка, у решті-решт, могла закінчитися громадянською війною. [1]

Вирішити цю проблему вдалося завдяки реформі шостого царя Риму Сервія Тулія. Водночас вона завершила перетворення родової общини у державу. У подальшому Тіт Лівій назве Сервія « засновником станового поділу держави, який визначив різницю у справах і становищі». [2]

Цар наказав усім римлянам оцінити своє майно та срібло, скріпити свої показання клятвою, оголосити, від якого батька походить, назвати дружину та дітей, вказати свій вік, а також, до якої філи міста або округу сільської місцевості він належить. У разі, якщо хтось відмовлявся зробити цю оцінку, Сервій Тулій погрожував позбавити цього громадянина майна, або продати у рабство. [3]

За цією реформою плебеї були включені до складу римського народу, а також отримали право брати участь у народних зборах разом з патриціями. [4]

Усі патриції та плебеї були розподілені за майновим принципом на 5 розрядів. Залежно від розряду римлян мав мати відповідне озброєння.

- Перший розряд включав 98 центурій (80 піших, 18 вершників) – розмір майна становив не менше 100 тис. асів. Вони зобов'язані були мати повне озброєння.
- Другий розряд - 22 центурії (дві з них допоміжні) – до 75 тис. асів, в їх озброєнні, майже все було як у першого, однак, круглий щит замінювався довгуватим, а також був відсутній панцир.
- Третій розряд - 20 центурій – до 50 тис. асів, у їх озброєнні вже були відсутні поножі, вся інша зброя відповідала другому розряду.
- Четвертий розряд - 22 центурії (з них дві допоміжні) – до 25 тис. асів, їм призначено тільки довгасті щити, мечі і списи.
- П'ятий розряд – 30 центурій – до 11 тис. асів. Сюди належали горністи і трубачі, які супроводжували військо. [3]

Усі інші громадяни, які не мали достатньої кількості срібла та майна, були звільнені від військової служби.

Слід також зазначити, що до центурій входили тільки чоловіки від 16 до 45 років (призивний вік), і були розподілені навпіл на молодих та більш літніх. Вся кіннота була утворена із людей, які володіли найбільшим майном і були найвидатнішого походження. Начальники кінних центурій також були знатні люди. [4]

За реформою « Вічне місто» було розбите на територіальні округи – триби. Спочатку їх біло створено 20 (з них 4 міських та 16 сільських). До територіальних трибів зараховувались усі громадяни риму, що мешкали в цих округах. Також, раз на п'ять років проводився перепис населення з метою визначення майнового цензу. Був введений постійний податок на утримання війська. [5]

Народні збори проводились за центуріями. Кожна центурія мала лише один голосом. Всього існувало 193 центурії, 93 із яких належали до першого розряду, їх голос був визначальним. Якщо більшість голосів під час вирішення проблем не набиралась у першому розряді, тоді звертались до другого розряду, і так до останнього розряду. [6]

Отже, як писав Діонісій, Сервій Тулій *«запровадив найкращий з усіх політичний устрій, як це показала дійсність, джерело великих благ для римлян»*. [3]

Таким чином реформа Сервія Тулія мала значне і вагоме значення для тогочасного Риму. Адже, по-перше, змогла мінімально урівняти права плебеїв та патрицій (прірва у їх правах чітко прослідковувалась у вирішенні земельних питань), включивши перших до складу римського народу, при цьому «придушивши» перші зародки громадянської війни.

По-друге, завдяки їй військово ополчення було укріплене та зміцнене. Тепер у короля було озброєне військо, яке забезпечувала себе зброєю за власний кошт, що зберігало в королівській скарбниці значну частину грошей.

По-третє, завдяки розподілу на триби Рим завершив своє перетворення в державу. Це дало змогу ефективно збирати податки з населення для поповнення державних статків, а також дозволило контролювати переміщення громадян та формувати з них армію. [5]

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Загальна історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб, за ред. В.С. Макарчук. Київ :Атіка, Харків: Право, 2015. С 54 – 56.
2. Історія держави і права зарубіжних країн. Правові джерела: нав.посіб. за ред. Трофанчук Г.І. Київ: ЮрінкомІнтер, 2008. С. 37 – 38.
3. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн: навч.посібник: у 2 т. за ред. В.Д. Гончаренка. Київ: Ін Юре, 1998. С. 88 – 90.
4. Історія держави і права зарубіжних країн: підруч. за ред. Л.М.Маймескулова. Харків: Право, 2011. С. 160 – 161.
5. Історія держави і права зарубіжних країн: Курс лекцій Д.А. Шигаль – 3-є вид., переробл. та допов. – Харків: НТМТ, 2012. С. 37-38

Науковий керівник: асистент кафедри Історії держави та права України та зарубіжних країн Булгаков А.О.

*Сівак Ірина Вадимівна,
студ. III курсу Одеського
національного університету
імені І.І. Мечникова
спеціальність «Право»*

БЕЗГОТІВКОВІ ГРОШІ ЯК ОБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

У сьогоднішній час все більша частина людей надає перевагу безготівковому способу оплати, як такому, що є простішим, комфортнішим та легшим. Досліджена тема є актуальною, оскільки безготівкові гроші в результаті обороту виконують усі функції, властиві грошам. Вони цілком органічно замінюють наявні грошові знаки, про що свідчить витіснення готівки з обороту у розвинутих країнах світу.

Так, на сьогоднішній час ведуться дискусії щодо правової природи безготівкових грошей. Варто одразу зазначити, що Законодавство України не дає прямого визначення поняття безготівкових грошей, тому воно розкривається економістами та вченими як фінанси, розташовані на рахунках фізичних та юридичних осіб, або це гроші, які банківська система переводить із готівкових в безготівкові, чи навпаки. Але при вивченні змісту ст. 3 Закону України «Про платіжні системи та перекази коштів в Україні» можна зрозуміти, що законодавець для позначення двох альтернативних видів грошей використовує такі поняття як «готівкова форма», так і «безготівкова форма» [1, с. 137]. Якщо вивчати майнові права на такий вид грошей, то загалом сформувалося дві протилежні концепції: зобов'язальна та речова.

За думкою Гальчинського, речова концепція полягає у тому, що «гроші існують у вигляді майнових прав, а грошові знаки являють собою лише матеріальну природу грошей» [2, с. 415]. Самими грошами в цьому випадку є лише зобов'язання, що виступають товаром, який законом визначається як гроші, виражені в грошових одиницях.

Друга концепція заснована на тому, що речові права суб'єктів на їх грошові кошти в банках не поширюються. Внесені власниками гроші в банк знеособлюються, тому за власниками рахунків зберігається лише зобов'язально-правова вимога до банку. Ми

вважаємо, що правильною концепцією є змішана, тобто речово-зобов'язальна концепція, оскільки гроші, які ми вкладаємо у банк, є речами матеріального світу, які за нашим бажанням як перетворюються в безготівкову форму на поточному рахунку, так і назад, при необхідності, в готівкову. Цю думку також поділяє О. Олійник, пишучи, що «зобов'язальний характер відносин між банком і клієнтом не виключає речової природи безготівкових грошей, що є «юридичною фіксацією готівкових грошей»» [3, с. 264].

Враховуючи все вищенаписане можна сказати, що гроші виступають об'єктами цивільного права, адже мають усі родові ознаки об'єктів, а саме вживаність, подільність і здатність бути заміненіми. З огляду на це безготівкові гроші мають ряд особливих притаманних їм ознак, а саме «вони виступають універсальним мірилом мінової вартості майнових благ, є обов'язковими до прийняття як засіб платежу, вони належать власнику рахунку на праві власності, закон захищає їхню цінність, вони не мають строків давності, а також вони можуть виступати об'єктом суб'єктивного майнового права вимоги» [4, с. 39]. Проаналізувавши ч. 1 ст. 177 ЦКУ можна стверджувати, що «безготівкові гроші є річчю, особливим об'єктом цивільного права, що здатний до руху, переказу і зберігання» [5, с. 137].

Отже, враховуючи все вищевикладене, варто зазначити, що безготівкові гроші - це гроші (кошти), які існують у вигляді записів на рахунках у банках. Тож наведене поняття допомагає встановити, що безготівкові гроші відносяться до об'єктів цивільного права, а саме до родового поняття - грошові кошти. Якщо брати до уваги все вищесказане, то, на нашу думку, закріплення за безготівковими грошима окремого статусу, який би виводив безготівкові гроші в окрему правову категорію, є справою, яку потрібно реалізувати в скорому майбутньому. Це поставило б безготівкові гроші на рівні із цінними паперами у цивільно-правовому обороті і спростило б ряд банківських операцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: Закон України від 04.02.2019 №2346-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 29. Ст. 137
2. Гальчинський А. Теорія грошей : навчальний посібник / Київ: Основа, 1998. 415 с.
3. Олійник О. Основи банківського права в Україні / Київ: Юрінком Інтер, 1997. 264 с.
4. Трофімов К. Гроші як об'єкт цивільного права і предмет банківських правочинів. Правознавство. 2004. № 1. С. 39.
5. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. № 40-44. С. 137

Науковий керівник: ст. викл. В. А. Завертнева-Ярошенко.

*Славів Богдан Владиславович,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, факультет
адвокатури, 2 курс, 5 група*

ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ЦИВІЛЬНОЇ ЗБРОЇ, ЯК ОДНА З ГАРАНТІЙ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ГРОМАДЯН В УКРАЇНІ

Як зазначено в Конституції України, кожна людина має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від посягань і порушень. В

рамках цього постає важливе питання про легалізацію зброї як гарантії забезпечення реалізації громадянами права на необхідну оборону від суспільно небезпечних посягань.

Стосовно легалізації зброї в українському законодавстві існують дві теорії. Прихильники першої теорії вважають, що легалізація зброї необхідна і обґрунтовують її наступним: 1) в країнах де було введено зброю, рівень злочинності набагато впав і вбивств стало менше (наприклад, у 1987 р. у США у штаті Флорида громадянам було дозволено купувати зброю. З тих пір злочинність у штаті впала на 21%, у той час як у цілому по країні виросла на 12%. В Канаді, де була дозволена зброя, після введення жорстких обмежень на її придбання злочинність зросла на 45%. 2) майже всі злочини вчинюються нелегальною зброєю (легальна зброя згідно світової статистики бере участь менше ніж в 1% правопорушень, вчинених зі зброєю, оскільки данні про неї зберігаються в комп'ютеризованій кулегільзотеці МВС, за допомогою якої через кілька годин можна встановити злочинця); 3) масове носіння зброї запобігає масовим розстрілам і попереджує вчинення злочинів (опитування ув'язнених, здійснене Міністерством юстиції США у в'язницях показало, що в 40% злочинців у житті були випадки, коли вони відмовлялися від раніше запланованих злочинів через побоювання, що жертва може бути озброєна)

Прихильники другої теорії вважають що легалізація зброї непотрібна і обґрунтовують це наступним: 1) масова видача зброї призведе до отримання її ризикованими верстами населення (наркоманами, алкоголіками, раніше судимими), які використовуватимуть її для вчинення злочину; 2) неправильне поводження зі зброєю може привести до значного травматизму її власників; 3) велика корумпованість державних органів призведе до неможливості контролювати у державі законний обіг зброї.

Я вважаю, що потрібно легалізувати цивільну зброю, задля захисту своїх прав. В той же час потрібно законодавчо врегулювати законодавчо, тобто необхідно внести деякі зміни до Конституції України, також необхідно прийняти Закон «Про зброю» і відповідні інструкції з її отримання та використання.

Позиція про конституційно закріплене право громадян на використання зброї під час захисту своїх прав від посягань підтверджується і в кримінальному праві. Відповідно до ст. 36 Кримінального кодексу України (далі – КК України) необхідною обороною визнаються дії вчинені з метою захисту охоронюваних законом прав та інтересів особи, яка захищається від суспільно небезпечного посягання шляхом заподіяння тому, хто посягає, шкоди, необхідної і достатньої в даній обстановці для негайного відвернення чи припинення посягання. Тобто Кримінальний Кодекс дозволяє особі здійснювати необхідну оборону як власними фізичними силами, так і з застосуванням зброї, але роблячи застереження лише відносно шкоди, яка не повинна перевищувати шкоду, яка може бути завдана вам. Крім того відповідно до ч. 5 ст. 36 КК не є перевищенням необхідної оборони і не тягне кримінальну відповідальність застосування зброї чи інших засобів для захисту від нападу озброєної особи або нападу групи осіб, а також для відвернення протиправного насильницького вторгнення у житло, незалежно від тяжкості шкоди, яку заподіяно тому, хто посягає. Тобто навіть КК не забороняє застосування зброї задля захисту власних прав, але для конкретизації потрібно прийняти відповідні закони та зміни до Конституції.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент. В.І. Кічун

*Сметаніна Анастасія Олександрівна,
студентка 4 курсу ІІ групи Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України Національного юридичного
університету і.м. Я. Мудрого*

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день однією з головних складових національної та економічної безпеки держави є її продовольча безпека. Поряд з іншими проблемами економічного розвитку в сучасних умовах проблема продовольчої безпеки стає все більш гострішою та займає все більш вагоме значення в структурі економічної безпеки. Тож, не дивно, що питанню продовольчої безпеки присвячена достатньо велика кількість праць як вітчизняних, так і зарубіжних науковців-економістів – Волченко Н. В, Гайдучський П. І. , Кузьо Р. М., Липчук В. В., Сиротюк Г. В., Шевченко Н. О. та інші. Проте, все ж таки деякі аспекти саме правового забезпечення продовольчої безпеки в Україні залишаються не вивченими. Тому, в своїй роботі я спробую розкрити зміст і значення основних положень правового забезпечення продовольчої безпеки в Україні станом на жовтень 2019 року.

Насамперед варто зазначити, що Конституція України як Основний Закон зовсім не містить положень щодо визначення поняття національної продовольчої безпеки. До того ж, конституційно - правове регулювання цієї сфери здійснюється лише опосередковано, через призму положень щодо загальних основ національної безпеки, що включає в себе і продовольчу безпеку. Так, згідно п.17 ст. 92 Конституції України основи національної безпеки визначаються виключно законами України.

Важливо звернути увагу на те, що спеціального закону у сфері забезпечення продовольчої безпеки допоки законодавцем не прийнято, а тому для розуміння поняття «продовольча безпека» звертаємося до Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24 червня 2004р, який і містить визначення даного терміну.

Тож, п.2.13 ст. 2 даного закону визначає продовольчу безпеку як захищеність життєвих інтересів людини, яка виражається у гарантуванні державою безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності. Дане визначення вбачається неповним, оскільки передбачає лише економічну доступність продовольства та враховує тільки кількісні показники продовольчої безпеки, лишаючи поза увагою якісні показники.

Більш точним правовим визначенням даного поняття є визначення, що міститься в Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджених наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 року. Відповідно до ст. 5 даного документу, продовольча безпека - це стан виробництва продуктів харчування в країні, що здатний повною мірою забезпечити потреби кожного члена суспільства в продовольстві належної якості за умови його збалансованості та доступності для кожного члена суспільства. Однак, навіть це визначення не охоплює всі складові продовольчої безпеки, оскільки говорячи про якість продовольства, законодавець упускає таку важливу складову як безпека даного продовольства для споживачів.

Тож, як бачимо з аналізу норм чинного законодавства, в Україні відсутнє єдине, повноцінне, змістовне та ґрунтовне правове регулювання продовольчої безпеки. Такий стан речей є неприйнятним, оскільки відсутність чіткого правового визначення продовольчої безпеки на державному рівні може призвести до значного відставання України у створенні повного та узгодженого правового поля для гарантування національної продовольчої безпеки.

Також, хочеться додати і те, що схвалена Кабінетом Міністрів України Стратегія розвитку експорту продукції сільського господарства, харчової та переробної промисловості України на період до 2026 року від 10 червня 2019 року лише частково зачіпає питання забезпечення продовольчої безпеки в країні.

Так, в Стратегії було зроблено акцент тільки на тому, що забезпечення активної присутності України на світовому ринку продовольства можливе за умови неодмінного дотримання вимог щодо забезпечення продовольчої безпеки країни. При цьому, в державі не має такого нормативно-правового акту, який би містив чіткий перелік таких вимог.

Тобто, наразі Україна потребує прийняття спеціального закону, який надав би відносинам у сфері забезпечення продовольчої безпеки більшої ясності, точності, зрозумілості та усунув би існуючі прогалини в законодавстві в даній сфері. Тому, в такому законі обов'язково мають бути закріплені та роз'яснені основні поняття, які стосуються національної продовольчої безпеки: продовольча безпека, продовольча незалежність, продовольча криза, необхідний рівень виробництва продуктів харчування, життєво важливі продукти харчування та ін. Також, має бути наданий перелік внутрішнім й зовнішнім загрозам національної продовольчої безпеки, встановлений порядок їх моніторингу і прогнозування, закріплена система якісних критеріїв та кількісних показників такої безпеки, в тому числі критичних значень останніх, визначене коло суб'єктів продовольчої безпеки та закріплена їх компетенція у вказаній сфері. сприятиме підвищенню ефективності правового регулювання відносин у сфері забезпечення продовольчої безпеки нашої держави, а отже, як наслідок, забезпеченості населення України якісними й безпечними продуктами харчування на необхідному для нормальної життєдіяльності рівні.

Таким чином, на основі вище вказаного, можна дійти висновку, що питання правового забезпечення національної продовольчої безпеки України не користується належною увагою законодавця, оскільки сучасне правове регулювання даної галузі аграрного права є неповноцінним та фрагментарним. Тож, єдиним легітимним шляхом ефективного правового врегулювання сфери забезпечення продовольчої безпеки є прийняття спеціального закону «Про продовольчу безпеку України», який повністю врегулював би дане питання. Тільки так, ми зможемо підвищити ефективність правового регулювання відносин у сфері забезпечення продовольчої безпеки нашої держави, а отже, як наслідок, забезпеченість населення України якісними й безпечними продуктами харчування на необхідному для нормальної життєдіяльності рівні.

*Сніжко Марія Іванівна,
студентка 1 курсу 5 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого*

НІМЕЦЬКЕ ЦИВІЛЬНЕ УЛОЖЕННЯ: ПРАВО ВЛАСНОСТІ

Німецьке право власності – це норми права, які регулюють відносини між особами при володінні майном. Книга в НЦУ про зобов'язальне право передувала появі книзі про право власності, але ці дві книги не були абсолютні.

Слід зазначити, що норми прав власності були побудовані на власних принципах, так само як і інші книги в уложенні.

За принципом публічності – право власності на рухомі речі визначалась реальним фізичним контролем на нею, а щодо нерухомої, наприклад земельна ділянка, то такі володіння повинні бути внесені до земельної книги.

За принципом абсолютності – тут право власності характеризується тим, що дія прав розповсюджується на необмежену кількість осіб.

За принципом спеціальності – закріплюється чіткий список прав на майно, який передається від однієї особи до іншої.

За принципом обов'язковості – свобода укладення договору щодо майна була дуже обмежена. Всі права чітко встановлені в цивільному законодавстві, а будь-яке відхилення – недопустиме.

За принципом абстрактності – забезпечує дійсність прав незалежно від будь-яких обставин. Наприклад, за статтею №929 НЦУ володілець, для передачі права власності на рухому річ, повинен обов'язково доставити річ набувачеві та обидві сторони повинні бути згодні з тим, що переходом права власності є передача майна.

Одним з головних елементів прав власності в уложенні – є об'єкт. Під об'єктом слід розуміти конкретні речі, тобто фізичні об'єкти. Земельні ділянки також входили до цих речей, але при цьому вона вважалась відмежованою від Землі, а всі об'єкти (тобто нерухомість), які були розташовані на цій ділянці, також були записані до земельної книги. У статті №94 ЦНУ закріплено, що будівлі та інші нерухомі об'єкти, які знаходяться на земельній ділянці, – це суттєві складові частини. Також, у п.2 статті №94 зазначено, що рухомі речі, які були доставлені на земельну ділянку для будівництва нерухомого об'єкта також є суттєвою складовою частиною земельної ділянки. Крім того, слід зазначити, що усі механічні пристрої не є складовими фабрики, бо стало б неможливим збереженням прав власності на них за продавцем при передачі фабрики.

Існують також тимчасово складові частини, наприклад коли орендар спорудив деякі архітектурні форми, але він забере їх після закінчення оренди.

Отже, право власності за німецьким цивільним уложенням визначалося через протиставлення вільного розпорядження власника своєю річчю і відсутність втручання третіх осіб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Матеріали міжнар. конф., 10-11 жовт.: До 20-річчя створ. Ін-ту політології та права Нац. пед. ун-туім. М. П. Драгоманова / М-во освіти і науки,

молоді та спорту України, НАН України, Нац. пед. ун-тім. М. П. Драгоманова, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, Київ. ун-т права, Громад. орг. "Феміда", Центр прав. освіти і науки. - Київ: НПУ ім. П. М. Драгоманова, 2012. - С. 204-206. - Бібліогр.: с. 206.

2. А. Майер // Государство и право. – 2007.

3. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн: у 2-х т. навч. посібник / за ред. В. Д. Гончаренка. – Київ.

4. Історія держави і права зарубіжних країн. За редакцією професора Л.М. Маймескулова. Харків. Право. 2011 рік.

Науковий керівник: Булгаков А.О., к.ю.н., асистент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Соловей Андрій Миколайович,
Спеціаліст Хмельницького міськрайонного суду
Хмельницької області, магістр права*

«ДОПУСТИМІСТЬ УЧАСТІ ВІДВЕДЕНОГО СУДДІ В РОЗГЛЯДІ ЗАЯВИ ПРО ВІДВІД ІНШОМУ СУДДІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ»

Неупередженість та безсторонність є одним із невід'ємних елементів судочинства та стосується права на справедливий суд, яке закріплене у ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (Конвенція) та у засадах кримінального провадження, а саме у ст. 21 КПК України. Як зазначає Н.Г. Журок, дотримання вимог неупередженості та безсторонності суб'єктів які беруть участь у кримінальному провадженні є головним критерієм встановлення істини судом, а їх гарантією є інститут відводу [5].

Відповідно до ст. 80 КПК України, заяви про відвід або самовідвід судді заявляються за наявності підстав передбачених ст.ст. 75-76 КПК України. Такими підставами є обставини, що виключають участь слідчого судді, судді або присяжного в кримінальному провадженні, які визначені ст. 75 КПК України та недопустимість повторної участі судді в кримінальному провадженні, перелік яких визначений ст. 76 КПК України.

Порядок вирішення питання про відвід судді, визначений ч. 1 ст. 81 КПК України, за яким у разі заявлення відводу слідчому судді або судді, який здійснює судове провадження одноособово, його розглядає інший суддя цього ж суду, визначений у порядку, встановленому ч. 3 ст. 35 КПК України. У разі заявлення відводу одному, кільком або всім суддям, які здійснюють судове провадження колегіально, його розглядає цей же склад суду.

Практика Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), визначає, що безсторонність (неупередженість) суду, має визначатися за суб'єктивним критерієм, тобто з врахуванням особистих переконань та поведінки конкретного судді та об'єктивним критерієм, тобто чи забезпечував сам суд достатні гарантії для того, щоб виключити будь-який обґрунтований сумнів у його безсторонності. Так, на вище зазначених засадах було обґрунтовано рішення Верховного суду, яким було скасовано вирок з підстав його ухвалення незаконним складом суду, оскільки питання про відвід головуючого судді який ухвалив вирок, вирішувалося суддею, який виходячи з приписів п. 4 ч. 1 ст. 75 КПК України, не мав права брати участі у кримінальному провадженні [1,4].

На нашу думку, допустимою є ситуація, коли раніше відведений суддя в одному кримінальному провадженні, розглядає відвід іншому судді. По-перше, відповідно до практики ЄСПЛ, зокрема у справі «Маритиненко проти України», встановлюється презумпція неупередженості судді, до моменту, поки не надано доказів протилежного [3]. По-друге, згідно із п. 24 ч. 1 ст. 3 КПК України, судове провадження – це кримінальне провадження у суді першої інстанції, яке включає підготовче судове провадження, судовий розгляд і ухвалення та проголошення судового рішення, провадження з перегляду судових рішень в апеляційному, касаційному порядку, а також за нововиявленими або виключними обставинами. Таким чином, розгляд заяви про відвід чи самовідвід, є не обов'язковим елементом судового провадження та не стосується розгляду справи по суті пред'явленого обвинувачення, не завершується постановленням обвинувального чи виправдувального вироку або ухвали про закриття провадження. По-третє, КПК України не передбачає заборон щодо участі раніше відведеного судді в розгляді заяви про відвід іншому судді, виходячи зі змісту норм КПК України, які стосуються недопустимості повторної участі судді в кримінальному провадженні. Водночас, ми вважаємо, що виходячи із змісту засад кримінального процесу, практики ЄСПЛ та Верховного суду, з врахуванням презумпції неупередженості судді – наявність упередженості при розгляді заяви про відвід, у судді який був раніше відведений, має перевірятися за правилами визначеними ст. 81 КПК України, тобто учасниками має бути заявлено відвід такому судді або суддя повинен заявити самовідвід.

Отже, участь раніше відведеного судді в розгляді заяви про відвід в одному кримінальному провадженні є допустимою оскільки розгляд заяви про відвід чи самовідвід, є не обов'язковим елементом судового провадження та не стосується розгляду справи по суті пред'явленого обвинувачення і не завершуються ухваленням остаточного рішення. Також, КПК України не передбачає недопустимість повторної участі раніше відведеного судді в розгляді заяви про відвід іншому судді, тому, з метою реалізації принципу правової визначеності, у даному питанні необхідно внести зміни до КПК України та визначити чи є допустимою участь раніше відведеного судді в одному кримінальному провадженні або зазначити про недопустимість повторної участі таких суддів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод – редакція від 02.10.2013 [Електронний ресурс] Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
2. Кримінальний процесуальний кодекс України – редакція від 18.10.2019 [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
3. Рішення ЄСПЛ від 10.12.2009р., у справі «Маритиненко проти України» [Електронний ресурс] Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_567
4. Рішення Верховного суду від 17.10.2019 р. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/84481833>
5. Журок Н.Г. Інститут відводу як процесуальна гарантія встановлення об'єктивної істини судом // [Електронний ресурс] Режим доступу: http://pap.in.ua/4_2018/125.pdf

*Сулименко Дар'я Сергіївна,
Студентка Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України
1- го курсу 8-ої групи
Національного юридичного
Університету імені Ярослава Мудрого*

СУДОВИЙ ПРОЦЕС ЗА САЛІЧНОЮ ПРАВДОЮ

В сучасному світі важко знайти країну, яка не мала б власної грошової одиниці, бюджету, армії, законодавства, органів правопорядку чи судово-правової системи. Та упорядкування і організація тієї чи іншої сфери притаманні не тільки сучасному суспільству, а й первісним людям, які еволюціонували, об'єднуючись у родини, клани, плем'я, пізніше в нації, а згодом і в держави [1]

Розглядаючи сьогоденну та ранньофеодальну державу, легко помітити, що в минулому суд не відігравав захисної, регулятивної та упорядковуючої функції, натомість, навпаки не мав усталеного порядку та зводився до суто змагальницької організації або державного обвинувачення.[2]

До доказів за Салічною Правдою відносилися «свідки доброї слави» (сусіди або родичі) та "суд божий" або випробування "казанком", що в вузькому значенні є те саме, що і "випробування вогнем та водою". Ордалії використовувались не завжди, а лише в тих випадках, коли обвинувачуваний не мав доказів власної невинності.[3]

Загалом можна характеризувати Салічну правду як певний збірник правил провадження суспільних відносин у державі. Основними характеристиками якого була розповсюдженість штрафу у вигляді покарання, велике значення церковних та традиційних обрядів у якості доказів. Жорсткий формалізм у процесі ведення судового розгляду та досить великий вплив феодального устрою країни. Незалежність суду не забезпечувалася взагалі та фактично суд справлявся прибічниками короля, тобто верховним володарем усієї влади у країні.

З одного боку, Салічна правда закріплює повну домінацію заможних людей над бідними, не встановлюючи будь-якої рівності у покараннях та процесі розгляді справ. Майже будь-яку судову проблему можна було вирішити за допомогою грошей та навіть відкупитися від ордалії, яка вважалася на той момент досить важливим доказом, іншими словами. Це дозволяє встановити пріоритетність наповнення казни порівняно зі справедливим розглядом та вирішенням питань по суті. Також деякі справи взагалі могли фактично не розглядатися по суті через інститут співприсяжництва, оскільки особа, яка є достатньо авторитетною у своєму колі знайомих може бути визнана невинною лише базуючись на суспільній думці про неї, що свідчить про велику роль саме авторитету та влади над людьми, порівнюючи зі справедливим розглядом.[4]

Отже, Салічна правда закріплює за судом ціль вирішення справи, без урахування розгляду фактичних обставин справи. Як можна дійти висновку, більшість доказів були досить простими та встановлювалися неправовими методами, інститут збирання яких не був регламентований взагалі, отже, фактично будь-які показання без їх перевірки могли вирішити долю справи, що інколи навіть носила кримінальний характер. Все це дозволяло заможним людям та феодалам зокрема використовувати свої можливості для маніпуляції судовими справами та думками присяжних. Загалом, можна стверджувати що з боку

сучасної судової практики Салічна правда носила вкрай неправовий характер та не виконувала функцію достатньо ефективного соціального регулятора.

Однак, якщо порівнювати її з іншими нормативно правовими актами тієї ж епохи, то можна дійти до зовсім протилежних висновків. Адже саме там був запроваджений жорсткий формалізм, розподілення видів доказів, чітко регламентована процедура розгляду питань та базові принципи судочинства. Не зважаючи на пасивність ролі судді у справі, авторитет такого органу значно підвищився, завдяки регламентованості їх призначення та діяльності. Змагальність процесу, церемоніальність та участь населення у вигляді присяжних та свідків разом із співприсяжними підвищували загальний рівень правової свідомості населення. Принцип спеціального та загального дозволу, що досі не мав свого закріплення, тут був досить чітко втілений у повноваженнях учасників справи. [5][6]

Аналізуючи ці дві думки, можна дійти висновку про відносну прогресивність такого нормативно-правового акту, якщо порівнювати його з сучасниками, однак якщо дивитися на сучасні уявлення про право, мораль та справедливість, то висновки можуть бути повністю протилежними. Однак при цьому необхідно згадати про необхідність саме такого розвитку судової системи у період феодального ладу, оскільки найбільш зручному для управління важелю, з боку заможних людей, - судді, були надані досить вузькі повноваження у винесенні рішень. Це дозволяє стверджувати в умовах розвитку феодального суспільства таке рішення було найбільш вдалим, бо дозволяло особам вирішувати справи не виключно так як сказав суддя, а за власним почуттям справедливості, що в деякій мірі компенсувало загальну вразливість системи до корупції та зловживання правами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- [1] – Книга Урантії 1997 р. URANTIA Foundation 533 West Diversey Parkway
- [2] - Юридична енциклопедія / ред. Ю. С. Шемшученко— К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2003.— 736 с.
- [3] – Словник термінів Глоссарій з історії держави і права зарубіжних країн 2006р. (електронний ресурс). UPD: [https://law_foreign_countries.academic.ru/509/Ордалия_\(суд_божий\)](https://law_foreign_countries.academic.ru/509/Ордалия_(суд_божий))
- [4] - Мудрак І.Д. Історія держави і права зарубіжних країн: Курс лекцій / Акад. держ. податкової служби України. — Ірпінь, 2002 р.
- [5] – Сагайдак Д. Салічна правда як основний нормативно-правовий акт середньовічної Франції. Стаття Житомир 2017 р.
- [6] – Варварские правды / Чиркин С. В. // — 2006. — С. 598.

Науковий керівник: Булгаков А.О., к.ю.н., асистент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Суський Кирило Олегович,
Студент 1 к. 8гр.
Інституту підготовки кадрів для
органів юстиції України
Національного юридичного
Університету імені Ярослава Мудрого*

РЕФОРМИ ГРАКХІВ

З II ст. до н.е. після перемоги над Карфагеноми і Македонією Римська держава панує на всьому просторі землі, що омивається Середземним морем. Завойовані країни стали невичерпним джерелом рабів. Оскільки в умовах аграрної економічної структури земля була основною цінністю, то в ході гострих політичних зіткнень її розподіляли, давали і забирали. Сотні тисяч їх були продані за безцінь у землеробські маєтки нової римської знаті - стану нобілів. Належали до цього стану тільки ті, чиє майно оцінювалися не менше ніж в один мільйон сестерцій.

Зростання числа великих маєтків (латифундій) супроводжувався прямо протилежним процесом руйнування римського селянства. Воно не витримувало конкуренції дешевої рабської праці. Не маючи доступ до нових земельних фондів, воно задихалося від малоземелля, породженого дробленням ділянок між спадкоємцями, а ще більше грабіж і захоплення їхніх земель багатими. Воно знаходилося в тисках кабальних позик.

Неминучим результатом цього процесу було крайнє загострення боротьби між дрібним і великим землеволодінням, що ніколи не припинялося. Ось чому вже в 367 р. до н. е. був виданий закон, який встановив, що ніхто не може захоплювати з державних земель більш ніж 500 югерів (близько 125 га). У цьому вбачається перемога плібеїв.

Однак подальші дії показали, що цей закон фактично не виконувався, і тому боротьба дрібних землевласників проти великих тривала. Яскравою сторінкою цієї боротьби були реформи братів Гракхів – Тиберія і Гая, якими заборонялось подальше захоплення державних земель і встановлювалася межа приватного землеволодіння – 500 югерів з додачею 250 югерів на дорослого сина. Реформи Гракхів викликали шалений опір сенатської знаті і свідчать про те, що в II ст. до н.е. концентрація земель чимраз збільшувалась.

Старший Гракх був вибраний на посаду народного трибуна в 133 році до нашої ери. У цей час навколо Тиберія утворилася невелика група прихильників з рядів нобілітета. Він негайно виступив з пропозицією провести масштабні аграрні перетворення. Аргументуючи свою позицію, Тиберій посилався на древній закон, що обмежував кількість землі, яка може знаходитися у володінні однієї людини. У редагуванні законопроекту Тиберію допомагали найкращі юристи того часу - Публій Муцій Сцевола і Публій Ліціній Вроді. Посада народного трибуна дозволяла розпочати реалізацію реформ братів Гракхів без погодження з сенаторами. Тиберій створив спеціальну комісію для нагляду за перерозподілом сільськогосподарських угідь. Одним з її членів став Гай. Перед комісією з перших же кроків її діяльності устали величезні труднощі. У багатьох випадках майже неможливо було установити, які землі є державними, а які – частками. Посесори звикли до думки про те, що держава ніколи не скористається своїм правом власника стосовно *ager publicus*, що вкладали в окуповані землі свої капітали, передавали їх у

спадщину, закладали і т. п. Тепер кожен посесор державної землі намагалася всілякими способами довести, що вона є його приватною власністю. Проте комісія енергійно працювала, спираючи на співчуття народної маси і широко застосовуючи свої диктаторські права. Тиберій висунув нові проекти демократичних реформ: про скорочення терміну військової служби, про право апеляції до народу на судові рішення, про включення в число членів судових комісій поряд із сенаторами рівної кількості вершників, а також, бути може, продарування прав громадянства італійським союзникам і латинам. Усі ці реформи пізніше будуть знову поставлені і частково проведені Гаєм Гракхом. Тиберій же здійснити їхній не встиг.

Земельна реформа братів Гракхів викликала паніку навіть серед ліберально налаштованих сенаторів, які злякалися перспективи конфіскації їх власності. Вони зробили спробу організувати опозицію і заручитися підтримкою інших трибунів у боротьбі проти запровадження нового закону. Тиберій прийняв рішення звернутися безпосередньо до народу. Слова старшого з братів Гракхів про демократію і реформи справили глибоке враження. Він заявив про те, що трибуни, які протистоять волі римських громадян заради захисту інтересів багатого меншини, не заслуговують довіри. У опозиційних сенаторів залишилося єдиний засіб боротьби - загроза розправитися з Тиберієм після того, як він складе свої повноваження. Вони перешкодили його обранню на другий термін. Сенатори зібрали своїх прихильників, які прийшли до Форуму і забили до смерті не тільки самого Тиберія, але і близько 300 його однодумців. Це стало першим за чотири століття відкритим внутрішньополітичним кровопролиттям в стародавньому Римі. Реформи братів Гракхів не зупинилися після смерті Тиберія. Створена ним комісія продовжувала перерозподіляти землі, однак цей процес йшов повільно із-за опору з боку сенаторів.

Гай Гракх став на посаду народного трибуна 10 грудня 124 р. Починаючи з цього моменту, протягом двох років він з надзвичайною енергією працював над здійсненням поставлених перед собою задач. Нажаль, традиція про нього знаходиться в ще гіршому стані, чим про Тиберія. Діяльність Гаю певною мірою була продовженням справи Тиберія і була визначена задачами, поставленими, але не вирішеними його братом. Але навіть там, де молодший брат формально тільки продовжував старшого, він настільки далеко вийшов за колишні рамки реформи, вклав у неї так багато нового, що фактично ми маємо право вважати його діяльність зовсім самостійним і більш важливим етапом демократичного руху 30-х і 20-х років.

Очевидно, на самому початку свого першого трибуната Гай провів закон, що мав зворотну силу і спрямований проти діяльності особливих судових комісій, створених для розправи з прихильниками Тиберія. Відповідно до цього закону, магістрат (голова комісії), що засудив на чисту смерть вигнання римського громадянина, сам підлягав суду народу.

Найважливіші заходи і закони Гаю Гракха міцно увійшли в життя, тому що відповідали назрілим суспільним потребам. Суди надовго залишилися в руках вершників, відкупна система одержала подальший розвиток у тім напрямку, що було намічено Гаєм. Імовірно, збереглися італійські колонії. Удержався і новий тип колоній поза Італією. У Юнії фактично залишилися колоністи, хоча законом Мінучія Руфа колонія як така була скасована (уже після загибелі Гаю). У 118 р. була введена колонія в (у південній Галлії, недалеко від Піренеїв). Імовірно, вціліли і багатодругорядних законів Гаю Гракха.

Значення діяльності братів Гракхов в історії Рима було дуже велике. Вимагаючи обмеження великого землеволодіння і наділення землею безземельних і малоземельних селян, вони прагнули здійснити таку реформу в рамках рабовласницького ладу і таким шляхом зміцнити його. Розділом більшої частини державних земель, висновком колоній, поліпшенням шляхів сполучення вони допомагали розвитку приватної власності, торгівлі і грошового господарства. Вони підготували питання про включення італіків до складу римського громадянства і впритул підійшли до його рішення. Їхньої реформи зміцнили економічні і політичні позиції, остаточно відокремивши його від нобілітету. Гракхи внесли значні поліпшення в римський державний апарат шляхом адміністративних і конституційних реформ. При них римська демократія досягла вищої крапки свого розквіту. Одна мить могла показатися, що сенаторській олігархічній республіці нобілів приходить кінець і неї переміняє розвита антична демократія типу афінської.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Виннер Р.Ю. Лекции по истории Греции. Очерки по истории Римской империи. – Ростов – на – Дону: Феникс, 1995. – 480 с.
2. История Древнего Рима / Сост. К.В. Паневин. – Санкт Петербург: ПОЛИГОН, 1998. – 894 с.
3. История Древнего Рима: Учебник / Под ред. Кузицина. – М.: Просвещение. 1981. – 336 с.
4. Ботвинник М.Н., Рабинович М.Б. Жизнеописания знаменитых греков и римлян. - М.: Высш. шк., 1987. - 205 с.
5. Добрынин К.И. Древняя история. Часть 2. Греции и Рим. – М: Университетская типография, 1910. – 450 с.
6. Адам А. Римские древности или изображение прав, обычаев и постановлений римских, служащие для легчайшего уразумения латинских писателей. Пер. с нем., 1824. – 495 с.
7. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Ред. Кол. Ю.С. Шемшученко та ін. - К: Укреникл. 1998. - Т. 1. - 672 с.

*Тараната В.В.,
студ. IV курсу
ОНУ ім. І. І. Мечникова
спеціальність «Право»*

КОНЦЕПЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ В'ЯЧЕСЛАВА ЛИПІНСЬКОГО ТА СУЧАСНІСТЬ

Проблематика. Розвиток вітчизняної політичної та правової думки на сучасному етапі, вважаємо, є неможливим без дослідження вчень про державу і право її представників. Серед них слід виділити українського історика, публіциста, громадського та політичного діяча першої третини 20 століття В'ячеслава Липинського. Будучи відкинутою в той час, його політична та правова думка є особливо важливою для науки і практики державного будівництва на сучасному етапі. На жаль, політики, які на даний момент знаходять при владі, в силу історичної необізнаності нехтують поглядами В'ячеслава Липинського, що призводить до повторення помилок 100-річної давності та є досить значною проблемою державотворення на сучасному етапі.

Актуальність обраної теми полягає в багатогранності політичної та правової спадщини вченого-історика, «генерального конструктора» української державності, засновника українського консерватизму В'ячеслава Липинського, яка набуває особливої значущості у наш час.

Аналіз досліджень та публікацій. Вітчизняні вчені, зокрема такі як Нагорна Л., Горелов М., Тукаленко І., Самойленко О., Держалюк М., Веденєв Д. займались активним вивченням політичних та громадських ідей В. Липинського, проте й досі деякі питання, які стосуються поглядів Липинського у сфері державотворення в розрізі консервативної ідеології потребують додаткового розкриття.

Цілі статті. У даній роботі ми спробуємо визначити суть та значення українського консерватизму та перспективи його розвитку в Україні, а також спробуємо висвітлити основні думки вченого у контексті сьогодення.

В. Липинський (1882–1931) є представником старовинного роду українсько-польської шляхти та заснувавником консервативної школи в українській політичній та правовій думці.

В. Липинський вибудував свою оригінальну концепцію української державності, яка сьогодні є предметом нашого наукового зацікавлення і дослідження.

Особливою у національному консерватизмі В. Липинського залишалася ідея об'єднання, як основний засіб творення суверенної держави, що є наскрізною проблемою сучасного періоду, оскільки саму націю він розглядав як усіх громадян держави, попри їх різне етнічне походження. Цивілізація (людство загалом), на його думку розвивається з прогресом, в якому вчений вбачав, насамперед, вплив людини на природу та подолання власної лінії. У своїх працях Липинський стверджував, що в нації він вбачає не що інше, як чітко організоване суспільне життя, де меншість є активною та має стимулюючий вплив на пасивність більшості. Активна меншість є елітою, «аристократією духу», у якій присутній ідеалізм [2, с. 128].

Важливою складовою його національного консерватизму можна вважати ставлення до сформованої і сталої державницької ідеології, яку він виводить із старовинних народних традицій та звичаїв, зокрема з державного досвіду гетьмансько-козацьких часів, високої етичної культури хліборобської спільноти, вважаючи її рушійною силою подальшого національного відродження України [1, с. 56].

За нашими спостереженнями, нині сучасниками нехтується та відкидається такий підхід до ідеологічного питання української державності, внаслідок чого маємо анексований Крим та частково окупований Донбас.

Почуття любові до рідного краю – української землі-годувальниці як до органічної цілості, вважав В. Липинський, є необхідною і єдиною можливістю того найріднішого у світі зв'язку людей, що називається нація. Він залишив нам у спадок безпомилковий критерій визначення того, хто є українцем, а хто – чужинцем: «Українцем єсть всякий, хто хоче, щоб Україна перестала бути колонією» [2, с. 227].

І це твердження, вважаємо, є відповіддю на вічне питання сьогодення щодо того хто є хто, проте нам необхідно не вести баталії, шукаючи відповідь на нього, а об'єднуватися.

В. Липинський наголошував, що відродження української держави унеможлиблюється з переходом консервативних та активних діячів, які складають еліту нації, до польського чи російського політичного таборів.

Сучасність же чітко віддзеркалює його погляд, адже на сьогоднішній момент відбувається активний відхід освічених, розумних та здатних до активної розумової діяльності на користь держави, діячів за кордон.

Характеризуючи тогочасний стан українського передреволюційного суспільства, В. Липинський пророче передбачив “дикий капіталізм” сьогодення в Україні: “Безнадійна й безвихідна ця наша внутрішня боротьба тому, що якби вдалось навіть сучасне покоління бувших багатих чи багатших... знищити, то куди дінуться ці мільйони, що провідники бідних при тій okazji награвували... Постає, отже, нове покоління багатих, що від старого різнитиметься тільки тим, що не матиме вже ніякої культури, ніякої традиції, крім хіба злодійської...” [4, с.123].

Суттєвим досягненням В. Липинського у сфері політично-правової думки є виведення особливої типології форм державного ладу, серед яких вчений виділяє демократію, охлократію та класократію.

В демократії В. Липинський вбачає не що інше, як відхід влади до рук «багатіїв-плутократів», в силу чого державна влада використовується лише в приватних інтересах окремих кланів [2, с. 212].

Аналізуючи його погляди на демократію, ми можемо привести сучасний приклад цього - сучасна олігархія зі своїми партіями та правлячі кола областей (Київський, Дніпропетровський клани).

Охлократію В. Липинський розглядає як можливість концентрації усієї влади в руках когось одного. Сюди, на його думку, відносяться фашизм з більшовизмом, а також усі можливі тоталітарні режими.

Особливістю “охлократії” є, на його думку, те, що вона в минулому складалася з кочівників (орди), а в новітні часи – з декласованих елементів [2, с. 146].

І тут можемо провести паралелі з сучасністю, яскравим прикладом якої є існування так званих «ЛНР» і «ДНР», основу яких складає криміналітет, люмпен та найманці Росії.

Саме в класократії В. Липинський вбачає найкращу форму державного правління, де є рівновага між владою та свободою, між консерватизмом та прогресом, при цьому на чолі держави стоїть монарх.

Утверджуючи цю ідею, він у праці “Релігія і Церква в історії України” зазначив: “Вихід з нашої анархії лежить не в переконаннях, а в політичній акції і в організації та зміцненні наших занадто слабких та неорганізованих, консервативних, гальмуючих національних сил” [3, с. 184].

Знову ж таки, звертаючись до сучасності, ми не можемо оминати увагою міжнародний вимір України, який у своїх працях приводив В. Липинський, говорячи про особливості територіально-геополітичного простору, що суттєво обмежують завдання України в міжнародній політиці. Він вказував у своїх «Листах до братів-хліборобів», що саме політичний союз України з Білорусією чи Росією - це категоричне превалювання закордонної політики над нашою [2, с. 111].

Сучасність така ж, оскільки наразі ми не можемо говорити про союз з Росією та Білорусією, не скільки через ситуацію на сході та анексію Криму, як через те, що там пануючими силами є охлократи, яких Липинський засуджує.

Враховуючи усе вищевикладене, можемо дійти висновку, що постать В’ячеслава Липинського набула особливої значимості на сучасному етапі становлення України та обрання нею європейського напрямку руху. І якщо раніше його роботи розглядалися суто в

теоретичному аспекті, то сьогодні його поради є актуальними на практиці, адже будучи теоретиком консервативних ідей, він вважав, що основа побудови успішної держави - це не що інше, як звернення до світогляду усього суспільства.

Якби сучасне суспільство та вищі кола зокрема дослухалися до ідей Липинського та мали за основний принцип працю на користь народу, нам би не довелося зіткнутися з анексією Криму, окупацією Донецької та Луганської областей.

Не ідеалізуючи демократію, яка на сьогоднішній день все таки втрачає в деяких сферах своє основне призначення, В. Липинський чи не найпершим не побоявся її розкритикувати, а, отже – відкрити українцям очі на власні проблеми, які потребують негайного вирішення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Нагорна Л. Політична культура українського народу: історична ретроспектива і сучасні реалії. К. : Стило. 1998. С. 278.

2. Липинський В. Листи до братів-хліборобів. Про ідею і організацію українського монархізму. Нью Йорк. 1954. С 470.

3. Липинський В. Релігія і Церква в історії України. Нью Йорк: Народна бібліотека «Америки». 1925. С. 350.

4. Липинський В. З епістолярної спадщини: Листи до Д. Дорошенка, І. Кривецького, Р. Метика, О. Назарука, С. Шелухіна. К.: Інститут історії України, 1996. С. 199.

Науковий керівник: к.філософ.н., доц. А. С. Зикін.

*Тільна Катерина Сергіївна,
Студентка 1 курсу 5 групи
факультету адвокатури
Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого*

РОЛЬ АДВОКАТА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Судове засідання – це юридична процедура, що завершує процедуру судочинства в конкретній кримінальній справі і вінцем якої є рішення суду щодо винуватості підсудного. Рівноправними учасниками судового засідання, завдання яких допомагати суду в здійсненні судочинства, є підсудний, державний обвинувач, захисник, потерпілий, представник потерпілого та, за необхідністю, неповнолітнього підсудного [1].

Кожен із учасників судового засідання виконує певну визначену законом функцію і користується правами, необхідними для ефективного здійснення процесуального призначення. Єдиним учасником судового засідання, функція якого виділяється односторонньою, що визначається лише інтересами підсудного, є захисник [1].

Участь захисника є важливою гарантією забезпечення права на захист у кримінальному судочинстві. Його діяльність має соціальний характер, оскільки будучи орієнтованою на спростування обвинувачення, встановлення обставин, які пом'якшують відповідальність підзахисного, запобігання порушень його конституційних прав, вона здійснюється не лише в інтересах (підозрюваного), обвинуваченого, а й в інтересах правосуддя [2].

З прийняттям нового КПК України деякі питання щодо процесуального положення захисника не втратили своєї актуальності, і викликано це тим, що процесуальне

положення захисника в кримінальному провадженні – одна з найскладніших і найактуальніших проблем теорії і практики кримінального судочинства. Від правильного його застосування, відповідно до чинного кримінального процесуального законодавства, залежить вирішення багатьох конкретних питань, пов'язаних з участю захисника в кримінальному процесі, ефективного здійснення функції захисту прав і свобод особи[3].

Необхідність участі у кримінальному провадженні особи, що професійно займається захистом обумовлена такими факторами: психологічним станом підозрюваного, обвинуваченого, відносно якого ведеться розслідування (цей стан не дозволяє адекватно сприймати все те, що відбувається, у зв'язку з чим необхідна допомога третьої особи, яка до вчиненого кримінального правопорушення не має ніякого відношення і володіє необхідними юридичними знаннями для захисту підозрюваного, обвинуваченого від незаконного притягнення до кримінальної відповідальності; відсутністю у підозрюваного, обвинуваченого повної довіри до посадових осіб, які проводять досудове розслідування і підозрюють чи обвинувачують його у вчиненні кримінального правопорушення (ця недовіра вимагає щоб в інтересах правосуддя у кримінальному провадженні приймав участь суб'єкт, до якого у підозрюваного, обвинуваченого є повна довіра і якому б він довірив свій захист від підозри (обвинувачення); законодавчим розділенням функцій обвинувачення і захисту і визначенням їх суб'єктного складу; дією принципу рівності сторін, який вимагає не лише їхньої процесуальної рівності в оперуванні доказами, а й виконання функції професійно підготовленими суб'єктами (спеціалістами) [4].

Роль адвоката полягає перш за все у виборі стратегії, згідно з якою будуються вже план дій, мета, які допоможуть в кримінальному провадженні особі, інтереси якої представляються. Як зазначає Н. В. Хмелевська під стратегією забезпечення правової допомоги під час здійснення адвокатом захисту слід розуміти встановлення мети, широкої програми дій, завдань, загальної довготривалої лінії поведінки адвоката, основних напрямів його діяльності, науково обґрунтованого розвитку реальних подій і явищ щодо надання чітко окресленої правової допомоги клієнту[5].

Отже, роль захисника у кримінальному провадженні має велике значення для рішення суду. Адвокат надає докази, а також використовує стратегії, які б дали змогу отримати перемогу в суді.

Інститут адвокатури існує як державна гарантія права кожного на отримання кваліфікованої юридичної допомоги, про що було зазначено. Законодавцем обґрунтовано зроблений акцент на захист особи від незаконного і необґрунтованого обвинувачення, засудження, обмеження її прав і свобод (п. 2 ч. 1 ст. 6 КПК України), так як призначення кримінально-процесуальної діяльності не може досягатися за рахунок порушення конституційних свобод громадян. У спеціальній юридичній літературі процесуальний статус будь-якого кримінального учасника процесу, в тому числі і адвоката, найчастіше ототожнюється з його процесуальними правами і обов'язками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1.Фіолевський Д. П.Адвокатура: підручник. / Д.П. Фіолевський. –3-тє вид., стереотипне. – К.: Алерта, 2017. – с.251

2.Капліна О. Проблеми забезпечення адекватності тлумачення частини 4 статті 61 кримінально-процесуального кодексу України при усуненні захисника від участі у кримінальній справі. // Юридична Україна. – № 8. – 2005. – С. 59–63;

3. Кухарук Ю.О. Відвід захисника від участі у кримінальній справі в кримінальному процесі України: монографія / Ю. О. Кухарук. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 148 с. – С. 36;

4. Верещагіна А.В. Обеспечение права обвиняемого на защиту на досудебных стадиях / А.В. Верещагіна // Гос. И право. – 2002. – № 5. – С. 79;

5. Хмелевська Н.В. Стратегія забезпечення правової допомоги адвокатом в кримінальному провадженні / Н.В. Хмелевська // Вісник академії адвокатури України. – № 2 (33). – 2015. – С. 195 - 198

*Ткаченко Тетяна Олександрівна,
студентка 1 групи 3 курсу 4 факультету
Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого*

ІНДЕКСАЦІЯ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ ЯК МІНІМАЛЬНА ДЕРЖАВНА ГАРАНТІЯ У СФЕРІ ОПЛАТИ ПРАЦІ

В Україні ключовим елементом визначення рівня бідності є прожитковий мінімум. Відповідно до даних Державного комітету статистики частка населення із середньодушовими доходами нижче розміру фактичного прожиткового мінімуму в середньому за місяць зменшилася у 2018р. порівняно з 2017р. в 1,3 рази і становила 26%[1]. За розрахунками, здійсненими Інститутом демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи Національної академії наук України, рівень відносної бідності у 2018р. порівняно з 2017р. зменшився на 0,3 в.п. і становив 24%[2, ст. 155].

Але попри позитивні зміни Україна все ще обіймає 123-тю сходинку зі 140 країн рейтингу за рівнем багатства за даними швейцарського інвестиційного банку Credit Suisse. Також згідно з міжнародним критерієм, запропонованим ООН (менше \$5/день на одну людину) українці знаходяться за межею бідності. Кожна людина повинна мати право на працю, що дозволяє забезпечити основні її потреби. Гідна праця покладена в основу соціального та економічного розвитку суспільства, тому, звичайно, питання мінімальних соціальних гарантій в сфері оплати праці залишається актуальним.

Одним з найважливіших елементів, що дозволяє забезпечувати гідний рівень заробітної плати (далі – ЗП) є її захист від інфляції, іншими словами – індексація ЗП у відповідності до росту споживчих цін на товари та послуги. Відповідно до ЗУ «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» індексація грошових доходів населення належить до державних соціальних гарантій. Про те, що ЗП підлягає індексації вказано у ч. 5 ст. 95 Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП України), а також у ст. 33 ЗУ «Про оплату праці». Індексація допомагає запобігти зниженню реальної ЗП чи мінімізувати ступінь її зниження. Таким чином забезпечується державний захист купівельної спроможності ЗП.

Виникає досить логічне запитання чи є індексація ЗП однією з мінімальних державних гарантій у сфері оплати праці? Норми і гарантії у сфері оплати праці, передбачені ст. 12 ЗУ «Про оплату праці» та КЗпП, є мінімальними державними гарантіями, зокрема, в ч. 1 ст. 95 КЗпП вказано, що до цього переліку належить мінімальна ЗП; в цій же статті йдеться й про обов'язкову індексацію ЗП.

Міністерство соціальної політики в листі від 13.02.2017 № 317 пояснювало, що сума індексації ЗП належить до виплат, що мають ураховуватися до ЗП під час забезпечення її мінімального розміру. Такого висновку вони дійшли з огляду на те, що індексації немає в

переліку доплат, що не враховуються при обчисленні розміру ЗП працівника для забезпечення її мінімального розміру, який наведений у ч. 2 ст. 3¹ ЗУ «Про оплату праці». Однак з цією думкою можна не погодитись.

По-перше, індексація – це встановлений законами й іншими нормативно-правовими актами механізм підвищення грошових доходів населення, що надає можливість частково або повністю відшкодувати подорожчання споживчих товарів і послуг (абз. 1 ч. 1 ст. 1 ЗУ «Про індексацію грошових доходів населення»).

По-друге, суми індексації нараховуються та виплачуються для підтримки купівельної спроможності населення України в умовах зростання цін із метою дотримання встановлених ст. 48 Конституції України (далі – КУ) гарантій стосовно забезпечення достатнього життєвого рівня громадян.

По-третє, згідно із ст. 33 ЗУ «Про оплату праці» у період між переглядом розміру мінімальної ЗП індивідуальна зарплата підлягає індексації відповідно до чинного законодавства. Ця норма підтверджує, що індексація нараховується понад розмір мінімальної ЗП.

По-четверте, суми індексації (як і суму доплати до мінімальної ЗП) відносять до складу додаткової ЗП винятково з метою визначення джерела їх фінансування й уніфікації бухгалтерського обліку, а також під час визначення структури ЗП й показників з оплати праці для статистичних спостережень (пп. 2.2.1 і пп. 2.2.7 Інструкції зі статистики заробітної плати, затвердженої наказом Держкомстату від 13.01.2004 р. № 5).

Тож гарантований розмір мінімальної ЗП й індексація ЗП – це дві різні державні гарантії, які регулюються двома різними законами (ЗУ «Про оплату праці» і ЗУ «Про індексацію грошових доходів населення»), а також вони покликані забезпечувати дотримання різних соціальних прав, передбачених КУ (ч. 4 ст. 43 КУ – кожен має право на належні, безпечні та здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом; ст. 48 КУ – кожен має право на достатній життєвий рівень для себе та своєї сім'ї).

Доцільно зазначити й позицію судової гілки влади з цього приводу. Конституційний суд України в рішенні від 15.10.2013 р. № 9-рп/2013 указує на те, що мінімальна ЗП є державною гарантією, а індексація є ЗП, з позовом про стягнення якої працівник може звернутися без обмеження будь-яким строком. Своєю чергою, індексацію називають ЗП, тому що її виплачують за рахунок того самого джерела, що і виплату, яку індексують (ст. 9 ЗУ «Про індексацію грошових доходів населення»).

Отже, справді на разі існує проблема співвідношення індексації ЗП та мінімальної ЗП як мінімальної державної гарантії в сфері оплати праці, це пов'язано, в першу чергу, з недосконалістю юридичної техніки, а також із нагромадженням листів Мінсоцполітики та Мінпраці, що містять різні правові позиції з цього приводу. Але ключовим критерієм розмежування мінімальної ЗП й індексації ЗП є правова природа цих державних гарантій, їх спрямованість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Соціально-економічне становище домогосподарств України у 2018 році(за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств) [Електронний ресурс]. Режим доступу - <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Романчук Н.М. Оцінка економічної нерівності домогосподарств України за концепцією розширеного доходу // Демографія та соціальна економіка. - 2018. - № 1(32). - С.153-165.

*Ткачук Анастасія Володимирівна,
студентка 1 курсу
Інституту управління і права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

НОРМА ПРАВА У СИСТЕМІ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ

Фундаментальною базою усієї юриспруденції – є норма права, яка виступає одним із елементів системи права та є найменшою структурною одиницею. Під вище зазначеним терміном розуміється закріплене правило (стандарт) поведінки, якого мають дотримуватись усі учасники суспільних відносин, неприпустимість відхилення від якого гарантується державною владою.

Норми права мають свої специфічні ознаки та поділяються на декілька видів; їм притаманна власна структура. Серед науковців це питання досліджували С. С. Алексєєв, М. І. Козюбра, М. В. Цвік, О. І. Ющик, В.Д. Ткаченко, В.О. Котюк, В.Н. Хропанюк, О.Ф. Скакун, В.М. Кириченко та інші.

Для того, щоб підкреслити актуальність норми права саме для України в порівнянні з іншими державами, слід звернути увагу на те, що наше законодавство входить до складу романо – германської правової сім'ї. Таким чином, для нашої країни первинне джерело (форма) права – закон, який в свою чергу складається з нормативно - правових положень та приписів. Слід додати, що тлумачити нормативно - правові акти в Україні може лише один уповноважений орган, а саме Конституційний Суд.

Враховуючи сучасну політичну, економічну та соціальну ситуацію, яка склалася, не є дивним те, що норма права має свої особливості та проблеми на шляху розвитку.

По-перше, варто відзначити, що для українського законодавства є характерним наявність великої кількості правових норм. На перший погляд це може здатися позитивним аспектом, проте, проаналізувавши дане питання, слід сказати, що нормативних положень настільки багато, що держава наразі просто не може забезпечити весь цей широкий юридичний спектр через низку причин. Особливо це стосується соціальної сфери, адже на сучасному етапі влада не має достатньо можливостей для реалізації усього, що зазначено в законах.

Наслідком цього є те, що деякі норми перетворюються на суто декларативні, адже для їх виконання поки що не існує дієвих державних механізмів регулювання. Дане твердження можна прослідкувати на рівні Конституції України. Аналізуючи другий розділ закону «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина», можна дійти висновку про те, що статті, які розміщені, – не мають тої значущості, яка від них очікується, адже конституційні механізми захисту прав людини в Україні є відверто слабкими.

Вказане питання можна пов'язувати також з недосконалістю певних норм, що в своїй основі має недовершену нормотворчу та законотворчу техніку. Для підтвердження цього, слід звернути увагу на чинні (головні) закони, до яких постійно вносяться поправки та корективи.

Розв'язання цієї проблеми слід розпочати з аналізу та реформування застарілих нормативно - правових актів та реформувати їх шляхом урівноваженості співвідношення

між змістовим об'ємом норм, їхньою актуальністю та реальними можливостями забезпечення.

По - друге, слід констатувати той факт, що рівень правосвідомості українців - низький. Один з головних негативних наслідків цього явища - недодержання пересічними громадянами норм законодавства. Також це можна розглядати в аспекті того, що люди не завжди знають, розуміють, де саме та яким чином їх права були порушені. Це призводить до того, що вони просто не відстоюють свої свободи. З цього випливає те, що громадяни несвідомо розширюють межі впливу держави на них, адже вони просто дозволяють владі це робити тому, що в певній мірі не бачать проблем через правову необізнаність.

З урахуванням вище викладеного, можна стверджувати, що норма права – основа всього законодавства України, вона має свої проблеми на шляху до розвитку. Зазначені аспекти мають бути ефективно вирішені зі сторони влади в контексті та з урахуванням сучасної ситуації. Особливо важливим це питання є тому, що наша держава розвивається, спираючись на вектор правових стандартів Європейського союзу та Північноатлантичного альянсу.

*Тризна Григорій Дмитрович,
Студент 5 групи 1 курсу
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України
Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого*

ВПЛИВ ЗАКОНОДАВЧИХ АКТІВ УРЯДУ ЛІНКОЛЬНА НА ХІД ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ США

Актуальність цієї теми важко переоцінити. Події, які відбувалися під час громадянської війни США дуже сильно вплинули на подальший розвиток цієї країни. На вищезазначену тему вели дискусії дуже відомі діячі, на цю тему було видано багато наукових робіт. Та врешті решт громадянська війна США зробила той поштовх, завдяки якому США залишається могутньою країною і по сьогоднішній день.

Перш ніж провести аналіз питання за суттю необхідно розглянути передумови події.

Громадянська війна США 1861-1865- Війна між північними та південними штатами США. Ця війна почалася з битви під Форд Самтер 12 квітня 1861 року і закінчилася 26 травня 1865 року, остаточною ліквідацією південних штатів.

Причини війни полягали у неможливості існування діаметрально протилежних частин одної держави з наявністю різних поглядів на майбутнє існування країни.

Передвоєнні настрої з обох боків були однокові: кожен вважав, що перемога буде за ним. Північ приводив у якості аргументна на успіх те, що у його наявності є аграрне господарство, за допомогою якого вони зможуть економічно придушити своїх супротивників. Південь ж був впевнений у своєму успіху через наявність значної більшості сил.

Проте на першому етапі війни сподівання не першої не другої сторони не виправдалися: Економічна блокада не завдала серйозного удару Півдню, але й чисельна перевага не надала Півночі перемоги.

На першому етапі ініціатива була на стороні прихильників рабовласництва:

Перша сутичка - Битва за форт Самтер, ця подія ознаменувала початок громадянської війни США і закінчилася перемогою конфедератів.

Але на цьому успіхи Півдня не завершилися. 8-9 березня 1862 року сталася битва на рейді Гемптон-Роудс. Сутність битви полягає у тому, що конфедерати намагалися прорвати морську блокаду, яка була встановлена ще після битви за Самтер. І перемога була за ними оскільки диференціація у наявності досвідченого командування і нової техніки була дуже сильною.

Подальші кроки війни розвивалися дуже повільним чином оскільки обидві сторони були виснажені війною всі плани обох сторін зійшли на нівець.

Переломний хід війни настав з укладанням Авраама Лінкольна законодавчих актів.

У травні 1862 року було укладено закон про гомстеди. Згідно цього закону особа, якій виповнилося 21 рік, яка є громадянином США, сплативши 10 доларів може отримати земельну ділянку у розмірі 64 гектарів. Через 5 років користування цією землею особа може отримати патент на володіння нею. Особа, яка служила у армії може отримати наріж наділи навіть, не досягнувши 21 року. Даний закон не містив характеру дискримінації за будь-якими ознаками, оскільки він розповсюджувався і на емігрантів, і на темношкірих. Спираючись на той аспект, що військові мали певні преференції, то багато людей пішли на службу до армії, чим здатно підсилили її боєздатність.

У вересні 1862 року був укладений не менш важливий акт. А саме: «Прогламентация про звільнення рабів.» Згідно указу всі особи на території США, які утримуються як раби, стають вільними. Це призвело до колосального фурору, оскільки населення конфедерації нараховувало 9млн. осіб, з яких 4млн.-раби.

Це призвело до докорінного перелому у ході війни. Ініціативою у війні повністю заволодів Південь.

1-3 липня 1863 року сталася битва під Геттісбургом. Ця битва вважається найкровопролитнішою за всю історію війни, оскільки втрати з обох сторін перевищили 50 тис. солдат. Армія конфедератів зазнала сильного удару, втративши третину від початкового складу та, відступивши за річку Потомак, чим поставили під сумнів можливість продовжити війну.

Осінь 1864 року- захоплення Атланти-стратегічно важливий промисловий центр Півдня.

9 квітня 1865 року- Після того, як оборонці Річмонд здався армії федерації.

Внаслідок зіткнення біля Апоматокса здалися й підгоріли Північної Вірджинії. В травні 1865 року основні вогнища спротиву було подолано і деморалізовані сили конфедератів не змогли більше продовжувати бойові дії. Так закінчилася Громадянська війна

Підводячи підсумки під усім сказаним, я хочу зазначити, що: законодавчі акти Лінкольна зробили кардинальний перелом у громадянській війни США. Зовнішня ситуація до моменту прийняття законів : воєнний потенція Півдня, економічна криза Півночі дає нам змогу зрозуміти, що без прийняття актів ситуація ю була іншою і не на користь переможців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1.Захарова М.Н, Народное движение в США против рабства(1831-1860)- . Москва: Наука, 1965.- 451стр.

2. Иванов Р. Ф. Гражданская война в США(1861-1865)-Москва: Издательство АН СССР, 1960.-180 с
3. К. Маркс и Ф. Энгельз. Избранные письма, 1953.- 132 стр.
4. Флетчер. История американской войны, 130 стр.
5. Фостер, У.З, Негритянский народ в истории Америки- Москва: Иностр. Лит., 1955.-802 стр.

Науковий керівник: Булгаков А.О., к.ю.н., асистент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Трубчанінова Аліна Сергіївна,
студентка 1 курсу 4 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції
Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ ШЛЮБНО-СІМЕЙНОГО АФІНСЬКОГО ПРАВА

В першу чергу, розглядаючи дану тему варто звернути особливу увагу на початкові принципи на яких базувалися шлюбно – сімейні відносини і фундаментальну роль чоловіків в життях жінок за часів Античності. Що стосується сім'ї жінки, її батько був зобов'язаний влаштувати відповідний шлюб для кожної зі своїх дочок, адже шлюб в Афінах вважався обов'язком. Це включало надання приданого і вибір відповідного жениха. Люблячий батько, звичайно, вибирав для своєї доньки хлопця, який міг би стати гарним чоловіком, але ми повинні пам'ятати, що батько вибирав не тільки чоловіка для своєї доньки, але і свого власного зятя, і теоретично, насамперед, шлюби в Стародавніх Афінах були організовані на зустрічі між батьками молодої пари виходячи з потреб і найкращих інтересів старших чоловіків, без особливої турботи про думки нареченого і абсолютно без урахування побажань дівчата.

Чоловікам було двадцять років або близько тридцяти, коли вони вперше одружилися, а дівчаткам було всього чотирнадцять чи п'ятнадцять. У зв'язку з пізнім вступом у шлюб для чоловіків були запропоновані різні причини, такі як бажання закінчити військові зобов'язання до створення сім'ї, бажання продовжити радість одиночного життя якомога довше і нестача жінок через небажання батьків, щоб виховувати дівчаток, яким потрібно було надавати придане.

Одна справа для людини заповісти своє майно при смерті, коли він більше не потребує його, а зовсім інше – віддавати великі суми грошей дочкам, поки він ще живий і потребує цих статків, щоб утримувати себе.

Імовірно, афіняни розглядали подальшу перспективу розлучення в той час, коли була вигадана ідея приданого. Оскільки устаткування і утримання будинку були такою ж дорогою ношею як і зараз, то відповідно придане було внеском жінок в ці витрати. Придане забезпечило жінці деяку безпеку, насамперед, придане, схоже, дало дружині трохи більше влади в стосунках, ніж вона могла б мати в такому доміантному чоловічому товаристві. Нарешті, придане слугувало стимулом для рідної сім'ї дружини зберегти інтерес до шлюбу і її благополуччю.

Однак для чоловіка - розлучення не було ускладненим та він міг з легкістю розлучитися без формальностей, коли ж для жінки-це становило великі складнощі. При розлученні жінка мала право на повернення свого приданого але,якщо у розлученні була провина дружини, то вона могла навіть не мріяти про повернення свого приданого. Придане було власністю дружини, та переходило в спадок дітям, а чоловік міг ним лише керувати.

Афіни були доволі яскравим прикладом давньогрецької рабовласницької демократії, адже характеризувалися як замкнута та тісно пов'язана політична і релігійна система, в якій розпад шлюбів розглядався як серйозний виклик існуванню самого суспільства. Хоча до наших днів збереглося небагато відомостей про юридичний статус подружжя в Стародавніх Афінах, достовірно відомо, що шлюб був невід'ємним компонентом давньоафінської ідентичності та соціальної структури через його цінність у процесі продовження роду і виховання законослухняних громадян Афінської держави.

Не менш цікавою особливістю шлюбно-сімейного права в Афінах було понижене становище жінки та її прав. Жінки займали досить хитке положення у родині. Дружина повністю була підпорядкована волі чоловіка. Для чоловіків було дозволено співжиття з рабинями та(або) з жінками легкої поведінки. Будь-які спроби жінки зрівняння с правами чоловіків жорстоко каралися. Жінка, не маючи громадянських прав, зазвичай не мала права навіть бути присутньою на сімейній трапезі (особливо якщо в домі були гості), проводячи час у спеціально відведеній їй частині будинку . Також дружина могла укладати тільки дрібні угоди. Інші угоди для неї були заборонені та у разі їх укладення вважалися недійсними, оскільки вона перебувала під повною владою свого чоловіка. Закон вимагав від дружини суворої цнотливості, адже в іншому випадку чоловікові дозволялося вигнати її з дому і в своєму подальшому житті вона не могла ні прикрашатися, ні входити в храм.Взагалі, суспільна поведінка жінки в Стародавніх Афінах детально регламентувалася правом. Зокрема, ще Солон видав закони щодо виїзду жінок за межі міста, їх траурного одягу, участі в святах, забороняючи безлад і непоміркованість.

Поряд з народженням і смертю і народженням першої дитини, шлюб є одним з найбільших подій в житті людини,який святкували особливим чином. Публічне святкування дає друзям, родині і сусідам можливість визнати зміни в стосунках і запросити чоловіка і жінку в суспільство в якості чоловіка і дружини.

Також, важливою особливістю шлюбно-сімейного права Афін є те, що воно спиралося на принципи моногамії. Шлюби могли укладатися між громадянами різних полісів,для чого між ними укладалися шлюбні союзи,але категорично заборонялися між громадянами та метеками (переселенцями з інших полісів),тим більш рабами.Спільне життя раба с рабинею не вважалося справжнім шлюбом.

Зробивши аналіз вищенаведеного, можна зробити висновки про положення жінки в Афінському праві за часів Стародавніх Афін,проположення жінки в родині, як у ролі дочки так і у ролі дружини. Ми можемо наголосити на відсутність рівності між чоловіком та жінкою за тих часів, жінка була власністю свого чоловіка та була під повною його владою та впливом. Незважаючи на суворість шлюбно-сімейного афінського права треба зазначити, що родина була для греків дуже важливим та поважним фактором, без якого суспільство просто не могло існувати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1.Л.М.Маймескулов,Д.А. Тихоненко,В.В. Россіхін,С.І.Власенко; Історія держави і права зарубіжних країн;2013.-520 с.

2.Кравець В. Проблеми міжстатевих та шлюбно-сімейних стосунків у Античній Греції. Україна–Європа–Світ. Збірник наукових праць. Ст. 78-89.

3.Athenaeus, *TheDeipnosophists of Athenaeus of Naucratis*, Book XIII, “Concerning Women”

4.В.А. Крашеннікова ,О.А. Жидков, Історія держави і права зарубіжних країн: підруч.2005.-702 с.

Науковий керівник: Булгаков А.О., к.ю.н., асистент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Труфанов Микола Миколайович,
Студент 1 курсу 6 групи*

*Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
Національного юридичного університету
ім. Ярослава Мудрого*

ЕКОНОМІЧНІ ПРИЧИНИ БУРЖУАЗНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ У ФРАНЦІЇ

Конфлікт між новими продуктивними силами і феодалними виробничими відносинами конкретно проявився в основних галузях економіки, зачепив інтереси різних класів і станів феодалного суспільства. Якнайкраще це можна простежити на історії Франції, де напруженість і гострота класової боротьби були найбільшими.

Французька буржуазна революція не випадково дістала назви «Великої». Саме вона докорінно змінила тогочасний світ, перш за усе європейський, причому не лише у розумінні висунутих нею ідей, а й на практиці. На багнетах армії Наполеона у Європу були принесені основи буржуазного державного устрою та законодавства. Ліквідувалися залишки феодалізму: станова юстиція, кріпосна залежність селян і панщина, церковна десятина, інквізиція тощо.

У Франції в другій половині XVIII століття феодално-абсолютистський лад уже не відповідав соціально-економічному розвитку країни, бо хоча вона й була передовою для свого часу, але аграрною країною. Сільське господарство залишалося вкрай відсталим і примітивним. Земля була власністю дворянства і духівництва, зовсім не зацікавлених у розвитку нових буржуазних відносин, використанні та застосуванні нових знарядь праці.

З двадцяти п'яти мільйонів її мешканців близько 90 відсотків становили селяни, а якщо бути точнішим населення країни у цей період становило 26 млн чоловік. З них лише 270 тис., тобто трохи більше 1 відсотка належало до привілейованого класу – 140 тис. дворян і 130 тис. священників. З 10 французів 9 голодували. Прагнучи одержати якнайбільше прибутків з феодално залежних селян, дворянство неухильно обстоювало старі повинності, збільшувало феодалні побори, трималося старих методів господарювання і відносин із селянством. Французький селянин був задушений різноманітними поборами. Грошовий ценз, хлібний оброк – шампар, натуральні побори, церковна десятина доповнювалися, крім того, різними баналітетами, державними податками. Внаслідок цього невпинно зростала кількість полонників, близько двох мільйонів селян зовсім зубожіли. За таких умов не могло бути й мови про використання

нової техніки в селянському господарстві. В країні, котра в 70-80-х роках XVIII ст. була охоплена загальною кризою.

Французька революція стала наслідком глибокого протиріччя між капіталістичним способом виробництва та системою феодалних відносин (виключне право феодалів на землю, станова – корпоративні обмеження тощо), які перешкоджали його розвитку.

Наприкінці XVIII ст. вочевидь виявився паразитичний характер абсолютної монархії у Франції, що яскраво ілюструвала фінансова політика корони. Величезні суми з державної скарбниці йшли на “підкорм” верхівки дворянства та духовництва, на підтримання зовнішнього блиску королівського двору. Незважаючи на постійне зростання податків та інших поборів, що стягувалися з третього стану, королівська скарбниця завжди була пустою, а державний борг зріс до нечуваної суми.

Скрутним було становище і промисловості Франції. У країні розвиваються такі галузі як шовкоткацькі, бавовняні, металургійні виробництва, цеховий устрій з його консервативними традиціями, вузкість внутрішнього ринку внаслідок страшної бідності основної маси населення – селянства а це якщо пригадати 90 відсотків з двадцяти п’яти мільйонів усього населення країни затримували його розвиток.

Гальмували зростання промислового виробництва й такі факти, як от митна політика. Феодалні перешкоди у вигляді великої кількості внутрішніх митниць заважали й розвитку внутрішньої торгівлі. Зовнішня торгівля, передовсім колоніальна, була штучно зосереджена в руках невеликої групи привілейованого купецтва, що ділило свої прибутки з придворною знаттю, що проводилася суто в інтересах дворянства, адже ні для кого не секрет що панівними станами у Франції були дворянство і духовенство, які економічно були розвинуті бо володіли на право власності землею і користувалися численними привілеями які іншим були не доступні. Дворянство одержувало від селян значні прибутки у вигляді різного виду повинностей, а саме було звільнено від податей. Воно ж займало найважливіші посади у державі. Ситуаційно вводилися різноманітні заходи, спрямовані проти нововведень та інше.

Духовенство офіційно вважалось першим станом і також було звільнено від сплати податей, від військового постю та мало багато інших привілеїв. Церква одержувала великі прибутки від своїх помість, добровільних пожертвувань і десятини з селян. Між тим, нижче дворянство і духовенство існувало за інших умов і ледве зводило кінці з кінцями. Решта населення входило до третього, податного і непривілейованого стану. Власне, третій стан складався з різноманітних прошарків, економічне і політичне становище яких було не однаковим.

На кінець XVIII століття криза феодалного ладу у Франції вибухнула. Саме в ті часи посилилася феодална реакція. Дворянство, що намагалося розширити джерела своїх прибутків, відновлювало колишні скасовані або забуті феодалні права та привілеї. Уряд, в свою чергу, провадив такі заходи, що тільки посилювали обурення буржуазії та народу. Також саме у 1788 р. Францію вразила глибока економічна криза, яка з часом тільки загострювалася. Внаслідок чергового неврожаю селяни і міська біднота більшої частини країни опинилися під загрозою голоду. Недороди, що вразили країну, вкрай посилили голод і зубожіння трудящих мас. Почало згортатися виробництво, внаслідок чого тисячі трудящих – громадян залишилися без роботи. Почалися селянські виступи, які згодом перекинулися і у міста. Країна опинилася на порозі революції.

Тяжке соціально-економічне становище селян і більшої частини міського населення спричинив застій торгівлі і промисловості, скарбниця була спустошена через надмірні витрати двору. Невпевнений курс половинчатих реформ, розпочатих урядом у ці роки, не приніс реальних результатів у вирішенні адміністративних та економічних проблем і, навпаки, стимулював оформлення твердої промонархічної опозиції серед аристократії і католицького духівництва. Нерозуміння правлячими колами ситуації у країні, посилення відкрито реакційних прагнень в урядовій політиці, аграрна та фінансова кризи – усе це підвело французьку монархію до відкритого протистояння з суспільством.

Повсюди почали спалахувати селянські виступи. І буржуазія і селянство, і плебейство не хотіли й не могли миритися з феодально – абсолютистською монархією. Банкрутство державної казни, розорюваної колосальними розтратами двору та перших двох станів (дворянства і духовенства), призвело до гострої економічної кризи і в подальшому спричинення «Великої» французької революції.

*Труфанова Олена Миколаївна,
Студентка 1 курсу 6 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого*

ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ПРИРОДНО-ПРАВОВОГО АСПЕКТУ КАНОНІЧНОГО ПРАВА КОНТИНЕНТАЛЬНОЇ ЄВРОПИ

Канонічне право займало особливе місце у процесі формування загальноєвропейської правової культури в середньовіччя. Воно виникло спочатку як право християнської церкви в цілому. Потім, після розколу церкви склалися дві самостійні гілки канонічного права. У Західній і Центральній Європі канонічне право поширювалося під егідою католицької церкви. Східна гілка канонічного права, що оформилася в рамках греко-православної церкви, діяла у Візантії й у низці країн Південно-Східної і Східної Європи, але не мала тут такого авторитету як канонічне право на Заході.

Визначити принципи канонічного права означає розкрити його зміст. Пошуки принципів мають ортодоксальний характер. Ідеться про вироблені релігійною практикою тверді переконання, неухильне дотримання вчення про Бога, догматичного богослів'я, що вимагає від вірян послідовного та суворого дотримання. Це впливає із онтологічних засад природного і надприродного права, моралі, церковних традицій, національних звичаїв тощо.

Виділяються принципи для природно-правового аспекту канонічного права і позитивно-правового. При цьому принципи природно-правового аспекту є загальні й спеціальні.

До загальних принципів природно-правового аспекту належать: архаїчність, соборність, єдність Церкви, сенсильність, гештальтність, герменевтичність, симетричність, самотутність, смирення, навернення та ін.

Принцип архаїчності. Він відображає початок, первісність у канонічному праві, що впливає з доісторичного періоду. Це необхідна онтологічна потреба, природна норма, яка буде вічною і незмінною, ортодоксальною. Без цього принципу Церква не може

повноцінно реалізовувати передачу правових повноважень від Ісуса Христа у справі безперервної підтримки віри в Бога у святому храмі.

Принцип соборності. Загалом ідея неподільності, об'єднаності виникла у 49-51 рр. і була розвинена під час Апостольського собору. Цей термін має слов'янсько-релігійне походження, відображає сутність Католицької Церкви. Соборність православної Церкви протиставляється католицькій авторитарності і протестантському індивідуалізму.

Єдність Церкви. Про існування цього принципу вірянину нагадує кожне богослужіння: єдність Бога, Його Сина й Духа Святого та ін. Тобто єдність Церкви була даною Богом, але вона розділена. Тому потрібне «повторне» об'єднання Церков, яке забезпечує екуменічний рух, що виник на початку ХХ ст. Досягнення єдності і створення екуменічної Церкви є складним, але необхідним процесом.

Сенсильність. Як принцип формує канонічне право на почуттях віри в Бога, що розумом осягнути неможливо. Адже земля не рівноцінна небесам, тому Бога потрібно відчувати у своїй душі, Його близькість і віддалення, Його волю. Людина є недосконале творіння, тому їй потрібні особливі, надприродні відносини із Божою Силою.

Гештальтність. Репрезентує цілісність сприйняття канонічно-правових понять у надприродному просторі. При цьому враховуються властивості тіла, душі й духу людини, які скеровані на відчуття Бога, віру в Нього.

Герменевтичність. Належить до сфери духовних предметів. Центральним місцем дії є роз'яснення євхаристії як основної тайни Церкви та інших тайн.

Принцип симетрії. Полягає у незмінюваності релігійних явищ, законів каноністики відносно церковних операцій. Симетрія свідчить про закономірний характер буття, першопричини Божих явищ, які відображають глибинні сторони створення та існування світу.

Самобутність. Віряни вирізняються такими властивостями тіла, душі, духу, які характерні тільки для кожного з них. Тобто людина у релігії, вірі не повинна намагатися вподібнюватися до іншої людини. Адже кожній людині Бог відвів індивідуальне місце у світі, персональне завдання, свій хрест та ін.

Смирення. Відображає пасивну роль: покірливість, послухність, підвладність і т. д. Смиренномудріє вимагає прохання в Бога вселення в себе потреб виконання Десяти Заповідей. Людина, яка полюбила смирення, покрита від гріхів. Смиренна людина володіє сильним духом, незважаючи, що зносить терпіння, але дає силу переносити приниження, мовчати.

Навернення. Зміна способу життя на краще завжди одобряється Богом, але ця зміна повинна відбуватися якнайшвидше. Своєчасне навернення, покаяння може дати людині високе духовне звеличення, яке потрібне для онтологічного самоутвердження і розпорядження Божого щодо подальшого життя й буття. Навернення пов'язане з відпущенням гріхів, що є прикладом заступництва Церкви у Бога, підтриманням правильних зусиль грішної людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. С. С. Сливка Навчальний посібник «Канонічне право», видавництво Харків «Право» 2016.
2. Л. М. Бостан, С. К. Бостан «Історія держави і права зарубіжних країн», видавництво «Центр учбової літератури» Київ – 2008.

ВІРТУАЛЬНІ ОБ'ЄКТИ ЯК ВИКЛИКИ ТРАДИЦІЙНОМУ ПРАВУ ВЛАСНОСТІ

Поява віртуальних просторів є результатом не тільки розвитку комп'ютерних технологій, але й широкого розповсюдження мережі Інтернет, що забезпечило можливість одночасної взаємодії безлічі користувачів в рамках єдиного простору, створеного комп'ютерною програмою. Саме у віртуальному просторі виникають електронні відносини та нові, нематеріальні об'єкти, які потребують ефективних цивільно-правових засобів регулювання, та зумовлюють необхідність виявлення балансу між механізмами саморегулювання цих відносин і важливістю запровадження державної політики в електронній сфері.

Поняття віртуальної власності виникло у зв'язку зі стрімким розвитком так званих масових багатокористувальницьких онлайн-ігор (англ. *MassivelyMultiplayerOnlineGame*, ММОГ). Одними із перших дослідників правової природи віртуальних об'єктів були Г. Ластовка та Д. Хантер. У своїй роботі «Закони віртуальних світів» 2004 року дослідники прогнозували перехід усе більшої кількості людей з реального світу у віртуальний, що й обумовлювало необхідність поширення режиму права власності на віртуальні об'єкти. Вчені зазначали, що центральною для функціонування більшості сучасних віртуальних світів є система власності з усіма її традиційними рисами. У грі *TheSimsOnline*, наприклад, аватар може придбати земельну ділянку приблизно за 10 000 симолеонів (особлива валюта гри). Щоб побудувати будинок, потрібно розмістити фундамент, придбати стіни, вікна та, можливо, басейн, що коштує серйозних грошей. Причому власність у віртуальних світах сьогодні не обмежується віртуальною реальністю, адже у кожному світі відбувається активна торгівля в різних чатах. Дослідники, характеризуючи віртуальну власність в онлайн-іграх, розглядають її як записи у базі даних, розташовані на сервері, які дають змогу комп'ютерному монітору учасника відображати картинку, які вже присутні у програмному забезпеченні.

Як зазначає В. Ерланк, коли використовується термін «віртуальна власність», деякі люди одразу помилково уявляють, що віртуальна власність є власністю, якої не існує. Тому варто зауважити, що віртуальна власність існує, проте вона нематеріальна; те ж саме стосується інших форм нематеріальної власності, таких як об'єкти інтелектуальної власності (патенти, авторські права) або навіть право власності взагалі – наприклад, банківські рахунки, бездокументарні цінні папери тощо. Вищезазначені об'єкти є реальними та існуючими, хоча їх не можна торкнутися, не можна скуштувати і не можна забрати додому. Віртуальна власність підпадає під цю ж категорію, будучи нематеріальною, але НЕ неіснуючою.

На думку ДжошуаФейрфілда, віртуальна власність за своєю суттю є своєрідним кодом, який був розроблений «діяти більше як земля або рухомість, ніж ідеї». Віртуальна власність має три характеристики, релевантні реальній власності:

1) конкурентоздатність – якщо одній людині належить, наприклад, інтернет-адреса, то ніхто інший, окрім власника (або особи, якій це дозволено самим власником) не може публікувати інформацію, використовуючи її;

2) стійкість (постійність) – код не зникає після кожного використання і не працює на одному єдиному комп'ютері. Так, доступ до облікового запису електронної пошти можна отримати з ноутбуку, планшету, смартфона, комп'ютеру місцевої бібліотеки тощо. Коли власник облікового запису електронної пошти вимикає свій пристрій, інформація в цьому обліковому записі не перестає існувати, а зберігається сервері її Інтернет-провайдеру;

3) взаємопов'язаність – так само, як об'єкти в реальному світі можуть впливати один на одного за законами фізики, так і коди можуть бути взаємодіяти між собою. Наприклад, незважаючи на те, що URL-адреса має свого власника, який контролює її, інші користувачі можуть взаємодіяти з ним.

До вищезазначених характеристик коду, що дають змогу вважати його віртуальною власністю, Ч. Блейзер пропонує додати ще дві ознаки: наявність вторинного ринку та цінності, доданої користувачем. Крім того, варто відмежовувати віртуальну власність від інтелектуальної власності, з якою, як зазначає Дж. Фейрфілд, онлайн-ресурси не мають нічого спільного. Навпаки, ці ресурси були розроблені, щоб мати однакові характеристики з реальними рухомими речами. Цей факт робить саме положення про право власності очевидним джерелом регулювання таких ресурсів. Ч. Блейзер також зазначає, що єдина схожість між віртуальною та інтелектуальною власністю полягає в тому, що і та, і інша стосуються нематеріальних інтересів, однак на цьому їх схожість закінчується.

Створення в рамках ігри різноманітних предметів, які мають значну цінність, та набуття цінності самими ігровими акаунтами викликало зацікавленість у придбанні таких об'єктів, що спричинило виникнення численних «сірих» ринків, де купуються та продаються такі цифрові об'єкти. Почавшись з предметів онлайн-ігор та ігрових акаунтів, поняття віртуальної власності поступово поширилось і на інші новітні об'єкти, що виникають у зв'язку з невинним розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, таких як e-mail, акаунти в соціальних мережах, доменні імена, веб-сайти, віртуальні елементи Інтернету речей, електронні квитки, книги та інше.

Звичайно, пропозиція поширити режим права власності на віртуальне майно може викликати багато заперечень. Разом з тим, цілком очевидно, що віртуальні об'єкти становлять цінність для учасників цивільних відносин і є оборотоздатними. Якщо ж існують певні об'єкти, які мають цінність та з приводу яких складаються відносини, стає зрозумілою важливість їх правового регулювання. Саме тому видається необхідним залучити кіберпростір до сфери поточного правового регулювання, не протиставляючи реальний і віртуальний світи, а розуміючи, що вони існують спільно, і те, що відбувається в одному, може мати серйозні наслідки в іншому.

*Фоменко Валерія Сергіївна,
студентка інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України
I курсу, 8 групи
Національного юридичного університету
ім. Ярослава Мудрого*

РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНОГО ПИТАННЯ ПІД ЧАС АНГЛІЙСЬКОЇ БУРЖУАЗНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ XVII СТ.

У першій половині XVII ст. Англія була аграрною країною, велика кількість населення жила у сільській місцевості та працювала на землі, яка в основному належала королю та дворянам. Земля передавалася у спадок та оброблялася традиційними методами лише для задоволення потреб сім'ї. Вона переходила з рук у руки тільки шляхом насильницьких захватів, не була об'єктом купівлі – продажу. Крім того, англійська церква володіла 1/3 всіх земель – виступала земельним монополістом, усіляко намагалася утримати свою владу. [1]

Отже, одним з найважливіших завдань Англійської буржуазної революції було вирішення аграрного питання, яке поставало основою її базового соціального конфлікту. По – перше, концентрація значною кількості земель у сільських дворян – джентрі та власників мануфактур, майже унеможливила право селян володіти землею. По – друге, через застарілі методи обробки земель, що належали дворянству, велика кількість родючих англійських земель не використовувалася в повному обсязі.

Першим важливим кроком у розв'язанні проблеми стало ухвалення 1 грудня 1641 року Великої Ремонстрації, що складалася з 204 статей про зловживання короля та церкви і містила вимоги щодо забезпечення права власності на землю. З вересня 1645 по листопад 1648 палатою лордів було видано низку Ордонансів, регулюючих питання про відчуження, продаж та використання єпископських земель: «Постанова про вироблення законопроекту про відчуження єпископських земель», «Про скасування архієпископів і єпископів у Королівстві Англії та володінні Уельсу та про передачу їх земель і володінь довіреним управителям для використання їх на потреби держави», «Про використання земель усіх єпископів Англії», «Про краще забезпечення та заохочення набувачів нерухомостей архієпископів і єпископів», «Про скасування комітету лордів і общин для усунення перепон при продажу земель архієпископів і єпископів». [2]

На жаль, перелічені законодавчі акти відповідали лише інтересам заможного населення Англії, розподілені землі не потрапили до рук селянства та міської бідноти, які не мали власної землі та продовжували сплачувати ренту за користування нею. Під час продажу церковного майна спостерігався ряд зловживань, через зацікавленість окремих осіб у купівлі майна.

За Ордонансом парламенту «Про скасування палати феодалних опікувань», прийнятим 24 лютого 1646 року, усі володіння, засновані на омажі (рицарські володіння), усі файни, захвати, «композиції при відчуженні» як і всі інші пов'язані з ними обов'язки, відмінюються. Всі володіння *incarite* (від короля) на правах рицарського володіння, а також володіння на правах *сокеджа incarite* перетворюються у вільний *сокедж* на загальному праві.[3]

Таким чином, остаточно закріпилася заміна феодального устрою поземельних відносин на користь заможних землевласників. Доля англійського селянства знову була нечесно вирішена, феодальне земельневолодіння перетворилося на необмежену буржуазну власність на землю, тим самим позбавивши в законодавчому порядку англійських селян прав на землю.

16 липня 1649 року було видано «Акт про продаж володінь, менорів і земель, які раніше належали колишньому королю, королеві та спадковому принцу». Необхідність прийняття даного законодавчого акту виникла через потребу покриття боргів на утримання армії та інших військових витрат. Підкреслювалося, що винуватцем війни виступав англійський король та населення Англії не повинно бути обтяженим військовими боргами. Документ містив порядок продажу королівських земель, досить детально описував процедуру набування прав на королівську нерухомість. [4]

Отже, слабкість селянського руху, що виражалася у стихійності, недостатній організованості, осмисленості та специфічній розподіл класових сил призвели до того, що аграрне питання у період Англійської буржуазної революції було вирішено в односторонньому порядку, на користь буржуазії та нового дворянства – джентрі. Хоча й було знищено феодальне земельневолодіння, копільгоди як форма тримання були збережені, через щоселяни так і не стали власниками землі, залишилися у поземельній залежності від лендлордів. Основними причинами цього, насамперед, виступали високі ціни на землю та численні порушення процедури продажу з боку заможних верств населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

[1] – Англійська революція/ Хілл Кристофер

[2] – Законодавство Англійської буржуазної революції XVII ст. щодо конфіскації та продажу церковних земель [Текст] / Н. С. Стеценко // Теорія та практика сучасної юриспруденції : матеріали XIX Всеукр. наук. конф. (30 берез. 2019 р.) / Асоціація випускників НЮУ ім. Ярослава Мудрого. - Харків : ФОП Бровін О. В., 2019. - С. 93-94

[3] – Аграрне питання в політико-ідеологічних міфах англійської революції 1640 - 1660 рр./ А. А. Трунов

[4] – Деякі законодавчі акти Англійської буржуазної революції XVII ст. стосовно переходу королівської земельної власності до держави [Текст] / Н. С. Стеценко // Теорія та практика сучасної юриспруденції : матеріали XIX.

Науковий керівник: Булгаков А.О., к.ю.н., асистент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Циганок Б.А.,
Студент 5 групи 1 курсу
Інституту підготовки кадрів для
органів юстиції України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ІН ЮРЕ ЗА ЗАКОНАМИ XII ТАБЛИЦЬ

В истории развития гражданского процесса римского государства за законами XII таблиц было известно три его вида. В древнем праве существовал легисакционный процесс, в классическом – формулярный, а в пост классическом – экстраординарный

процесс. Их общее и главное предназначение заключалось в рассмотрении и решении гражданских случаев для защиты интересов и прав римских граждан.

Рассмотрим подробней легисакционный процесс, который лучше всего был описан Гаем, а именно его первую стадию «ин юре». Особенность этого процесса, попытаться решить и не допустить спор, или проблему до суда. Начальная стадия проходила у магистрата, обычно у претора. Истец заявлял о своих претензиях, а ответчик выражал согласие или несогласие с ними. Если обе стороны достигали соглашения между собой, то дело прекращалось. В случае неявки ответчика к магистру, он проигрывал дело и переходил во власть истца.

Особенностью «ин юре» также является его строгая формализация: в законе было написано порядок произнесения торжественных слов и совершение ритуалов. Претор выступал в роли пассивного участника обрядов. Нарушение порядка приводило к проигрышу дела. Если ответчик не смог сразу прийти к претору, то он давал обещание, что явится на следующий день, а как гарантия – поручительство третьего лица.

Кроме того, было обязательное нахождение у магистрата спорной вещи, если это был земельный участок, то стороны, соблюдая необходимые обряды, приносили магистрату горсть земли, взятую с участка или кирпич из дома.

Процесс начинался в такой последовательности: истец, держа специально предназначенную для этого палочку (виндикту), провозглашал формулу, где утверждал, что вещь принадлежит ему. Например: «Эта вещь на основании права квиритов моя, так я сказал, и я накладываю виндикту».

В случае того, что ответчик не возражал, молчал или соглашался, то процесс на этом заканчивался, и тогда истец мог забрать спорную вещь. Когда ответчик не соглашался, то действовал так само, как и истец, то-есть провозглашал почти ту самую формулу и налаживал на спорную вещь палочку, которую называли контрвиндиктой.

В таком случае стороны как бы готовились вступить в спор. Но в дело вмешивался магистрат и приказывал снять палочки с вещи. Тогда истец спрашивал ответчика: «Я требую, чтобы ты сказал, с какой причины наложил палочку?» Тот проговаривал: «Я имею своё право, и поэтому наложил палочку». После этого истец обращался к ответчику с предложением «биться об залог» и определить размер залога. Истец предлагал то же самое. Размер залога был определён Законами XII таблиц и составлял 500 асов, если стоимость спорной вещи превышала 1000 асов, и 50 асов – во всех остальных случаях. Эту сумму сначала вносили в кассу понтификов, исходя из этого – в государственную казну. Позже денег не вносили, а только давали обещание оплатить залог в случае поражения. Сторона, которая выиграла процесс, получала залог обратно, а проигравшая сторона теряла залог на пользу государства. Можно сказать, что особенность или цель этого залога, предупреждение необоснованных претензий, поскольку цена залога была очень высока.

После установления залога, магистрат решал у кого на момент решения спора насчет права собственности будет находиться вещь. Она могла находиться как и у истца, так и у ответчика, или же у третьего лица. Но, тот у кого находилась вещь, должен был гарантировать, что вся прибыль и сама вещь будет возвращена тому кому её присудят.

После решения этого вопроса настаивал самый важный момент – констатирование факта. Стороны обращались к свидетелям с просьбой: «Будьте очевидцами всего, что здесь происходило». После этого сторонам запрещалось вести дело по поводу этой же

вещи и на этих же основаниях, если она доходила до констатирования фактов. Также, после её проведения стороны имели право требовать вынесения судебного решения.

Моментом констатирования фактов завершалась стадия «ин юре».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Римське приватне право : підруч. Для студ. вищ. навч. закл. / Є. М. Орач, Б. Й. Тищик. – К. : Ін Юре, 2012. – 392 с. – Бібліогр. : с. 382 – 385.

2. Основи римського приватного права : посіб. Для аудиторного і самостійного вивчення курсу / Є. О. Харитонов. – Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2016. – 396 с.

3. История государства и права зарубежных стран: Учебное пособие. – Х.: Издатель ФЛ-П Вапнярчук Н.Н., 2008. – 312 с.

4. История государства и права зарубежных стран : учеб. для вузов: в 2 т. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Норма, 2007. Том 1 : Древний мир и Средние века / отв. ред. д. ю. н., проф. Н. А. Крашениникова и д. ю. н., проф. О. А. Жидков. – 720 с.

5. Історія держави та права зарубіжних країн. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти. – 4-те видання, виправлене. – Львів: «Магнолія 2006», 2007. – 480 с.

Науковий керівник: Булгаков А.О., к.ю.н., асистент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Цюрик Анна Олександрівна,
Студентка 4 курсу, 4 факультету, 11 група
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

Забезпечення продовольчої безпеки як складової державної аграрної політики є актуальним питанням для кожної держави, оскільки щорічно від голоду помирає близько 40 млн. осіб, а обов'язок забезпечення повноцінного харчування покладено саме на державу. Для визначення продовольчої безпеки регіону встановлені індикатори продовольчої безпеки, які розраховуються за наступними групами харчових продуктів: м'ясо, риба, олія, молочні продукти, овочі та фрукти, хліб і хлібопродукти, цукор, яйця. В Україні спостерігається негативна динаміка щодо забезпечення продуктами харчування. Встановлено, що найбільш загрозлива ситуація в Україні спостерігається щодо м'яса і м'ясопродуктів, молока й молокопродуктів та плодів, ягід і винограду, де споживання на 7-33% не досягає навіть мінімальних норм. Перевищення раціональних норм споживання має місце по хлібу та хлібопродуктах, картоплі, олії, цукру. Для усунення проблем у сфері забезпечення продовольчої безпеки, вважаємо за доцільно вжити наступні заходи.

По-перше, для того аби повноцінно була реалізована продовольча безпека необхідним є наявність законодавчої бази. На жаль, в Україні відсутній закон щодо продовольчої безпеки, хоча в 2011 році Верховна Рада України прийняла за основу проект закону «Про продовольчу безпеку України». На даний час ми маємо лише визначення поняття продовольчої безпеки в п. 2.13 ст. 2 Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України». Тому прийняття закону у відповідності з

міжнародними стандартами, який повною мірою буде регулювати всі аспекти продовольчої безпеки, є першочерговим кроком.

По-друге, як відомо, в Україні спостерігається недостатній попит, що обумовлений низькою купівельною спроможністю населення та високими цінами на продукти. В цьому випадку держава повинна вжити заходів, спрямованих на збільшення робочих місць та підвищення мінімальної заробітної плати до необхідного рівня.

По-третє, необхідно продовжити проведення аграрної реформи, що визначається чотирма основними принципами: вона стимулює процес перерозподілу доходів, розширює джерела доходів для сімей, є джерелом продовольства для власного споживання, і, крім того, стимулює розвиток економіки в регіонах. Іншими словами наявність широкого кола фермерських господарств дозволяє державі забезпечувати громадян власними продуктами харчування, не бути залежним від експорту продукції від інших держав .

По-четверте, в контексті продовольчої безпеки варто звернути увагу на покращення якості ґрунтів в Україні. Як відомо, на території України знаходиться чимало різновидів ґрунтів, кожен з яких потребує особливого режиму обробітку. На жаль, товаровиробники не звертають увагу на таку особливість і застосовують єдину форму обробітку земель незалежно від регіональних особливостей такого ґрунту, більше того часто нехтують вимогами щодо застосування агротехніки. Усе це призводить до виснаження земель, що у свою чергу знижує родючість ґрунтів. Не зважаючи на існування Закону України «Про охорону земель», в українському законодавчому масиві відсутня конкретизація з провду стандартизації в галузі охорони земель та відтворення родючості ґрунтів. Неякісні ґрунти призводять до вирощування неякісної продукції, що є загрозою для продовольчої безпеки.

По-п'яте, важливо обмежити використання так званої «пальмової олії», яку широку використовують у виробництві харчових продуктів. Щорічно до України ввозять близько 40 тис. тон, тобто 1 кг на кожного громадянина. Більшість європейських країн вже відмовилися від використання пальмової олії, однак в Україні діє стандарт ДСТУ 4306:2004 «Олія пальмова», який дозволяє застосовувати для виробництва харчової продукції поряд з ректифікованою і неочищену (сиру) пальмову олію. Тому дуже важливо на законодавчому рівні обмежити ввезення такого продукту на територію України, що сприятиме захисту продовольчої безпеки.

По-шосте, необхідно стимулювати розвиток органічної продукції , до якої в даний час повертається світ. В ст. 8 Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» зазначено, що державна підтримка може надаватися в рамках загальнодержавних та регіональних програм за рахунок і в межах видатків за бюджетними програмами. Однак конкретизації даного положення на рівні підзаконних актів немає. Відсутність державної підтримки для виробників органічної продукції ставить їх у нерівне становище з товаровиробниками, які у своїй діяльності використовують хімічні речовини, які є значно дешевшими, ніж виробництво органічної продукції.

Отже, можна зробити висновок, що першочерговим заходом для забезпечення продовольчої безпеки є належне законодавче регулювання даної сфери, прийняття закону « Про продовольчу безпеку України» та підзаконних актів у розвиток його приписів. Держава повинна запровадити таку соціальну політику, за якої відбулося б зростання

купівельної спроможності населення. Важливим також є продовження аграрної реформи та регулювання стану земель для їх подальшого ефективного використання. Звернення до виробництва та споживання органічної продукції та обмеження використання «пальмової» олії у продуктах харчування сприятимуть забезпеченню продовольчої безпеки.

*Чекал Олена Григорівна,
студ. III курсу економіко-правового факультету
ОНУ імені І.І. Мечникова
спеціальність «Право»*

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ФАКТОРИНГУ В УКРАЇНІ

Фінансовий ринок в Україні перебуває на стадії становлення - та саме в цих умовах все більше набуває популярності послуга факторингу, що поєднує в собі ефективний фінансово-правовий механізм та дієвий інструмент для стимулювання розвитку економіки. Визначаючи актуальність обраної теми необхідно зазначити, що в Україні термін «факторинг» не завжди вживається доречно - його дуже часто ототожнюють із кредитуванням, чи плутають із цесією. Через незнання підприємцями його переваг серед інших фінансових послуг рівень розвитку факторингу в Україні є низьким. Метою дослідження є визначення проблем застосування факторингу в Україні та знаходження шляхів їх подолання.

Визначення категорії факторингу надає велика кількість нормативно-правових актів українського законодавства зокрема Цивільний Кодекс України (Далі – ЦК України), Господарський кодекс України, Закон України «Про банки і банківську діяльність», Закон України «Про фінансові послуги і державне регулювання ринків фінансових послуг», Конвенція УНІДРУА про міжнародний факторинг. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» закріплює, що факторинг відноситься до фінансових послуг; Закон України «Про банки та банківську діяльність» відносить факторинг до банківських операцій. В науці присутнє таке визначення сутності факторингу як окремої фінансової послуги : «факторинг – це банківська операція чи комплекс послуг, наданих клієнту спеціалізованою компанією (фактором) в обмін на передачу дебіторської заборгованості (обов'язковим є перехід права власності на дебіторську заборгованість).» [1, с. 101–102] А договір факторингу – це форма його оформлення. ЦК України закріплює, що «за договором факторингу (фінансування під відступлення права грошової вимоги) одна сторона (фактор) передає або зобов'язується передати грошові кошти в розпорядження другої сторони (клієнта) за плату (у будь-який передбачений договором спосіб), а клієнт відступає або зобов'язується відступити факторові своє право грошової вимоги до третьої особи (боржника).» [2]

Розглядаючи особливості законодавчого закріплення факторингу в Україні доцільно було б звернутися до досвіду застосування в інших країнах. Наприклад, можна взяти для порівняння законодавство країни-сусідки Республіки Білорусь (Далі – РБ), де факторинг також на етапі розвитку.

Цивільний кодекс РБ закріплює лише поняття факторингу у статі 772 – «за договором факторингу одна сторона (фактор) зобов'язується іншій стороні (кредитору) або сторонам (кредитору та боржнику) вступити в грошове зобов'язання між кредитором і боржником шляхом виплати кредитору суми грошового зобов'язання боржника за

винагороду»[3] , та відсилає до спеціального законодавства, особливе місце в якому займає Банківський кодекс РБ. Також важливим нормативно-правовим актом в білоруському законодавстві є Указ Президента Республіки Білорусь від 23 листопада 2015 р № 471 «Про питання фінансування під відступлення права грошової вимоги», метою якого є вдосконалення правового регулювання фінансування під відступлення грошової вимоги (факторингу) в Республіці Білорусь. [4]

Не дивлячись на те, що закріпленні поняття факторингу в законодавстві двох держав майже однакові, є суттєві відмінності насамперед у колі суб'єктів. В РБ фактори – це лише банки або небанківські кредитно-фінансові установи. Законодавче звуження суб'єктного складу говорить про звуження сфери факторингових правовідносин в білоруському законодавстві лише до банківських операцій.

В українському законодавстві ширше коло можливих суб'єктів, зокрема ЦК України закріплює, що фактором можуть бути – банки та інші фінансові установи, які можуть надавати факторингові послуги. Отже, ні в РБ, ні в Україні не закріплюється статус суб'єкта «факторингова компанія».

З одного боку, продивившись данні Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, з кожним роком в державному реєстрі фінансових установ все більше фінансових компаній, що мають право надавати послуги факторингу. Це свідчить про розвиток факторингу та фінансового ринку України, - що є позитивним моментом. [5] На міжнародній арені , в порівнянні з тією ж РБ, Україна далеко попереду в показниках обороту грошей, як якісної оцінки розвитку факторингу. Але через відсутність закріплення у законодавстві України механізму контролю вимог щодо стандартів якості факторингових послуг фінансових установ -якість фінансування під відступлення права грошової вимоги великою кількістю суб'єктів не контролюється. Все це призводить до уповільнення розвитку факторингу в Україні.

В Україні зараз діють високі тарифи за обслуговування у сфері факторингу, а саме 40-50% від суми постачання, коли в розвинених країнах вартість факторингу становить близько 1.5-2%. Це є стримуючим фактором для розвитку факторингових послуг в Україні, адже фактично їх вартість дорівнює вартості кредитів. Розглядаючи процес надання факторингової послуги як надання кредиту, застосовуються підвищені вимоги до клієнтів та формується ситуація, за якої на ринку залишається невелика кількість якісних дебіторів, які відповідають поставленим вимогам. З огляду на це, більше 80% факторингових операцій в Україні – це фінансування прав вимоги за банківськими кредитами у той час як класичний факторинг поки недостатньо розвинутий. [6, с. 57–58] Переважна більшість угод в Україні – це факторинг з регресом. Тобто, у випадку невиконання грошей покупцем фактор залишає за собою право стягувати борг з постачальника. Це зумовлено намаганням застрахуватися фактором від ризиків. Якщо говорити про стабільний європейський ринок, то там більшість угод проходить без регресу – всі ризики фактор бере на себе. [7, с. 141].

З огляду на все вище наведене, можна дійти висновку, що найголовнішою проблемою та перешкодою у розповсюдженні факторингу в Україні є насамперед недостатнє врегулювання законодавством цього інституту, а саме є необхідність видання спеціальних нормативно-правових актів, які б деталізували та чітко врегулювали факторингові правовідносини.

Одним із шляхів створення умов для розвитку факторингу можна виділити зниження відсотку переуступлення боргу, за допомогою надання певних пільг фінансовим компаніям, що надають фінансові послуги. Адже доки послуги будуть дорогими – попит буде малий.

Також, однією з проблем є погана інформованість суб'єктів господарювання, зокрема про те, що серед основних функцій факторингу виділяють: управління дебіторською заборгованістю, покриття фінансових ризиків, фінансування поставок товарів (послуг) тощо. Потрібно підвищити рівень зацікавленості споживачів у факторингових послугах та розробити системи інформаційних звітів НБУ щодо поточної ситуації ринку факторингових послуг в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Момот Л. В. Розвиток факторингу в Україні. *Наукові праці НУХТ*. 2015. № 2. С. 100–107.
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435- IV. *Відомості ВР України*. 2003. № 40-44. Ст. 356
3. Гражданский кодекс Республики Беларусь. *Информационно-поисковая система «Эталон online»* : веб-сайт. URL: <http://etalonline.by/document/?regnum=НК9800218> (Дата звернення : 17.10.2019)
4. Указ Президента Республики Беларусь № 471. *Национальный правовой Интернет-портал Республики Беларусь* : веб-сайт. URL: http://pravo.by/upload/docs/op/P31500471_1448398800.pdf (Дата звернення : 17.10.2019)
5. Державний реєстр фінансових установ. *Нацкомфінпослуг*: веб-сайт. URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Derzhavnyi-reiestr-finansovykh-ustanov.html> (Дата звернення : 17.10.2019)
6. Козакова М. О. Факторингові послуги на ринку короткострокового кредитування України. *Економічні студії*. 2014 №56. С. 55–58.
7. Дубина М. Аналіз сучасного стану ринку факторингових послуг в Україні. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2017. №4. С.134-145

Науковий керівник: ст. викл. Завертнева-Ярошенко В.А.

*Червоняца Каріна Сергіївна,
студентка 4 курсу 4 групи
ІПКОЮ України Національного
юридичного університету імені
Ярослава Мудрого*

АНТИМОНОПОЛЬНИЙ КОМІТЕТ - ОРГАН ОСКАРЖЕННЯ У СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Створення конкурентного середовища, захист конкуренції у сфері державних закупівель, дотримання прозорості, відкритості всіх процесів, здійснення контролю за останніми – головне завдання Антимонопольного комітету України. Дотримання правил конкурентної боротьби на ринку міжсуб'єктами господарювання – необхідна умова при розвитку ринкової економіки. Згідно зі ст. 42 Конституції України: «Держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності. Не допускаються зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та

недобросовісна конкуренція».Порушення правил конкурентної боротьби і принципу змагальності є причиною дискримінації тих чи інших учасників конкурсів, торгів, тендерів, аукціонів, що створює небезпеку для існування здоровогоконкурентного середовища, що підриває нормальне функціонування ринку.

Відповідно до Закону України«Про публічні закупівлі» від 25.12.2015 року(далі – Закон) Антимонопольний комітет України(далі-АМКУ)є органом оскарження і, з метою неупередженого та ефективного захисту прав та законних інтересів осіб, пов'язаних з участю у процедурах закупівлі, утворює постійно діючу адміністративну колегію з розгляду скарг про порушення законодавства у сфері публічних закупівель. Постійно діюча адміністративна колегія АМКУ з розгляду скарг про порушення законодавства у сфері публічних закупівель діє у складі трьох державних уповноважених АМКУ.До неї і звертаються учасники, якщо на їхню думку замовник порушив закупівельне законодавство.

Публічні закупівлі, відповідно до Закону, це придбання замовником товарів, робіт і послуг. Цей інститут є справді новаторським серед пострадянських держав.Законом передбачено обов'язкове інформування про заплановані закупівлі, здійснення цієї процедури на конкуруючій основі через систему електронних закупівельПрозорро. Система Прозорро передбачаєзбільшення конкурентості на ринку,відкритість та прозорість тендерного процесу в електронних публічних та державних закупівлях в Україні.

Система і на сьогодні працює, але, навіть,після набрання чинності Законом та підвищення рівня відкритості торгів, кількість порушень у цій сфері не зменшилася. Публічні закупівлі є однією з найпривабливіших сфер для порушників конкурентного законодавства, про що свідчить статистика.Аналізуючи статистичні дані навантаження на адміністративну колегію можна сказати про зростання кількості справ щороку: на 2018 рік це близько 349 розглянуто з 543 поданих, 2017 р.,- розглянуто 170 з 223 поданих. Тільки за перший місяць 2018 р. було виявлено порушень на загальну суму 1 млрд 197 млн грн у діях замовників, які неможливо виправити, виявлено порушень та зобов'язано замовників усунути їх на загальну суму 1 млрд 173 млн грн., встановлено порушень щодо дискримінаційних умов тендерної документації на загальну суму 1 млрд 154 млн грн. Така кількість розглянутих справ з позиції фізичного та інтелектуального навантаження як на співробітників Департаменту з питань оскарження рішень у сфері публічних закупівель, так і на членів Адмінколегії є достатньо великою.

Під час проведення тендерів і конкурсів ключовим елементом є конкуренція пропозицій. Тому не можна допускати за участю в тій чи іншій конкурсній процедурі будь-які формальні або неформальні угоди між потенційними конкурентами, змови як між учасниками тендерів, так і між учасниками та замовниками. Прояви змов можуть бути абсолютно різними, але завжди вирішують основне завдання – усунення або спотворення конкуренції з метою формалізації перемоги у тендері заздалегідь визначеного учасника та/або закупівлі товарів, послуг або робіт за неконкурентною ціною. Такі формальні або неформальні угоди розглядаються як порушення вимог Закону «Про захист економічної конкуренції». Таким чином відбувається порушення засадпрозорості, змагальності, добросовісної конкуренції.

Наведемо приклад однієї зі схем формальних угод: проводиться тендер, у якому створюється «псевдо-фірма», яка пропонує за найнижчою ціною товар, послугу,

виконання робіт. Після виграшу, така фірма знімає свою кандидатуру, а отже переможцем автоматично визнається наступна фірма-учасниця з якою і відбулася така змова. Ця схема зроблена для того, щоб мов би дотримуватися принципу конкурентної боротьби, який передбачає участь у тендері щонайменш двох виконавців. А на практиці виявлення та доказування наявності змови на торгах є складним завданням навіть для Антимонопольного комітету. Учасники змови, зазвичай, не укладають угод між собою, а сам факт існування такої згоди ретельно приховується. Так, протягом 2016 року Антимонопольним комітетом було притягнуто до відповідальності ряд суб'єктів господарювання, які узгоджували свої дії під час участі у державних закупівлях, але багатьом порушникам вдалось ухилитися від відповідальності, через спростування адвокатами припущень Антимонопольного комітету і відсутності прямих доказів. Навіть якщо Антимонопольний комітет знайде ознаки правопорушення при проведенні закупівель, то заявник не визнає автоматично переможцем, а лише накладає штраф на порушника, якщо факт проведення тендеру з порушенням законодавства буде доведено.

До функцій Адмінколегії не належить визначення переможця торгів, вона не має права зобов'язати замовника укласти договір закупівлі з тим або іншим учасником, визначити ціну договору закупівлі. Адмінколегія самостійно не контролює процедуру торгів, а перевіряє закупівлю лише в межах поданої скарги. Вона не уповноважена встановлювати такі порушення як підробка документів, визначення переможця торгів, зобов'язувати замовника укласти договір закупівлі з тим або іншим учасником, встановлювати вимоги в тендерній документації або очікувану вартість закупівлі. Вона також не може перевіряти весь процес закупівлі, а лише в межах заявлених порушень.

Підсумовуючи, можна сказати, що Антимонопольний комітет має великий вплив на забезпечення надійного функціонування системи публічних закупівель з метою збереження та економії коштів бюджетів різних рівнів в умовах величезної кількості монополій та високого рівня корупції у сфері закупівель. Але є деякі питання які не врегульовані нормами чинного законодавства, зокрема процесуальні моменти щодо розслідування факту змови, або процедури доказування та притягнення порушника до відповідальності. Так само і нема спеціальної Методики визначення та розрахунку штрафу для порушників. Важливим є внесення змін у цій сфері, а також існує також необхідність вдосконалення всебічного контролю та моніторингу в сфері публічних закупівель, з метою попередження виникнення змов. На нашу думку, це значно зменшить кількість порушень в сфері державних закупівель та надасть можливість встановлення повноцінного контролю за державними замовниками.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент кафедри господарського права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Битяк Олексій Юрійович.

ОСОБЛИВОСТІ ЗУПИНЕННЯ ТА ПЕРЕРИВАННЯ ПЕРЕБІГУ ПОЗОВНОЇ ДАВНОСТІ

Строк позовної давності – це термін, протягом якого особа, право якої порушено, може звернутися до суду та вимагати через суд відновити своє порушене право мимоволі зобов'язаної особи. Можливість захисту цивільних прав у багатьох випадках залежить від дотримання строків, де ключову роль відіграють інститути зупинення та переривання перебігу позовної давності.

Сучасний Цивільний Кодекс надає перелік підстав згідно з якими настає переривання або зупинення перебігу позовної давності. Однак на практиці можуть виникати випадки, коли певні обставини перешкоджають або ускладнюють реалізацію даних норм. Таким чином, виходячи з реалій суспільних відносин, актуальним є питання аналізу особливостей зупинення та переривання перебігу позовної давності, вивчення судової практики з даного приводу. Метою дослідження є аналіз вже існуючих підстав зупинення та переривання строків позовної давності, а також висвітлення їх нових ознак, характерних для сучасного розвитку цивільних правовідносин.

Зупинення перебігу позовної давності являє собою паузу в системі відліку терміну при наявності певних обставин. Згідно з ч.1 ст.263 Цивільного кодексу України зупинення перебігу позовної давності стає можливим у випадках:

1. Наявності надзвичайної або невідвортної за даних умов події – непереборної сили. До такого роду обставин відносимо: воєнні дії, природні катаклізми. Особливе значення має визначення непереборної сили в зоні АТО, так як за Законом України «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції» єдиним документом, який підтверджує настання обставин непереборної сили є тільки сертифікат Торгово-Промислової палати України, а саме ключовий момент для запуску механізму зупинення перебігу позовної давності [1, ст.10].
2. У разі відстрочення виконання зобов'язання – мораторію. На сьогоднішній день в Україні продовжено мораторій на купівлю-продаж землі до 2020р., позовна давність в зазначеному правовому спектрі відносин зупиняється [2]. Представники харківської юридичної школи, зокрема Шовкова О. В., вважають, що не всі мораторії тягнуть за собою зупинення перебігу позовної давності. Наприклад, мораторій на застосування примусової реалізації майна комунальних підприємств та господарських товариств, у статутних фондах яких частка територіальної громади міста Києва не менше 25% або подібних ним, не можуть бути підставою для зупинення позовної давності [3, с.13]. Оскільки мораторій стосується лише відстрочення виконання зобов'язань, при виникненні спорів з інших підстав (наприклад, з вимоги про витребування майна з чужого незаконного володіння) і за умов введення відповідного мораторію, перебіг позовної давності зупинитись не буде.
3. Знаходження однієї з сторін у складі Збройних сил України, або інших воєнних формуваннях, що переведені на воєнний стан. Проте, Судова практика дещо

уточнює це положення, а саме, слід звернути увагу на висновок по справі № 925/913/16 від 16 травня 2017 року, де участь відповідача в АТО визнається поважною причиною для пропуску строку позовної давності, не дивлячись на не переведення сил на воєнний стан [4].

Основною відмінністю між зупиненням та перериванням перебігу позовної давності є те, що переривання характеризується початком відліку нового строку позовної давності, не залежно від терміну минулого. Це стає можливим у випадках передбачених ч.1, 2 ст. 264 Цивільного кодексу України, а саме:

1. Вчиненням особою дій, що свідчать про визнання нею свого боргу або іншого обов'язку. Стосовно даної норми Верховний Суд України зробив висновок у справі від 22.03.2017 № 6-43цс17, а саме: якщо виконання зобов'язання передбачалося частинами або у вигляді періодичних платежів і боржник вчинив дії, що свідчать про визнання лише певної частини (чи періодичного платежу), то такі дії не можуть бути підставою для переривання перебігу позовної давності стосовно інших (невизнаних) частин платежу [5].

2. Пред'явлення особою позову до одного із кількох боржників в судовому порядку. Дане правило може застосовуватись у всіх випадках, незалежно від суб'єктного складу правовідносин, тобто воно однаково поширюється як на правовідносини між усіма видами юридичних осіб, на їхні відносини з фізичними особами, так і на відносини між фізичними особами [6, с. 71-76].

Підсумовуючи вищевикладене та аналізуючи особливості зупинення, переривання перебігу позовної давності, дійшли до висновку, що норми, зазначені в Цивільному кодексі України є загальними та не охоплюють в повному обсязі всі питання позовної давності, що виникають в сучасному правовому полі. По-перше, необхідно систематизувати судову практику стосовно зупинення перебігу позовної давності в частині спеціальної обставини, а саме, знаходження в АТО. По-друге, ч. 1 ст. 264 ЦК необхідно доповнити із уточненням визнання повного боргу, оскільки визнання лише певної частини не створює відповідні наслідки переривання перебігу позовної давності. На сьогоднішній день для більш детальнішого прояву цивільно-правових відносин необхідно звертатися до профільних законів або до судової практики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції: Закон України від 02.09.2014 №1669-VII. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1669-18> (дата звернення 22.10.2019)
2. Земельний кодекс України: Закон України від 25.10.2001 р. № 2768-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 3–4. Ст. 27.
3. Шовкова. О. В. Позовна давність як різновид цивільно-правових строків : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2008. 19 с.
4. Постанова вищого господарського суду України: від 16 травня 2017 р. справа № 925/913/16. URL <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/%2066624891> (дата звернення 22.10.2019)
5. Постанова судової палати у цивільних справах Верховного Суду України: від 22.03.2017р. справа № 6-43цс17. URL <https://oda.court.gov.ua/sud1590/pravovipoziciivsu/6-43cs17> (дата звернення 22.10.2019)

6. Валуєва Н. О., Сovenко А. А. Що таке строки в цивільному праві?. *Вісник Академії митної служби України. Сер. : Право.* 2012. № 1. С. 378. URL http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsup_2012_1%288%29__12 (дата звернення 22.10.2019)
7. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. Ст. 356.

Науковий керівник: ст. викл. В. А. Завертнева-Ярошенко.

***ШвидкаТетяна Ігорівна,**
кандидат юридичних наук,
асистент кафедри господарського права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
адвокат*

ПРОГРАМНА ТА ПРОГНОЗНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ В СФЕРІ ЗАХИСТУ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

Політико-програмна діяльність держави в сфері захисту економічної конкуренції є функціональним завданням антимонопольних органів, яка має бути реалізована та закріплена на законодавчому рівні. Необхідно відмітити відсутність системного характеру програмних документів, які мають передбачати стратегічні та динамічні напрямки, носити як загальнодержавну так і регіональну направленість, бути адаптованими для умов сьогодення та передбачати зміни в майбутньому.

Важливим є визначення загальної політики, що має всеосяжний характер поряд із конкретними напрямами економічної політики. Прийняття прогнозних та програмних документів в сфері захисту конкуренції передбачає застосування комплексного підходу проблеми, дієвих механізмів, врахування глобалізаційних процесів, сегментацію ринку та інших факторів.

Як зазначає Л.П. Куліш, при визначенні сутності конкурентної політики, важливим є правильний вибір мети. Якщо мета визначена неправильно, це породжує відповідні помилки при виборі методів та інструментів реалізації. Отже, основною метою конкурентної політики повинно бути забезпечення ефективної конкуренції, що передбачає створення конкурентного середовища, тобто такого стану ринку, на якому суб'єкти конкурентних відносин постійно перебувають під тиском з боку наявних та потенційних конкурентів та споживачів, а держава забезпечує наявність цього тиску, підтримуючи та захищаючи конкуренцію [3].

Формування мети, цілей, завдань (найближчих і на подальшу перспективу), визначення шляхів розв'язання проблеми забезпечення конкурентності на ринку, механізмів деолігархізації, дієвих методів боротьби із недобросовісною конкуренцією, та інші невідкладні задачі повинні бути закріплені в програмних і прогнозних документах, прийнятих на державному рівні.

Згідно із ч. 4. Ст 9 ГК Правове закріплення економічної політики здійснюється шляхом визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики, у прогнозах і програмах економічного і соціального розвитку України та окремих її регіонів, програмах діяльності

КМУ, цільових програмах економічного, науково-технічного і соціального розвитку, а також відповідних законодавчих актах[1].

Господарський кодекс також визначає діяльність держави в сфері господарювання з точки стратегічного та тактичного аспекту, тобто держава здійснює довгострокову (стратегічну) і поточну (тактичну) економічну і соціальну політику, спрямовану на реалізацію та оптимальне узгодження інтересів суб'єктів господарювання і споживачів, різних суспільних верств і населення в цілому. Досягнення цілей конкурентної політики можливе лише завдяки вдало розробленій стратегії та тактиці, що передбачає досягнення та вирішення масштабних економічних та соціальних завдань, поряд із вирішенням невідкладних, найближчих цілей.

Існує Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України», та Закон України «Про державні цільові програми», в яких передбачено прийняття програмних документів із зазначенням необхідних цілей, які мають бути досягненні завдяки напрямкам, реалізованим в цих програмах. Проте, ніде в законодавстві не інституціалізується поняття *державної програми в сфері конкурентної політики*, основними завданнями та цілями якої повинні стати стимулювання і розвиток конкуренції, подолання рівня олігархізації, вдале регулювання та контроль за монопольними утвореннями в сферах, де це економічно вигідно. Кінцевою метою повинно стати підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Як зазначає Д.В. Задихайло, об'єктивна необхідність державного програмування економіки зумовлена потребою глибоких і швидких структурних змін у національній економіці та недостатньою ефективністю ринкових механізмів. Основним завданням програмування як форми державного регулювання економіки є підтримка економічної рівноваги, вплив на якісні зміни економіки та стимулювання її розвитку[2; с. 82]. Програмування є особливим способом втручання держави в економіку товаровиробника, який коригує її в потрібному у даний час напрямі та виступає неадміністративним методом організації економіки.

Необхідно визначити механізм внесення змін до таких програми та її передбачати її постійне оновлення. Існують ситуації: коли уряд приймає ту чи іншу програми розвитку на певний період. Але період дії цієї програми проходить, а нова програма ще не прийнята і така ситуація може тривати роками. І гучно проголошені цілі так і залишаються на стадії цілей. Інший уряд приймає нову програму, наголошуючи на реальності досягнення цілей, поставлених в програмах. Постає питання – чи передбачена за це якась відповідальність Уряду!

Існує необхідність врахування сегментації ринків за різними критеріями та визначення прогнозів та варіантів розвитку на різних ринках, в різних сферах економіки. Ця програма повинна мати перманентний характер і мати як постійну складову так і оновлюватися згідно із змінами в економіці. Неможливо передбачити чіткий алгоритм розвитку економіки та стан конкуренції на всіх ринках. В умовах сьогодення спостерігається поява нових ринків, які потребують особливих методів регулювання та застосування спеціальних процедур реалізації, методів і механізмів тощо. А отже важливим є врахування динамічних та статистичних аспектів розвитку економічної політики. Реалії сьогодення вимагають від держави програмної діяльності і відносно окремих ринків як системних, такі комплексних об'єктів правового регулювання. Та

необхідним є закріплення на законодавчому рівні умов розвитку та забезпечення конкурентної політики в різних галузях та сферах економіки.

Необхідно також наголосити на необхідності поряд з державними програмами розвитку, враховування регіонального та міжрегіонального рівня програмних документів. Поряд з цим, програмні і прогнозні документи мають бути як довготривалі і мати глобальні цілі, так і короткострокові, враховуючи динамічність розвитку ринкових відносин, появу нових сфер економіки, гнучкість до умов сучасності та врахування сьогоденного стану ринкової економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Господарський кодекс України : від 16 січ. 2003 р. № 436–IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18–22. Ст. 144.
2. Д.В. Задихайло. Господарсько-правове забезпечення економічної політики держави: монографія. Харків: Юрайт. 2012. 456 с.
3. Л.П. Куліш. Конкурентна політика у системі інструментів державного регулювання економіки. Науковий вісник «Економіки та держава» №1. 2019. С. 126-131

*Шевченко Ірина Анатоліївна,
студентка 5 групи 1 курсу
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
Національного юридичного університету
ім. Ярослава Мудрого*

ОСОБЕННОСТИ КОНСТИТУЦИИ ЮЖНОЙ КОНФЕДЕРАЦИИ 1861 Г.

В 1860 г. президентом США был избран А. Линкольн (один из организаторов республиканской партии и видный сторонник отмены рабства). В связи с этим общественные силы действовали в пользу аболиционистов, а также это показывало что длительная политическая гегемония рабовладельцев находилась на стадии крушения. Было принято решение выйти из федерации и провозгласить Конфедеративные штаты Америки (в феврале 1861 г.). Новая конституция Конфедеративных штатов была принята конфедератами из-за их желания свергнуть правительство (оно возникло после того как А. Линкольн вступил в свои полномочия (в марте 1861 г.)).

Конституция Южной Конфедерации это основной закон Конфедеративных штатов Америки, который был принят на первой сессии Временного конфедеративного конгресса 11 марта 1861 года и функционировал всю Гражданскую войну (1861-1865). Конституция Южной Конфедерации в определенных моментах была похожа на Конституцию США, но были и отличия: особое внимание уделялось правам отдельных штатов; что касалось президента, то он избирался на 6 лет и был лишен права переизбираться на второй срок. Были расширены полномочия и усилена централизация исполнительной власти. Таким образом президент имел право уволить и назначить министров и вообще всех лиц, которые имеют отношение к дипломатической службе. Это осуществлялось по его желанию.

Было решено, что рабовладение станет нерушимым навсегда. В предыдущей конституции о рабах речь шла как о «лицах, обязанных быть в услужении или на

работе». То есть буквально слово «раб» нигде не фиксировалось. Но с появлением конституции южной Конфедерации это стало не только приемлемым, но и конкретно везде употреблялось. Что касается рабов, то их импорт разрешался исключительно с территории США. А импорт рабов из других иностранных государств и ввоз рабов из территорий, которые не входили в данную Конфедерацию категорически запрещалось. Контроль за соблюдением законности этого вопроса совершал Конгресс.

Конгресс играл достаточно важную роль в Конфедерации. Его полномочия были гораздо шире, так как он имел право вводить законы для населения не только всей территории Конфедерации, но и в частности за границей нескольких штатов. Также существовал ряд законов, которые было запрещено принимать:

- законы о конфискации имущества;
- законы, которые препятствовали осуществлению права собственности на рабов-негров;
- законы, которые имели обратную силу.

Конгресс имеет возможность санкционировать, в соответствии с принятыми законами, о новых штатах, которые будут включены в Конфедерацию. На всех этих территориях будет признан, охраняемый Конгрессом, институт рабства в существующей в настоящее время в Конфедеративных штатах форме.

Если у граждан любого штата была необходимость проехать или остановиться вместе со своими рабами и другой собственностью им это разрешалось и их право на владение этой собственностью в том числе и рабами не могло быть никем нарушено. Если раб или другое лицо, находящееся на службе, сбежит или будет незаконно перевезен в другой штат, его не могут отпустить с работы или службы, но по требованию стороны у которой он работает или служит он обязательно будет возвращён.

Суммируя нужно отметить, что Конституция Южной Конфедерации 1861 г. была очень похожа на предыдущую конституцию США 1787 г., но в некоторых моментах её отличия были значительно кардинальными. Был поднят вопрос о рабстве, что было одной из самых главных причин Гражданской войны 1861-1865 гг.

*Шкурська Ілона Сергіївна,
студентка 1 курсу 5 групи
Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ ЗА САЛІЧНОЮ ПРАВДОЮ

Салічна правда є надзвичайно важливим збірником записів звичаєвого права для правотворчості, оскільки сутність цього документа показує соціально-економічні та політичні процеси під час становлення перших прообразів писаного законодавства. Найважливіше джерело права держави франків датується V століттям, коли при владі перебував Хлодвіг, король салічних франків. Варто зазначити, що Салічна правда відображає саме те становище первіснообщинних відносин, від яких франкське суспільство стало дедалі більше віддалятися.

Під час судового процесу вища судова влада належала монарху, який чинив її разом з представниками панівної верхівки. Колегія, до складу якої входили сімобраних народом суддів-рахінбургів, володіла всією повнотою судової влади. Головою судових зборів вважався тунгін. До речі, ним могла бути лише заможна, поважна людина. Незабаром функції тунгіна перейшли до графа, який був королівським чиновником. Зі свого боку граф користувався допомогою скабінів, так званих засідателів.

У судовому процесі франкської держави мав місце приватний розшук. Як свідчать давні звичаї германців, судова справа порушувалася виключно за заявою потерпілого, який повинен був сформулювати звинувачення, надати докази і викликати до судового залу свідків і відповідача [2, с.296]. У разі, якщо будь-яка зі сторін не з'являлася до суду без поважної причини, така дія особи каралася штрафом (серед поважних причин виділяли такі: королівська служба, хвороба, смерть когось із близьких, пожежа в будинку). Представництво сторін не було дозволено [2, с.296]. Покарання здійснювалися лише за ініціативою властей. Виходячи з такої думки, «Салічна правда» утверджувала принцип обвинувально-змагального процесу – відповідач вважався винним доти, доки не доведе протилежне.

Звичайно, попереднього розслідування не існувало і суддя обмежувався доказами, наданими сторонами. У таких досить несправедливих, на перший погляд, умовах, головною метою судді було домогтися визнання винною особою своєї вини. У разі, коли підсудний не визнавав провини, застосовувалися ордалії, або «суд Божий». У часи Салічної правди існувала така думка, що якщо особа невинувата, Бог має її врятувати. Салічні франки застосовували ордалії кількох видів, серед яких виокремлювали:

- 1) «випробування казанком», коли винний мав виїняти камінь або, частіше за все, каблучку з казана, у якому кипить вода;
- 2) під «випробуванням вогнем» розуміли те, що особа повинна була засунути руку у вогонь, пройти по розпечених лемешах, а для жінок – пройти в сорочці крізь вогнище;
- 3) «випробування водою» вбачалося в таких діях: підсудного опускали в ріку або чан; якщо обвинувачений тонує, це означало, що він був винним у скоєних діях;
- 4) «судовий поєдинок» був призначений в усіх тих випадках, за яких відповідач обвинувачував позивача в умисній брехні;
- 5) застосовуючи «випробування хрестом», мали на увазі протягнення руки на богослужінні; у разі того, якщо особа стомиться тримати руку, опустить її, то це було ознакою, що Бог не був прихильний до неї;
- 6) під час «випробування хлібом і сиром» підсудному встромляли в рот хліб із сиром; якщо особа давилася – винувата.

Останні два види покарань застосовувалися щодо обвинувачень духовних осіб, монашок [1, с.171]. Заможні люди могли відкупитися від «суду Божого».

Позивач і відповідач під час судового процесу мали рівні процесуальні права та обов'язки. Сторони особисто вели процес, а суд лише спостерігав за змаганням сторін і вносив рішення у конкретній справі.

Нерозвиненість судового процесу, відповідно до Салічної правди, також виявлялася у рисах суворого формалізму та відсутності розходжень у цивільному і кримінальному судочинстві [4, с.65]. Справи не були таємними і розглядалися привселюдно. Окрім показань свідків, виступи так званих співприсяжників також мали досить вирішальне

значення. Ними виступали не свідки, а люди, котрі засвідчували «добру славу» обвинуваченого.

Отже, на підставі вищевикладеного, можна зробити висновок, що «Салічна правда» – оригінальна пам'ятка права раннього феодалізму, судовий процес згідно якої характеризувався певними недосконалостями, серед яких наявними були суворий формалізм, здійснення цивільного та кримінального процесу в однакових формах, а також слабкий розвиток судових і державних органів у цілому [3, с.190]. Салічна правда є одним із найважливіших документів для вивчення примітивного судоустрою і судової процедури. Проте, попри весь примітивізм, ця визначальна історична пам'ятка є першоосновою формування національної правової системи салічних франків, із якої беруть витoki джерела права європейського суспільного ладу феодального періоду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посібник. — К.: Центр учбової літератури, 2008. — 730 с.
2. Глиняний В.П. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посіб. / 5-те вид., перероб. і допов. — К.: Істина, 2005. — 768 с.
3. Рубаник В.Є. Лекції з історії держави та права зарубіжних країн: навч. посібник для студ. юрид. спец. вищих навч. закладів / В.Є. Рубаник. Харків: Консум, 2003. — 528 с.
4. Шигаль, Д. А. Історія держави і права зарубіжних країн: курс лекцій/ Д.А. Шигаль. Харків: НТМТ, 2012. — 319 с.

Науковий керівник: Булгаков А.О., к.ю.н., асистент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Шнайдерман Мадлен Юхимівна,

Студ. VI курсу бакалавра

Спеціальність «Право»

Одеського національного університету

ім. І. І. Мечникова

ЧЕЗАРЕ БЕККАРІА ЯК ЗАСНОВНИК КЛАСИЧНОЇ ШКОЛИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Причини виникнення та способи протидії злочинній поведінці завжди викликали інтерес у юристів, психологів та соціологів. Представляють вони певний інтерес і сьогодні. Одним з найвідоміших дослідників природи злочинності є видний італійський юрист та мислитель Чезаре Беккарія, який став всевітньо відомим завдяки праці «Про злочини та покарання» (1764 р.) [1], що з'явилась «реформаторською» для науки кримінального права, кримінології та кримінального процесу. У даній праці він висловлюється щодо попередження злочинів, класифікації злочинів, критикував застосування тортур та смертної кари, наполягав на необхідності дотримання принципів гуманізму, справедливості та презумпції невинуватості.

Беккарія вважав, що закон як сховище свобод, умова, на підставі якої, люди жертвували частину своєї свободи на користь спільного блага. Дане сховище необхідно захищати, виключити розкрадання, оскільки люди прагнули не лише повернути назад частину пожегнаних ними свобод, але і здійснити замах на чужі.

Суспільство не може засвоїти правил поведінки та уникнути розладу, оскільки в силах утриматися від вибуху пристрасті, порушені живими враженнями навколишнього світу. Для спільного блага необхідно, щоб злочини не відбувалися зовсім, а особливо злочини найбільш небезпечні для суспільства. Необхідно створити перешкоди, які б стримували людей від злочинів. Дані перешкоди повинні бути більш ефективними, щоб особа втратила інтерес до скоєння злочинів.

У своїй праці Беккарія зазначає, що лише закон може встановлювати, що саме є злочином та визначати покарання. Приймати закони може лише суверен, а правозастосовна функція повинна бути відведена лише суду.

Чезаре Беккарія був прихильником ідеї введення суду присяжних, яка полягала у залученні простих громадян в якості засідателів. Італієць вважав відкриті засідання гарантією справедливого рішення.

Суд, який має право визначати покарання особі, не повинен виходити за межі, що встановлені законом, оскільки вихід за межі закону, позбавляє таке рішення справедливості.

На його думку, причини злочинності слід шукати саме в соціальних умовах, наприклад у зіткненні інтересів людей, їх низькому матеріальному становищі [1, с. 218].

Беккарія зазначає, що метою покарання повинно бути саме попередження скоєння злочинів, а також виправлення тих осіб, що скоїли злочин. Покарання повинно бути:

- публічним;
- закріплено у законі;
- порівняно скоєному злочину;
- гуманним.

Вчений вказував, що важливим фактором попередження злочинів є негайне виконання покарання: «... чим швидше слідує покарання за вчинений злочин і чим ближче воно до нього, тим воно буде більш справедливим та ефективним» [1, с. 284].

Одним з перших Беккарія виступив проти застосування тортур, які використовували у кримінальній юстиції того часу. Подібні методи для доказування вини особи він вважав недоцільними. Головною метою тортур було: визнання обвинуваченим своєї вини, видача подільників, заподіяння страждань винному. Даний спосіб не лише принижував честь та гідність особи, а й надавав недостовірну інформацію. Наприклад, окремі категорії злочинців, як свідчить історія, здатні винести тортури та залишитися безкарними. Інша ситуація з пересічними громадянами, які не підготовлені ні фізично, ні морально нездатні винести подібних знущань та обмовити себе, тому в результаті такого способу збирання доказів, істину встановити неможливо.

У праці «Про злочини та покарання» вчений багато уваги приділяє такому виду покарання, як застосування смертної кари. На його думку, смертна кара є абсурдом, коли закони, які представляють собою вираження волі всього суспільства, які засуджують вбивство та карають за нього, самі роблять те ж саме [1, с. 321]. Однак застосування такого виду покарання можливо лише в надзвичайних випадках. Наприклад, необхідно зберегти діюче правління або коли нація бореться за свободу. В інших випадках смертна кара недопустима [2, с. 77].

Також превентивна функція смертної кари досить сумнівна, оскільки викликає у інших громадян різні почуття: от презирства до співчуття злочинцю. У випадку притягнення особи до кримінальної відповідальності, у вигляді смертної кари, страждання

засудженого носитимуть тимчасовий характер. Беккарія вважає більш ефективним способом покарання – довічну каторгу. На інших громадян страх довічних страждань утримує від бажання здійснення злочину. Смертна кара не виправдана з моральної точки зору, оскільки сприяє зростанню у суспільстві аморальності та жорстокості. Застосування смертної кари може бути результатом помилки суддів, яка стає непоправною.

Беккарія розмежовує поняття «взяття під варту» та «тюремне ув'язнення». «Обвинувачений, що піддався висновку і згодом виправданий, не повинен носити тягар безчестя. <...> ... У нинішній кримінальній системі ідея насильства і влади, на загальну думку, превалує, мабуть, над ідеєю справедливості, тому що в одну і ту ж камеру садять без розбору і обвинувачених, і засуджених, бо тримання підсудного у в'язниці стало швидше покаранням, ніж попередніми висновками» [1, с. 347]. Беккарія вводить нині загальноприйняте розмежування власне в'язниці та слідчого ізолятора. Попереднє ув'язнення -- не покарання, а лише вимушений захід, щоб запобігти втечі обвинуваченого.

На думку Беккарія, за контрабанду тютюну не можна ув'язнювати до тієї в'язниці, в якій знаходяться вбивці або розбійники [1, с. 365]. У цьому впізнається сучасне розмежування загального і суворого режимів утримання під вартою.

У сучасному українському законодавстві можна простежити ідеї, які були виказані Чезаре Беккарія. Наприклад, у на конституційному рівні закріплено: принцип презумпції невинуватості; заборона застосування насильства та тортур при допиті; покарання повинно бути пропорційно скоєному злочину; заборона застосування смертної кари; наявність суду присяжних.

Чезаре Беккарія виступав проти застосування надмірно жорстоких видів покарання, оскільки вони протирічили принципу гуманізму. «Якби навіть вдалося довести, що жорстокість покарань чи не суперечить безпосередньо суспільного блага і самої мети попередження злочинів, що вона лише марна, то і в цьому випадку жорстокість не тільки стала б запереченням завоювань в області моралі освіченого розуму, що вважає за краще панувати серед вільних людей, а не збіговиська рабів, жорстокосердність яких увічнено постійним страхом, але і справедливості, і самої суті суспільного договору» [1, с. 204].

На сьогоднішній день в Україні набрав великого резонансу прийнятий Верховною Радою проект закону щодо внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за злочини, вчинені щодо малолітньої чи малолітнього, неповнолітньої чи неповнолітнього та особи, яка не досягла статевої зрілості[4]. Розробники даного законопроекту пропонують ввести ще один вид покарання - примусову хімічну кастрацію. «Покарання у виді примусової хімічної кастрації полягає у примусовому введенні засудженому антиандрогенних препаратів, які складаються з хімічних речовин, що мають на меті зменшити лібідо та сексуальну активність. Примусова хімічна кастрація не застосовується до осіб, що вчинили злочини у віці до 18 років і до осіб у віці понад 65 років»[4].

Даний вид покарання протирічить принципу гуманізму, який відстоював Беккарія, оскільки завдає особі фізичні та моральні страждання. Введення антиандрогенних лікарських препаратів засудженим, які вчинили злочини проти статевої недоторканності, незалежно від наявності в особи протипоказань до введення таких препаратів, може призвести до погіршення стану її здоров'я або стати причиною передчасної смерті. Тому можливе порушення невід'ємного права на життя, закріпленого Конституцією України[3, ст. 27]. Також не можна виключати помилку суддів, які притягнули до відповідальності

невинувату людину. Застосувавши даний вид покарання до особи, вже неможливо усунути наслідки.

Отже, Чезаре Беккарія внесено великий вклад у розвиток правової думки, як засновник класичної школи кримінального права. Сформульовані ним ідеї та принципи є вельми значущими по сьогоднішній день та закріплені у законодавствах більшості розвинених країн, в тому числі і в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Беккарія Чезаре. О преступлениях и наказаниях / Пер. и вступ. ст.: Исаев М. М.. М.: Юридическое издательство НКЮ СССР. 1939. 464 с

2. Сич В. К. Фундаментальні ідеї Ч. Беккарія та становлення класичної школи кримінального права / Людина: злочин та покарання. 2014. № 1 (84). С. 76-78.

3. Конституція України: Основний Закон України від 28.06.1996 р. Київ: Право. 2019. 76 с.

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за злочини, вчинені щодо малолітньої чи малолітнього, неповнолітньої чи неповнолітнього та особи, яка не досягла статевої зрілості: Проект Закону України №6449.URL: <http://zakon0.rada.gov.ua> (дата звернення: 10.10.2019 р.).

Науковий керівник: к.філос.н., доц. Зикін А.С.

Щербань Єлизавета Геннадіївна
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО КИЇВСЬКОЇ РУСІ ЗА РУСЬКОЮ ПРАВДОЮ

«Руська Правда» є однією з найстаріших пам'яток, яка стала основою для розвитку інституту покарання. В ній містилися норми кримінального права, які, надалі, мали великий вплив на формування вітчизняного кримінального права.

«Руська Правда» не визначала поняття «покарання», тут вживалися терміни «помста», «сплата» тощо. Вищезазначений законодавчий документ укладався з метою: а) відшкодування шкоди особі або сім'ї; б) поповнення державної скарбниці; в) запобігання нових правопорушень.

В Київській Русі не застосовували скалічення та тілесні покарання як засіб залякування людей та приниження гідності людини. Стан потерпілого міг виступати обставиною, яка збільшувала або зменшувала вину, але лише у разі посягання на його життя. Це стало підставою для виокремлення трьох класів людей: 1) раби і холопи (за їх вбивство сплачувався найменший штраф); 2) вільні люди (середній штраф); 3) княжі мужи (найбільший штраф).

Щодо смертної кари в «Руській Правді» та інших правових пам'ятках того часу немає жодних згадок. Це може свідчити про її заборону. У своєму «Повчанні дітям» Володимир Мономах написав: «Ні правого, ні винного не вбивайте і не наказуйте вбити його; якщо і буде заслуговувати смерті, то не губіть ніякої християнської душі».

На думку одних вчених, найсуворішим видом покарання за «русською правдою» були «потік і розграбування». На думку інших, найстрашнішим була кровна помста. Щоб точно зрозуміти яке з покарань було найстрашнішим на той час, потрібно досконало

дослідити кожен з них. «Потік»(походить від «точити», «заточити») - вигнання з родової спільноти або заслання. «Розграбування»-конфіскація всього майна винного для відшкодування заподіяних ним збитків. «Потік і розграбування» призначалися за вчинення таких правопорушень: 1. Ст.7 - вбивство в розбої. Це покарання замінювало кровну помсту і припиняло політичне існування правопорушника. 2. Ст.35 - конокрадство. Саме в цій статті описується не просто про крадія, а про того, хто грабує та вбиває. «Потік» порушував принцип індивідуальної відповідальності, адже за скоєне повинен був відповідати не лише правопорушник, а й вся його сім'я, адже, як зазначається в «Руській правді», вони знали про ремесло злочинця і мовчки використовували результати грабіжу. «Кровна помста»-покарання, за яким особа, яка скоїла вбивство повинна бути вбита(помста)-«око-за-око», «зуб-за-зуб». Якщо вбивали племінника чи брата, родина загиблого мала змогу вбити племінника чи брата вбивці. «Якщо вб'є муж мужа, то мстить брат за (вбивство) брата, син за батька, або батько за сина, чи двоюрідний брат, або племінник з боку сестри; якщо не буде нікого, хто б помстився, то (слід призначити) за вбитого 40 гривен...». Таке покарання не стільки було спрямоване проти вбивці, скільки проти його сім'ї і було не обов'язковим. У близьких покривдженого була можливість отримати викуп, але лише тоді, коли подібних родичів не було у вбивці. В літописах зазначаються форми реалізації кровної помсти, натомість в самій «Руській Правді» про це не сказано ні слова. Покарання відбувалось шляхом закопування в землю, повішення, четвертування, спалення тощо.

Таким чином можна зробити висновок, що «потік і розграбування» - найбільш суворе покарання.Кровна помста, за часів правління Ярославичів, була витіснена грошовими штрафами,що стягувалися на користь князя. В свою чергу збільшення грошових потоків дозволяло останньому посилювати централізацію влади.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1.Кульчицький В. С., Тищик Б. Й. «Історія держави і права України: підручник для студентів вищих навчальних закладів».

2.Клименко С. В. «Види злочинів, система покарань та судочинство за «Руською Правдою»».

3.Лоба В. Е. «Уголовное право Древней Руси XI-XIIвв.(по даннымРусскойПравды)»

Науковий керівник: доцент кафедри історії держави та права України і зарубіжних країн Власенко Сергій Іванович.

*Щербина Анастасия Сергеевна
студентка 2 курса 1 группы
международно-правового факультета
по специальности «Международное право»
Национального юридического
университета им. Ярослава Мудрого*

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ СВЕРХУРОЧНЫХ РАБОТ

Вопросы привлечения работников к сверхурочным работам приобрели исключительную значимость. В большинстве стран действуют законы о сверхурочной работе, призванные помешать работодателям заставлять своих работников работать слишком долго.

Согласно украинскому законодательству, сверхурочными считаются работы сверх установленной продолжительности рабочего дня. Сверхурочные работы, как правило, не допускаются (ст.62 Кодекса законов о труде).

Так как в мире существуют разные трудовые культуры, то стандарты организации труда и продолжительности рабочего времени варьируются, хотя для регулирования подобных вопросов была создана Международная организация труда, членами которой являются 187 государств.

По общепризнанным стандартам, которые закреплены в Рекомендации №116 Международной организации труда, там, где продолжительность нормальной рабочей недели превышает сорок восемь часов, должны приниматься немедленные меры для сокращения этой продолжительности до указанного уровня без какого бы то ни было сокращения заработной платы. Все часы, проработанные сверх нормальной продолжительности рабочего времени, должны считаться сверхурочными, кроме тех случаев, когда, согласно принятому обычаю, эти часы учитываются при установлении заработной платы. Сверхурочная работа должна оплачиваться по ставке или ставкам, превышающим ставку или ставки оплаты работы, выполняемой в рамках нормальной продолжительности рабочего времени.

В Европейском Союзе вопрос продолжительности рабочего времени регулируется Директивой 2003/88 / ЕС (2003). В ней установлено, что максимальная средняя рабочая неделя (включая сверхурочные) – это 48 часов за 17-недельный учетный период. При повременной оплате труда работа в сверхурочное время оплачивается в двойном размеречасовой ставки. По сдельной системе оплаты труда за работу в сверхурочное время выплачивается доплата в размере 100% тарифной ставки работника, оплата труда которого осуществляется по почасовой системе.

В Соединенных Штатах Америки Закон о справедливых стандартах труда 1938 года применяется к работникам в отраслях, занятых или производящих товары для межгосударственной торговли. На федеральном уровне он устанавливает стандартную рабочую неделю в 40 часов для определенных категорий работников и обязывает оплатить сверхурочные часы тем работникам, которые в полтора раза превышают обычную ставку оплаты за любое рабочее время, превышающее 40 часов. Законы штата Калифорния о сверхурочной работе во многом отличаются от федеральных законов о сверхурочной работе. В Калифорнии, согласно Калифорнийскому трудовому кодексу, для применения правил сверхурочной работы требуются только трудовые отношения. Наёмные работники, которые не классифицированы в качестве работников с ненормированным рабочим днем, и к которым не применимо законодательство о сверхурочной работе, не могут исполнять обязанности наёмного работника более восьми часов в течение любого рабочего дня или свыше 40 часов в течение любой рабочей недели, если только они будут получать оплату по полуторной ставке за все часы, отработанные сверх восьми часов в любой рабочий день или сверх 40 часов в течение рабочей недели.

В Японии, которая известна своей культурой труда, Закон о трудовых нормах 1947 года предусматривает восьмичасовой рабочий день и 40-часовую рабочую неделю с как минимум одним выходным в неделю. Максимальное количество сверхурочных часов может составлять не более 15 часов в неделю, 45 часов в месяц. Работодатели должны заключить соглашение о сверхурочной работе с представителем рабочей силы до начала работниками сверхурочной работы. Акт требует надбавки не менее 25% к обычной

почасовий заробітної платі за будь-яку сверхурочну роботу, 35% за будь-яку роботу в передбачені вихідні дні і додаткові 25% за будь-яку роботу з 10 годин вечора до 5 годин ранку.

Робочий день в Южній Кореї — один з найдовгих в світі. По даним Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), працівники державних установ, включаючи правоохоронні органи і митницю, в Южній Кореї в середньому працюють по 2739 годин в рік. Це приблизно на тисячу годин більше показателя по іншим розвинутих країнам, де річна тривалість робочого часу в середньому становить 1736 годин. Закон, по якому робочий тиждень для південнокорейців буде скорочений з 68 до 52 годин, вступив в дію в липні. З них 40 годин — це основне час (вісім годин в день при п'яти робочих днях), а 12 — сверхурочне. Уряд південнокорейської столиці вирішив захистити працівників від перевиток з допомогою примусового відключення комп'ютерів, починаючи з 30 березня 2018 року.

Таким чином, сучасне світове співтовариство в сфері праці направлено на спрощення умов праці працівників (що пов'язано з скороченням робочого тижня, враховуючи сверхурочну роботу). Оскільки реальне становище справ показує, що праця понад норму є популярною в багатьох країнах світу, необхідно визначити загальні принципи і оплату цього виду робочого часу, щоб зменшити випадки неконтрольованого і необґрунтованого залучення працівників до праці за межами нормального тривалості робочого часу.

*Ясенко Валентина Андріївна,
студентка IV курсу
економіко-правового факультету
Одеського національного університету
ім. І. І. Мечникова*

ЩОДО ДЕЯКИХ ПОЛОЖЕНЬ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА В НАВЧАННІ ЕМЕРА ДЕ ВАТТЕЛЯ

У зв'язку з тим, що в Україні розпочався активний процес входження у світову спільноту, гостро постав ряд питань, які є основоположними для формування політичного і правового векторів розвитку. Серед усіх цих питань, необхідно окреслити деякі з них, а саме: політична свобода громадян, взаємодія суб'єктів міжнародного права між собою, проблема війни та миру, а також дипломатичне представництво.

Вибір такої проблематики зумовлений вибором мислителя, що її розглядав. Ним є Емер де Ваттель — швейцарський дипломат і юрист XVIII століття. Центральною роботою у його науковому доробку є «Право народів або Принципи природного права, які застосовуються у поведінці й справах нації та суверенів» (далі — «Право народів»). Ця праця складається з чотирьох частин, назва кожної з яких відповідає проблемі, що аналізується.

Перша частина «Про націю, яка розглядається в самій собі» присвячена політичній свободі громадян, котра протиставляється феодальному розумінню держави як майна володаря [1, с. 40]. Слід також зазначити, що Ваттель ототожнює в певній мірі поняття «нація» і «держава». Це якраз і пояснюється тим, що воля нації виступає своєрідним бар'єром для монарха через який він не може переступити, адже щастя, благо суспільства,

а не самодержавця є самоціллю функціонування державного апарату. Такі ідеї знайшли відображення й у вітчизняному законодавстві, зокрема. Основний Закон України проголошує, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави [2, ч. 2, ст. 3]. Крім цього, у цій частині автор також наголошує на можливості зміни громадянства в тому разі, якщо громадяни належним чином не захищені державою. Так, в Законі України «Про громадянство» частково закріплена схожа позиція, де визнається право громадянина на зміну громадянства [3, п. 4, ст. 2], але при цьому не ставиться для цього умов.

Що стосується другої частини досліджуваної роботи, то тут йде мова про міжнародні відносини. Акцентується увага на важливості наданні своєрідних послуг іноземними державами при стихійних лихах, здійсненні правосуддя, при реалізації права об'єднання націй проти спільного ворога і т.д. [1, с. 216]. Така допомога є як правом, так і обов'язком держав у їхніх зносінах. Українське законодавство також визнає велику роль вищезазначених послуг. Так, у системі правових норм діють такі акти як: Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Грецької Республіки про співробітництво в галузі попередження промислових аварій, стихійних лих та ліквідації їх наслідків [4], Угода між Державною інспекцією ядерного регулювання України та Державним комітетом регулювання ядерної безпеки при Уряді Республіки Вірменія про співробітництво у сфері ядерної безпеки та радіаційного захисту [5] – допомога при стихійних лихах; ЗУ «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [6] - здійснення правосуддя тощо.

Немаловажливою є думка Ваттеля стосовно незалежності нації, права народу на самовизначення, при цьому він уможлиблює відокремлення і створення власної держави [1, с. 166]. Такі погляди є досить актуальними і разом з тим досить спірними сьогодні. Аналізуючи це положення, слід бути досить обережним. Адже зараз існує ситуація в Каталонії, яка досить довгий час була самостійним утворенням, потрапивши під владу Іспанського королівства, завжди піднімала питання своєї незалежності. У цей же час, беручи до уваги проблему на Сході України, говоримо про штучне створення конфлікту і втручання в нього іноземної держави. Тобто в деяких випадках виділ і проголошення незалежності певної формації є можливим за відповідних умов, а в інших, коли це не обумовлено історичними, культурними, економічними, соціальними і т.д. факторами – є неможливим.

В третій частині «Права народів» висловлюється думка про існування права на війну, її гуманізація і про право нейтралітету. Інакше кажучи, це положення сучасного міжнародного гуманітарного права. Термін «нейтралітет» і його трактування є новаторськими, так як на відміну від своїх попередників, Ваттель розуміє його не як право однакової допомоги воюючим сторонам, а як повна відмова від такої допомоги [1, с. 478 – 479]. Мається на увазі, що нейтральна держава має утриматися від дій, які сприяють веденню війни. Однак у воєнних реаліях неможливо повністю гарантувати факт невтручання. Навіть всесвітньо відомий нейтралітет Швеції і Швейцарії у період Другої світової війни не був абсолютним. Чого лише варті протистояння у повітряному просторі Швейцарії і план «Тенненбаум» [7].

Для України поняття нейтралітету не є чимось незрозумілим, адже у період перебування в складі СРСР був підписаний Пакт про нейтралітет між Японією та Радянським Союзом [8], а вже у період незалежності був прийнятий Закон України «Про

основи внутрішньої і зовнішньої політики» від 01.07.2010 р., який передбачав позаблоковий статус України, тобто неучасть у військово-політичних союзах [9]. Однак цей закон було скасовано у зв'язку зі зміною пріоритетів діяльності держави.

Заключна четверта частина вказаної праці вказує на розробку основних принципів формування посольського права. Серед них необхідно виокремити принцип діяльності дипломатичного імунітету, реалізація якого означає вільне виконання дипломатом своїх функцій [1, с. 649]. Його новаторство в цьому питанні полягає в тому, що таке тлумачення відрізнялося від феодального, яке передбачало, що посол представляє свого суверена, у зв'язку з чим і не підлягає впливу іншого суверена. Втілення цього принципу має місце в українському законодавстві, а саме держава Україна є учасницею Віденської конвенції про дипломатичні зносини, яка в статті 31 закріплює імунітет дипломатичного агента [10].

Таким чином, Емер де Ваттель, беручи за основу уже існуючі ідеї філософів права, значно розширив і вдосконалив їх. Однак він також є новатором свого часу у питаннях нейтралітету і дипломатичного імунітету, які не втратили своєї значимості і в наші дні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ваттель Э. Право народов или Принципы естественного права, применяемые к поведению и делам наций и суверенов: пер. с фр. и англ. Москва, 1960. 719 с.

2. Конституція України : офіц. текст. Київ : Паливода, 2019. 64 с.

3. Закон України «Про громадянство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14> (дата звернення: 20.10.2019).

4. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Грецької Республіки про співробітництво в галузі попередження промислових аварій, стихійних лих та ліквідації їх наслідків. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/300_012/conv/print (дата звернення: 20.10.2019).

5. Угода між Державною інспекцією ядерного регулювання України та Державним комітетом регулювання ядерної безпеки при Уряді Республіки Вірменія про співробітництво у сфері ядерної безпеки та радіаційного захисту. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/051_063 (дата звернення: 20.10.2019).

6. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення: 20.10.2019).

7. Tannenbaum 1940. URL: <https://web.archive.org/web/20051223130333/http://www.schweiz1940.ch/tannen40-en/> (дата звернення: 20.10.2019).

8. Пакт про нейтралітет між Японією та Радянським Союзом. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392_021 (дата звернення: 20.10.2019).

9. Закон України «Про основи внутрішньої і зовнішньої політики». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17/ed20100701> (дата звернення: 20.10.2019).

10. Віденська конвенція про дипломатичні зносини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_048 (дата звернення: 20.10.2019).

Науковий керівник: к. філос. н., доц. Зикін А. С.

ЗМІСТ

МАТЕРІАЛИ КРУГЛОГО СТОЛУ «ДЕРЖАВОТВОРЧІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ» (ДО 1000-РІЧЧЯ З ПОЧАТКУ ПРАВЛІННЯ ЯРОСЛАВА МУДРОГО):

Б.І. Андрусишин, доктор історичних наук, професор, декан Факультету політології та права Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, заслужений діяч науки і техніки України.

АНТИ-РУСЬ-УКРАЇНА: ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ.....4

Шевченко Анатолій Євгенійович, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри теорії, історії права і держави та конституційного права Університету державної фіскальної служби України.

Кудїн Сергій Володимирович, кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри теорії, історії права і держави та конституційного права Університету державної фіскальної служби України.

ВПЛИВ ТРАДИЦІЙ ПРАВА НА ПРАВОТВОРЕННЯ У КИЇВСЬКІЙ РУСІ.....9

Гринчак Алла Анатоліївна, к.ю.н., доцент кафедри державного будівництва Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ВІДНОСИН ЯК ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР ДЕРЖАВОТВОРЧИХ ПРОЦЕСІВ: ПРИКЛАД ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН.....11

Дудченко Оксана Сергіївна, к.ю.н., доцент, доцент кафедри політології, права та філософії Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

ПРАВОВИЙ СТАТУС РАДИ НАРОДНИХ КОМІСАРІВ УКРАЇНСЬКОЇ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ РАДЯНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ВІДПОВІДНО ДО КОНСТИТУЦІЇ УСРР У РЕДАКЦІЇ 1925 Р.....13

Иценко Марина Юріївна, викладачка Економіко-правничого коледжу Запорізького національного університету.

ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ЧЕСТІ ТА ГІДНОСТІ НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ В ХІХ СТОЛІТТІ.....15

Пилипенко Вікторія Вікторівна, к.і.н., старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін ЛДУВС імені Е. О. Дідоренка.

ПРОБЛЕМА ПРАВОВОГО СТАНОВИЩА ЖІНКИ В ІРАНІ ПІСЛЯ ІСЛАМСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ.....17

Чиркін Антон Сергійович, к.ю.н., асистент кафедри державного будівництва НЮУ ім. Ярослава Мудрого.

ДЕМОКРАТИЧНІ ЗМІНИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В ЧЕСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АСПЕКТ.....18

Бінус Аліна Костянтинівна, студентка 2 групи, 2 курсу, Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

СУДОЧИНСТВО ЗА ЧАСІВ ЯРОСЛАВА МУДРОГО ТА В НАШІ ДНІ.....20

*Бундур Денис Юрійович, студент 2 курсу факультету Адвокатури
НЮУ ім. Ярослава Мудрого.*
ТЕРМІДОРІАНСЬКИЙ ПЕРЕВОРОТ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ФРАНЦІЇ КІНЦЯ ХVІІІ
- ПОЧАТКУ ХІХ СТОЛІТТЯ 21

*Лаврик Галина Володимирівна, студентка групи ПА - 61ВНЗ Укоопспілки «Полтавський
університет економіки і торгівлі».*
ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ ВИМОГ, ЗАБОРОН ТА ОБМЕЖЕНЬ ЯК
ЗАСОБІВ ЗАПОБІГАННЯ ПРОЯВАМ КОРУПЦІЇ.....23

*Лаптева Ірина Віталіївна, студентка 3 групи 2 курсу факультету адвокатури Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого.*
ВОЛОДИМИР ВЕЛИКИЙ ХРЕЩЕННЯ РУСІ: ШЛЯХ ДО ХРИСТІЯНСТВА.....25

*Маленко Владислав Віталійович, студент 2 курсу 19 групи Інституту прокуратури та
кримінальної юстиції НЮУ ім. Ярослава Мудрого.*
ХАРАКТЕРИСТИКА ФРАНКІСТСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В ПЕРІОД З 1936 ПО 1945
РІК ЯК НАСЛІДОК ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ В ІСПАНІЇ.....27

*Назаренко Анастасія Сергіївна, курсант 302 навчального взводу, рядовий поліції ЛДУВС імені Е.
О. Дідоренка.*
АНАРХІЗМ В УКРАЇНІ: ІСТОРИОГРАФІЯ ПИТАННЯ.....29

*Чехун Дарина, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, ІПЮК для СБУ 2
курс, 2 група.*
ЦЕРКОВНІ СТАТУТИ ЯРОСЛАВА МУДРОГО.....31

МАТЕРІАЛИ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ «ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА СУЧАСНОЇ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ»:

Абдюханова А. І.
СТАН АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ДО ВИМОГ ЄС.....33

Авраменко А. А.
ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОЦЕСУ АДАПТАЦІЇ АГРАРНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО
ЄВРОПЕЙСЬКОГО.....34

Andriieieva D. A
THEORY AND HISTORY OF STATE AND LAW OF UKRAINE.....36

Аракелова А. Р.
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ШЛЮБНИХ ВІДНОСИН ЗА ДИГЕСТАМИ ЮСТИНІАНА ТА
ІНСТИТУЦІЯМИ ГАЯ.....37

Бадика Д. Д.
ПРАВОВА КУЛЬТУРА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ.....39

Баляс Д. Р.
РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ВІЙСЬКА В СТАРОДАВНІЙ СПАРТІ.....40

<i>Бандуріна В. А.</i> ЗАКРІПЛЕННЯ ФЕДЕРАТИВНОГО ДЕРЖАВНОГО УСТРОЮ КОНСТИТУЦІЄЮ США 1787 РОКУ	42
<i>Баранова Є. В.</i> МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ОПЛАТИ ПРАЦІ ТА СТИМУЛЮВАННЯ ПРАЦІВНИКІВ.....	43
<i>Бережна Д. С.</i> ВИТРЕБУВАННЯ ДОКАЗІВ СУДОМ ЗА ВЛАСНОЮ ІНІЦІАТИВОЮ: ПОРУШЕННЯ ПРИНЦИПУ ЗМАГАЛЬНОСТІ ЧИ ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ БОРТЬБИ ІЗ НЕДОБРОСОВІСНОЮ ПОВЕДІНКОЮ УЧАСНИКІВ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА.....	45
<i>Біла І. О.</i> ВИКОНАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ПРАВА ОБІЙМАТИ ПЕВНІ ПОСАДИ АБО ЗАЙМАТИСЯ ПЕВНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ.....	47
<i>Білич Д. І.</i> РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ЖІНОЧОЇ ПРАЦІ У ФРАНЦІЇ У ХІХ СТ.....	49
<i>Бондаренко А. А.</i> ВИЩІ ОРГАНИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ЗА КОНСТИТУЦІЄЮ ПРУССІЇ 1850 РОКУ.....	50
<i>Борисенко А. І.</i> СУЧАСНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ.....	52
<i>Бринцова І. С.</i> НАБУТТЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЕЛЬНІ ДІЛЯНКИ ГРОМАДЯНАМИ УКРАЇНИ.....	54
<i>Бурак Л. І.</i> ПРАВО ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ ЗА ЦИВІЛЬНИМ КОДЕКСОМ ФРАНЦІЇ 1804 Р.....	56
<i>Бурлакова А. А.</i> ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ КЕРІВНИКА ЯК УЧАСНИКА ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН.....	59
<i>Васильок Н. А.</i> ПОВСТАННЯ СПАРТАКА.....	60
<i>Ведмідь С.С.</i> ВПЛИВ ВЕЛИКОЇ ХАРТІЇ ВОЛЬНОСТЕЙ 1215 Р. НА ФОРМУВАННЯ АНГЛІЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ.....	63
<i>Власенко С.І.</i> БІЛЛЬ ПРО ПРАВА 1789 РОКУ	64
<i>Волківський М. С.</i> ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ «14 ПУНКТИВ» ВУДРО ВІЛЬСОНА.....	66
<i>Волкова М. А.</i> ПРАВА І СВОБОДИ ГРОМАДЯН ПРИ ЗДІЙСНЕННІ МИТНИХ ПРОЦЕДУР.....	67
<i>Гавришок А. С.</i> СУДОВА ВЛАДА КОЗАЦЬКОГО ПЕРІОДУ В УКРАЇНІ.....	69

<i>Гаджієва П. С.</i> СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ ПРИНЦИПУ «RULE OF LAW» АЛЬБЕРТА ВЕНА ДАЙСІ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ У СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	71
<i>Ганжа А. М.</i> СУДОВИЙ ПРОЦЕС ЗА САЛІЧНОЮ ПРАВДОЮ.....	73
<i>Гончар В. О.</i> ОСОБЛИВОСТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЕТАПУ БУРЖУАЗНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ В АНГЛІЇ.....	75
<i>Грищенко К. К.</i> ПИТАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ КОДИФІКАЦІЇ АГРАРНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ.....	77
<i>Гудзенко Ю. О.</i> ОСОБЛИВОСТІ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ У СТАРОДАВНЬОМУ РИМІ	79
<i>Гуменна А. А.</i> СТАНОВЛЕННЯ МУНІЦИПАЛЬНОГО ПРАВА ЯК САМОСТІЙНОЇ ГАЛУЗІ ПРАВА В УКРАЇНІ.....	80
<i>Давид М. В.</i> ЗНАЧЕННЯ ФРАНЦУЗСЬКОГО ГРАЖДАНСЬКОГО КОДЕКСА ДЛЯ РАЗВИТТЯ БУРЖУАЗНОГО ГРАЖДАНСЬКОГО ПРАВА.....	82
<i>Данько М. В.</i> РЕФОРМИ ДІОКЛЕТІАНА ТА КОСТЯНТИНА.....	84
<i>Дейнеко М. І.</i> ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ ПОКАРАНЬ ЗА «КАРОЛІНОЮ» 1532 РОКУ	85
<i>Десятерик О. С.</i> РОЗВИТОК СУДОВОГО ПРЕЦЕДЕНТУ В АНГЛІЙСЬКОМУ ПРАВІ.....	87
<i>Єлькіна О. І.</i> ПРИНЦИП ДІЇ ТАЛІОНУ ЗА ЗАКОНАМИ ХАММУРАПІ.....	89
<i>Жорняк А. В.</i> ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІДНОСИН ДО ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ЄС.....	90
<i>Згоннік О. О.</i> СУТНІСТЬ СІМЕЙНОГО ПРАВА ЗА ЧАСІВ КИЇВСЬКОЇ РУСІ.....	92
<i>Здоровило І. В.</i> ПРОБЛЕМА ВИДОБУТКУ БУРШТИНУ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИРІШЕННЯ.....	93
<i>Злиденна М. В.</i> ПАРЛАМЕНТСЬКА ПРЕРОГАТИВА АНГЛІЇ XIII СТ.	95
<i>Зульфугарли Н.</i> ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ДЕЛЕГОВАНОГО ЗАКОНОДАВСТВА США.....	96
<i>Іванова Т. В.</i> ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ОСІБ, ЗВІЛЬНЕНИХ З КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧИХ УСТАНОВ	97

<i>Іванюк А. О.</i> СУЧАСНІ МОНАРХІЇ: ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОГО ІСНУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ.....	100
<i>Іванюра І. С.</i> РЕФОРМИ МЕЙДЗІ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ.....	101
<i>Каднічанський І. Р</i> ОСОБЛИВОСТІ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ ЗА КАРОЛІНОЮ 1532.....	103
<i>Камінська В. Ф.</i> ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ОХОРОНИ ПРАВА НА ПРАЦЮ.....	105
<i>Карапетян М. О.</i> ПРИЧИНИ ПРИЙНЯТТЯ БРЕДСЬКОЇ ДЕКЛАРАЦІЇ.....	106
<i>Карлюга Є. К.</i> ЕЙКЕ ФОН РЕПКОВ ПРО ВІДОКРЕМЛЕННЯ ДУХОВНОЇ І СВІТСЬКОЇ ВЛАДИ.....	108
<i>Климович В. А.</i> СУТНІСТЬ ПОЗОВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ.....	110
<i>Ключник А.І.</i> ІНСТИТУТ ПРИСЯЖНИХ ЗАСІДАТЕЛІВ ЗА КОНСТИТУЦІЄЮ УНР 1919 РОКУ ТА СВІТОВИЙ ДОСВІД.....	111
<i>Ковальов Д.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАНОВИЩА ПЕРЕГРИНІВ У СТАРОДАВНЬОМУ РИМІ.....	113
<i>Ковтонюк П. В.</i> ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ШЛЮБУ ЗА РИМСЬКИМ ПРИВАТНИМ ПРАВОМ.....	115
<i>Кожедуб К. В.</i> ШЛЮБНО – СІМЕЙНІ ВІДНОСИНИ ЕПОХИ МЕЙДЗІ.....	116
<i>Козлова Є. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ШЛЮБНО-СІМЕЙНОГО ПРАВА У ФРАНЦУЗЬКОМУ ЦИВІЛЬНОМУ КОДЕКСІ 1804 РОКУ.....	118
<i>Колеснік О. Ю.</i> ПРАВОВІ ПІДСТАВИ РОЗГЛЯДУ СПОРІВ У СПОРТИВНОМУ АРБІТРАЖІ: ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ	120
<i>Колеснікова Т.О.</i> ВЕЛИКА ФРАНЦУЗЬКА РЕВОЛЮЦІЯ 1789-94(ДО 230 РІЧНИЦІ).....	122
<i>Колеснік Є.В.</i> ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ КЕРІВНИКА АПАРАТУ СУДУ.....	124
<i>Кондратенко В. С.</i> ПРОБЛЕМА ЗАСТОСУВАННЯ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ НАЦІОНАЛЬНИМИ СУДАМИ	126
<i>Кореновська Х. П.</i> ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЗАСТАВИ: РЕЧОВЕ І ЗОБОВ'ЯЗАЛЬНЕ В ЗАСТАВІ	128

<i>Корнієнко В. О.</i> ПРОБЛЕМАТИКА ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЖІНОК У СТАРОДАВНЬОМУ РИМІ.....	130
<i>Котенко А. О.</i> РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ДІАЛОГУ В ПРОГРЕСИВНОМУ РОЗВИТКУ ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН..	132
<i>Куліс О. Я.</i> ОСОБЛИВОСТІ ЗАКОНІВ ДРАКОНТА АФІНСЬКОГО.....	134
<i>Кушніренко О.Г.</i> ЗАСАДИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ: ПОНЯТТЯ І ЗНАЧЕННЯ.....	135
<i>Лапочкін Д.</i> АБСОЛЮТНА МОНАРХІЯ В АНГЛІЇ ЯК ОСОБЛИВА ФОРМА ПРАВЛІННЯ.....	137
<i>Лисаченко Є. І.</i> ЩОДО НАЛЕЖНОГО СУБ'ЄКТА ЗДІЙСНЕННЯ ТИМЧАСОВОГО ДОСТУПУ ДО РЕЧЕЙ І ДОКУМЕНТІВ.....	139
<i>Лядов А. Г.</i> СПІВВІДНОШЕННЯ ЗАКОНІВ І ПІДЗАКОННИХ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ У КОНТЕКСТІ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ.....	140
<i>Ляху В. Л.</i> ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АРМІЇ БОНАПАРТА.....	143
<i>Мартиненко К. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ «АКТУ ПРО ОБЛАШТУВАННЯ ТА ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ».....	145
<i>Марценюк В.В.</i> МІФИ ПРО СПАРТАНЦІВ ЧИ КОРУПЦІЯ У СПАРТІ.....	146
<i>Марцинюк С. І.</i> ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ЛИЦАРСТВА АНГЛІЇ ЗА ВЕЛИКОЮ ХАРТІЄЮ ВОЛЬНОСТЕЙ.....	147
<i>Медведська А. В.</i> ПРАВОВИЙ СТАТУС ЕКСПЕРТА З ПИТАНЬ ПРАВА У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ.....	149
<i>Мірзоян Е. В.</i> СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТРУДОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ.....	152
<i>Мукосєєв І.О.</i> ОСОБЛИВОСТІ ДЕКРЕТУ О ЄДНОСТІ ТА НЕПОДІЛЬНОСТІ ФРАНЦУЗЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ 25 ВЕРЕСНЯ 1792 РОКУ	153
<i>Мустафаєва С.М</i> ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТУ ОМБУДСМЕНА В УКРАЇНІ.....	154
<i>Мхітарян М. Е.</i> ПРАВозДАТНІСТЬ ТА ДІЄЗДАТНІСТЬ ЗА РИМСЬКИМ ПРАВОМ.....	156
<i>Новіков О. В.</i> ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ ПРОТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	157

<i>Панащенко Д. І.</i> ОСОБЛИВОСТІ «СТАРОГО ПОРЯДКУ» У АГРАРНИХ ВІДНОСИНАХ НАПЕРЕДОДНІ РЕВОЛЮЦІЇ 19 СТ. У ФРАНЦІЇ.....	160
<i>Парамонова О. С.</i> ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ РОЗУМІННЯ.....	161
<i>Пасічник І. О.</i> ЕЛЕКТРОННІ ПЕТИЦІЇ ЯК ОСОБЛИВА ФОРМА ЗВЕРНЕННЯ ГРОМАДЯН ДО ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	163
<i>Пегарь А.</i> ГОМСТЕД-АКТ.....	166
<i>Плотникова А. С.</i> ОСНОВНІ РИСИ БОНАПАРТИЗМУ.....	167
<i>Попова Ю. О.</i> ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРОЦЕДУРИ ІМПІЧМЕНТУ В УКРАЇНІ.....	169
<i>Попович О.С.</i> МЕТА ТЕРОРИСТИЧНОГО АКТУ: ДОКТРИНАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ І ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД.....	171
<i>Потапенко С.М.</i> ЕВОЛЮЦІЯ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УРСР.....	173
<i>Потьомкіна О.В.</i> ТРУДОВА ЕКСПЛУАТАЦІЯ ДІТЕЙ.....	176
<i>Приходько А. О.</i> ПІДВОДНІ КАМЕНІ ОНОВЛЕНОГО ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ.....	178
<i>Пузанов О. І.</i> ПРОКЛАМАЦІЯ ПРО ЗВІЛЬНЕННЯ РАБІВ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ХІД ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ.....	179
<i>Ракитянська К. К.</i> ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ АСПЕКТИ ВВЕДЕННЯ ІНСТИТУТУ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ.....	181
<i>Романенко Ю. С.</i> ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВСТАНОВЛЕННЯ ОСОБИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВОПОРУШНИКА	184
<i>Романюк О.С.</i> ОСОБЛИВОСТІ СУДОВОЇ РЕФОРМИ ГЕНРІХА II.....	186
<i>Сало Д. С.</i> ФИНАНСОВО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПЛАТЕЖНОЇ СИСТЕМИ UNIONPAY INTERNATIONAL.....	188
<i>Самушя В.</i> ЗЕМЕЛЬНО-ПРАВОВІ ВІДНОСИНИ У ФРАНЦІЇ ЗА ЧАСІВ ВЕЛИКОЇ БУРЖУАЗНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ.....	190
<i>Саргін Д. В.</i> ВПЛИВ АНГЛІЙСЬКОЇ БУРЖУАЗНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ НА ПРАВОВУ СИСТЕМУ.....	191

<i>Свириденко А. С.</i> ПРАВОВИЙ СТАТУС ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ ЗА МЕЖАМИ УКРАЇНИ.....	192
<i>Свистун Д. О.</i> ЧИ Є ОРГАНІЗАЦІЯ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ ПРАВОНАСТУПНИЦЕЮ ЛІГИ НАЦІЙ?.....	195
<i>Сидоренко А. А.</i> СУДОВА РЕФОРМА В АНГЛІЇ 1875 Р.....	197
<i>Синявіна М. М.</i> ХАРАКТЕРИСТИКА РЕФОРМИ СЕРВІЯ ТУЛІЯ.....	198
<i>Сівак І. В.</i> БЕЗГОТІВКОВІ ГРОШІ ЯК ОБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА.....	200
<i>Славіч Б. В.</i> ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ЦИВІЛЬНОЇ ЗБРОЇ, ЯК ОДНА З ГАРАНТІЙ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ГРОМАДЯН В УКРАЇНІ.....	201
<i>Сметаніна А. О.</i> ОСНОВНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ.....	203
<i>Сніжко М. І.</i> НІМЕЦЬКЕ ЦИВІЛЬНЕ УЛОЖЕННЯ: ПРАВО ВЛАСНОСТІ.....	205
<i>Соловей А.М.</i> ДОПУСТИМІСТЬ УЧАСТІ ВІДВЕДЕНОГО СУДДІ В РОЗГЛЯДІ ЗАЯВИ ПРО ВІДВІД ІНШОМУ СУДДІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....	206
<i>Сулименко Д.С.</i> СУДОВИЙ ПРОЦЕС ЗА САЛПІЧНОЮ ПРАВДОЮ.....	208
<i>Суський К. О.</i> РЕФОРМИ ГРАКХІВ.....	210
<i>Тарапата В. В.</i> КОНЦЕПЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ В'ЯЧЕСЛАВА ЛІПІНСЬКОГО ТА СУЧАСНІСТЬ.....	212
<i>Тільна К. С.</i> РОЛЬ АДВОКАТА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....	215
<i>Ткаченко Т. О.</i> ІНДЕКСАЦІЯ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ ЯК МІНІМАЛЬНА ДЕРЖАВНА ГАРАНТІЯ У СФЕРІ ОПЛАТИ ПРАЦІ.....	217
<i>Ткачук А. В.</i> НОРМА ПРАВА У СИСТЕМІ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ.....	219
<i>Тризна Г. Д.</i> ВПЛИВ ЗАКОНОДАВЧИХ АКТІВ УРЯДУ ЛІНКОЛЬНА НА ХІД ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ США.....	220
<i>Трубчанінова А. С.</i> ОСОБЛИВОСТІ ШЛЮБНО-СІМЕЙНОГО АФІНСЬКОГО ПРАВА.....	222

<i>Труфанов М. М.</i> ЕКОНОМІЧНІ ПРИЧИНИ БУРЖУАЗНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ У ФРАНЦІЇ	224
<i>Труфанова О. М.</i> ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ПРИРОДНО-ПРАВОВОГО АСПЕКТУ КАНОНІЧНОГО ПРАВА КОНТИНЕНТАЛЬНОЇ ЄВРОПИ	226
<i>Фартушина Д. К.</i> ВІРТУАЛЬНІ ОБ'ЄКТИ ЯК ВИКЛИКИ ТРАДИЦІЙНОМУ ПРАВУ ВЛАСНОСТІ.....	228
<i>Фоменко В. С.</i> РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНОГО ПИТАННЯ ПІД ЧАС АНГЛІЙСЬКОЇ БУРЖУАЗНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ XVII СТ.....	230
<i>Циганок Б.А.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ІН ЮРЕ ЗА ЗАКОНАМИ XII ТАБЛИЦЬ.....	231
<i>Цюрік А. О.</i> ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ.....	233
<i>Чекал О. Г.</i> ПРОБЛЕМИ ЗАТОСУВАННЯ ФАКТОРИНГУ В УКРАЇНІ.....	235
<i>Червоняца К. С.</i> АНТИМОНОПОЛЬНИЙ КОМІТЕТ - ОРГАН ОСКАРЖЕННЯ У СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ.....	237
<i>Чілік Л. П.</i> ОСОБЛИВОСТІ ЗУПИНЕННЯ ТА ПЕРЕРИВАННЯ ПЕРЕБІГУ ПОЗОВНОЇ ДАВНОСТІ.....	240
<i>Швидка Т. І.</i> ПРОГРАМНА ТА ПРОГНОЗНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ В СФЕРІ ЗАХИСТУ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ.....	242
<i>Шевченко І. А.</i> ОСОБЕННОСТИ КОНСТИТУЦИИ ЮЖНОЙ КОНФЕДЕРАЦИИ 1861 Г.....	244
<i>Шкурська І. С.</i> ОСОБЛИВОСТІ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ ЗА САЛІЧНОЮ ПРАВДОЮ.....	245
<i>Шнайдерман М. Ю.</i> ЧЕЗАРЕ БЕККАРІА ЯК ЗАСНОВНИК КЛАСИЧНОЇ ШКОЛИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА.....	247
<i>Щербань Є.Г.</i> КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО КИЇВСЬКОЇ РУСІ ЗА РУСЬКОЮ ПРАВДОЮ.....	250
<i>Щербина А. С.</i> ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ СВЕРХУРОЧНЫХ РАБОТ.....	251
<i>Ясенко В. А.</i> ЩОДО ДЕЯКИХ ПОЛОЖЕНЬ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА В НАВЧАННІ ЕМЕРА ДЕ ВАТТЕЛЯ.....	253